Raftul Denisei

Tariq Ali

La umbra rodiului

roman

HUMANITAS fiction

În adierea răcoros-acrișoară a rodiilor din curtea nobilului arab Umar, marea și mica istorie se întâlnesc: acolo unde Hind își trăiește cei dintâi fiori ai iubirii, mezinul Yazid face primele descoperiri legate de lumea satului al-Hudayl, iar în mintea fratelui cel mare se urzesc planuri războinice. În ciuda liniștii aparente, lumea senzuală și aromată a Granadei arabe își trăiește crepusculul, căci visul unei Spanii ultracatolice este creștinarea forțată a comunităților de arabi și distrugerea civilizației acestora, socotită una a pierzaniei și desfrânării. Povestea familiei lui Umar ascunde multe mistere, de la o iubire incestuoasă sfârșită tragic din pricina sentimentului culpabilității la erotismul irezistibil al frumoasei Hind. Viețile tuturor par să se desfășoare după ritmuri ancestrale, în acord cu un tip de spiritualitate care le infuzează fiecare gest cotidian și cu un cod al onoarei tacit ce le guvernează existența. Dar micul univers apărat de propriile legi și condus cu înțelepciune de bătrânii satului, care obișnuiesc să-și ospăteze la masa lor dușmanii învinși pe câmpul de luptă, e pe cale să dispară, la fel ca strigătul sfâșietor al muezinului în asfințit și ca mireasma rodiilor din curtea lui Umar.

E
ITUIŢI

Raftul
Denisei

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

TARIQ ALI

La umbra rodiului

Traducere din engleză de
LIGIA CARANFIL

HUMANITAS
fiction

Redactor: Andreea Răsuceanu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu

Tipărit la Proeditură şi Tipografie

Tariq Ali
Shadows of the Pomegranate Tree
© Tariq Ali, 1992
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2010, 2012,
pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ALI, TARIQ
La umbra rodiului / Tariq Ali; trad.: Ligia Caranfil. –
Ed. a 2-a. – Bucureşti: Humanitas Fiction, 2012
ISBN 978-973-689-503-6
I. Caranfil, Ligia (trad.)
821.111-31= 135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Pentru Aisha, Chengiz și Natasha

Neamul Banu Hudayl în 1499 d. Chr.

Clanul lui Hassan al-Hudayl a părăsit Dimashk-ul în anul Hegirei 237, 932 d. Chr., atingând avanposturile apusene ale lumii islamice în același an. S-a așezat lângă Gharnata și, în anul următor, a început să ridice satul care avea să-i poarte numele. Conacul a fost clădit trei ani mai târziu de meșterii pietrari care au înălțat Medina al-Zahara lângă Qurtuba.

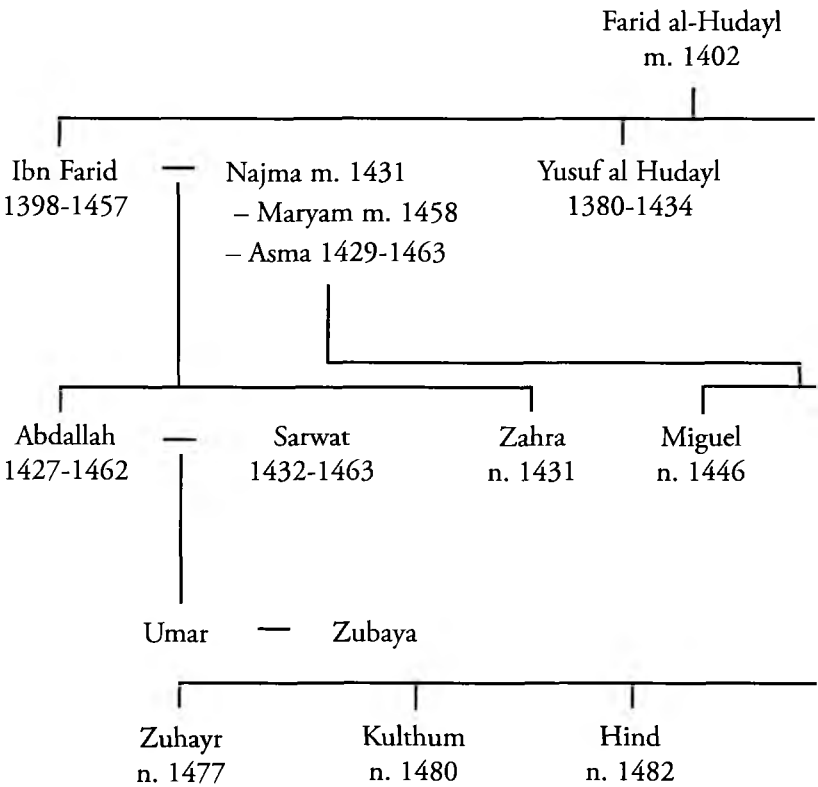

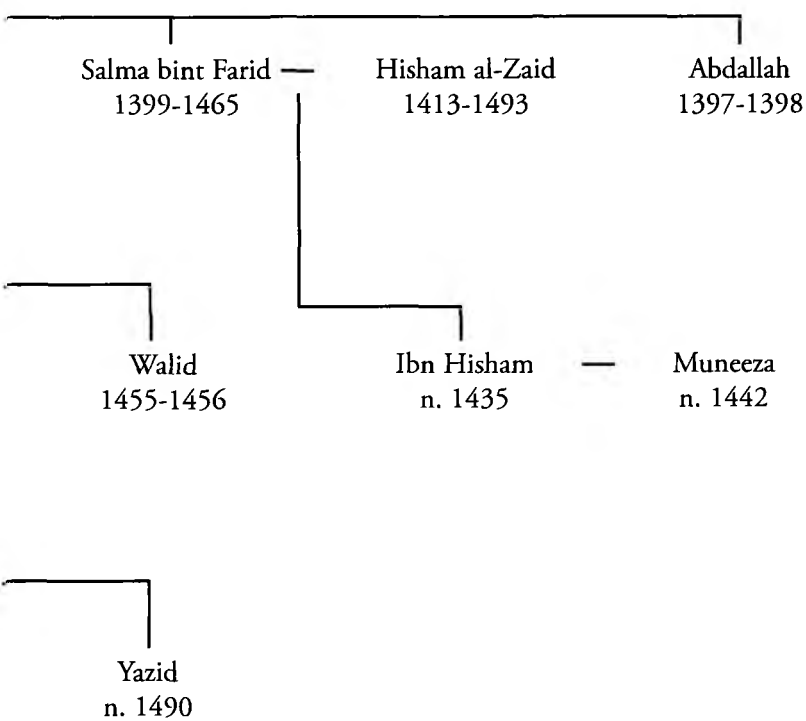
Salma bint Farid
1399-1465
Hisham al-Zaid
1413-1493
Abdallah
1397-1398
Walid
1455-1456
Ibn Hisham
n. 1435
Muneeza
n. 1442
Yazid
n. 1490

Notă din partea autorului

În Spania maură, ca și în lumea arabă de astăzi, copiii primeau un nume mic și erau identificați după numele tatălui sau al mamei. În această narațiune, Zuhayr bin Umar este Zuhayr, fiul lui Umar, Asma bint Doroteea este Asma, fiica Doroteei. Numele public al unui om l-ar putea identifica simplu drept fiul tatălui său: Ibn Farid, Ibn Khaldun, fiul lui Farid, fiul lui Khaldun. Maurii din această poveste folosesc propriile toponime pentru orașele care acum sunt numite în limba spaniolă, între care multe întemeiate chiar de mauri. Aceste nume, alături de unele substantive comune în limba maură, sunt explicate în glosarul de la sfârșitul cărții.

Prolog

Cei cinci cavaleri creștini chemați în apartamentul lui Ximenes de Cisneros nu erau prea încântați că fuseseră sculați în miez de noapte. Și nu pentru că era cea mai geroasă iarnă pe care o pomeniseră. Erau veterani ai Reconquistei. Oștenii aflați sub comanda lor mărșăluiseră în triumf prin Gharnata cu șapte ani în urmă, ocupând orașul în numele lui Ferdinand și al Izabelei.

Nici unul dintre cei cinci nu era de prin partea locului. Cel mai bătrân dintre ei era copilul din flori al unui călugăr din Toledo. Ceilalți veneau din Castilia și își doreau să se întoarcă în satele lor. Erau toți catolici fervenți, dar nu doreau să le fie pusă la încercare loialitatea, nici măcar de către duhovnicul reginei. Știau cum reușise el să se transfere de la Toledo, unde fusese arhiepiscopul orașului cucerit. Nu mai era un secret faptul că Cisneros devenise unealta reginei Izabela. Puterea lui nu era doar spirituală. Cavalerii știau prea bine cum ar fi fost privit la curte un act de nesupunere față de el.

Cei cinci, înfășurați în mantiile lor, tremurând încă de frig, fură conduși în dormitorul lui Cisneros. Austeritatea condițiilor în care trăia acesta îi surprinse. Schimbară priviri între ei. Era ceva nemaiîntâlnit ca un prinț al Bisericii să locuiască în niște apartamente mai curând pe măsura unui călugăr fanatic. Nu erau încă obișnuiți să vadă un prelat trăind întocmai precum propovăduia. Ximenes își ridică ochii și le zâmbi. Glasul cu care le vorbi nu era poruncitor. Cavalerii fură luați prin surprindere. Omul din Toledo șopti:

— Izabela a pus lupul paznic la oi!

Cisneros se hotărî să ignore această obrăznicie. În schimb, ridică doar ușor vocea:

— Vreau să vă fie limpede că nu urmărim o răzbunare personală. Vă vorbesc atât în numele Bisericii, cât și al Coroanei!

Nu era chiar adevărul-adevărat, dar soldații nu erau obișnuiți să pună la îndoială cuvântul celor cu autoritate. După ce se convinse că se făcuse înțeles, arhiepiscopul le dădu drumul. Dorise să le intre bine în minte că sutana poruncea sabiei.

O săptămână mai târziu, în prima zi a lunii decembrie a anului 1499, soldații creștini aflați sub comanda celor cinci cavaleri mai sus amintiți intrară în cele o sută nouăzeci și cinci de biblioteci ale orașului, precum și în vreo zece locuințe, unde se găseau colecții personale de cărți. Confiscară tot ce era scris în limba arabă.

Cu o zi în urmă, cărturarii creștini reușiseră să-l convingă pe Cisneros să scoată trei sute de manuscrise de sub edictul lui. Acesta se învoise, cu condiția ca acestea să fie adunate într-o nouă bibliotecă, la Alcala. Majoritatea erau manuale arabe de medicină și astronomie și cuprindeau cele mai înaintate cunoștințe din domeniu, din Antichitate și până în vremea din urmă. Aici se găsea o mare parte din materialul ce avea să se răspândească din peninsula al-Andalus și din Sicilia în restul Europei, deschizând calea Renașterii.

Câteva mii de exemplare din Coran, laolaltă cu eruditele comentarii, reflecții teologice și filozofice despre meritele și lacunele acestuia, toate scrise în cea mai meșteșugită caligrafie, fură aruncate în căruțe și duse departe de soldați, care n-au mai stat să aleagă. Manuscrise rare, neprețuite pentru viața intelectuală din al-Andalus, au fost îngrămădite în saci și cărate în spinarea soldaților.

De-a lungul zilei, soldații ridicară un morman de sute de mii de manuscrise. Înțelepciunea adunată din toată peninsula zăcea în vechea piață de mătăsuri, mai jos de Bab al-Ramla.

Acesta era străvechiul loc unde odinioară cavalerii mauri luau parte la turniruri, sub ochii domnițelor, unde lumea se aduna cu duiumul, copiii pe umerii tații lor, unchilor sau frații mai mari, ca să-și aclame favoriții, unde era întâmpinată cu huiduieli parada celor îmbrăcați în armură de cavaler, care erau de partea sultanului. Când se vădea că un bărbat viteaz urma să-l lase pe unul dintre curteni să câștige în onoarea regelui sau, așijderea, pentru că i se promisese o pungă plină cu dinari de aur, locuitorii cetății Gharnata izbucneau în huiduieli. Erau cetățeni renumiți pentru cugetul lor liber, spiritul ager și greutatea cu care îngenuncheau în fața stăpânilor. Acesta era orașul și locul ales de Cisneros pentru spectacolul de artificii din acea seară.

Volumele legate somptuos erau mărturia măiestriei arabilor peninsulari, ce îi întreceau pe meșterii creștinătății. Conținutul lor stârnise invidia cărturarilor de pe întreg cuprinsul Europei. Ce morman splendid se așternea la picioarele populației orașului!

Soldații, care din zori tot ridicau zidul de cărți, se feriseră să se uite în ochii gharnatinilor. Pe fețele unora se citea părerea de rău, altora, mai iuți din fire, le fulgerau ochii, iar fețele le erau pline de mânie. Alții, legănându-se ușor încolo și încoace, aveau privirile goale. Unul dintre ei, un bătrân, tot repeta singura propoziție pe care o putuse rosti în fața nenorocirii:

— Ne înecăm într-o mare de neputință!

Câțiva dintre soldați, poate tocmai pentru că nu fuseseră niciodată învățați să scrie sau să citească, înțelegeau grozăvia fărădelegii la care contribuiau. Propriul rol în acea dramă îi tulbura. Fii de țărani, își aduceau aminte cum în copilărie ascultau poveștile bunicilor, istorisiri în care faptele de cruzime ale maurilor contrastau cu învățătura și cultura lor.

Erau puțini asemenea soldați, dar destui, totuși, ca să mai poată salva ceva. Pe când coborau străduțele înguste, aruncau câteva manuscrise în fața ușilor zăvorâte. Neavând criterii după care să judece, își închipuiau că cele mai grele volume trebuiau să fie și cele mai valoroase. Se înșelau, dar intenția le era bună.

În clipa în care soldații se făceau nevăzuți, o ușă se deschidea și o siluetă în robă ieșea, aduna cărțile și dispărea iar în spatele drugilor și zăvoarelor. În felul acesta, datorită bunului-simț a câțiva soldați, au fost salvate de la distrugere mai multe sute de manuscrise importante, care, mai apoi, au fost duse peste apă și adăpostite în bibliotecile personale din Fez. Așa au fost cruțate.

În piață începea să se lase întunericul. O mulțime de cetățeni șovăielnici, în mare parte bărbați, fusese strânsă de soldățime. Nobili musulmani și predicatori cu turban se amestecau cu proprietari de prăvălii, negustători, țărani, meșteșugari și vânzători ambulanți, cu proxeneți, desfrânate și smintiți.

De la fereastra unui han, cel mai bine văzut păzitor al Bisericii din Roma privea cu mulțumire zidul de tomuri ce nu contenea să crească. Ximenes de Cisneros crezuse dintotdeauna că forța păgânilor nu putea fi zdrobită decât dacă le rădea cultura de pe fața pământului. Ceea ce însemna arderea tuturor cărților. Tradițiile orale ar mai fi supraviețuit o vreme, până când Inchiziția îi amuțea pe răzvrătiți. Dacă n-o făcea el, atunci tot ar fi făcut-o altcineva, care înțelegea că viitorul nu putea fi asigurat decât prin disciplină, nu prin dragoste și educație, așa cum propovăduiau imbecilii de călugări dominicani. Ce înfăptuiseră ei până acum?

Ximenes era în culmea fericirii. Fusese ales unealtă a Celui Atotputernic. Și alții ar fi dus aceste sarcini la îndeplinire, dar nimeni nu era mai metodic decât el. Un rânjet îi răsfrânse buza. Ce altceva se putea aștepta de la o preoțime ai cărei abați, cu numai câteva veacuri în urmă, se numeau Mahomed, Umar, Uthman și așa mai departe? Ximenes era mândru de puritatea lui. Zeflemelile pe care le îndurase în copilărie porneau de la zvonuri mincinoase. Nu se trăgea din strămoși evrei. Nici un strop de sânge spurcat nu-i întina venele.

Un soldat se postase chiar în fața ferestrei prelatului. Ximenes se uită lung la el și îi făcu un semn din cap. Semnalul trecu de la un purtător de torțe la celălalt, iar focul fu aprins. Într-o

clipă se lăsă o tăcere de mormânt. Pe urmă, un vaier puternic sfâșie noaptea de decembrie, urmat de strigăte:

— Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este Profetul Lui!

La o oarecare depărtare de Cisneros, un grup murmura ceva, dar el nu putea desluși cuvintele. Nu că le-ar fi putut pricepe, chiar de le-ar fi auzit, de vreme ce limba versetelor era araba. Flăcările se înălțau tot mai sus și mai sus. Cerul însuși părea să scapere ca un abis cuprins de văpăi, un spectru de scântei ce pluteau prin aer, în vreme ce caligrafia în culori delicate era înghițită de limbile focului. Era ca și cum din stele ploua cu lacrimi de durere.

Încet, buimaci, oamenii începură să se împrăștie, când un cerșetor se despuie de haine și se aruncă în foc.

— Care mai este rostul vieții fără cărțile noastre de învățătură? răcni el. O să plătească! O să plătească ei pentru ce ne-au făcut astăzi!

Se prăbuși fără cunoștință, învăluit de flăcări. Lacrimi se scurgeau în tăcere, dar nu puteau stinge focul aprins în ziua aceea. Oamenii se îndepărtară.

Tăcerea domnea în piață. Ici și colo, tăciunii încă mai mocneau. Ximenes se plimba prin cenușă. Cu un zâmbet strâmb, plănuia următorii pași. Vorbi de unul singur:

— Orice răzbunare vor pune la cale din preaplinul durerii lor, totul va fi zadarnic. A noastră-i izbânda. În noaptea asta am învins cu adevărat!

Mai mult decât oricine altcineva din peninsulă, chiar mai mult decât temuta Izabela, Ximenes înțelegea puterea ideilor. Lovi cu piciorul un teanc de pergamente arse care se prefăcu în scrum.

Dar o nenorocire nu vine niciodată singură. Peste spuza unei tragedii pândește umbra alteia.

Capitolul 1

— Dacă lucrurile merg tot așa, zise Ama gângăvind cu gura-i știrbă, din noi n-o să rămână decât amintirea.

Întrerupt din joc, Yazid se încruntă și își ridică ochii de la pânza care închipuia tabla de șah. Se găsea în celălalt capăt al curții, încercând cu disperare să deprindă stratagemele jocului. Surorile lui, Hind și Kulthum, erau amândouă jucătoare desăvârșite. Erau plecate la Gharnata, împreună cu ceilalți din familie. Yazid dorea să le facă o surpriză cu o deschidere deosebită, la întoarcerea lor acasă.

Încercase să-i stârnească Amei interesul în privința jocului său, dar bătrâna îl refuzase chicotind. Yazid n-o putea înțelege. Nu era șahul infinit superior mătăniilor pe care le tot prefira printre degete? Atunci de ce-i scăpa ei mereu acest lucru?

În silă, începu să strângă piesele de șah. „Ce frumoase sunt!" își zise pe când le așeza cu grijă în micuța lor casetă. Fuseseră comandate special de tatăl său. Juan, tâmplarul, fusese instruit să le cioplească la timp pentru a-i fi dăruite în ziua în care împlinise zece ani, luna trecută, anul 905 după calendarul islamic, 1500, după cel creștin.

Familia lui Juan se afla de veacuri în serviciul neamului Banu Hudayl. În 932, după calendarul creștin, capul clanului Hudayl, Hamza bin Hudayl, fugise din Dimashk. Își adusese familia și slugile în avanposturile apusene ale Islamului. Se așezase la poalele colinelor, la vreo cincizeci de kilometri de Gharnata. Aici clădise un sat cunoscut mai târziu sub numele al-Hudayl.

Ridicat pe înălțimi, se putea vedea de departe. Era înconjurat de pâraie de munte care, primăvara, se prefăceau în torente, umflate de zăpezile topite. La marginile satului, copiii lui Hamza cultivaseră pământul și plantaseră livezi. La aproape cincizeci de ani de la moartea lui Hamza, urmașii lui își construiră un palat. În jurul acestuia se întindeau moșiile, viile și livezile de migdali, portocali, rodii și duzi, ce semănau cu niște țânci agățându-se de fusta a mamei.

Aproape fiecare piesă de mobilier, bineînțeles, în afară de prăzile de război ale lui Ibn Farid, fusese lucrată cu grijă de strămoșii lui Juan. Tâmplarul, ca oricare alt sătean, știa care e locul lui Yazid în familie. Băiatul era favoritul tuturor. Și așa s-a hotărât să facă un set de piese de șah care să le întrească pe toate celelalte. Până la urmă, Juan s-a întrecut pe sine însuși.

Maurii erau albele. Regina lor era o frumusețe nobilă cu o mantilă, soțul ei, un monarh cu barbă roșie și ochi albaștri, cu trupul acoperit de o robă arabă curgând în falduri, bătută în pietre nestemate. Turele erau replicile turnului care domina intrarea în palatul clanului Banu Hudayl. Cavalerii erau reprezentări ale străbunicului lui Yazid, războinicul Ibn Farid, ale cărui fapte de arme și aventuri galante erau de pomină. Nebunii albi erau plăsmuiți după chipul imamului cu turban de la moscheea satului. Pionii semănau izbitor cu Yazid.

Creștinii nu numai că erau în negru, ci mai luaseră și chipuri de monștri. Ochii reginei negre străluceau de răutate, într-un contrast izbitor cu madona în miniatură ce-i atârna de gât. Buzele îi erau sângerii. Un inel pe degetul ei dezvăluia privitorului un craniu pictat. Regele fusese sculptat cu o coroană ce-i putea fi ușor luată de pe cap. Mai mult, iconoclastul tâmplar mai căpătuise monarhul și cu o pereche de coarne minuscule. Aceste imagini ale lui Ferdinand și ale Izabelei erau înconjurate de figurine la fel de grotești. Cavalerii ridicau mâini pătate de sânge. Cei doi nebuni erau sculptați cu chipul Satanei, amândoi aveau mâinile încleștate pe pumnale, în vreme ce cozi li se iteau

pe la spate. Juan nu-l văzuse niciodată pe Ximenes de Cisneros în persoană, altfel privirile arzătoare și nasul coroiat al arhiepiscopului ar fi fost zugrăvite și ele. Pionii erau toți niște burtoși în rasă de călugăr, cu fețele ascunse sub glugi, aruncând ocheade hrăpărețe, ca niște agenți ai Inchiziției în căutare de pradă.

Toată lumea care văzuse piesele fusese de acord că lucrarea lui Juan era o capodoperă. Tatăl lui Yazid, Umar, se speriase. Știa că, dacă un spion al Inchiziției dădea peste acest joc de șah, tâmplarul avea să fie omorât în chinuri. Dar Juan rămăsese neînduplecat: copilul trebuia să-și primească darul. Inchiziția îl acuzase pe tatăl tâmplarului de apostazie cu șase ani în urmă, în vreme ce-și vizita niște rude din Tulaytula. Mai târziu se stinsese din viață în temniță, în urma rănilor grave provocate de tortură. În final, i se smulseseră degetele. Bătrânul tâmplar își pierduse pofta de viață. Tânărul Juan dorea să se răzbune. Figurinele șahului nu erau decât un început.

Numele lui Yazid fusese înscris la baza fiecărei piese de șah. Băiatul le îndrăgea de parcă ar fi fost vii. Preferata lui, totuși, era Izabela, regina neagră. Îl speria și, în același timp, îl fascina. Cu vremea, începuse să i se spovedească, împărtășindu-i toate grijile lui, dar numai atunci când era sigur că se găseau numai ei doi în încăpere.

Odată ce termină de strâns șahul, se uită iar la bătrână și suspină.

De ce vorbea Ama singură întruna de la o vreme? Chiar își pierdea mințile? Așa zicea Hind, dar ștrengarul nu era convins. Sora lui vorbea deseori vrute și nevrute la mânie, dar dacă Ama ar fi înnebunit într-adevăr, tatăl lui i-ar fi găsit un loc în *maristan*-ul din Gharnata, lângă bunica Zahra. Hind se supărase pe Ama pentru că bătrâna nu mai contenea să spună că venise timpul ca părinții să-i găsească un soț.

Yazid străbătu curtea și se așeză în poala Amei. Chipul bătrânei, deja un ghem de riduri, se zbârci și mai tare când îi zâmbi. Își lăsă deoparte mătăniile și mângâie obrazul băiatului, sărutându-l cu blândețe pe frunte.

— Allah să te binecuvânteze! Ți-e foame?

— Nu, Ama. Cu cine vorbeai tu adineauri?

— Cine mai stă să asculte o bătrână în ziua de azi, Ibn Umar? Aș putea muri la vârsta mea.

Ama nu-i spusese niciodată lui Yazid pe numele lui. Niciodată. Nu era Yazid numele unui calif care i-a înfrânt și omorât pe nepoții Profetului lângă Kerbala? Acel Yazid le promisese soldaților să-și descalece caii în moscheea unde Profetul însuși înălțase rugi în Medina. Acel Yazid le arătase tovarășilor Profetului dispreț. A-i rosti numele însemna să pângărească memoria familiei Profetului. Bătrâna nu-i putea povesti băiatului toate astea, dar era un motiv destul de întemeiat pentru ea ca să-l strige numai Ibn Umar, fiul tatălui său. Odată, mezinul o întrebase despre asta în fața întregii familii, iar Ama aruncase o privire supărată mamei lor, Zubayda, ca și cum ar fi zis: „Este numai vina ei, de ce n-o întrebi pe ea?" Dar toată lumea izbucnise în râs și bătrâna ieșise din odaie înfuriată.

— Eu te ascultam. Te-am auzit vorbind. Pot să-ți repet ce-ai spus. Vrei să-ți repet cuvânt cu cuvânt?

— Vai, copile, suspină Ama. Vorbeam cu umbra rodiilor. Cel puțin ei vor mai fi aici, când noi ne vom duce cu toții.

— Unde să ne ducem, Ama?

— Cum unde? La ceruri, copile!

— O să intrăm cu toții în rai?

— Allah să te binecuvânteze. Vei ajunge în al șaptelea cer, neprihănitul meu corn de lună. Nu sunt prea sigură în privința celorlalți. Cât despre sora aia a ta, Hind bint Umar, dacă n-o mărită mai repede, nici n-o să se ridice până la primul cer. Nu, ea nu. Mă tem că un blestem se va abate pe capul copilei ăleia. Mă tem că va pătimi amarnic și rușinea va cădea pe capul tatălui vostru, Dumnezeu să-l aibă sub pavăza Lui!

Yazid începuse să chicotească la gândul că Hind n-avea să ajungă nici măcar în primul cer, iar râsetul lui era atât de molipsitor, încât Ama începu și ea să râdă, arătându-și ultimii dinți rămași în gură.

Dintre toți frații și surorile lui, Yazid o îndrăgea cel mai tare pe Hind. Ceilalți îl socoteau un copilaș, parcă uluiți că putea gândi și vorbi. Îl ridicau în brațe și îl sărutau, ca pe un biet animal de companie. Știa că le era drag, dar nu-i plăcea faptul că nu-i răspundeau niciodată la întrebări. Iată de ce îi privea pe toți cu dispreț.

Pe toți, în afară de Hind, care era cu șase ani mai mare decât el, dar îl trata ca pe un egal. Se certau și se băteau foarte mult, dar se adorau. Această dragoste pentru sora lui îi era atât de adânc înrădăcinată în suflet, încât nici una dintre premonițiile Amei nu-l tulbura.

Hind a fost cea care i-a destăinuit adevăratul motiv pentru care vizita fratelui bunicului lor, Miguel, îi supărase atât de tare pe părinții lui săptămâna trecută. Și el se supărase când auzise că Miguel dorise să vină toți cu el la Qurtuba, unde era episcop, ca să-i convertească personal la catolicism. Miguel a fost cel care, cu trei zile în urmă, îi târâse pe toți, inclusiv pe Hind, până la Gharnata. Yazid se întoarse iar spre bătrână.

— De ce nu mai vorbește cu noi bunicul Miguel în limba arabă?

Pe Ama întrebarea o făcea să-nmărmurească. Vechile obiceiuri nu sunt uitate niciodată, așa că aproape scuipă la auzul numelui „Miguel" și începu să-și treacă mătăniile printre degete, mormăind întruna:

— Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este Profetul Lui...

— Răspunde-mi, Ama, răspunde-mi!

Ama se uită la chipul luminos al băiatului. Ochii lui de culoarea migdalei scânteiau de supărare. Îi amintea de străbunicul lui. Tocmai această amintire o înduplecă să-i răspundă la întrebare:

— Bunicul tău Miguel vorbește, citește și scrie în limba arabă, dar... dar... glasul Amei se înecă de mânie: Ne-a întors spatele. A lăsat tot. N-ai văzut și tu că de data asta duhnea la fel ca ei?

Yazid începu iar să râdă. Știa că bunicul său Miguel nu era un membru îndrăgit al familiei, dar nimeni nu-i vorbise despre el vreodată cu atâta dispreț. Ama chiar avea dreptate. Până și tatăl său se pornise să râdă când *ummi* Zubayḍa descrisese neplăcutele duhori emanate de episcop, comparându-l cu o cămilă ce mâncase prea multe curmale.

— Întotdeauna a puțit așa?

— Sigur că nu! se răsti Ama, supărată de întrebare. Pe vremuri, înainte să-și vândă sufletul și să se prosterneze la imagini de bărbați însângerați țintuiți pe cruci de lemn, era cel mai curat dintre toți. Cinci băi pe zi vara. Cinci schimburi de haine. Îmi amintesc bine acele timpuri de odinioară. Acum miroase ca un grajd. Știi de ce?

Yazid recunoscu că nu.

— Pentru ca nimeni să nu-l acuze c-a rămas musulman sub sutana lui. Catolici împuțiți! Creștinii din țările sfinte erau curați, dar preoților catolici de aici le e frică de apă. Ei cred că de-ar face o baie l-ar trăda pe sfântul care-l numesc Fiul Domnului. Acum ridică-te și vino cu mine. E timpul să mănânci. Soarele apune și nu-i mai putem aștepta să se întoarcă de la Gharnata. Tocmai mi-am amintit ceva. Ți-ai luat mierea azi?

Yazid îi făcu un semn nerăbdător din cap că da. De când se născuse, la fel ca și pe frații și surorile lui mai mari, Ama îl pusese să ia o lingură plină de miere sălbatică, în fiecare dimineață.

— Cum să mâncăm, dacă nu ți-ai spus rugăciunile de seară?

Se încruntă la el, supărată că își închipuise că ea uitase de ritualul sfânt. Ce blasfemie! Yazid zâmbi cu gura până la urechi, iar ea nu se putu opri să nu-i întoarcă zâmbetul. Se sculă încet de la locul ei, apoi se îndreptă spre baie, ca să-și facă abluțiunile.

Yazid rămase sub rodiu. Îndrăgea acel ceas al zilei, când păsările se pregăteau gălăgioase să se culce. Într-o firidă din turn, cu vedere spre curtea exterioară și spre lumea de dincolo, gângureau hulubii.

Deodată lumina se schimbă și se lăsă o tăcere desăvârșită. Albastrul adânc al cerului se prefăcu într-un auriu cu dâre purpurii, aruncându-și vraja de basm peste crestele munților acoperite încă de zăpadă. În grădina palatului, Yazid mijea ochii, încercând să zărească prima stea, dar nici una nu se vedea încă la orizont. Să alerge până la turlă și să se uite prin ochean? Și dacă prima stea se ivea în timp ce el încă mai urca scările turlei? În schimb, copilul închise ochii. Mireasma florilor de iasomie îi copleșea simțurile, amețindu-l ca un hașiș, dar el număra în gând până la cinci sute. Era felul lui de a face să treacă mai repede timpul, până când pe cer se ivea Steaua Nordului.

Chemarea muezinului la rugăciune îl întrerupse pe băiat din gândurile lui. Ama ieși afară, șchiopătând, cu covorașul de rugăciune și îl așeză în direcția soarelui-răsare, după care începu să se roage. Tocmai pe când se prosterna în direcția Kaabei din Mecca, Yazid îl văzu pe al-Hutay'a, bucătarul, făcându-i semne de pe cărarea pavată de la marginea curții, spre bucătărie. Băiatul se duse în fugă la el.

— Ce-i, piticule?

Bucătarul își duse un deget la buze și îi ceru să facă liniște. Copilul îl ascultă. Preț de o clipă, atât piticul bucătar, cât și Yazid încremeniră. Pe urmă, bucătarul vorbi:

— Ascultă! Ascultă! Acolo! Auzi?

Ochii băiatului se aprinseră. Undeva departe se auzea zgomotul copitelor de cai, urmat de scârțâiturile unei trăsuri. Mezinul ieși în fugă din curte, pe măsură ce zgomotele se apropiau tot mai tare. Cerul era acum spuzit de stele, iar Yazid văzu cum slugile lor aprindeau torțe în întâmpinarea familiei. O voce răsună ca un ecou din depărtare:

— Umar bin Abdallah s-a întors! Umar bin Abdallah s-a întors...

Mai multe torțe fură aprinse, iar Yazid simți o bucurie și mai mare. Atunci văzu trei bărbați călare și începu să strige:

— Abu! Abu! Zuhayr! Hind! Hind! Grăbiți-vă! Mi-e foame!

Yazid trebui să-și recunoască greșeala. Unul dintre cei trei bărbați de pe cai era, de fapt, sora lui, Hind. Zuhayr era în trăsură, împreună cu mama lui și cu Kulthum, înfășurat într-o pătură. Umar bin Abdallah își ridică mezinul în brațe și îl sărută.

— A fost cuminte prințul meu?

Yazid făcu din cap semn că da, pe când mama lui îi acoperea fața cu sărutări. Înainte ca ceilalți să i se alăture în acest joc, Hind îl apucă de braț și amândoi fugiră în casă.

— De ce călăreai tu calul lui Zuhayr?

Chipul lui Hind se umbri, iar ea se opri o clipă, întrebându-se dacă să-i spună adevărul sau nu. Se hotărî să nu i-l spună, să nu-și sperie fratele mai mic. Ea știa mai bine decât toți ceilalți din familie plăsmuirile în care se refugia adesea mezinul.

— Hind! Ce-a pățit Zuhayr?

— A făcut febră.

— Sper că n-are ciumă.

Hind izbucni într-un râs ascuțit.

— Iar ai ascultat prea multe povești de-ale Amei, nu-i așa? Prostule! Când vorbește de ciumă se referă la creștinătate. Și nu-i cazul febrei lui Zuhayr. Nu-i nimic grav cu el. Mama zice că se va însănătoși în câteva zile. E schimbarea anotimpurilor. E o răceală de toamnă. Vino și te îmbăiază cu noi. Este rândul nostru să fim primele la baie astăzi.

Yazid îi aruncă o privire indignată:

— Eu deja am făcut baie. Oricum, Ama zice că sunt prea mare să mă mai scald împreună cu femeile. Ea spune…

— Cred că Ama a îmbătrânit prea tare. Ce de prostii mai spune!

— Spune și multe lucruri bune, ba chiar știe mult mai multe ca tine, Hind!

Yazid se opri să vadă dacă dojana o supărase pe sora lui, dar ea păru să n-o bage de seamă. Apoi îi văzu surâsul din ochi, pe când îi oferea mâna stângă și o lua în pas săltat prin casă. Yazid trecu însă pe lângă ea. Intrară împreună în camerele de îmbăiat.

— N-o să fac baie, dar am să vin să stau de vorbă cu voi.

Camera era plină de servitoare, care le dezbrăcau pe mama lui Yazid și pe Kulthum. Yazid se întreba de ce e mama lui ușor îngrijorată. Călătoria, poate, o obosise. Poate era din cauza febrei lui Zuhayr. Hind se dezbrăca. Servitoarea ei se repezi să strângă straiele lepădate pe pardoseală. Cele trei femei fură săpunite și frecate cu cei mai moi bureți, apoi clătite cu găleți de apă curată. După aceea, ele intrară într-o cadă largă. Pârâul care curgea prin moșie fusese captat prin țevi ca să ofere apă proaspătă pentru îmbăiere.

— I-ai spus lui Yazid? o întrebă mama.

Hind clătină din cap.

— Ce să-mi spună?

Kulthum chicoti.

— Bunicul Miguel vrea ca Hind să se mărite cu Juan!

Mezinul izbucni în râs:

— Dar este urât și gras!

Hind țipă de plăcere:

— Vezi, mamă! Până și Yazid mă înțelege. Juan are tărâțe-n cap. Mamă, cum poate fi atât de nătărău? O fi unchiul Miguel jegos, dar nu-i prost. Cum de are un copil ce pare născut din încrucișarea între un porc și o oaie?

— Nu există legi în treaba asta, copilă.

— Nu sunt așa de sigură, îndrăzni Kulthum. Poate că e pedeapsă de la Dumnezeu, fiindcă s-a făcut creștin!

Hind pufni și afundă capul surorii sale în apă. Kulthum ieși la suprafață înviorată. Se logodise cu numai câteva luni în urmă și se hotărâse ca ritualul cununiei și plecarea ei din casa părintească să aibă loc în prima lună a noului an. Mai putea aștepta. Pe alesul ei, Ibn Harith, îl știa de când erau copii. Era fiul verișoarei mamei sale. O iubea de când avea șaisprezece ani. Ea ar fi vrut ca ei să fie la Gharnata, nu la Ishbilya, dar nu se putea altfel. Odată căsătoriți, avea să încerce să-l aducă mai aproape de casa ei părintească.

— Pute și Juan la fel ca bunicul Miguel?

Întrebarea lui Yazid nu primi nici un răspuns. Mama lor bătu din palme, iar servitoarele care așteptau afară intrară cu prosoape și cu uleiuri parfumate. Sub privirile îngândurate ale băiatului, cele trei femei fură șterse și apoi unse cu uleiuri. De afară se auzea mormăitul nerăbdător al lui Umar, iar femeile se grăbiră să părăsească încăperea și intrară în odaia unde le așteptau straiele. Băiatul le urmă, dar fu imediat trimis de mama lui la bucătărie cu porunci pentru pitic, care trebuia să servească cina într-o jumătate de ceas. Pe când o pornea într-acolo, Hind îi șopti la ureche:

— Juan pute mai tare decât hodorogul bătrân!

— Păi vezi, Ama mai are și ea dreptate uneori! strigă ștrengarul triumfător, ieșind din cameră.

În bucătărie, piticul pregătea un ospăț. Erau atât de multe miresme ce se amestecau, că până și Yazid, mare prieten al bucătarului, nu putea deslușì ce pregătise pentru masa de seară, pentru a sărbători întoarcerea familiei din Gharnata, teafără și nevătămată. Bucătăria gemea de servitori și ajutoare, dintre care unii abia întorși împreună cu Umar din marele oraș. Vorbeau cu atâta însuflețire, încât nici unul nu l-a văzut pe Yazid, în afară de piticul care avea aproape înălțimea băiatului. Se repezi la el:

— Ghicești ce-am gătit?

— Nu, dar ce-i cu zarva asta?

— Vrei să zici că nu știi?

— Ce? Zi-mi îndată, piticule!

Yazid își ridicase glasul, iar în bucătărie se făcu o tăcere deplină. Doar sfârâitul chiftelelor în tigaia mare se mai făcea auzit. Piticul se uită la băiat cu un surâs trist pe chip:

— Fratele tău, Zuhayr bin Umar...

— E răcit. Mai e și altceva? De ce nu mi-a zis și mie Hind? Ce s-a întâmplat, piticule? Trebuie să-mi spui.

— Tinere stăpân, nu știu tot ce s-a întâmplat, dar fratele tău nu e răcit. A fost înjunghiat în oraș după un schimb de

cuvinte urâte cu un creștin. Nu-i decât o rană ușoară, dar îi va lua câteva săptămâni să se refacă.

Uitând de misiunea lui, Yazid ieși în goană din bucătărie, străbătu curtea și fu cât pe ce să năvălească în camera fratelui său, când fu ridicat de la pământ de tatăl său.

— Zuhayr doarme dus. Poți vorbi cât poftești cu el mâine-dimineață.

— Cine l-a înjunghiat, Abu? Cine?

Mezinul era uluit. Fusese foarte aproape de Zuhayr și se simțea vinovat că uitase de fratele mai mare, petrecând tot acest timp cu Hind și femeile. Tatăl lui încercă să-l împace.

— A fost o ciondăneală. Un prostănac m-a insultat pe când ne pregăteam să intrăm în casa unchiului vostru...

— Cum?

— Nimic serios. O aluzie, cum că în curând vom fi obligați să mâncăm carne de porc. L-am ignorat pe neisprăvit, dar Zuhayr, nesăbuit ca de obicei, l-a plesnit peste față, la care celălalt a scos un pumnal pe care-l ținuse ascuns sub mantie și i l-a implântat fratelui tău chiar sub umăr...

— Și? L-ai pedepsit pe ticălos?

— Nu, fiule. L-am dus pe fratele tău în casă, apoi i-am îngrijit rana.

— Unde erau servitorii noștri?

— Cu noi, dar sub poruncă de la mine să nu se amestece.

— Dar de ce, tată? De ce? Poate că Ama are dreptate. Nu va mai rămâne din noi decât amintirea.

— Pe Allah! A zis ea chiar așa?

Copilul dădu prudent din cap. Umar simți fețișoara scăldată în lacrimi a fiului său și îl strânse tare la piept:

— Yazid bin Umar, pentru noi nu mai există hotărâri ușoare. Trăim în vremuri foarte grele. N-am mai avut așa greutăți de când Tarik și Musa au ocupat pentru prima oară aceste meleaguri. Și tu știi cât de mult este de-atunci, nu?

Yazid dădu din cap că da:

— În primul nostru veac și al optulea în calendarul lor.

— Chiar așa, copilul meu. Chiar așa. Se face târziu. Hai să ne spălăm pe mâini și să mâncăm! Mama voastră ne așteaptă!

Ama, care ascultase în tăcere întreaga convorbire din prag, îi binecuvântă pe tată și pe fiu cu un murmur, pe când intrau în casă. Apoi scoase un horcăit ciudat din gât și scuipă, blestemând:

— Allah! Ferește-ne de acești câini turbați și mâncători de porci! Păzește-ne de acești dușmani ai adevărului, atât de orbiți de credințele lor, încât îl bat pe Dumnezeu în cuie pe o bucată de lemn și îi zic tată, mamă și fiu, înecându-și credincioșii într-un ocean de minciuni. Ne-au subjugat și ne-au nimicit prin forță. De zece mii de ori Te ridicăm în slăvi, o, Allah, fiindcă am credința că ne vei scăpa de stăpânirea acestor câini care în multe orașe vin zilnic să ne scoată din căminele noastre...

A întrerupt-o o tânără slujnică:

— Ți se răcește mâncarea, Ama!

Bătrâna se ridică alene în picioare și, cu spinarea ei ușor îndoită, o urmă pe servitoare în bucătărie. Statutul Amei era limpede. Ca doică a stăpânului, autoritatea sa în fața slujitorilor era necontestată. În afară de venerabilul pitic, care se lăuda că era cel mai iscusit bucătar din tot al-Andalusul și care știa foarte bine cât de departe putea merge în prezența Amei, ceilalți se fereau să vorbească despre stăpâni în preajma bătrânei. Ama nu era o iscoadă a familiei. Uneori își dezlega limba și servitorii se amuzau de îndrăzneala ei, dar, în ciuda acestor fapte, apropierea dintre ea și stăpâni îi stânjenea.

De fapt, adevărul era că Ama o critica cu înverșunare pe mama lui Yazid, pentru felul în care își crescuse copiii. Dacă ar fi fost după ea, Ama mai că l-ar fi rugat pe stăpân să-și ia altă soție. O socotea pe doamna casei mult prea îngăduitoare cu fiicele ei, mult prea generoasă cu țăranii care lucrau pe moșie, mult prea blândă față de servitori și metehnele lor, și deloc aplecată spre credință.

Uneori, bătrâna doică mergea atât de departe, încât să dea glas, pe ocolite, acestor gânduri dinaintea lui Umar bin Abdallah,

spunând că tocmai această slăbiciune adusese Islamul în această vale a plângerii în care se găsea în al-Andalus. Umar nu făcea decât să râdă, iar mai târziu îi repeta cuvânt cu cuvânt cele spuse de Ama soției lui. Zubayda se amuza și ea la gândul că incarna slăbiciunile Islamului al-andalusian.

Râsetele venind din sufragerie n-aveau nimic de-a face cu spusele Amei. Glumele erau semn că meniul piticului era pe placul stăpânilor. Într-o zi oarecare familia mânca modest. De obicei, nu se serveau mai mult de patru feluri și un platou cu dulciuri, urmate de fructe proaspete. În seara aceea li se aduseseră un miel fript dres cu mirodenii, iepuri înăbușiți în sos de vin cu gogoșari și usturoi, chiftele umplute cu trufe cafenii care ți se topeau în gură, chifteluțe prăjite în ulei de coriandru, garnisite cu tăiței iuți, prăjiți în același ulei, o uriașă oală de oase care pluteau într-un sos de culoarea șofranului, o tabla uriașă cu orez prăjit, plăcințele și trei salate: sparanghel, un amestec de ceapă, roșii, castraveți, toate tăiate mărunt și presărate cu ierburi, stropite cu suc de lămâi proaspete, năut înmuiat în iaurt și presărat cu piper.

Yazid le stârnise râsul când încercase să scoată măduva dintr-un os și o suflase din greșeală în barba tatălui său. Hind bătu din palme și două slujnice intrară în încăpere. Mama ei fu cea care le ceru să strângă masa și să împartă resturile servitorilor.

— Și ascultați! Spuneți-i piticului că astă-seară nu-i vom gusta dulciurile. Aduceți trestia de zahăr. A fost înmuiată în apă de trandafiri? Grăbiți-vă. Este târziu.

Era deja prea târziu pentru Yazid, care adormise întins pe pernele de pe podea. Ama, care bănuise ceva, intră în cameră, își duse degetul la gură ca să le ceară să facă liniște și le arătă celorlalți că Yazid dormea dus. Din păcate, era prea bătrână ca să-l mai ridice în brațe. La gândul acesta se întristă. Umar înțelese ce era în mintea bătrânei sale doici. Își aminti de copilăria sa, când rareori ea îl lăsa să umble singur, iar mama lui se îngrijora că n-avea să mai învețe niciodată să meargă. Bărbatul

se ridică și, ridicându-și blând băiatul în brațe, îl duse în dormitorul lui, urmat de Ama zâmbind triumfătoare. Ea fu cea care-l dezbrăcă pe băiat și îl așeză pe pat, învelindu-l cu grijă.

Umar era dus pe gânduri când li se alătură soției și fiicelor sale pentru a savura împreună câteva felii de trestie de zahăr. Acea amintire a Amei ridicându-l în brațe și băgându-l în pat cu mulți ani în urmă îl dusese cu gândul la anul care tocmai începuse. Un an trist pentru Banu Hudayl și pentru traiul lor de până atunci. Trist, de fapt, pentru întreg Islamul din al-Andalus.

Zubayda, simțindu-i schimbarea de dispoziție, încercă să-i citească gândurile:

— Domnul meu, răspunde-mi la o întrebare!

El îi aruncă o privire și surâse cu gândurile aiurea.

— În asemenea vremuri, ce e cel mai important? Să supraviețuim aici pe cât putem sau să ne gândim la ultimii cinci sute de ani și să facem planuri pentru viitor pe potriva acestui trecut?

— Nu sunt încă sigur care ar fi răspunsul.

— Ba eu sunt, declară Hind.

— De asta sunt convins, dar ceasul este târziu și ne putem continua discuția și într-altă zi.

— Timpul lucrează împotriva noastră, tată!

— Și de asta sunt convins, copila mea.

— Pacea fie cu tine, tată!

— Binecuvântate fiți, fetele mele! Somn ușor!

— Ai să mai întârzii mult? dori să știe Zubayda.

— Nu. Simt nevoia sa iau o gură de aer.

După ce ele ieșiră, Umar rămase așezat o vreme, pe gânduri, cu ochii ațintiți la masa goală. Apoi se ridică și, punându-și o pătură pe umeri, ieși în curte. Aerul curat îl făcu să se înfioare, deși nu era deloc răcoare. Își strânse pătura și mai mult în jurul său și plecă să se plimbe.

Înăuntru se stinseseră torțele, iar el se plimbă la lumina stelelor. Singurul zgomot mai venea de la pârâul care intra în curte

printr-un colț, susura în havuzul din mijloc și ieșea prin celălalt capăt al moșiei. În zile mai fericite s-ar fi dus să culeagă florile înmiresmate ale tufelor de iasomie, le-ar fi așezat cu gingășie pe o batistă din muselină, le-ar fi stropit cu apă și le-ar fi păstrat prospețimea, răsfirându-le pe perna Zubaydei. În seara aceea, nu avea asemenea gânduri.

Umar bin Abdallah cugeta, iar imaginile ce i se perindau prin minte îl făceau să se înfioare. Gândul îi zbura la zidul de foc. Amintirea acelei nopți geroase îl copleșea. Lacrimi îi scăldară chipul și i se prelinseră în barbă. Căderea Gharnatei acum opt ani pusese capăt Reconquistei. Toți se așteptau la asta și nici pe Umar, nici pe prietenii lui nu-i mirase prea tare. Dar creștinii le promiseseră drept-credincioșilor libertatea religiei, odată ce vor recunoaște suzeranitatea stăpânilor castilieni. Era scris că musulmanii din Gharnata nu aveau să fie persecutați sau îngrădiți în practicarea religiei lor, în a vorbi și a învăța limba arabă sau în celebrarea sărbătorilor lor. „Da, își zise Umar în gând, iată ce au jurat prelații Izabelei pentru a evita un război civil. Și noi i-am crezut. Cât de orbi am fost! Trebuie să fi avut mințile aburite de băutură. Cum am putut crede în cuvintele și promisiunile lor meșteșugite?"

Ca unul dintre cei mai de vază nobili ai regatului, Umar fusese de față la semnarea tratatului. Nu putea uita ultimul rămas-bun al celui din urmă sultan, Abu Abdullah, pe care castilienii îl numeau Boabdil, în drum spre al-Pujarras, unde-l aștepta un castel. Sultanul se întorsese și aruncase o ultimă privire asupra orașului, surâsese și scosese un suspin. Asta a fost tot. Nu mai zisese nimic altceva. Ce mai era de zis? Ajunseseră la sfârșitul istoriei lor în al-Andalus. Își vorbiseră unii altora numai din ochi. Umar și ceilalți nobili musulmani erau pregătiți să accepte înfrângerea. La urma urmei, așa cum nu încetase niciodată Zubayda să-i atragă luarea-aminte, nu era istoria islamică plină de înălțarea și căderea regatelor? Nu căzuse însuși Bagdadul sub loviturile unei hoarde de tătari înapoiați?

Blestemul deșertului. Destine nomade. Cruzimea sorții. Cuvintele Profetului. Islamul ori era universal, ori nu era nimic.

Deodată văzu chipul scofâlcit al unchiului său. Unchiul Meekal al-Malek! Unchiul! Episcopul de Qurtuba. Miguel el Malek. Fața aceea suptă, pururea însemnată de o durere ce nu putea fi ascunsă nici sub barbă, nici sub zâmbete prefăcute. Poveștile Amei despre Meekal ca băiat erau pline de: „avea pe dracu-n el" sau „parcă-l mâna Satana". Dar Ama vorbea cu dragoste, pentru a sublinia ce copil năzdrăvan fusese Meekal, mezinul favorit, la fel ca și Yazid. Atunci ce nu mersese? Prin ce trecuse Meekal ca să fugă la Qurtuba și să devină Miguel?

Vocea batjocoritoare a bătrânului unchi încă îi mai răsuna în urechi: „Știi care-i neajunsul cu religia noastră, Umar? Ne-a mers mult prea ușor. Creștinii au trebuit să pătrundă în porii Imperiului Roman. Asta i-a obligat să lucreze pe sub pământ. Catacombele Romei au fost terenul lor de luptă. Când au triumfat, erau uniți. Noi? Profetul, pacea fie cu el, l-a trimis pe Khalid bin Walid cu o sabie să cucerească. Vai, da! Cum să nu! A cucerit o groază de pământuri. Am distrus două imperii. Totul ne-a picat din cer ca o pară mălăiață. Ne-am păstrat pământurile arabe și Persia și părți din Bizanț. Altora le-a fost greu, nu-i așa? Uită-te la noi! Suntem în al-Andalus de șapte sute de ani și încă n-am clădit nimic. Nu-i vorba numai de creștini, nu-i așa, Umar? Greșeala e în noi înșine, în sângele nostru".

„Da, da, unchiule Meekal, Miguel vreau să zic! Greșeala este și în noi, dar cum să mă mai gândesc la asta acum? Tot ce văd în fața ochilor nu-i decât acel zid de foc și în spatele lui fața rânjită a acelui balaur, sărbătorindu-și triumful. Blestematul de Ximenes! Blestemata aia de Izabela! Duhovnicul diavoliței trimis aici să scoată dracii din ea! Trebuie să-l fi știut ea bine! El, neîndoielnic, a știut ce dorea ea! Nu-i auzi glasul? «Părinte, părinte, necredincioșii din Gharnata îmi tulbură cugetul. Simt uneori dorința să-i crucific până când mi se vor supune, așa încât s-o ia pe calea dreptății.» De ce l-a trimis regina pe Ximenes

al ei la Gharnata? Dacă erau atât de încrezători în superioritatea doctrinelor lor, de ce nu se încred în judecata drept-credincioșilor? Ai uitat de ce l-au trimis ei pe Ximenes de Cisneros la Gharnata? Fiindcă n-au crezut că arhiepiscopul Talavera avea să rezolve lucrurile așa cum se cuvine. Talavera a vrut să ne câștige prin forța argumentelor. A învățat limba arabă, ca să ne poată citi cărțile. Le-a poruncit clericilor lui să facă același lucru. A tradus Biblia și catehismul lor în limba arabă. Unii dintre frații noștri au fost cuceriți astfel, dar nu prea mulți. Iată de ce l-au trimis pe Ximenes. Ți-am spus ce s-a întâmplat anul trecut, unchiule episcop, dar tu ai și uitat. Ce-ai fi făcut dacă ar fi fost cu adevărat deștepți și te-ar fi numit arhiepiscop al Gharnatei? Cât de departe ai fi mers tu, Meekal? Cât de departe, Miguel? Am fost de față la adunarea în care Ximenes a încercat să le închidă gura *qadi*-lor și învățaților noștri în cadrul unei dispute teologice. Ar fi trebuit să fii și tu acolo. O parte din tine s-ar fi mândrit cu învățații noștri. Ximenes e deștept. Este inteligent, dar n-a reușit nimic în ziua aia. Când Zegri bin Musa i-a răspuns punct cu punct și a fost aplaudat până și de unii dintre clericii lui, prelatul și-a ieșit din fire. A pretins că Zegri a insultat-o pe Fecioara Maria, când, de fapt, tot ceea ce făcuse prietenul nostru a fost doar să întrebe cum putea ea rămâne fecioară după nașterea lui Isa. Tu vezi că întrebarea respecta o anumită logică sau teologia voastră te împiedică să recunoști toate faptele cunoscute? Zegri al nostru a fost târât în camera de tortură și schingiuit atât de tare, încât a căzut de acord să se convertească. Atunci am plecat, dar nu înainte de a observa sclipirea din ochii lui Ximenes, ca și cum ar fi înțeles în acea clipă care era singura cale de a converti populația. A doua zi, întregii populații i s-a poruncit să iasă pe străzi. Ximenes de Cisneros – mânia lui Allah să se abată asupra lui! – a declarat război culturii noastre și stilului nostru de viață. În acea singură zi au golit toate bibliotecile noastre și au ridicat un zid masiv de cărți în Bab al-Ramla. Au dat foc culturii noastre. Au ars două milioane de cărți. Opt veacuri au fost șterse cu buretele într-o

singură zi. N-au ars chiar tot. N-au fost, la urma urmei, barbari, ci mesagerii unei culturi diferite pe care voiau s-o aducă în al-Andalus. Medicii lor s-au rugat de ei să cruțe trei sute de manuscrise, mai ales cele cu subiecte medicale. Ximenes a încuviințat, pentru că până și el știa că medicina noastră este deasupra a tot ce știe creștinătatea. Numai acest zid de foc îl văd eu tot timpul, unchiule! Îmi umple inima de frică. Flăcările ce ne-au ars cărțile vor distruge într-o zi tot ce-am creat în al-Andalus. De ele nu va scăpa nici acest sătuc ridicat de strămoșii noștri, unde tu și cu mine ne-am jucat în copilărie. Ce-are asta de-a face cu victoriile ușoare ale Profetului nostru și cu răspândirea credinței noastre? Asta a fost acum opt sute de ani! Zidului de cărți i s-a dat foc abia anul trecut."

Mulțumit că avusese câștig de cauză, Umar bin Abdallah se întoarse în casă și intră în dormitorul soției lui. Zubayda nu se culcase încă.

— Te gândești la zidul de foc, Umar?

El se așeză pe pat și dădu din cap. Ea îi pipăi umerii și se dădu înapoi:

— Încordarea trupului tău mă doare. Uite, întinde-te, iar eu am să te masez până am s-o scot din tine.

Umar se supuse, iar mâinile ei pricepute descoperiră nodurile dureroase din trupul lui. Degetele ei lucrară până când începură să se înmoaie.

— Când ai să-i răspunzi lui Miguel în legătură cu Hind?

— Fata ce zice?

— Ar prefera sa fie cununată cu un cal.

Starea de spirit a lui Umar se schimbă. Scoase un hohot răsunător de râs:

— Întotdeauna a avut bun-gust. Mă rog, iată și răspunsul pe care-l căutai!

— Dar ce-ai să-i spui sfinției sale?

— Am să-i zic unchiului Miguel că singura cale prin care Juan își va găsi tovarășă de așternut este să devină preot și să se folosească de confesional!

Zubayda chicoti ușurată. Umar își recăpătase veselia. Curând lucrurile aveau să reintre pe făgașul firesc. Dar se înșela. Zidul de cărți încă mai ardea în cugetul său.

— Nu știu dacă ne vor lăsa să trăim în al-Andalus fără să ne convertim la creștinism. Căsătoria lui Hind cu Juan este o glumă, dar viitorul neamului Banu Hudayl, al celor care trăiesc alături de noi și muncesc pentru noi de veacuri, îmi stârnește îngrijorarea!

— Nimeni nu știe mai bine decât tine că nu sunt ușă de biserică. Doica aia bătrână a voastră, plină de superstiții, știe asta mult prea bine. Îi spune lui Yazid al nostru că maică-sa este blasfematoare, chit că mă prefac de dragul vostru și postesc în timpul Ramadanului. Eu...

— Dar știm toți că postești și te rogi doar de ochii lumii. Nu-i nici un secret!

— Râzi de mine cât vrei, dar ceea ce contează mai mult este fericirea copiilor noștri. Și totuși...

Umar redevenise serios:

— Da?

— Și totuși, ceva în mine se răscoală împotriva creștinării. Încep să mă neliniștesc când mă gândesc la asta. Mai bine mor decât să-mi calc pe inimă și să mă prefac că mă cuminec cu carne de om și cu sânge de om. Canibalismul din ritualul lor îmi repugnă. Merge foarte departe. Amintește-ți de scârba sarazinilor, când cruciații au început să-i frigă de vii pe prizonieri și să le mănânce carnea. Mă îmbolnăvesc numai când mă gândesc la asta, dar decurge în mod firesc din credința lor.

— Ce femeie sucită mai ești și tu, Zubayda bint Quddus. Acum îmi spui că bunăstarea copiilor noștri e mai presus de orice și, în clipa următoare, nu vrei să le asiguri un viitor în căminul lor strămoșesc.

— Ce-are asta de-a face cu fericirea? Toți copiii tăi, printre care și micul Yazid, sunt gata să ridice armele împotriva cavalerilor Izabelei. Chiar dacă te lași înrâurit de Miguel, cum ai

să-ți convingi copiii? Pentru ei convertirea ta ar fi o lovitură la fel de mare ca și zidul de foc.

— Asta-i o problemă politică, nu spirituală. Am să comunic cu Creatorul așa cum am făcut-o dintotdeauna. Aparențele nu contează.

— Și când nobilii creștini vor veni în zile de sărbătoare la tine, vei mânca porc împreună cu ei?

— Poate, dar niciodată cu mâna mea dreaptă.

Zubayda râse, dar se și tulbură. Îl simțea pe cale să ia o hotărâre. Zidul de foc îi tulburase cugetul. Foarte curând avea să pășească pe urmele lui Miguel. Încă o dată el o surprinse:

— Ți-am povestit vreodată ce ne-am trezit recitând în acea noapte, în timp ce ei ne distrugeau moștenirea?

— Nu. Ai uitat că n-ai scos un cuvânt o săptămână întreagă după ce te-ai întors de la Gharnata? N-ai spus nimic nimănui, nici măcar lui Yazid. Te-am implorat, dar n-ai avut putere să scoți nici o vorbă.

— Am plâns ca niște copii în noaptea aia, Zubayda. Dacă lacrimile noastre ar fi curs spre rug, ele ar fi stins flăcările. Dar, deodată, m-am trezit recitând ceva ce învățasem în prima tinerețe. Apoi am auzit un murmur și mi-am dat seama că nu eram singurul care cunoșteam versurile poetului. Faptul că nu eram singur mi-a dăruit o forță care nu m-a mai părăsit de atunci. Îți spun asta ca să înțelegi, o dată pentru totdeauna, că nu mă voi converti niciodată de bunăvoie.

Zubayda își îmbrățișă soțul și îl sărută cu blândețe pe ochi:

— Care erau cuvintele poetului?

Umar își înăbuși un suspin și îi șopti la ureche:

„Hârtia o puteți arde,
Dar ce e scris, nu;
Căci e la adăpost, în inima mea.
Unde mă duc eu, vine cu mine;
Se aprinde când mă aprind,
Și în mormânt mă va însoți".

Zubayda își aduse aminte. Tutorele ei îi spusese povestea de sute de ori. Versurile aparțineau lui Ibn Hazm, care se născuse cu cinci veacuri în urmă, pe când lumina culturii islamice tocmai începea să răsară în cele mai întunecate unghere de pe continentul european.

Ibn Hazm, cel mai eminent și mai curajos poet din întreaga istorie a al-Andalusului, un istoric și un biograf care lăsase în urma lui patru sute de volume, un om care venerase adevărata cunoaștere, fără să-i respecte pe ceilalți oameni. Atacurile lui zeflemitoare împotriva predicatorilor dreptei credințe islamice îi făcuseră pe aceștia din urmă să-l excomunice, după rugăciunile de vineri, în marea moschee. Poetul rostise aceste cuvinte când clericii musulmani aruncaseră în flăcări unele dintre lucrările lui, într-o piață publică din Ishbiliya.

— Am învățat și eu despre el, dar s-a dovedit că n-a avut dreptate, nu-i așa? Inchiziția e mai pricepută. Nu se mulțumește doar să pună ideile pe foc, îi arde pe rug și pe cei care le răspândesc. Fiecare veac nou aduce noi progrese.

Scoase un suspin de ușurare, convinsă că soțul ei n-avea să se grăbească să ia o hotărâre pe care, mai apoi, s-o regrete tot restul vieții sale. Îl mângâie pe păr, ca și cum ar fi încercat să-l liniștească, însă el adormise deja.

Cugetul Zubaydei n-avea să-și curme zbuciumul și s-o lase să doarmă. Gândurile îi zburară acum la soarta celui mai mare dintre băieții ei, Zuhayr. Din fericire, rana pe care o căpătase nu fusese gravă, dar, dată fiind firea lui iute, se putea întâmpla orice de-acum încolo. Gharnata ajunsese mult prea primejdioasă. Cea mai bună soluție, își zise în gând Zubayda, ar fi să-l însoare cu nepoata ei preferată, Khadija, care trăia cu familia la Ishbiliya. S-ar potrivi de minune. Satul avea nevoie de o sărbătoare, și o nuntă mare de familie era singura cale acum de a petrece fără a provoca autoritățile. Și, cu aceste planuri nevinovate în minte, stăpâna casei reuși să adoarmă.

Capitolul 2

Ce farmec au dimineţile de septembrie în al-Hudayl! Soarele n-a răsărit încă, dar razele lui luminează deja cerul, iar orizontul este zugrăvit în aur şi purpură. Fiecare vieţuitoare se desfată în această lumină şi în liniştea care o însoţeşte. Curând, păsările încep să ciripească, iar muezinul satului îi va chema pe drept credincioşi la rugăciune.

Cei două mii şi ceva de săteni sunt obişnuiţi cu aceste sunete. Chiar şi cei care nu sunt musulmani recunosc precizia de ceasornic a muezinului. Nu toţi răspund la chemare. În casa stăpânului, numai Ama îşi mai întinde covoraşul în curte.

Peste jumătate dintre ţărani muncesc pe ogoare, fie pentru sine, fie pentru Banu Hudayl. Restul sunt ţesători, care lucrează acasă sau pe moşie, oameni care cresc viermi de mătase şi femei care ţes faimoasa mătase de Hudayl, căutată până şi în Samarkand. Se mai adaugă acestora câţiva prăvăliaşi, un potcovar, un cizmar, un croitor, un dulgher şi satul este complet. Servitorii de pe moşia familiei, în afară de pitic, de Ama şi de grădinari, toţi se întorc la familiile lor din sat în fiecare seară.

Zuhayr bin Umar se trezi devreme, odihnit, uitându-şi de rană, deşi pricina ei îi mai ardea încă în minte. Se uită pe fereastră şi se minună de culorile cerului. La un kilometru şi ceva depărtare de sat, se înălţa un dâmb cu o peşteră uriaşă, scobită în stâncile din vârf. Pe acel deluşor, înăuntrul peşterii, se găsea o încăpere micuţă văruită în alb. În acea chilie trăia un bărbat

în vârstă, un mistic. Acesta recita versete, iar Zuhayr începuse să-i prețuiască foarte mult compania după ce căzuse Gharnata.

Nimeni nu știa de unde venise ori ce vârstă avea, sau când sosise. Așa credea Zuhayr. Umar își aducea aminte de peșteră, dar stăruia că fusese nelocuită în anii copilăriei lui și slujise, de fapt, ca loc de întâlnire pentru țăranii din sat. Bătrânului îi plăcea să se înconjoare de mister. Ori de câte ori Zuhayr îi punea întrebări despre el, ocolea răspunsurile, refugiindu-se în poezie. Mai presus de orice, tânărul credea că bătrânul era cinstit.

În acea dimineață simți o dorință aprinsă de a vorbi cu locuitorul peșterii. Ieși din camera lui și intră în *hammam*. Pe când stătea întins în baie, își dori ca Yazid să se trezească, să vină la el și să mai schimbe o vorbă împreună. Fraților le plăceau din cale-afară conversațiile în baie, mezinului, pentru că știa prea bine că baia îl ținea pe loc pe Zuhayr preț de douăzeci de minute, fără să-i mai dea vreo putință de scăpare, fratelui mai mare, fiindcă era singura ocazie de a-l observa pe puiul de vultur mai îndeaproape.

— Cine-i în baie?

Glasul era al Amei. Tonul era poruncitor.

— Sunt eu, Ama.

— Allah să te binecuvânteze! Te-ai sculat deja? Rana ți s-a...?

Râsul lui Zuhayr o întrerupse. Ieși din baie, se înfășură într-un prosop și se duse în curte.

— Rana! Hai să terminăm cu glumele astea, Ama. Un nătărău de creștin m-a atacat cu un briceag și pentru tine deja sunt un martir.

— Piticul nu-i încă-n bucătărie. Vrei să-ți fac eu ceva de mâncare?

— Da, dar când mă întorc. Mă duc la peștera bătrânului.

— Dar cine o să-ți pună șaua pe cal?

— Mă știi din față. Crezi că nu pot călări un cal fără șa?

— Du-i acelui *Iblis* un mesaj din partea mea. Spune-i că știu eu bine că el ne-a furat trei găini. Zi-i că, dacă mai face,

voi aduce cu mine trei tineri de-acasă și voi pune să fie biciuit în văzul întregului sat.

Zuhayr râse îngăduitor și o mângâie pe creștet. Bătrânul, un hoț de rând? Cât de caraghioase erau gândurile Amei!

— Știi ce mi-ar plăcea să mănânc astăzi?

— Ce?

— Amestecul dumnezeiesc.

— Numai dacă-mi promiți c-ai să-l amenințI pe acel *Iblis* în numele meu.

— Așa voi face.

Un sfert de ceas mai târziu, Zuhayr galopa spre peștera bătrânului pe bidiviul lui drag, Khalid. Le făcu semn cu mâna sătenilor ce mergeau la câmp, cărându-și pe umăr mâncarea de prânz înfășurată într-un șervet mare, prins cu un nod de un băț. Câțiva îl salutară plecându-și capul, fără să se oprească din mers. Alții se opriră și izbucniră în urale. Vestea confruntării sale la Gharnata se răspândise în tot satul. Toți aveau cuvinte de laudă la adresa lui, ceea ce rar se mai întâmpla. Zuhayr al-Fahl, Zuhair „Armăsarul", cum i se mai spunea, arăta splendid pe când ieșea în galop din sat. Curând nu se mai zări decât o mică siluetă, dispărând și reapărând de după coline.

Bătrânul îi zări pe cal și călăreț urcând dealul. Un surâs îi înflori pe buzele ofilite. Fiul lui Umar bin Abdallah venea iar să-i ceară sfatul. Vizitele lui dese nu erau, pesemne, pe placul părinților. Ce mai dorea de această dată?

— Pacea fie cu tine, moșule!

— Și cu tine, Ibn Umar. Ce vânt te mai aduce pe la mine?

— Am fost în Gharnata aseară.

— Am auzit.

— Și...?

Bătrânul ridică din umeri.

— Am avut sau n-am avut dreptate?

Spre marea încântare a lui Zuhayr, moșneagul îi răspunse cu un poem:

— „Până-ntr-atât corupse lumea necredința,
Încât dogme ce se-ncontră crezul își abjură,
Dar să nu fi stat în firea Omului atâta ură,
Biserici și moschee, laolaltă, s-ar fi durat în veac."

Zuhayr nu mai auzise aceste versuri înainte și îl aplaudă:

— Tu le-ai scris?

— Vai, prostuțule! Neștiutorule! Cum de nu recunoști glasul unui mare maestru? Abu'l Ala al-Ma'ari este autorul.

— Dar se spune c-a fost un necredincios.

— Ei! Zică ei ce-or zice! Cine îndrăznește să spună așa ceva? Îi desfid!

— Sacerdoții noștri spun asta. Învățații...

În acea clipă bătrânul se ridică în picioare, ieși din peșteră urmat de un Zuhayr năuc și recită cât putu de tare pe creasta dâmbului:

— „Ce este religia? O fecioară atât de bine păzită, încât nici un ochi n-o poate vedea. Prețul darurilor și al zestrei sale de nuntă aiurește petitorul. Dintre toate frumoasele doctrine auzite de mine de la înălțimea amvonului, inima mea n-a acceptat vreodată nici măcar un singur cuvânt!"

Zuhayr zâmbi cu gura până la urechi.

— Tot de al-Ma'ari?

Moșneagul dădu din cap și surâse.

— Am învățat mai multe dintr-un poem de-al lui decât din toate ceasloavele.

— Asta-i blasfemie!

— E adevărul-adevărat.

Pe Zuhayr nu-l surprindea scepticismul moșului. Mereu se prefăcea puțin tulburat de cuvintele bătrânului. Nu dorea ca el să creadă că-și convinsese noul discipol atât de lesne. În Gharnata era un grup de tineri, toți cunoscuți de-ai lui Zuhayr, ba unul dintre ei îi era chiar prieten din copilărie, care făceau un drum lung, călare, până la această văgăună, măcar o dată pe lună, pentru a discuta cu bătrânul pe teme de filozofie, istorie, prezent și viitor. Da, mereu le frământa mințile viitorul!

Înțelepciunea pe care și-o însușeau le dădea putința să domine orice dezbatere din Gharnata, ba chiar, câteodată, să-și surprindă părinții cu o remarcă atât de pătrunzătoare, încât în vinerea următoare era repetată în fiecare moschee. De la prietenul său, Ibn Basit, cel mai de frunte dintre învățăceii bătrânului filozof, auzise pentru prima oară Zuhayr despre calitățile intelectuale ale misticului care scria versuri sub pseudonimul al-Zindiq, „Scepticul".

Înainte de asta, acceptase bârfele care-l descriau pe bătrân ca fiind un proscris, hrănit din pomana păstorilor. Ama adesea mergea mai departe și zicea că bătrânul avea mintea rătăcită, așa încât ar trebui lăsat în plata Domnului, să-și facă drăciile în voie. „Dacă ea ar avea dreptate, își zise Zuhayr, aș da peste un nătâng, nu peste acest înțelept cu mintea ageră. Dar de ce și în ce fel s-a ajuns la această ostilitate din partea Amei?" Zâmbi.

Bătrânul decojea migdalele muiate într-un castron cu apă, când sosise Zuhayr. Acum începu să le macine, preschimbându-le într-o pastă, la care adăuga câțiva stropi de lapte, când amestecul se întărea. Își ridică privirea și surprinse surâsul tânărului.

— Ești mândru de tine, nu-i așa? Ce-ai făcut tu în oraș a fost o nesocotință. Din fericire, taică-tău nu-i la fel de nerod ca tine. Dacă servitorii tăi l-ar fi ucis pe acel creștin, acum ați fi fost prinși cu toții și măcelăriți în drum spre casă.

— Cerule, dar de unde știi?

Moșneagul nu-i răspunse, ci turnă pasta din castronul de piatră într-o cratiță cu lapte. La fiertură adăugă miere, nucșoară și un bețișor de scorțișoară. Suflă peste tăciuni. În câteva minute fiertura dădea în clocot. Făcu focul mai mic turnând cenușă peste tăciuni și o lăsă să fiarbă. Zuhayr privea în tăcere, cu simțurile vrăjite de aromă. Apoi cratița fu luată de pe foc, iar moșul amestecă fiertura cu putere, ajutându-se de o lingură de lemn, după care presără câteva migdale tocate mărunt peste lichid. Abia atunci fu turnat în două urcioare din lut, iar unul dintre

ele fu așezat în fața lui Zuhayr. Tânărul sorbi din fiertură și scoase sunete de încântare.

— Un adevărat nectar. Asta trebuie să bea cei din paradis!

— Cred că, odată ce ajung acolo, mormăi al-Zindiq, mulțumit de succesul său, li se permite o băutură mult mai tare!

— Dar n-am gustat în viața mea ceva mai bun...

Se opri și puse ulcica jos, în fața lui. Mai gustase băutura asta undeva, dar unde? Unde? Zuhayr se holbă la bătrânul care se lăsă măsurat din priviri fără să se tulbure.

— Ce mai e? Am pus prea puține migdale? Am adăugat prea multă miere? Știu că aceste greșeli pot strica băutura, dar m-am perfecționat în prepararea ei. Bea-o dintr-o sorbire, tinere amic. Ăsta nu-i nectarul servit de zeii *rumi*. Este sevă pentru minte din cele mai pure esențe. Hrănește creierul. Ibn Sina a fost, cred, primul care a spus că migdalele ajută gândirii.

Era un șiretlic. Zuhayr îl mirosi numaidecât. Moșneagul se dăduse de gol. Zuhayr își amintea acum unde mai gustase ultima oară o băutură asemănătoare. În casa bunicului său, Miguel, lângă Marea Moschee din Qurtuba. Bătrânul trebuie să aibă o anumită legătură. Trebuie. Zuhayr simți că era pe punctul de a rupe vălul unui mister. Ce era încă nu știa. Moșul se uită la el și își dădu seama că una dintre tainele lui era pe cale de a fi descoperită. Înainte ca bătrânul să mai apuce să zică ceva, oaspetele lui se hotărî să-și continue atacul.

— Am un mesaj pentru tine de la Ama.

— Ama? Ama? Care Ama? Cine-i Ama? Nu cunosc nici o Ama.

— Doica tatălui meu. A făcut întotdeauna parte din familia noastră. O cunoaște tot satul. Iar tu, care pretinzi că știi tot ce se petrece în sat, n-o știi? Este de necrezut!

— Acum, când îmi explici, mă dumiresc și eu. Sigur c-o știu, ba mai știu și cum vorbește ea mereu despre lucruri care n-o privesc. Ce-i cu ea?

— Mi-a spus să-ți zic că știe cine i-a furat trei găini....

Bătrânul izbucni în râs în fața lipsei de noimă a unei asemenea idei. El să fie hoț?

— Mi-a mai zis că, dacă mai faci o dată, va pune să fii pedepsit în fața întregului sat.

— Vezi vreo gaină în văgăuna asta? Vreun ou de găină, ceva?

— Nu-mi prea pasă mie, de fapt. Dacă ai nevoie de ceva de la noi de-acasă, tot ce trebuie să faci este să-mi spui. Îți va parveni într-o oră. N-am făcut decât să transmit un mesaj.

— Termină-ți băutura. Mai vrei?

Zuhayr ridică ulcica și o goli dintr-o singură înghițitură. Îl măsură îndeaproape pe moșneag. Putea avea peste șaizeci de ani, poate șaizeci și cinci. Își rădea capul o dată pe săptămână. Firele scurte și țepoase, ca de nea, crescute ca o mirişte pe țeastă, dovedeau că întârziase cu vizita lui săptămânală la bărbierul satului. Avea un nas mic, dar foarte ascuțit, ca un cioc de pasăre, un obraz zbârcit, măsliniu, care iarna se mai deschidea. Ochii îi dominau întreaga față. Nu erau nici mari, nici strălucitori, ba dimpotrivă: tocmai îngustimea lor le dădea putere, mai ales în toiul discuțiilor aprinse, când începeau să scânteieze ca niște torțe în întuneric sau, așa cum deseori spuneau dușmanii lui, ca ochii unei pisici în călduri.

Barba lui albă era tăiată îngrijit, prea îngrijit pentru un ascet, ceea ce dezvăluia, poate, ceva din trecutul lui. De obicei, era îmbrăcat în pantaloni albi, largi, și o cămașă la fel. Când era frig își punea o pătură cafenie peste straiele lui obișnuite. Astăzi, pe când soarele își revărsa razele în culcușul său, ședea acolo fără cămașă.

Cutele de pe pieptu-i scofâlcit îi arătau adevărata vârstă. Era, fără îndoială, un om bătrân. Dar cât de bătrân? Și pentru ce acea tăcere enervantă, ca de sfinx, ce contrasta atât de bizar cu firea-i deschisă și vorba-i curgătoare, ori de câte ori Zuhayr îl întreba de trecutul său? Neașteptându-se, de fapt, la un răspuns, fiul lui Umar bin Abdallah se hotărî, totuși, să-i mai pună o dată întrebarea:

— Cine ești, moșnege?

— Vrei să zici că chiar nu știi?

Zuhayr fu luat prin surprindere.

— Ce vrei să spui?

— Nu ți-a povestit nimic Ama aia a ta? E limpede că nu. Pot citi răspunsul pe chipul tău. Incredibil! Deci s-au hotărât să păstreze tăcerea până la urmă. De ce nu-i întrebi pe părinții tăi? Ei știu tot ce-i de știut despre mine. Goana ta după adevăr ar putea lua sfârșit.

Zuhayr se simți răzbunat. Prin urmare, nu se înșelase. Exista o oarece legătură cu familia.

— Bunicul Miguel știe cine ești?

Figura bătrânului se înnegură. Întrebarea tânărului îl supărase. Își plimbă ochii asupra resturilor băuturii preparate din migdale și se adânci în gânduri. Deodată își ridică privirea.

— Câți ani ai, Zuhayr al-Fahl?

Flăcăul roși. Zburând de pe buzele lui al-Zindiq, porecla pe care și-o dobândise suna mai curând a dojană.

— Fac douăzeci și trei peste o lună.

— Bine. Și de ce-ți zic sătenii al-Fahl?

— Pentru că iubesc călăria. Până și tata-mi spune că, atunci când mă vede călărindu-l pe Khalid, simte că eu și calul suntem una.

— Nicidecum! Astea-s nerozii! Ai vreodată sentimentul ăsta?

— Mă rog, nu. Nu chiar, dar este adevărat că sunt în stare să fac un cal, orice cal, nu doar Khalid, să alerge mai repede decât ar putea oricare dintre bărbații din sat.

— Ibn Umar, înțelege un lucru! Nu ăsta-i motivul pentru care-ți zic ei al-Fahl.

Zuhayr se rușină. Lansa bătrânul diavol alt atac, ca să-și protejeze flancul?

— Tinere stăpân, știi foarte bine despre ce vorbesc. Nu-i vorba doar de cai, nu-i așa? Sari și pe femeile lor, ori de câte ori poți. Am auzit că-ți cam plac fecioarele satului. Vreau adevărul acum!

Zuhayr sări în picioare, indignat:

— Asta-i o minciună. O calomnie crasă. Nu m-am culcat cu nici o țărancă împotriva voinței ei. Pe oricine zice altfel îl provoc la luptă dreaptă. Cu asta nu-i de glumit.

— Nimeni n-a zis că le silești. Cum pot fi ele silite când este dreptul tău? Ce rost mai au picioarele larg desfăcute, dacă mintea rămâne zăvorâtă? De ce te-a supărat întrebarea mea atât? Tatăl tău este un om de treabă, nu-i dedat la nici un fel de excese, dar episoade de acest fel s-au tot ivit în sânul familiei tale de veacuri. Prostule, ți s-a urcat sângele la cap! Mai bine stai jos! Nu m-ai auzit? Stai jos!

Zuhayr făcu precum i se ceruse.

— Îl știi pe Ibn Hasd, cizmarul?

Pe Zuhayr întrebarea îl ului. Ce avea de-a face cu o asemenea discuție? Dar dădu din cap.

— Data viitoare când îl mai întâlnești, cercetează-i trăsăturile. S-ar putea să vezi o asemănare.

— Cu cine?

— O asemănare de familie.

— Care familie?

— A ta, bineînțeles. Caută semnul lui Banu Hudayl.

— Moș smintit! Ibn Hasd e evreu. Ca și strămoșii lui...

— Ce-are asta a face cu ce ți-am zis eu? Mama lui a fost odinioară cea mai frumoasă femeie din sat. Străbunicul tău, Ibn Farid, a pândit-o pe când se scălda într-o zi la râu. A așteptat până a terminat și apoi a siluit-o. Fructul legăturii lor a fost Ibn Hasd, care de fapt e Ibn Mahomed!

Zuhayr izbucni în râs:

— Măcar bătrânul războinic n-avea gusturi rele. Nu mi-l pot închipui ca pe un...

— ...al-Fahl ? sugeră moșul plin de solicitudine.

Zuhayr se ridică să plece. Soarele se înălțase sus pe cer, iar tânărul începu să se gândească la mâncarea Amei. Încă o dată, bătrânul îl întrecuse în istețime.

— Îmi voi lua rămas-bun acum și voi face precum spui. Am să-l întreb pe tata care-i povestea ta.

— De ce te grăbești?

— Ama mi-a promis să-mi facă niște amestec dumnezeiesc și...

— Amira și amestecurile ei dumnezeiești! Oare nimic nu se schimbă în blestemata aia de casă? Tu ai o slăbiciune, Zuhayr al-Fahl. O slăbiciune care, într-o bună zi, îți va veni de hac. Te lași convins mult prea ușor. Prietenii te duc de nas unde vor ei, devii paiața lor. Nu pui destule întrebări. Trebuie să gândești cu capul tău. Întotdeauna! Mai ales în vremurile astea, când o alegere a ajuns o chestiune de viață și de moarte.

— Dintre toți, numai tu n-ai dreptul să spui asta. Nu te tot întreb de mai bine de doi ani? N-am fost eu destul de stăruitor, moșule?

— Ba da! Nu pot tăgădui asta, dar de ce pleci tocmai acum, când am de gând să-ți spun ce dorești să știi?

— Dar am înțeles că vrei să-i întreb...

— Întocmai. A fost doar o viclenie și, ca întotdeauna, a mers. Prostuțule! Taică-tău n-o să-ți spună nimic niciodată. Maică-ta? Ca să-ți zic adevărul, nu știu. Este o doamnă dreaptă și foarte respectată, dar în treaba asta, din câte cred, va face la fel ca taică-tău. Nu mai rămân decât eu, Ibn Umar. Curând am să-ți destăinui totul.

Zuhayr începu să tremure de nerăbdare. Moșneagul încălzi niște apă și turnă cafea într-un ibric, după care dădu la o parte ustensilele de bucătărie și desfăcu un covoraș țesut de mână, ponosit, în mijlocul peșterii. Se așeză cu picioarele încrucișate și îl pofti pe Zuhayr să ia și el un loc. După ce s-au așezat amândoi, bătrânul turnă cafea în două boluri. Sorbi cu zgomot și începu a vorbi:

— Am crezut că vremurile bune se pot sfârși oriunde în altă parte, dar nicicând în Gharnata noastră. Eram încredințați că domnia Islamului va supraviețui în al-Andalus, neștiind însă

cât rău ne putem face singuri. Acele zile de aur nu se vor mai întoarce niciodată, și știi de ce? Pentru că apărătorii credinței noastre s-au certat între ei, s-au omorât între ei și s-au dovedit neputincioși în a se uni împotriva creștinilor. Până la urmă a fost prea târziu. Când sultanul Abu Abdullah și-a privit pentru ultima oară regatul pierdut, a izbucnit în plâns, la care mama lui, doamna Ayesha, i-a zis: „N-ai decât să plângi cât vrei ca o muiere pentru ceea ce n-ai fost în stare să aperi ca un bărbat". Am crezut mereu c-a fost nedrept. La acea dată creștinii aveau o armată mai mare. Noi credeam că sultanul Turciei ne va trimite ajutoare și la Malaka au fost postați observatori, dar nu ne veni nici un semn. Toate acestea s-au petrecut acum cincisprezece ani. Însă vremurile despre care am eu de gând să-ți povestesc au trecut de aproape o sută de ani. Străbunicul tău, Ibn Farid, a fost un oștean fără seamăn. Se zice că era mai temut de cavalerii creștini decât Ibn Kassim și, crede-mă, asta spune mult. Odată, la asediul Medinei Sid, a gonit singur călare pe bidiviul său până la cortul regelui Castiliei. „O, rege al creștinilor, i-a strigat. Îi provoc pe fiecare dintre cavalerii tăi să lupte corp la corp cu mine. Emirul mi-a poruncit să-ți spun că, de mă va doborî vreunul dintre oamenii tăi, îți vom deschide porțile, dar dacă, la apusul soarelui, mai sunt încă în șa, atunci trebuie să te retragi." Regele lor, cunoscând reputația străbunului tău, nu s-a încumetat să consimtă, dar cavalerii creștini s-au răzvrătit. Să refuzi era o insultă la adresa bărbăției lor. Atunci oferta a fost acceptată. Și ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat. Când soarele a amurgit, căpetenia clanului Banu Hudayl era acoperită de sânge, dar mai era încă pe cal. Aproape șaizeci de cavaleri creștini zăceau morți. Asediul a fost ridicat... pentru o săptămână. Pe urmă s-au întors, au luat garnizoana prin surprindere și, într-un târziu, au biruit, dar între timp Ibn Farid se întorsese la al-Hudayl. Bunicul tău Abdallah n-avea mai mult de patru ani, când mult-iubita lui mamă, doamna Najma, a murit dând naștere bunicii tale, Zahra. Sora ei mai mică, doamna Maryam,

i-a luat locul doamnei Najma și așa a ajuns mamă a doi copii. Și ce mamă! Se zice că micuții au crescut crezând că ea le era adevărata mamă.

Zuhayr începu să dea semne de nerăbdare:

— Ești sigur că asta-i povestea vieții tale? Sună mai mult ca povestea neamului meu. Am fost crescut cu basme despre străbunicul meu.

Ochii lui al-Zindiq se îngustară, fulgerându-l pe Zuhayr:

— Dacă mă mai întrerupi o singură dată, nu voi mai vorbi niciodată despre asta. E limpede?

Zuhayr încuviință, iar moșneagul își urmă povestea:

— Dar erau probleme. Ibn Farid îi arăta un mare respect și o mare afecțiune noii sale soții, dar nu-i ardeau călcâiele după ea. Maryam își putea înlocui sora în toate celelalte privințe, dar nu în patul străbunicului tău. El își pierdu pur și simplu vigoarea bărbăției. Mulți medici și vraci au venit să-l vadă. Cele mai exotice leacuri îi fură turnate pe gât, pentru a-i retrezi bărbăția la viață. Nimic nu se întâmplă. Fecioare frumoase trecură pe dinaintea patului său, dar nimic nu izbuti să-l miște. Ce nu pricepeau ei era faptul că bolile minții nu se pot lecui precum cele trupești. Vezi tu, tinere, când nu se simte în largul lui cocoșul nu mai cântă! Ești sigur că nu știi nimic din toate astea?

Zuhayr făcu din cap semn că nu.

— Mă miră să aflu asta. Atât Ama, cât și piticul știu fiecare amănunt. Unul din ei ar fi trebuit să-ți spună.

Iar bătrânul își arătă dezaprobarea în privința celor doi fornăind puternic pe nas și scuipând afară din peșteră.

— Te rog, nu te opri tocmai acum. Trebuie să știu tot, se rugă de el Zuhayr, pe un ton rugător în care se citea nerăbdarea.

Bătrânul surâse și turnă mai multă cafea:

— Într-o zi, când Ibn Farid își vizita unchiul de la Qurtuba, cei doi ieșiră călare afară din oraș și poposiră în satul unui nobil creștin, prieten de-al vostru de familie încă de la căderea Ishbiliyei. Nobilul, Don Alvaro, nu era acasă. Nici doamna lui. Dar în

vreme ce aşteptau, o tânără servitoare le aduse fructe şi băuturi. Trebuie să fi avut cincisprezece sau şaisprezece ani, cel mult. Se numea Beatrice şi era frumoasă. Pielea îi era de culoarea caiselor coapte, ochii, migdalaţi, şi avea un chip surâzător. Am văzut-o curând după aceea. Mi-a fost greu să nu mă las fermecat de frumuseţea ei. Ibn Farid nu-şi mai putea lua ochii de la ea. Unchiul său înţelese pe dată ce se petrecea. A încercat să plece, dar străbunicul tău a refuzat să mai iasă din casă. Unchiul său a povestit mai târziu familiei că îl încercase chiar atunci un presentiment că Ibn Farid se îndrepta spre prăpastie, dar toate avertismentele şi temerile au fost zadarnice. Ibn Farid era renumit pentru încăpăţânarea lui. Când Don Alvaro s-a întors împreună cu fiii lui, a fost încântat de vizită. Le dădu un ospăţ. Paturile fură pregătite. Nici vorbă ca oaspeţii să se mai întoarcă la Qurtuba în aceeaşi seară. Un mesager a fost trimis să informeze familia că Ibn Farid nu avea să se întoarcă acasă până a doua zi. Îţi închipui cât de încântat era. Târziu în noapte, marele luptător îndrăzni cu sfială să pună gazdei întrebări în legătură cu fata. „Şi tu, prietene, şi tu? se minună Don Alvaro. „Beatrice este fiica Doroteei, bucătăreasa noastră. Ce-ţi doreşte inima? Dacă vrei să te culci cu ţăranca se poate aranja, fără nici o îndoială." Închipuieşte-ţi uluirea lui Don Alvaro când mărinimosu-i răspuns l-a făcut pe Ibn Farid să sară de pe perne, roşu la faţă de mânie şi să-şi provoace gazda la duel. Don Alvaro şi-a dat seama că treaba era serioasă. S-a ridicat în picioare şi l-a îmbrăţişat pe Ibn Farid. „Ce doreşti tu, prietene?" Toată lumea a tăcut. Glasul lui Ibn Farid s-a auzit înecat de emoţie: „O vreau de soţie, asta-i tot". Unchiul lui a leşinat în clipa aia, deşi pesemne că mai degrabă alcoolul îl făcuse să se prăbuşească. Ce mai putea spune Don Alvaro? A zis că, tatăl fetei fiind mort, trebuia să-i ceară maică-sii încuviinţarea, dând însă de înţeles că, de vreme ce femeia îl slujea pe el, n-avea să-i zică nu. Străbunicul tău nu mai putea aştepta: „Cheam-o acum!" O Dorotee buimacă şi nedumerită s-a ivit în faţa preacinstitei adunări. „Doroteea! a

început Don Alvaro, „oaspeților mei le-au făcut multă plăcere bucatele tale și acest mare cavaler, Ibn Farid, are numai cuvinte de laudă pentru tine și arta ta culinară. De asemenea, îți mai trimite complimente și pentru frumoasa și tânăra Beatrice. Noi, cei care am văzut-o crescând sub ochii noștri în ultimii ani, ne-am obișnuit cu ea, dar oricui din afară i se pare de o frumusețe orbitoare. Ai planuri de măritiș pentru ea?" Biata femeie, ce mai putea zice? Și ea era foarte frumoasă, cu pletele roșcate ce i se revărsau unduioase până la genunchi. Întrebarea a lăsat-o cu gura căscată. A clătinat din cap, nevenindu-i să-și creadă urechilor. „Bine atunci, a urmat Don Alvaro, am vești bune pentru tine. Prietenul meu, Ibn Farid, îi cere mâna. Pricepi? Dorește să-i fie soție legiuită până la sfârșitul zilelor lui, nu țiitoare pentru o noapte! Îți va plăti o zestre frumușică. Ce zici?" Îți poți închipui, Ibn Umar, în ce stare se găsea biata femeie. A început să verse lacrimi care l-au mișcat pe Ibn Farid, care o lămuri că avea gânduri cinstite. Ea se uită atunci la Don Alvaro și spuse: „Cum doriți, domnul meu. N-are tată. Voi să hotărâți!" Iar Don Alvaro hotărî chiar atunci ca în dimineața următoare Beatrice să devină a treia ta străbunică. Vinul curse din belșug apoi. O asemenea bucurie, ni s-a povestit mai târziu, nu se mai văzuse pe chipul străbunului tău din ziua în care venise pe lume bunicul tău. Era în al nouălea cer. Începu să cânte și cu atâta plăcere și pasiune, încât îi molipsi și pe ceilalți. Acest refren care este cântat în casa voastră mereu de atunci încoace.

Zuhayr încremeni:

— Sa fi fost *Khamriyya*? *Imnul vinului*?

Moșneagul zâmbi și dădu din cap. Zuhayr, profund mișcat de povestea iubirii pătimașe al lui Ibn Farid, începu deodată să cânte:

„Las' valul umflat al patimii simțurile să-mi înece!
Fie-ți milă, iubire, de această inimă ce de mult arde mocnit,
Nu-i răspunde cu o încruntare,

Când nevoit sunt să te văd așa cum ești.
Căci dragostea e viață, iar moartea-n iubire-i paradis
Unde toate păcatele-mi sunt pe dat' iertate..."

— Pe Allah! striga moșneagul. Da' bine mai cânți!

— Tata m-a învățat.

— Iar el îl știe de la bătrânul lui, dar prima oară când s-a cântat a fost cel mai important. Să mai zic sau ți-e destul pe ziua de azi? Soarele deja strălucește la zenit. Amestecul dumnezeiesc se răcește acasă. Dac-ai obosit...

— Te rog, nu te opri. Te implor!

Iar bătrânul îi făcu pe voie:

— A doua zi de dimineață, Beatrice s-a convertit la Islam. Când i s-a propus să-și aleagă numele musulman, a șovăit și așa s-a ajuns ca numele să-i fie hotărât de viitorul soț. Asma. Asma bint Doroteea. Biata copilă! Aflase despre nunta ei cum deschisese ochii, în zorii acelei zile, ca să deretice în bucătărie și să aprindă focul. Unchiul străbunicului tău s-a îngrijit de ritual, pentru că a fost singurul martor prezent la ceremonie. Religia noastră este simplă. Nașterea, moartea, nunta, divorțul nu implică ritualuri complicate, spre deosebire de sistemul conceput de călugări. Ibn Farid se grăbea, dorind să pună familia în fața unui fapt împlinit. Orice amânare, credea el, putea fi fatală. Frații Najmei și ai lui Maryam erau maeștri în răfuielile cu alte clanuri. Se pricepeau la asasinate. Firește că ei ar fi considerat o nerușinare faptul că sora lor era trecută cu vederea pentru o sclavă creștină. Concubinele sunt, după cum bine știi, îngăduite. Dar aici era altceva. O nouă stăpână în gospodărie fusese aleasă fără știrea sau consimțământul lor. Fără îndoială că avea să-i poarte pruncii în pântece. Să fi avut destul timp, i-ar fi luat viața Beatricei. Ibn Farid era supranumit „leul" în tot al-Andalusul pentru curajul său, dar era și un vulpoi. Dacă era căsătorit, cumnații lui aveau mâinile legate. Desigur că unchiul lui era furios, dar nu s-a luat la harță cu nepotul său în casa lui Don

Alvaro. Asta s-a întâmplat mai târziu. Așadar, Ibn Farid și Asma bint Doroteea s-au întors la Qurtuba. Au stat acolo o zi și o noapte înainte să-și înceapă călătoria de două zile până-n regatul Gharnatei și la cuibul din al-Hudayl. Fără știrea lui Ibn Farid, veștile ajunseseră acasă, printr-un curier trimis de unchiul său.

Casa era parcă îndoliată. Bunicul tău, Abdallah, avea pe atunci optsprezece ani, era deja bărbat. Mătușa ta, Zahra, era cu patru ani mai tânără, având aceeași vârstă ca și mine. Se plimbau încoace și încolo prin curtea străbătută de pârâu, amândoi într-o stare de mare neliniște. Îi urmăream cum se tulburau tot mai tare, fără să cunosc pricina. Când l-am întrebat pe bunicul tău, a strigat la mine: „Fiu de câine, pleacă de aici. Nu-i treaba ta!" Nu-mi mai vorbise niciodată astfel. Când doamna Maryam a ieșit din camera ei, amândoi i s-au aruncat în brațe, vărsând necontenit lacrimi. Obrăznicia mea a fost, din fericire, uitată. L-am iubit pe bunicul tău foarte mult și cuvintele pe care mi le-a aruncat în ziua aia m-au durut rău. Mai târziu, firește, am înțeles pricina mâniei sale, dar până în ziua aia mă jucasem mereu cu el și cu Zahra, ca un egal. Ceva se schimbase. Odată ce el s-a liniștit, amândoi am încercat să ne întoarcem la vechile noastre obiceiuri de odinioară, dar n-a mai fost niciodată la fel. N-am mai putut uita că el era tânărul stăpân, iar lui i s-a atras atenția că nu eram decât fiul unei servitoare, căruia acum i se dăduse sarcina să intre în slujba doamnei Asma.

„În sfârșit, își spuse Zuhayr, începe să vorbească despre el însuși", dar, înainte de a-i putea pune vreo întrebare, bătrânul vorbi mai departe:

— Doamna Maryam era cea mai blândă dintre femei, chiar dacă limba îi era foarte ascuțită când una dintre slujnice, în afară de Ama voastră, bineînțeles, își uita locul. Mi-o amintesc atât de bine! Uneori obișnuia să se ducă și să se îmbăieze într-un iaz mare cu apă dulce, lângă râu. Era urmată de șase servitoare și de încă alte patru cameriste. Alaiul era de obicei tăcut, dacă nu se întâmpla ca Zahra să le însoțească. Atunci mătușa și nepoata sporovăiau în voie, iar slujnicelor li se îngăduia să râdă la vorbele

Zahrei. Servitorii o respectau pe Maryam, dar n-o plăceau. Copiii răposatei sale surori o venerau orbește. În ochii bunicului tău și ai surorii lui ea era fără greș. Știau că tatăl lor nu e fericit cu ea și simțeau, copii fiind, că era ceva important, dar nu încetaseră s-o iubească.

Bătrânul se opri brusc și își ațintи privirea în ochii tulburați ai ascultătorului său:

— Te apasă vreo grijă, tinere stăpân? Vrei să te duci acum și să te întorci la mine altă dată? Povestea mea n-o să facă picioare.

Ochii lui Zuhayr zăriseră o mică siluetă la orizont, iar colbul ce se ridica trăda faptul că cineva venea călare în galop, trimis într-o misiune. Bănuia că era un curier din al-Hudayl.

— Mă tem că vom fi întrerupți. Dacă omul de pe cal este un mesager de la noi de-acasă, mă voi întoarce mâine la răsăritul soarelui. Mai poți să-mi satisfaci curiozitatea, răspunzându-mi la o singură întrebare, rogu-te, înainte de a pleca?

— Întreabă-mă.

— Cine ești tu, moșnege? Mama ta a slujit în casa noastră, dar cine ți-a fost tatăl? Să fie vreun membru al familiei noastre?

— Nu sunt prea sigur. Maică-mea a făcut parte din zestre, o fată în casă, venită împreună cu doamna Najma de la Qurtuba, când l-a luat pe Ibn Farid de bărbat. Să tot fi avut vreo șaisprezece-șaptesprezece ani pe atunci. Taică-meu? Cine mai știe? Maică-mea zicea c-a fost un grădinar de pe moșia voastră, ucis într-una dintre bătăliile de lângă Malaka în anul în care m-am născut. Este adevărat că era căsătorită cu el, dar numai Cerul știe dacă el a fost tatăl meu. Mai târziu, după subita moarte a Asmei bint Doroteea și în ciudatele împrejurări ale morții maică-mii, aveam să aud povești despre tatăl meu cel adevărat. Se zicea că sămânța din care am răsărit a fost a lui Ibn Farid. Cu siguranță asta ar lămuri purtarea lui în ultimii săi ani de viață, dar, dacă așa au stat lucrurile, mama mi-ar fi spus chiar ea. Nici că mi-a mai păsat de atunci.

Pe Zuhayr îl nedumerea această întorsătură. Acum își amintea poveștile despre tragedia doamnei Asma pe care Ama obișnuia

să le depene, el însă nu-şi putea aminti despre ce era vorba. Voia să mai rămână şi să audă tot, dar praful de pe drum se învolbura tot mai aproape de ei.

— Tot îmi mai ascunzi un fapt de seamă.

— Care ar fi acela?

— Numele tău, bătrâne, numele tău!

Capul moşului, care se ţinuse drept în tot acest timp, se plecă deodată, iar ochii lui căutară ceva prin motivele ornamentale ale covoraşului. Apoi îşi ridică privirea către Zuhayr, surâzător:

— De mult am uitat numele pe care maică-mea mi l-a dat. Poate că Ama voastră sau piticul îşi vor aminti. De prea multe decenii prietenii şi duşmanii mă cunosc drept Wajid al-Zindiq. Asta a fost numele pe care mi l-am luat când mi-am scris prima carte. Este un nume de care sunt încă foarte mândru.

— Ai pretins că ştii de ce mi se zice al-Fahl. Va trebui să mă străduiesc din greu ca să-mi treacă prin minte ceva la fel de iscusit pentru a explica de ce ţi-ai dobândit un asemenea nume.

— Răspunsul e simplu. Mă descrie bine. Sunt, la urma urmei, un sceptic, un liber-cugetător!

Amândoi izbucniră în râs. În vreme ce călăreţul poposea în faţa peşterii, se ridicară şi Zuhayr, înflăcărat ca de obicei, îl îmbrăţişă pe bătrân şi îl sărută pe obraji. Pe al-Zindiq îl miş-că gestul tânărului. Înainte să mai apuce să zică ceva, solul tuşi uşor.

— Vino! Intră. Ai un mesaj de la tata? îl întrebă Zuhayr.

Băiatul dădu din cap. Încă nu împlinise treisprezece ani.

— Iertare, conaşule, dar stăpânul zice că trebuie să vă întoar-ceţi îndată. Vă aşteaptă la masa de dimineaţă.

— Bun. Tu urcă-te pe catârul ăla de-i zici cal şi întoarce-te călare înapoi. Spune-le că vin. Aşteaptă. M-am răzgândit. În-toarce-te acum. Am să te ajung din urmă în câteva minute. Îl voi saluta eu însumi pe tata. Nu le mai duce nici un mesaj.

Printr-un semn din cap, băiatul îi arătă c-a înțeles și tocmai dădea să plece, când al-Zindiq îl opri:

— Vino aici, fiule. Ți-e sete?

Servitorul se uită la Zuhayr, care încuviință, cu o ușoară plecăciune a capului. Băiatul luă nerăbdător ulcica de apă ce i se oferise și o dădu pe gât cu nesaț.

— Uite, ia la drum și câteva curmale! O să ai tot timpul să le mănânci după ce tânărul tău stăpân te va lăsa în urmă.

Băiatul primi fructele cu recunoștință, făcu o plecăciune celor doi bărbați și curând dădea pinteni catârului său pe drumul de munte.

— Pacea fie cu tine, Wajid al-Zindiq.

— Și cu tine, fiule. Ți-aș putea cere o favoare?

— Oricând dorești.

— Când tatăl tău mi-a dat voie să trăiesc aici acum un sfert de veac, a pus o singură condiție, numai una: buzele mele să rămână pecetluite în privința tuturor chestiunilor legate de familia lui. Dacă va avea vreodată prilejul să descopere că mi-am încălcat făgăduiala, mă va izgoni și nu mă voi mai bucura de merindele pe care maică-ta mi le trimite cu atâta bunătate. Viitorul meu depinde de tăcerea ta. Nu mai am unde să mă duc.

Zuhayr se oțărî:

— Peste poate! Este nedrept. Nu stă în firea tatei. Voi...

— Ba n-ai să faci nimic. Taică-tău poate a greșit, dar a avut el motivele lui. Vreau să-mi juri că vei păstra tăcerea.

— Ai cuvântul meu. Jur pe *al-koran*...

— Cuvântul tău singur mi-e de-ajuns.

— Firește, al-Zindiq, dar vreau să-mi făgăduiești, în schimb, că-mi vei spune povestea ta până la capăt.

— Chiar asa am de gând să fac.

— Pacea fie cu tine atunci, moșule!

Al-Zindiq îl conduse pe tânăr până-n locul unde Khalid era priponit și zâmbi plin de prețuire văzându-l pe Zuhayr cum

se sălta pe spinarea neînșeuată a bidiviului. Bătrânul bătu ușor cu palma crupa calului.

— Să călărești un cal fără șa...

— Știu, îi strigă Zuhayr, este ca și cum ai călări pe spinarea diavolului. Dac-ar fi adevărat, tot ce pot spune este că diavolul trebuie să aibă un spate foarte moale.

— Pacea fie cu tine, al-Fahl. Casa să-ți înflorească, îi strigă moșul cu un zâmbet larg pe chip, pe când Zuhayr se porni să coboare în galop costișa.

Pentru o vreme, al-Zindiq rămase locului, în tăcere, admirând iscusința călărețului care se îndepărta.

— Și eu am călărit odată așa. Îți mai amintești, nu-i așa, Zahra?

Nimeni nu-i răspunse.

Capitolul 3

Yazid se trezise din somnul lui de după-amiază tremurând ușor, cu fața leoarcă de sudoare. Mama lui, întinsă lângă el, se neliniști văzându-l în acea stare. Îi șterse obrazul cu o bucată de pânză îmbibată cu apă de trandafiri și îi puse o mână pe frunte. Era răcoroasă ca adierile după-amiezii de afară. N-avea de ce să se îngrijoreze.

— Nu te simți bine, băiatul meu?

— Nu. Am visat ceva ciudat. Era așa de aievea, ummi. De ce par visele de după-amiază mai aievea? Să fie așa pentru că somnul ne este mai ușor?

— Poate. Vrei să-mi povestești?

— Am visat moscheea din Qurtuba. Era atât de frumoasă, mamă. Și, pe urmă, bunicul Miguel a intrat și a început să verse sticle de sânge pretutindeni. Am încercat să-l opresc, însă el m-a lovit...

— Ce vedem noi în vise nu-i totuna cu adevărul, îl întrerupse Zubayda.

Nu-i plăcea ura față de Miguel pe care Ama o sădea în sufletul copiilor ei și atunci încercă să-i abată gândul copilului:

— Dar orice ar putea cineva visa în legătură cu Marea Moschee din Qurtuba, tot nu se apropie nici pe departe de adevăr. Într-o zi, te vom lua să-i vezi minunatele arcade. Cât despre Miguel... suspină ea.

Zuhayr, în drumul lui spre baie, auzise fără să vrea conversația și intră pe tăcute în camera mamei lor, tocmai la timp ca

să audă cum îl condamna fratele său mai mic pe episcopul de Qurtuba:

— Nu-mi place de el. Niciodată nu mi-a plăcut. Mereu mă ciupește prea tare de obraji. Ama spune că nu te poți aștepta la nimic bun din partea lui. Mai zice că nici mama lui, doamna Asma, nu-l plăcea. Știi, mamă, odată i-am auzit pe Ama și pe pitic vorbind despre doamna Asma. Ama zicea că Miguel a fost cel care a băgat-o în mormânt. E adevărat?

Chipul Zubaydei păli. Scoase un mic hohot de râs neconvingător:

— Ce prostie mai e și asta? Sigur că Miguel nu și-a omorât mama! Taică-tău s-ar mânia să te audă spunând așa ceva. Ama asta a ta vorbește o groază de tâmpenii. Nu trebuie să crezi tot ce-ți spune.

— Esti sigură, mamă? o întrebă Zuhayr zeflemitor.

Glasul lui îi făcu pe amândoi să tresară. Yazid sări în picioare și se aruncă drept în brațele lui. Frații se îmbrățișară și se sărutară. Mama lor surâse:

— Puiul este la adăpost. Ți-am dus lipsa foarte tare azi-dimineață. Yazid s-a tot învârtit primprejur supărând pe toată lumea, chiar și pe sine însuși. Ce ți-a mai povestit moșul?

Răspunsul lui Zuhayr fusese pregătit cu grijă dinainte, în drumul său călare, înapoi spre casă:

— Am vorbit despre urgia din al-Andalus. Despre sfârșitul felului nostru de viață. Crede că ne aflăm la finele istoriei noastre. Este un foarte mare învățat, mamă. Ce știi despre el? Cu mine nu vrea să discute despre sine.

— Întreab-o pe Ama, se amestecă în vorbă frățiorul său. Știe totul despre el.

— Am de gând să-i zic Amei ca pe viitor să-și țină năzărirele în frâu și să aibă mai mare grijă în fața lui Yazid, hotărî Zubayda pe un ton răspicat.

Zuhayr zâmbi și era gata s-o laude și el pe Ama, dar surprinse, deodată, privirea mamei și citi cu limpezime avertismentul din ochii ei. Șezând pe pat în capul oaselor, ea îi porunci:

— Du-te și fă-ți baia, Zuhayr. Ești plin de praf.

— Ba mai miroase și a sudoare de cal, adăugă mezinul cu o strâmbătură.

Frații ieșiră. Zubayda bătu din palme. Două slujnice intrară în cameră. Una aducea o oglindă și doi piepteni. Fără să scoată un cuvânt, începură să maseze blând capul stăpânei. Două perechi de mâini lucrau într-o perfectă simetrie. Douăzeci de degete, delicate și ferme în același timp, acopereau întreaga zonă a capului de la frunte la ceafă. Zubayda nu mai auzea decât clipocitul apei. Când simți că s-a liniștit, le făcu semn să se oprească din lucru.

Cele două femei se așezară pe podea și, când Zubayda se așeză pe marginea patului, începură să-i maseze picioarele. Celei mai tinere dintre cele două, Umayma, i se dăduse de curând această sarcină. Își trăda nesiguranța prin felul în care frământa fără vlagă călcâiul stâng al stăpânei sale.

— Ce se mai zice prin sat? le întrebă Zubayda.

Umayma era nouă în slujba ei, iar stăpâna dorea s-o facă pe fată să se simtă în largul ei. Pe tânăra slujnică faptul că Zubayda o băgase în seamă o făcu să roșească. Murmură câteva vorbe dezlânate despre respectul pe care toată lumea din sat îl purta neamului Banu Hudayl. Tovarășa ei mai vârstnică și mai pricepută, Khadija, îi veni în ajutor:

— Se tot vorbește despre Zuhayr bin Umar, cum l-a pălmuit el pe necredincios, doamna mea.

— Zuhayr bin Umar este un descreierat! Ce se zvonește?

Umayma reușise să-și înăbușe un chicotit, dar familiaritatea stăpânei sale o liniști, iar ea îi răspunse limpede:

— Tinerii sunt de partea lui Ibn Umar, doamna mea, dar mulți dintre bătrâni sunt nemulțumiți. S-au întrebat dacă nu cumva creștinul nu fusese îndemnat să provoace, iar Ibn Hasd, cizmarul, e îngrijorat. Crede că vor fi trimiși soldați să atace al-Hudayl și să ne ia prizonieri pe toți. A mai zis...

— Ibn Hasd e o cobe în vremuri bune, doamna mea!

Khadija se temea ca Umayma să nu dezvăluie prea multe și dorea să schimbe subiectul, dar Zubayda stărui:

— Liniște! Spune-mi, fato, ce mai zicea Ibn Hasd?

— Nu-mi pot aminti de-a fir-a-păr, doamna mea, dar a mai spus că visele noastre dulci s-au dus de râpă și curând ne vom trezi la ananghie.

Zubayda surâse.

— Este un om de treabă chiar și atunci când se gândește la rău. O piatră aruncată de mâna unui prieten este ca un măr. Mi-ai dus hainele la *hammam*?

Umayma dădu din cap. Știa prea bine că cizmarul nu făcea decât să spună cu glas tare ceea ce se credea în sat. În aer plutea neliniștea. Pentru prima oară în șase sute de ani, sătenii din al-Hudayl se temeau de viitor. Umblau nenumărate zvonuri despre cele petrecute la Qurtuba și Ishbiliya după Reconquista. Fiecare refugiat venise cu povești înspăimântătoare. Descrierile amănunțite despre felul în care moșiile și pământurile din mai multe orașe încăpuseră pe mâna Bisericii Catolice și a Coroanei lăsaseră o urmă adâncă în cugetul musulmanilor. De acest lucru se temeau sătenii mai mult decât de orice altceva. Nu voiau să fie alungați de pe pământurile pe care ei și străbunii lor le munceau de veacuri. Dacă singura cale de a-și salva căminele era convertirea, atunci mulți ar fi acceptat pentru a supraviețui. Printre primii care ar fi trecut la creștinism se număra și intendentul familiei, Ubaydallah, care nu se închina decât la zeii siguranței și prosperității.

Zubayda se hotărî să discute aceste probleme cu soțul ei, pentru a se lua o hotărâre. Sătenii așteptau de la Banu Hudayl un răspuns. Își dădea seama că trebuie să-i fi speriat nesăbuința lui Zuhayr. Umar trebuie să se ducă vineri la moschee. Oamenii doreau să le alunge cineva temerile.

În vreme ce străbătea curtea își văzu fiii jucând șah. Urmări jocul preț de un minut și se amuză când observă încruntarea lui Zuhayr, semn sigur că Yazid era pe punctul de a triumfa. Cu vocea lui de copil își anunță vesel victoria:

— Mereu câștig când o am pe regina neagră de partea mea!

— Ce zici, neisprăvitule? Ține-ți gura! Șahul se joacă într-o liniște desăvârșită. Asta-i prima regulă a jocului. Trăncănești întruna ca o cioară în călduri!

— Sultanul tău a căzut în capcana reginei mele, nu se lăsă Yazid. N-am vorbit decât atunci când am știut că jocul s-a terminat. N-ai nici un motiv să te superi. De ce i-ar mai păsa de ploaie unuia care se înecă?

Zuhayr, supărat că fusese înfrânt de un țânc de zece ani, își culcă regele pe tabla de șah, izbucni într-un râs slab și se îndepărtă țanțoș:

— Ne mai vedem la masa de seară, neisprăvitule!

Yazid îi zâmbi reginei. Își adună piesele de șah și le așeză în cutia lor, când un bătrân servitor, cu fața albă de spaimă, de parcă ar fi văzut o stafie, intră în curte. Ama ieși din bucătărie. El îi șopti ceva la ureche. Yazid n-o mai văzuse niciodată pe doica lui atât de îngrijorată. Era, oare, invadat satul de o armată creștină? Până să se repeadă în turn ca să afle un răspuns, tatăl lui se ivi la fața locului, urmat de Ama. Mezinul, nedorind să rămână singur, se apropie de părintele său și îl apucă de mână. Umar îi dărui un zâmbet, se încruntă însă la servitor.

— Ești sigur? Nu-i vreo greșeală?

— Deloc, domnule. Am văzut cu ochii mei alaiul cum trecea prin sat. Erau doi soldați creștini care o însoțeau pe doamna, iar oamenii își făceau griji. Ibn Hasd a fost cel care a recunoscut-o și mi-a zis să vin călare, cât pot mai iute, și să vă dau de știre.

— Pe Allah! După atâția ani! Mergi în pace, omule! Mănâncă ceva înainte de a te întoarce. Ama te va duce în bucătărie. Yazid, fugi la maică-ta și spune-i că doresc să-i vorbesc. După aia, dă-le de veste fratelui și surorilor tale că diseară avem pe cineva în ospeție. Vreau ca ei să fie cu mine, s-o putem întâmpina pe musafira noastră cum se cuvine. Fugi, băiete!

Zahra bint Najma schimbase o vorbă cu cizmarul, dar altfel nu răspunsese la salutul celorlalți bătrâni din sat. Își înclinase

ușor capul, semn că îi băgase în seamă, dar nimic mai mult. Odată ce trăsura ei trecuse de ulicioarele înguste ale satului, ajungând la pâlcul de copaci de unde se zărea conacul, îi spuse vizitiului să urmeze poteca desfundată de pe malul pârâului.

— Mergi pe lângă apă până dai cu ochii de casa neamului Banu Hudayl, îi porunci ea, iar vocea ei subțirică începu să tremure de emoție.

Nu crezuse c-o să mai apuce să vadă casa copilăriei sale. Lacrimile, reținute timp de zeci de ani, se revărsară cu furia tăcută a unui râu care-și iese din matcă și inundă malurile. „Acum nu mi-au mai rămas decât amintirile", își zise.

Se gândi că în decursul unei jumătăți de veac încercase să uite atâtea lucruri, încât abia dacă mai păstrase ceva în sufletul ei. Cât de înșelătoare putea fi viața! La prima privire, casa i se păru neschimbată. Pe măsură ce-și plimba ochii peste priveliștile familiare, își amintea totul atât de aievea, încât vechile dureri i se treziră iar în inimă. Iată livada de rodii! Surâse pe când calul de la trăsură își încetinea pasul, obosit de lunga călătorie, și se opri o clipă să bea apă din pârâu. Chiar dacă era toamnă, putea adulmeca miresmele livezilor cu ochii închiși.

„Ești sigură că nu te-a urmărit nimeni?" vocea lui era neliniștită. „Numai luna! Îți aud inima cum bate!" Nici un cuvânt nu s-a mai spus în noaptea aceea, până când nu s-au despărțit la revărsatul zorilor. „Vei fi soția mea!" „Nici nu vreau altceva."

Deschise ochii și sorbi din privire ultimele raze de soare. Nimic nu se schimbase aici. Iată zidurile înalte și turla. Porțile erau deschise, ca de obicei. Se simțea deja un aer de iarnă. Miresmele pământului îi covârșiră simțurile. Șopotul blând și unda mătăsoasă a pârâului ce curgea prin curte, intrând în rezervoarele ce alimentau *hammam*-ul, erau așa cum și le amintea după atâta amar de ani. Iar băiatul lui Abdallah, Umar, era acum stăpân peste moșie.

Văzu că soldații creștini care o însoțeau se încordară dintr-odată. Curând văzu și pricina. Trei călăreți, înveșmântați

în robe și turbane de un alb orbitor, galopau spre ea. Trăsura se opri.

Umar Bin Abdallah și cei doi fii ai săi, Zuhayr și Yazid, traseră de dârlogii cailor și o salutară pe bătrâna doamnă.

— Pacea fie cu tine, soră a tatălui meu. Bine ai venit acasă!

— Când am plecat tu nu aveai decât patru ani. Mama ta îmi tot spunea să fiu mai severă cu tine. Vino aici!

Umar descălecă și se apropie de trăsură. Ea-l sărută pe cap.

— Hai sa mergem acasă, îl rugă ea în șoaptă.

Pe când opriră la intrarea în conac, Zahra coborî din trăsură, iar Ama o întâmpină șchiopătând și o îmbrățișă.

— Bismallah, bismallah! Bine te-ai întors în casa părintească, doamna mea, îi zise Ama cu lacrimile curgându-i pe față.

— Mă bucur că te găsesc în viață, Amira. Chiar mă bucur. Trecutul este uitat și nu doresc să se mai întoarcă vreodată în viețile noastre, îi răspunse Zahra, în timp ce bătrânele se sorbeau din ochi una pe cealaltă.

După aceea, o însoți înăuntru, unde Zubayda, Hind și Kulthum se înclinară și îi urară bun venit. Zahra le privi pe fiecare în parte, apoi se întoarse cu spatele la ele, ca să vadă dacă Yazid se ținea de ea. Așa era, iar ea îi înșfăcă turbanul și-l aruncă în sus. Acest gest alungă încordarea din aer și toată lumea izbucni în râs. Zahra îngenunche pe pernă și-l îmbrățișă pe mezin. Băiatul, simțind că gestul era sincer, îi oferi la rândul lui afecțiunea.

— Bunica Zahra, Ama mi-a zis c-ai stat patruzeci de ani închisă în *maristan*-ul din Gharnata, dar nu pari deloc nebună.

Umar se încruntă la fiul său și întreaga familie se fâstâci, dar Hind izbucni în hohote de râs:

— Sunt de acord cu Yazid. De ce n-ai venit mai repede?

Zahra zâmbi:

— La început n-am crezut că voi fi bine-venită. Pe urmă nici nu m-am mai gândit.

Ama, urmată de două slujnice, intră înăuntru cu prosoape și cu schimburi curate.

— Allah să te binecuvânteze, doamna mea! Baia este gata. Fetele astea o să te ajute.

— Mulțumesc, Amira. Apoi trebuie să pun și eu ceva în gură.

— Masa e gata, mătușă, spuse Zubayda. Te-am așteptat să mâncăm împreună cu tine.

Ama o luă pe Zahra de braț. Ieșiră în curte, urmate de cele două servitoare. Hind așteptă până când se îndepărtară binișor ca să n-o mai poată auzi.

— Tată, bunica Zahra nu-i nebună, nu? A fost vreodată?

Umar ridică din umeri și schimbă iute o privire cu Zubayda:

— Nu știu, copilă! Ni s-a spus tuturor că și-ar fi pierdut mințile la Qurtuba. Au trimis-o înapoi, dar a refuzat să se mărite și a început să cutreiere colinele de una singură, recitând versete blasfematoare. Trebuie să vă mărturisesc că n-am crezut niciodată în boala ei. Prea bătea la ochi. Tata o iubea, iar hotărârea internării ei l-a făcut foarte nefericit, dar Ibn Farid a fost un om foarte neîndurător. Trebuie s-o lăsăm să se bucure de ultimii ani din viață.

Hind nu era pregătită să schimbe subiectul:

— Dar, tată, de ce nu te-ai dus niciodată la *maristan* ca s-o vezi? De ce?

— Am crezut că i-aș provoca o durere prea mare. M-am mai gândit uneori, dar mereu ceva m-a oprit din drum. Tata se ducea s-o vadă, dar de fiecare dată se întorcea acasă atât de abătut, încât nu-și mai descreștea fruntea săptămâni de-a rândul. Cred că n-am dorit să-i răscolesc sufletul, retrezindu-i acele amintiri dureroase. Dar este aici acum, fiica mea! Sunt sigur că-ți va răspunde la toate întrebările. Mătușa Zahra n-a fost niciodată faimoasă pentru discreția ei.

— Nu vreau să-ți închipui c-am fi uitat cumva de ea, o asigură Zubayda. Până săptămâna trecută, i-am trimis mereu, prin vărul tatălui tău, Hisham, schimburi curate și fructe.

— Mă bucur să aud asta, vorbi Yazid pe un ton de om mare, ceea ce, spre supărarea lui, îi făcu pe toți să râdă. Trebui să le întoarcă spatele, ca să-și ascundă zâmbetul.

Dacă mai avea cineva vreo îndoială în privința sănătății Zahrei, aceasta fu spulberată în cursul cinei. Ea vorbi și râse cu o asemenea ușurință, de parcă și-ar fi trăit toată viața în mijlocul lor. La un moment dat, când începu să se discute despre tragedia din al-Andalus, ceea ce era inevitabil, bătrâna doamnă dădu la iveală o pătrundere care o uimi pe Zubayda.

— De ce-am luat-o pe panta declinului? Am căzut în capcana simțului prostesc al onoarei! Știți care este, Hind? Yazid? Zuhayr? Nu? Proștii cred că iertarea este o greșeală.

Tocmai Hind fu cea care, într-un târziu, puse întrebarea ce-i rodea pe toți:

— Bunico, cum de ți-au dat voie să ieși din *maristan*? Ce s-a întâmplat?

Bătrâna doamnă păru să se mire sincer:

— Voi chiar nu știți?

Toată lumea spuse că nu.

— Mereu am fost izolați de restul lumii în locul ăsta. Toată Gharnata vorbește despre cele petrecute la *maristan*. Am crezut c-ați aflat, începu ea să chicotească. Mai bine vă zic! N-ai nimic care să-mi îndulcească cerul gurii, nepoată?

Înainte s-apuce Zubayda să-i răspundă, Ama, care așteptase cu răbdare ca ei să termine felul întâi și doi, grăi:

— Nu i-ar plăcea doamnei mele o porție de amestec dumnezeiesc?

— Amestecul dumnezeiesc! N-ai uitat, Amira?

— Nu, n-am uitat, răspunse Ama, aveam oricum de gând să-i fac lui Zuhayr de dimineață, numai că nu s-a mai întors acasă decât la amiază. Toate sunt pregătite încă de azi-dimineață. Aluatul e frământat și așteaptă să fie turnat în forme și copt în cuptor. Nu va dura prea mult.

Văzând că toți se uitau la ea, Zahra își dădu seama că era momentul să le povestească. Începu să le istorisească întâmplarea care adusese o asemenea schimbare în viața ei:

— Acum zece zile au sosit niște călugări cerșetori și au început să întrebe de religia internaților. Cei mai mulți eram

adepți ai Profetului. Restul erau evrei și mai erau câțiva creștini. Călugării le-au spus autorităților că arhiepiscopul din Tulaytula...

— Ximenes! șuieră Zuhayr.

Bunica lui surâse.

— ...Chiar el – le poruncise călugărilor lui să treacă la convertiri forțate. Ce loc mai bun pentru asta decât un *maristan*? Nu mai era nevoie de amenințări, dar au recurs și la ele. De acum încolo, numai celor care cred în neprihănirea Fecioarei Maria și în dumnezeirea lui Isus li se mai îngăduie să stea. După cum bine știți, ne este oprit consumul de alcool la ospiciu și, când au văzut clondirele cu vin ale popilor, nebunii au băut bucuroși sângele lui Hristos. Așa convertirile s-au succedat fără probleme. Când au ajuns la mine, le-am zis: „Nimic nu-mi este mai lesne decât să mă abțin de la fărădelegi, dar am vești pentru voi. Nu beau pișatul dracului și, totuși, m-am convertit deja de bunăvoie și nesilită de nimeni. De fapt, sfinți părinți, aceasta-i pricina pentru care familia m-a trimis aici. I-am anunțat că am ajuns o devotată susținătoare a Bisericii voastre". Bieții popi au rămas cu gura căscată. Or fi crezut, presupun, că eram deja cu mințile rătăcite și n-au vrut să-mi ia în seamă povestea. Motiv pentru care le-am arătat cu degetul crucea de la gâtul meu. Și vreți să știți ceva, copii? A mers. A doua zi, de dimineață, am fost dusă la căpitanul general al al-Hamrei. Închipuiți-vă, o internată din *maristan* dând mâna cu un reprezentant al regelui castilian! A fost din cale-afară de curtenitor. I-am povestit ce mi se întâmplase. Când a aflat că eram fiica lui Ibn Farid, mai să leșine! Mi-a spus că auzise tot felul de povești despre curajul străbunicului vostru și s-a pornit pe dată să-mi povestească și mie câte ceva din ce știa el. Eu le știu pe toate, dar nu l-am lăsat să-și dea seama de asta și l-am ascultat atentă, sorbindu-i fiecare cuvânt, zâmbind și îndemnându-l cu mici gesturi să continue. Amândoi am reușit să trecem cu vederea faptul că tocmai firea tatălui meu m-a băgat pe mine în *maristan*. M-a întrebat ce cred despre situația din Gharnata. I-am zis că acum

patruzeci de ani l-am rugat pe Atotputernicul să-mi facă o mare favoare și încă mă mai rog ca dorința să-mi fie îndeplinită cât mai trăiesc. „Care-i acea favoare, doamnă?" a dorit să știe căpitanul general. „Să-mi dea puterea să nu-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala."

Yazid începu să râdă pe înfundate văzând felul în care ea îl maimuțărea pe căpitanul general, intrând pe rând în rolul lui și al ei însăși. Toată lumea izbucni în râs, până și Kulthum, care fusese intimidată de sosirea ei. Zahra, încântată de efectul istorisirii ei, își urmă povestea:

— Poate credeți c-a fost un act de lașitate din partea mea și n-ați greși prea tare. Vedeți voi, copiii mei, doream să ies de acolo. Dac-aș fi spus care-i adevărul... Dacă i-aș fi dat de înțeles ce-am simțit când diavolul de Ximenes ne-a ars cărțile, m-aș mai găsi și acum la *maristan* ori aș fi fost trimisă la vreo mănăstire. Știți că ne-au scos pe toți de la ospiciu ca să fim martori la focul în care au aruncat toată învățătura noastră. M-am gândit atunci la casa asta și la toate manuscrisele din biblioteca noastră, semnate Ibn Hazm, Ibn Khaldun, Ibn Rushd, Ibn Sina. Măcar aici să supraviețuiască. I-aș fi putut spune căpitanului general toate astea, dar n-ar mai fi fost nicicând convinși atunci de sănătatea mea mintală. Iar nepăsarea mea a fost încununată de izbândă. Căpitanul general s-a sculat în picioare, a făcut o plecăciune și mi-a sărutat mâna. „Pot să vă asigur, doamnă dragă, că veți fi însoțită până la reședința familiei dumneavoastră când doriți de o gardă înarmată." Apoi și-a luat la revedere, iar eu am fost dusă înapoi la *maristan*. Vă puteți închipui în ce stare eram. Nu mai părăsisem acea clădire de patru decenii bune. Mă pregăteam liniștită de moarte, când s-au petrecut toate astea. Mai bine ați face să trimiteți toate cărțile astea cât mai departe de aici. Trimiteți-le pe mare la Universitatea din al-Qahira sau la Fez. Aici nu vor supraviețui. Acum v-am spus tot. Nu mai sper decât că n-am să vă fiu o povară.

— Este casa ta, replică Umar. Poate nici n-ar fi trebuit să pleci vreodată din ea.

Hind o îmbrățișă și o sărută pe Zahra. Bătrâna fu profund mișcată de sinceritatea gestului.

— N-am știut c-ai devenit creștină, mătușă!

— Nici eu, îi răspunse Zahra, făcându-l pe Yazid să râdă și mai tare.

— Te-ai prefăcut numai ca să scapi de-acolo, nu-i așa?

Zahra dădu din cap. Toată lumea izbucni în râs, dar ceva îl neliniștea pe Yazid.

— Atunci de unde ai crucifixul?

— Eu mi l-am făcut. Timpul nu intra niciodată în locul ăla. Am cioplit multe figurine în lemn, ca să nu-mi pierd mințile.

Yazid se duse să se așeze lângă Zahra, apucând-o strâns de mână, de parcă încerca să se convingă că e aievea.

— Pot spune deja că nepotul meu, la fel ca taică-său, este om bun. Copiii sunt veseli în prezența voastră. Cu noi n-au fost niciodată așa. Hm. Miroase a ceva bun. Amira aia nu și-a ieșit din mână.

Ama intră cu prăjiturile, acoperite cu o pânză pentru a le păstra calde. Era urmată de pitic, care aducea un vas din metal plin ochi de lapte care încă mai clocotea. Umayma veni ultima, cu un castron plin de zahăr brun. Piticul se înclină în fața Zahrei, care-i întoarse salutul.

— Maică-ta mai trăiește, piticule?

— S-a dus acum cincisprezece ani, stăpână. S-a rugat și pentru sănătatea dumneavoastră.

— Trebuia să se roage pentru a ei. Asta, poate, ar mai fi ținut-o în viață.

Ama începu să pregătească amestecul dumnezeiesc. Își scufundă mâinile într-un castron mare, unde sfărâmă prăjiturile moi. Se sfărâmau ușor. Adăugă ceva unt proaspăt ca să înmoaie aluatul cu mâinile ei. Apoi îi făcu semn lui Umayma, care păși înainte și începu să toarne zahăr, în vreme ce mâinile zbârcite ale Amei continuau să amestece. Într-un târziu, degetele ei se retraseră. Zahra bătu din palme și își întinse bolul. Ama, cu

mâna dreaptă făcută căuș, o servi. Făcu la fel și cu ceilalți. Atunci fu turnat laptele fierbinte și desertul fu gata. Preț de o clipă fură prea ocupați să savureze deliciul acestei simple fierturi, pentru a mai mulțumi celei care o făcuse.

— E divină. Este pur și simplu divină, Amira. Acum pot muri în pace.

— N-am mai gustat niciodată un asemenea amestec dumnezeiesc, Ama, mărturisi Yazid.

— Amestecul ăsta dumnezeiesc n-ar fi fost făcut niciodată doar de dragul meu, nu-i așa, Ama? o iscodi Zuhayr.

— Gustul ei îmi amintește de tinerețe, mormăi Umar.

Ama era mulțumită. Musafira și cei trei bărbați ai casei o lăudaseră în public. Nu mai avea nici un motiv să bombăne în seara aceea, își zise Hind în gând, pe când râdea în sinea ei de acest ritual, ce data încă de la prima căsătorie a lui Ibn Farid.

Dormitorul lui Hind fusese odinioară al Zahrei. Acum fu iar pregătit pentru bătrâna doamnă. Hind se mutase într-o cameră din aripa destinată femeilor, lângă cea a mamei sale. Zahra fu condusă în odaia ei de către toate femeile din familie și de Ama. Ea rămase în pragul ușii care dădea în curte și se uită la cer. O lacrimă i se scurse pe obraz, apoi alta:

— Visam la această curte în fiecare lună. Îți mai amintești ce umbră făceau rodiii în nopțile cu lună plină, Amira? Îți mai aduci aminte ce spuneam atunci? Dacă luna este cu noi, ce nevoie mai avem de stele?

Ama o luă de braț și o conduse cu blândețe în camera ei, în vreme ce Zubayda, Hind și Kulthum îi urară noapte bună și somn ușor. În altă parte a curții, Umayma se pregătea să plece acasă, după ce pregătise dormitorul doamnei Zubayda, când un braț o apucă și o trase în altă încăpere.

— Nu, stăpâne, îl refuză ea în șoaptă.

Zuhayr îi pipăi sânii, dar când mâinile începură să i se plimbe prin alte părți ale corpului, fata îl opri:

— Nu pot în noaptea asta, al-Fahl. Sunt necurată. Dacă nu mă crezi, bagă mâna și convinge-te.

Mâinile lui căzură pe lângă coapse. Umayma o zbughi pe ușă și se făcu nevăzută. Hind și Kulthum se întorseseră în dormitorul mamei lor. Ședeau pe pat, urmărind cum își desfăcea Zubayda coafura și apoi se dezbrăca de straie. Umar intră prin ușa ce lega cele două camere.

— Ce seară de pomină a mai fost! Nu era decât cu câțiva ani mai tânără decât tata. Văd că seamănă mult cu el. Erau atât de apropiați! Știu ce dor i-a fost lui de ea! Ce nenorocire! Ce viață irosită în van! Zahra ar fi putut ajunge cu adevărat mare. Știați c-a scris versuri? Și erau bune. Până și bunicul nostru, într-o vreme în care era foarte supărat pe ea, trebuia să-i recunoască acest talent...

Se auzi o bătaie în ușă. Zuhayr intră în cameră:

— Am auzit voci și am știut că toată familia trebuie să stea la sfat!

— Un sfat în familie ar fi ceva de neînchipuit fără Yazid, ripostă Hind. Este singurul care le ia în serios. Abu tocmai vorbea despre bunica noastră, când tu te-ai amestecat în vorbă, ca un cal năvălind în galop.

— Nu se întâmplă în fiecare zi ca o fantomă să se întoarcă la viață. Ce femeie trebuie să fi fost! Izgonită din casa asta de peste cincizeci de ani! Ce frumos s-a mai purtat în seara asta! Fără ură. Fără furie. Doar cu ușurare.

— N-are de ce să se supere pe noi, îi asigură tatăl lor. Nu i-am făcut nici un rău!

— Cine i-a făcut rău, tată? Cine? De ce? Care a fost păcatul bunicii Zahra?

Nerăbdarea din glasul lui Hind se îngemăna cu o indignare pe care nici nu încerca să și-o ascundă. Fără să știe nimic despre Zahra, doar câte ceva din rarele remarci enigmatice ale Amei sau din bârfele auzite uneori de la verii lor din Ishbiliya, demnitatea bătrânei o mișcase. Nici una dintre poveștile despre ea nu se ridicau la înălțimea întâmplărilor de astăzi, când adevărata Zahra căutase adăpost, fugind de frământările de la Gharnata, în căminul ei strămoșesc.

Umar se uită la Zubayda, care încuviință cu un blând semn din cap, iar el înțelese că era cazul să le spună copiilor tot ce-și amintea el din misterul care o înconjura pe mătușa lor. Erau multe lucruri pe care nu le știa nici el. Dintre toți cei rămași în viață, doar Ama știa toate amănuntele și, poate, încă cineva, în afară de bunicul Miguel, care părea să știe tot.

— Toate s-au petrecut atât de demult, începu Umar bin Abdallah, că nu sunt sigur dacă-mi voi mai aminti toate amănuntele. Ce-am să vă spun acum știu de la mama mea, care a plăcut-o pe Zahra foarte mult. Nu știu când a început nenorocirea bunicii voastre. Mama mea zicea c-a fost în ziua în care străbunicul vostru, Ibn Farid – Dumnezeu să-l odihnească în pace! –, s-a întors în al-Hudayl cu noua lui soață, doamna Asma. Nu era decât cu câțiva ani mai în vârstă decât Zahra și n-a făcut nici o încercare să schimbe lucrurile de aici. Lăsă administrarea gospodăriei în seama bunicii Maryam. Se zice că în primele ei luni era atât de speriată de toate, încât îi era greu și să dea o poruncă vreunui servitor. Zahra și tata erau foarte apropiați de mătușa Maryam. Ea îi crescuse după moartea mamei lor. Și așa, în inimile lor, ea luase locul mamei. Fratele și sora au socotit că intrarea Asmei în casa noastră era un amestec din afară. Nu s-a întâmplat nimic nelalocul lui, dar o prăpastie s-a căscat între ei și tatăl lor. Fără îndoială că slugile au jucat un rol. Știau, la urma urmei, din cine se trăgea Asma. Fusese o creștină, o slujnică de la bucătărie, a cărei mamă mai era încă bucătăreasă, chiar dacă Ibn Farid o rugase să iasă din slujba lui don Alvaro și să intre în casa lui. Toate astea au dat naștere unui șir nesfârșit de bârfe în tot satul, dar mai ales în bucătăria din conacul nostru. Te-ai fi gândit că trebuie să existe o anumită solidaritate între bucătari, față de neașteptata înălțare în rang a unuia din tagma lor, dar nici pe departe. Tatăl piticului, mai ales, a răspândit mult venin, până-ntr-o zi când Ibn Farid a trimis după el și l-a amenințat că-l ucide cu mâna lui în curtea din față. Amenințarea și-a făcut efectul. Încetul cu încetul,

lucrurile s-au liniştit. Necazul era că servitorii nu se obosiseră să-şi coboare vocile în faţa copiilor, iar boala a fost molipsitoare. Zahra era tare duşmănoasă. Toată viaţa ei se învârtise în jurul tatălui său. El se însurase cu Asma, iar fiica lui s-a simţit trădată. Ca să-i dea peste nas propriului părinte, ea a refuzat toţi pretendenţii la mâna sa. S-a retras tot mai tare în ea însăşi. Puteau trece zile în şir fără să adreseze vreun cuvânt cuiva. Sigur că Ibn Farid prevăzuse urmările căsătoriei sale asupra celor din sat. Vedea foarte bine care erau problemele. Aşa că a adus un întreg alai de servitoare din Qurtuba care s-o slujească pe Asma, ştiind că ele vor rămâne devotate în primul rând noii lor stăpâne. Peste ele puse o femeie mai bătrână care slujise în familia noastră de mulţi ani, dar care, ponegrită de bunica Najma, fusese izgonită din casă. Se făcuse spălătoreasă în sat. Această femeie avea un fiu al cărui tată fie fusese vânzător de smochine la Qurtuba, fie unul dintre servitorii noştri căzut într-un asediu de lângă Malaka ori... Dumnezeu mai ştie. Era un băieţaş din cale-afară de isteţ şi bine educat, mulţumită mărinimiei neamului Banu Hudayl. A studiat cu aceiaşi preceptori ca tata şi mătuşa Zahra. Spre deosebire de ei, el citea o groază de cărţi şi cunoştea pe dinafară lucrările marilor filozofi, istorici, matematicieni, teologi, chiar şi medici. Ştia cărţile din biblioteca noastră mai bine decât oricine din familie. Se numea Mahomed Ibn Zaydun. Mai era şi chipeş. Bunica voastră s-a îndrăgostit de el. Tocmai Ibn Zaydun i-a alungat supărarea. A încurajat-o să scrie versuri, să se gândească la lumea ce se întindea dincolo de zidurile casei noastre şi chiar dincolo de graniţele al-Andalusului. I-a povestit împrejurările căsătoriei lui Ibn Farid şi a convins-o pe Zahra că nu era vina doamnei Asma. Aşa le-a adus el laolaltă. Tocmai pentru c-a ştiut că băiatul unei slujnice reuşise acolo unde el însuşi dăduse greş, Ibn Farid nu putea să-l sufere pe Ibn Zaydun. O dată a fost auzit spunând: „Dacă băiatul ăla nu-şi ţine gura, s-ar putea să-l coste viaţa". Începu să-l prigonească. A poruncit ca Mahomed să fie trimis la arat şi, de asemenea, să deprindă

un meșteșug la fel ca toți ceilalți. Tatăl lui Juan îl putea deprinde cu secretele dulgheriei, iar Ibn Hasd, cu cele ale cizmăriei. Băiatul era înțelept pentru vârsta lui. Și-a dat seama de resentimentele stăpânului, dar a priceput și motivul lor. A început să nu se mai arate în curtea interioară. Atât Zahra, cât și Asma s-au rugat de Ibn Farid să nu mai fie atât de aspru cu acel tânăr. Cred că bunica Asma a fost cea care a reușit, într-un târziu, să-l convingă pe bunicul să-l lase pe Ibn Zaydun să-i învețe pe Zahra și pe tata principiile matematicii. Tata nu prea s-a dus la lecțiile alea. Pleca deseori la vânătoare sau rămânea cu familia noastră la Gharnata. Și așa s-a ajuns ca Mahomed Ibn Zaydun și Zahra bint Najma să-și țină unul altuia de urât în fiecare zi. Ce avea să se întâmple s-a întâmplat...

Ochii lui Hind străluceau cu însuflețire:

— Dar de ce n-au fugit împreună? Eu, una, așa aș fi făcut.

— Toate la timpul lor, Hind. Toate la timpul lor. Se ivi o piedică: altă tânără. La fel ca Zahra, era foarte frumoasă, dar, spre deosebire de bunica voastră, era fiica unei bătrâne slujnice și lucra ca servitoare. Cam ca Umayma noastră. Era isteață, dar fără să fi primit vreo învățătură. Și-l dorea și ea pe Ibn Zaydun drept soț. Firește, Ibn Farid s-a gândit că e bine. Le-a poruncit părinților amândurora să înceapă pregătirile de nuntă. Zahra și-a pierdut mințile. Poate n-ar trebui să folosesc cuvintele astea. Hai să zicem că se găsea într-o stare de profundă tulburare, când Ibn Zaydun i-a destăinuit că are un plan. L-a pus să se întâlnească cu ea într-o noapte afară din casă, în livada de rodii...

Hind izbucni în râsete ascuțite, atât de molipsitoare, încât toți zâmbiră în afară de Zuhayr. Tatăl ei îi ceru lămuriri.

— Unele lucruri nu se schimbă niciodată, nu-i așa, frate? Închipuiți-vă cum se întâlneau ei în livada de rodii!

Zuhayr se schimbă la față. Tatăl lor înțelese aluzia fetei, surâse și urmă povestea Zahrei:

— În noaptea aia s-au purtat ca soț și soție. A doua zi, de dimineață, Zahra s-a dus la bunica Asma și i-a povestit ce s-a

întâmplat. Asma s-a speriat și i-a zis Zahrei că n-o putea lăsa să se mărite cu fiul slujnicei sale...

— Bine, dar... încercă Hind să-l întrerupă pe tatăl ei.

Când îi văzu însă încruntarea de pe față se opri.

— Da, Hind, știu, dar Asma nu dorea ca Zahra să treacă prin ce trecuse ea. Este o contradicție, firește, dar nu ceva neobișnuit. Mama ta își va aduce aminte că atunci când unchiul Rahim-Allah a luat de nevastă o curtezană, ea s-a dovedit a fi cea mai puritană dintre bunici. I-a fost credincioasă și s-a arătat neînduplecată față de adulter și alte asemenea vicii. Este, presupun, una dintre consecințele a ceea ce maestrul Ibn Khaldun numea dilema schimbării rangurilor în societate. Odată ce ai urcat până în vârful scării, de pe cea mai joasă treaptă, nu te mai poți abține să nu te uiți de sus în jos la cei mai puțin norocoși ca tine. Dar să ne întoarcem la povestea noastră. Într-o noapte, când Zahra și Ibn Zaydun își dădeau întâlnire în locul lor obișnuit, fără să știe ei, au fost urmăriți de rivala Zahrei. Ea văzu totul. Dar totul. A doua zi, de dimineață, îi spuse întreaga tărășenie lui Ibn Farid, care nu se îndoi nici o clipă de cuvântul ei. Trebuie să-și fi socotit antipatia instinctivă față de fiul spălătoresei pe deplin îndreptățită. Fu auzit urlând din rărunchi: „Cincizeci de dinari de aur celui care mi-l va aduce pe băiatul ăla". Cred că, dacă Ibn Zaydun ar fi fost prins în ziua aia, bunicul meu ar fi poruncit să fie castrat pe loc. Din fericire pentru îndrăgostitul nostru, fusese trimis în zori să facă un drum la Gharnata. Auzind ce i se pregătea la întoarcere, mama lui, prevenită de bunica Asma, l-a rugat pe un prieten din sat să alerge să-i prevină băiatul. Ibn Zaydun s-a făcut nevăzut. N-a mai fost văzut în sat câte zile a mai trăit Ibn Farid...

— Tată, îl iscodi Kulthum cu glasul ei catifelat și docil, cine era rivala bunicii Zahra?

— Cum, copilă, credeam că trebuie să fi ghicit cu toții, după tot ce s-a întâmplat în seara asta. A fost Ama!

— Ama! strigară toți trei în cor.

— Ş-ş-ş-ş! îi domoli Zubayda. O să vină încoace, dacă vă aude ţipând în halul ăsta.

Se uitară unii la alţii în tăcere. Hind fu cea care vorbi prima:

— Şi bunica Zahra?

— Străbunicul vostru a trimis după ea în prezenţa ambelor mele bunici. Ele l-au implorat s-o ierte. Zahra s-a arătat plină de semeţie. Cred că acum am putea-o întreba ce-i adevărat din toate astea, dar mama mi-a povestit c-ar fi zis: „De ce să fii tu singurul din familie care să aleagă cu cine să se căsătorească? Ţin la Asma atât ca aleasă a inimii tale, cât şi ca prietenă a mea. De ce nu l-ai putea şi tu accepta pe Ibn Zaydun?" Atunci el a plesnit-o, iar ea l-a blestemat până când Ibn Farid, făcându-i-se ruşine de sine însuşi, dar nu până-ntr-atât încât să-i ceară iertare, a ieşit din încăpere. Chiar de-a doua zi ea a plecat din casa asta. Nu s-a mai întors până astă-seară. Ce-a făcut ea la Qurtuba, nu mai ştiu. Va trebui să mai întrebaţi şi pe altcineva.

În timp ce vlăstarele lui Umar bin Abdallah cugetau la tragica poveste a mătuşii lor, cea spre care gândurile lor se îndreptau în acel ceas de noapte se pregătea să-i dea drumul Amei şi să se ducă la culcare. Zahra se ferise să pomenească ceva de Ibn Zaydun. Nu dorea să i se ceară iertare. Scuzele ar fi venit, oricum, cu o jumătate de veac prea târziu. Totul se terminase şi în sufletul ei nu păstra pică nimănui. Cele două bătrâne îşi petrecură seara vorbind despre starea în care se găsea Banu Hudayl. Zahra dorise să afle totul, iar în Ama descoperise singura persoană căreia-i putea spune totul.

Bătrâna doică îi povesti, fără să uite nici un amănunt, despre împrejurările în care se stinsese din viaţă fratele ei, Abdallah, după ce fusese zvârlit de un cal pe care-l crescuse şi îl dresase el însuşi şi cum soţia lui mai trăise doar un an de la decesul său.

— Până şi pe patul de moarte s-a gândit la tine şi l-a pus pe tânărul Umar să jure pe *al-koran* că îţi vor fi trimise merinde şi haine. Nu s-a împăcat niciodată cu plecarea ta.

Zahra scoase un suspin și un surâs plin de tristețe îi înflori pe chip.

— Știi, amintirile noastre din copilărie sunt atât de strâns împletite...

Atunci se opri, ca și cum amintirea fratelui ei o adusese după ea pe a celorlalți. Expresia de pe fața sa îi evocă Amei vremurile de altădată. „Probabil că-l vede cu ochii minții, își zise bătrâna slujitoare în sinea ei. Ce mi-aș dori să mai aducă vorba despre el! Ce-a mai rămas de ascuns acum?"

De parcă i-ar fi ghicit gândurile, Zahra o întrebă:

— Ce s-a ales de Mahomed Ibn Zaydun? A murit?

— Nu, doamna mea. Trăiește. Și-a schimbat numele, să știi. Își spune Wajid al-Zindiq și locuiește pe un deal, nu departe de aici. Zuhayr Ibn Umar îl vede des, dar nu-i cunoaște trecutul. Și lui i se trimit de-ale gurii de aici, din casă. Umar bin Abdallah a poruncit să facem așa, îndată ce am descoperit cine e bărbatul care s-a mutat în văgăuna de pe colină. Chiar în dimineața asta Zuhayr a rămas la el mai multe ceasuri.

Zahra fu atât de bucuroasă să audă această parte a poveștii, încât bătăile inimii sale sunară ca salvele de tun în urechile Amei.

— Trebuie să mă culc acum. Pacea fie cu tine, Amira.

— Și cu domnia ta, stăpână! Dumnezeu să te aibă în paza Lui!

— N-a mai făcut asta de foarte multă vreme, Amira!

Ama ieși din cameră cu opaițul. Pe când păși pragul ușii, o mai auzi pe Zahra spunând ceva. Tocmai avea de gând să se întoarcă înăuntru, când îi fu limpede că fiica lui Ibn Farid gândea cu voce tare. Ama încremeni pe lespedea de la ieșirea în curte.

— Îți mai amintești cum a fost prima oară, Mahomed? grăia pentru sine Zahra. A fost ca deschiderea unei flori. Ochii ne străluceau, plini de speranță, iar inimile ni se zbăteau în piept. De ce nu te-ai mai întors niciodată la mine?

Capitolul 4

— Altă cale nu există! Trebuie să lăsăm Providența să se elibereze din bezna carcerei și să reverse lumina adevăratei credințe asupra minților rămase în noapte ale necredincioșilor. Părintele Talavera, ilustrul meu predecesor, a încercat alte metode și n-a reușit. Sunt încredințat că hotărârea publicării dicționarului latin-arab a fost greșită, dar destul despre asta! Vremea aia a trecut, cu mila Domnului, și odată cu ea, nădăjduiesc, iluzia că necredincioșii ăștia se vor apropia de noi prin învățătură și argumente raționale. Poate nu vă place, Excelență. Înțeleg eu prea bine că o politică mai blândă s-ar potrivi mai bine cu diplomația noastră seculară, dar iertată să-mi fie sinceritatea! În joc este viitorul miilor de suflete, nici mai mult, nici mai puțin! Și tocmai pe acestea mi le-a dat în grijă sfânta noastră Biserică, spre mântuire și ocrotire. Sunt convins că păgânii, dacă nu pot fi atrași de partea noastră de bunăvoie, trebuie mânați în așa fel încât să-i putem împinge cât mai mult pe calea adevăratei mântuiri. Mahomedanismul se clatină din temelii. Nu mai e timp de zăbavă.

Ximenes de Cisneros vorbea cu patimă. Era stânjenit de faptul că bărbatul așezat pe un fotoliu, în fața lui, era Don Inigo Lopez de Mendoza, conte de Tendilla, primarul și comandantul militar al Granadei, pe care maurii o numeau Gharnata. Don Inigo se înveșmântase în straie maure pentru întrevederea dintre ei, un stil ce-l descumpănea foarte mult pe arhiepiscop.

— În calitatea domniei voastre de lider spiritual, Sfinția Voastră vă îngrijiți mai mult de chestiunile laice. V-ați gândit bine la treaba asta? Maiestățile Lor s-au pus de acord în privința condițiilor capitulării, așternute cu mâna mea pe hârtie, nu-i așa, părinte? Am fost de față când regina a făcut o promisiune sultanului lor. Am consimțit să-i lăsăm în pace. Părintele Talavera mai este încă foarte respectat în Albaicin, pentru că n-a încălcat niciodată condițiile stabilite de comun acord. Voi fi sincer cu domnia voastră! Până la venirea voastră n-am avut nici un fel de probleme serioase în regatul ăsta. N-ați reușit să-i cuceriți prin puterea argumentului, iar acum doriți să recurgeți la metodele Inchiziției.

— Metode practice, Excelență, a căror valoare a fost pusă la încercare și dovedită!

— Da, dovedită pe pielea catolicilor ale căror proprietăți ați vrut să le dețineți și pe a evreilor care n-au domnit niciodată asupra vreunui regat, care și-au cumpărat libertatea cu ducați de aur ori convertindu-se la credința noastră. Aceste metode nu vor mai da roade și în cazul de față. Majoritatea celor pe care-i numim mauri sunt de-ai noștri. Ca mine și ca domnia voastră! Ei au domnit asupra unei mari părți din peninsula noastră, fără să ardă prea multe biblii sau să dărâme toate bisericile noastre, ori dând foc la sinagogi, ca să-și poată clădi moscheile lor. Ei nu sunt un popor fără rădăcini. Nu pot fi șterși de pe fața pământului dintr-o singură lovitură de bici. Se vor împotrivi. Va curge și mai mult sânge, atât al lor, cât și al nostru.

Cisneros îl măsură pe conte cu o privire plină de dispreț. Să fi fost oricare alt nobil din regat, arhiepiscopul i-ar fi spus în față că vorbea în felul acela numai pentru că sângele lui era spurcat, întinat de o stirpe africană. Dar netrebnicul din fața lui nu era un nobil ca oricare altul. Familia lui era una dintre cele mai de vază din țară. Dăruise un număr mare de poeți, administratori și războinici, în slujba adevăratei credințe. Cei din neamul Mendoza apelaseră la genealogi care le trasaseră

descendența până la regii vizigoți. Cisneros nu era prea convins de acest ultim detaliu, obârșia lui era însă îndeajuns de impresionantă și fără înrudirea cu vizigoții. Arhiepiscopul de Toledo îi cunoștea bine familia. El însuși fusese unul dintre protejații cardinalului Mendoza, cel care i-a uns și i-a încoronat pe regi. La urma urmei, întreaga țară știa faptul că unchiul pe linie paternă al căpitanului general o ajutase pe Izabela, în calitatea lui de cardinal și arhiepiscop de Sevilla, să-și înlăture propria nepoată și să-i uzurpe tronul castilian în 1478. Familia Mendoza, prin urmare, era ținută pe palme de regele și regina de astăzi.

Cisneros știa că trebuia să aibă mare grijă. Contele însă era cel care încălcase principiile ce hotărau raporturile dintre Biserică și stat. Se hotărî să-și păstreze calmul. Aveau să se mai ivească și alte ocazii pentru a-l pedepsi pentru aroganța lui. Arhiepiscopul de Toledo vorbi pe cel mai blând ton de care se simțea în stare:

— Oare Excelența Voastră acuză Inchiziția de corupție?

— Am pronunțat eu cuvântul corupție?

— Nu, dar implicațiile...

— Implicații? Care implicații? Am arătat doar, dragul meu părinte Cisneros, că Inchiziția strânge o imensă avere pentru Biserică. Numai din proprietățile confiscate s-ar putea aduna fonduri pentru trei războaie împotriva turcilor. Nu-i așa?

— Și ce-ar face Excelența Voastră cu acele proprietăți?

— Spuneți-mi, părinte, copiii așa-numiților eretici sunt găsiți mereu vinovați?

— Pentru noi este de la sine înțeleasă loialitatea membrilor unei familii.

— Atunci un creștin al cărui tată este mahomedan ori mozaic nicicând nu poate fi un om de încredere.

— Nicicând este, poate, o exagerare.

— Cum se face, atunci, că acel Torquemada, ai cărui străbuni evrei sunt bine cunoscuți, a fost numit la conducerea Inchiziției?

— Ca să-și dovedească devotamentul față de Biserică, el a trebuit să fie mai vigilent decât un vlăstar al unei nobile familii a cărei genealogie coboară până la regii vizigoți.

— Încep să vă înțeleg logica. Mă rog, fie ce-o fi, n-am de gând să-i mai supun pe mauri și altor umilințe. Le-ați făcut destule. A fost o rușine să le ardeți cărțile. Rămâne o pată pe obrazul nostru. Tratatele lor n-au egal în lumea civilizată.

— Acelea au rămas.

— A fost un act de o neînchipuită sălbăticie! Chiar nu pricepi?

— Și cu toate astea, Excelența Voastră nu mi-a contramandat ordinele.

Fu rândul lui Don Inigo să-l privească indignat pe preot. Reproșul era îndreptățit. Fusese o lașitate din partea lui! Un curier, abia sosit din Ishbiliya, îl informase că regina trimisese o instrucțiune secretă arhiepiscopului, ce se referea și la distrugerea bibliotecilor lor. Nu știuse că totul fusese o minciună. Cisneros îl indusese intenționat în eroare pe curier și-l încurajase să-l dezinformeze pe căpitanul general. Don Inigo știa că fusese mințit, ceea ce însă nu era defel o scuză. Ar fi trebuit să contramandeze ordinul, să-l oblige pe Cisneros să arate în public așa-zisul mesaj al Izabelei. Preotul îi zâmbea. „Omul ăsta-i un drac, își spuse contele în gând. Zâmbește doar cu buzele, niciodată cu ochii."

— Habar n-aveți ce noroc chior aveți, Sfinția Voastră! Să nu fi fost evreii și maurii, dușmanii creștinismului, care v-au ajutat să păstrați unitatea Bisericii, ereticii din sânul ei ar fi făcut prăpăd în peninsulă! Nu doresc să vă sperii. Este la mintea cocoșului! Am crezut că v-ați dat seama și singur de asta!

— Greșiți, Excelență! Tocmai nimicirea evreilor și a maurilor ne va ține Biserica întreagă!

— Amândoi avem dreptate! Sunt mulți care așteaptă să mă vadă. Ne vom continua conversația în altă zi.

Și, în această bruscă manieră, contele de Tendilla îi dădu de înțeles lui Ximenes de Cisneros că audiența lui luase sfârșit.

Preotul se ridică și făcu o reverență. Don Inigo se ridică în picioare, iar prelatul îl văzu în toată splendoarea portului maur. Preotul se înfioră.

— Văd că hainele mele vă displac tot atât de mult ca și gândirea mea.

— Cele două par să aibă o legătură între ele, Excelență.

Căpitanul general râse:

— Eu nu vă port pică pentru rasa pe care o îmbrăcați. Și atunci de ce să vă supere veșmintele mele? Sunt foarte plăcute. Mă simt îngropat de viu în pantaloni și veste strâmte, a căror singură menire, pesemne, ar fi sugrumarea celor mai prețioase organe pe care Dumnezeu a considerat că-i potrivit să ni le dăruiască. Roba asta pe care o port ne asigură libertatea în mișcări și nu-i așa de diferită ca sutana voastră, așa cum vă închipuiți. Aceste straie nu pot fi purtate decât la Alhambra. În oricare alt loc ar intra nu s-ar putea potrivi culorilor și bogatelor motive geometrice. Chiar și domnia voastră puteți vedea lucrul ăsta, părinte! Cred că sunt multe de spus în privința comunicării directe cu Creatorul, fără ajutorul imaginilor cioplite, dar cum mă apropii deja de limita blasfemiei, nu doresc să vă mai supăr sau să vă mai rețin...

Buzele prelatului se răsfrânseră într-un surâs sinistru. Mormăi ceva în barbă, se înclină și ieși din încăpere.

Don Inigo se uită pe fereastră. Jos se întindea Albaicinul, bătrânul cartier unde musulmanii, evreii și creștinii orașului trăiseră și făcuseră comerț veacuri de-a rândul. Căpitanul general se lăsă furat de gânduri, comparând în minte trecutul cu prezentul, când auzi o tuse discretă și se întoarse să-l vadă pe majordomul evreu, Ben Yousef, care aducea o tavă cu două cești din argint și un ibric cu cafea:

— Iertați-mă, Excelență, dar oaspetele vostru așteaptă de mai bine de o oră.

— Cerule! Condu-l înăuntru, Ben Yousef. Numaidecât!

Servitorul se retrase. Când se întoarse, îi făcu loc pe ușă lui Umar, care intră în sala de audiențe.

— Înălțimea Sa Umar bin Abdallah, Excelența Voastră!

Umar îl salută pe Don Inigo în maniera tradițională:

— Pacea fie cu domnia voastră, Don Inigo!

Contele de Tendilla se apropie de oaspetele său cu brațele deschise și îl strânse la piept.

— Sunteți bine-venit, Don Homer! Ce mai faceți, bătrâne prieten? Vă rog, luați loc!

Umar și Don Inigo se știau de când erau copii. Bunicii lor luptaseră unul împotriva celuilalt în bătălii de legendă, ceea ce-i legase pe cei doi eroi. Așa începuseră să-și facă vizite. Ambii bunici cunoșteau adevăratul preț al războiului și se amuzau grozav pe seama poveștilor ce-i înconjurau.

De multă vreme Inigo își striga prietenul Homer, pur și simplu pentru că îi era greu să-l pronunțe pe „U" arab. Titlul de Don era adăugat mai de curând, după cucerirea Gharnatei încoace. N-avea nici un rost să se simtă jignit. În inima lui, Umar știa că Don Inigo nu-i mai era prieten. Bănuia că Mendoza simțea și el același lucru. Cei doi nu se mai văzuseră de luni de zile. Toată povestea nu era decât o farsă, aparențele însă trebuiau să fie păstrate. Nu se putea admite că simțul cavaleresc căzuse pradă Reconquistei.

Bunele relații fuseseră păstrate prin daruri de fructe și dulciuri în zilele de sărbătoare. Doar ultimul Crăciun făcuse excepție. Nimic nu mai sosise la reședința căpitanului general al al-Hamrei, din partea familiei din Hudayl. Don Inigo fusese ofensat, nu și surprins. Zidul de foc precedase ziua nașterii Pruncului Hristos cu câteva săptămâni. Umar bin Abdallah nu era singurul musulman de vază care boicotase sărbătorile creștine de iarnă.

Din nevoia de a umple golul ce se căscase între ei, Don Inigo trimisese după vechiul său prieten. Și iată-l acolo, ca-n vremurile de altădată, sorbindu-și cafeaua, în vreme ce privirile-i rătăceau pe ornamentele sculptate ale ferestrei. Doar că în trecut, Umar șezuse împreună cu sultanul Abu Abdallah, în calitatea sa de

membru al sfatului aceluia, povățuindu-l pe domnitor în privința relațiilor Gharnatei cu vecinii săi creștini.

— Don Homer, știu de ce v-ați supărat. Ar fi trebuit să rămâneți acasă în noaptea aceea. Ce mi-a spus mie bunicul vostru odată? Ah, da, îmi aduc aminte. Ce ochiul nu vede pe inimă n-o doare. Vreau să știți că hotărârea n-a fost a mea. A fost a lui Cisneros, arhiepiscopul reginei, care a hotărât să vă ardă cărțile de învățătură.

— Dumneavoastră sunteți comandantul de oști al Gharnatei, Don Inigo!

— E adevărat, dar cum mă puteam opune voinței reginei Izabela?

— Reamintindu-i tratatele pe care ea și soțul ei le-au semnat chiar în această sală, în prezența voastră și a mea, acum mai bine de opt ani. Ați păstrat tăcerea și v-ați întors ochii de la una dintre cele mai mari infamii din lumea civilizată, comisă în orașul ăsta. Tătarii care au ars din temelii biblioteca din Bagdad acum două secole erau barbari analfabeți, înfricoșați de cuvântul scris. Ce-a făcut Cisneros este mult mai grav. A fost plănuit cu grijă și cu sânge rece...

— Eu...

— Da, domnia voastră! Biserica voastră a trecut prin tăișul securii un copac ce și-a dăruit cu mărinimie umbra tuturor. Credeți că veți putea profita cumva. Poate, dar pentru cât timp? O sută de ani? Două sute? Tot ce se poate, civilizația voastră becisnică-i damnată. Va fi depășită de restul Europei. Înțelegeți, desigur, că tocmai viitorul peninsulei noastre a fost nimicit. Cei care au dat foc cărților, și-au torturat adversarii și au ars ereticii pe rug nu vor fi în stare să clădească pe temelii trainice. Blestemul Bisericii se va abate asupra întregii peninsule.

Umar simți că-și pierdea cumpătul și se opri deodată. O umbră de surâs îi lumină fața:

— Iertați-mă! N-am venit aici să vă țin o predică. Este o neobrăzare din partea învinșilor să dea lecții învingătorilor. Am venit, dacă vreți să știți adevărul, să aflu ce aveți de gând cu noi.

Don Inigo se sculă din fotoliu și începu să umble încolo și încoace prin sala de audiențe. Avea două alternative. Putea să-și aline prietenul și să-l liniștească prin cuvinte pline de miere, să-l asigure că neamul Banu Hudayl va trăi de-a pururi în libertate, ca întotdeauna. I-ar fi plăcut să-i spună toate acestea și încă multe altele, dar știa că nu erau adevărate, oricât și-ar fi dorit el să fie. L-ar fi înfuriat pe Homer și mai tare, întrucât ar fi văzut în vorbele lui un alt exemplu de fățărnicie creștinească. Contele se hotărî să renunțe la diplomație:

— Am să fiu sincer cu domnia voastră, prietene! Știți prea bine ce mi-ar plăcea! Vedeți și singur cum m-am îmbrăcat. Anturajul meu e alcătuit din evrei și mauri. Pentru mine, o Granada fără ei este ca un deșert fără nici o oază. Dar eu sunt singur. Biserica și curtea regală au decis că religia voastră trebuie izgonită o dată pentru totdeauna de pe meleagurile noastre. Ei au soldații și armele necesare pentru a-și atinge scopurile. Știu că li se va opune rezistență, dar va fi o prostie și o trădare a voastră înșivă. Într-un târziu vă vom birui. Cisneros înțelege asta mai bine decât oricine altcineva din tabăra noastră. Voiați să ziceți ceva?

— Dac-am fi dominat creștinătatea cu un pumn de fier, așa cum ne tratați pe noi acum, situația de-acum nu s-ar fi ivit niciodată.

— Ați vorbit ca bufnița Minervei. În schimb, v-ați străduit să dăruiți binefacerile civilizației în întreaga peninsulă, indiferent de credința oamenilor. A fost nobil din partea voastră, iar acum trebuie să plătiți prețul. Războiul trebuie să se termine mai devreme sau mai târziu cu victoria uneia din părți și cu zdrobirea celeilalte. Sfatul pe care-l dau familiei voastre este să se convertească numaidecât. Dacă veți face așa, vă jur că voi fi personal de față, ba chiar îl voi târî pe Cisneros cu mine la reședința voastră și-l voi pune să vă binecuvânteze pe toți. Ar fi cea mai bună protecție pentru familia și satul vostru. Nu vă supărați, prietene! Important pentru domnia voastră și ai voștri

este să rămâneți în viață și în posesiunea moșiilor voastre care s-au aflat în neamul vostru de atât amar de vreme. Știu că și episcopul de Qurtuba a încercat să vă convingă la rândul lui, dar...

Umar se ridică în picioare și își luă rămas-bun de la Don Inigo:

— Vă apreciez sinceritatea. Sunteți un prieten adevărat. Dar nu pot accepta ce spuneți. Familia mea nu este pregătită să jure credință Bisericii Romei sau oricărei alteia. M-am gândit la asta de multe ori, Don Inigo... M-am gândit chiar la crimă. Nu vă fie frică. Am încercat să ucid trecutul nostru, să alung amintirile o dată pentru totdeauna, dar sunt ca niște făpturi încăpățânate, refuză să moară. Cred, Don Inigo, că dacă rolurile noastre ar fi fost inversate, răspunsul vostru n-ar fi diferit de al meu.

— Nu sunt la fel de sigur. Uitați-vă, numai, la mine. Cred c-aș fi fost un mahomedan destul de bun. Ce mai face micul Yazid? Speram să-l aduceți cu domnia voastră.

— Nu era momentul potrivit. Acum, vă rog să mă scuzați, trebuie să plec. Pacea fie cu domnia voastră, Don Inigo!

— *Adios*, Don Homer! Din partea mea, aș vrea ca prietenia noastră să dăinuiască.

Umar zâmbi, dar nu mai scoase nici un cuvânt la ieșire. Calul și garda lui de corp îl așteptau afară, la Jannat-al-Arif, grădinile de vară unde-o întâlnise el pentru prima oară pe Zubayda. Umar însă n-avea chef de amintiri. Mesajul lui Mendoza încă îi mai răsuna în urechi. Nici măcar susurul vrăjit al apei pe măsură ce se apropia de grădini nu-l mai putea distrage astăzi. Cu doar câteva săptămâni în urmă se gândise la Gharnata ca la un teritoriu cucerit ce mai putea fi eliberat încă o dată la momentul potrivit. Castilienii aveau mulți dușmani în țară și în străinătate. În clipa în care s-ar fi implicat într-un alt război, acela ar fi fost momentul pentru musulmani să lovească. Orice altceva trebuia subordonat acelui obiectiv. Iată ce le spusese Umar celorlalți nobili musulmani în cadrul mai multor întruniri ale lor de la capitularea orașului.

Zidul de foc schimbase toate acestea, iar acum căpitanul general îi confirma cele mai rele temeri. Închinătorii la icoane nu se mai mulțumeau numai cu o prezență militară la Gharnata. Era o naivitate să-și închipuie că s-ar putea ajunge cu ei la o înțelegere. Ei voiau să le ocupe mințile, să le pătrundă în inimi, să le schilodească sufletele. N-aveau să-și găsească liniștea până nu reușeau în ce întreprindeau.

Gharnata, odinioară cel mai sigur adăpost al adepților Profetului Mahomed în al-Andalus, devenise acum un focar de primejdii.

— Dacă rămânem aici, își spuse Umar în barbă, suntem terminați.

Nu se gândea numai la Banu Hudayl, ci la soarta Islamului din al-Andalus. Garda lui de corp, zărindu-l din depărtare și surprins de scurtimea întrevederii, fugi la poarta grădinii cu sabia stăpânului său. Încă îngândurat, Umar călări până-n grajd, unde se dădu jos din șa și merse încă câțiva metri până la conacul vărului său, Hisham, în vechiul cartier.

În vreme ce tatăl lui era la al-Hamra, Zuhayr își petrecu toată dimineața la baia publică, împreună cu prietenii lui. După ce se înmuiară în aburi, au fost luați de mână de băieși, frecați pe tot corpul cu bureți tari și săpuniți bine, după care intrară în bazin, unde fură lăsați singuri. Aici se odihniră și începură să schimbe confidențe. Mica cicatrice de pe umărul lui Zuhayr fu admirată de prietenii săi.

Se găseau peste șaizeci de asemenea băi numai la Gharnata. După-amiezile le erau rezervate femeilor, iar bărbații n-aveau decât să se îmbăieze dimineața. Baia în care se afla Zuhayr astăzi era rezervată prin tradiție tinerilor nobili și prietenilor lor. Uneori, mai ales în timpul verii, grupuri de bărbați și femei veneau să se îmbăieze, fără băieși, la lumina lunii, dar asemenea prilejuri fuseseră rare, iar cucerirea le pusese capăt, din câte se părea.

În zilele de odinioară, înainte de căderea Gharnatei, baia publică fusese un cuib de bârfe. De obicei, discuțiile gravitau

în jurul aventurilor. Uneori se recitau și se comentau poezii erotice, mai ales în cadrul întrunirilor de după-amiază. Acum nimic nu părea să mai conteze în afară de politică, de ultimele atrocități, de convertirea cutărei familii, care mituise cu bani Biserica și, bineînțeles, de noaptea în care fusese aruncată în foc cultura lor, făcându-i până și pe cei care se arătaseră indiferenți față de politică să se deștepte și să ia aminte.

Temperatura politică în baia lui Zuhayr era coborâtă. Încă trei *faqihi* muriseră torturați cu două zile în urmă. Frica începea să-și facă efectul. Oamenii erau disperați și resemnați. Zuhayr, care-și ascultase cu răbdare prietenii, toți vlăstare ale aristocrației musulmane din Gharnata, ridică deodată glasul:

— E simplu: ne convertim, ne lăsăm omorâți, sau murim cu sabia în mână.

Musa bin Ali își pierduse doi frați în haosul care precedase intrarea lui Ferdinand și a Izabelei în oraș. Tatăl său își vărsase sângele apărând fortăreața al-Hamei, situată în partea apuseană a Gharnatei. Maică-sa se agăța de Musa cu o disperare ce-l plictisea. Știa însă că nu putea nesocoti responsabilitatea lui față de ea și de cele două surori ale sale. Ori de câte ori Musa deschidea gura să vorbească, ceea ce nu se întâmpla des, era ascultat într-o tăcere plină de respect:

— Alegerile pomenite de fratele nostru Zuhayr bin Umar sunt corecte, dar în nerăbdarea lui a uitat de opțiunea sultanului Abu Abdullah. Ca și el, am putea trece apa și ne-am putea găsi un cămin pe coasta Maghrebului. V-aș putea spune că asta-i ceea ce vrea mama să facem.

Ochii lui Zuhayr fulgerară de mânie:

— De ce să ne ducem în altă parte? Aici e casa noastră. Familia mea a clădit al-Hudayl. Era o pustietate înainte să venim noi. Noi am construit satul. Noi am irigat pământurile. Noi am plantat livezile: portocalii, rodiile, lămâii, curmalii și orezul. Nu sunt berber. N-am nimic de-a face cu Maghrebul. Voi trăi la mine acasă, și moarte necredinciosului care încearcă să mă alunge prin forță!

Atmosfera se încinse. Atunci un tânăr cu trăsături delicate, cu o piele palidă și măslinie, ochi de culoarea marmurei verzi, tuși. Nu putea avea mai mult de optsprezece sau nouăsprezece ani. Toată lumea se uită la el. Era nou-venit în oraș. Tocmai sosise de la Balansiya acum câteva săptămâni. Venise din al-Qahira, de la marea universitate de acolo, ca să întreprindă o cercetare istorică asupra vieții și operei străbunicului său, Ibn Khaldun, și să studieze câteva dintre manuscrisele lui în bibliotecile Gharnatei. Din păcate pentru el, sosise tocmai în ziua în care Cisneros arsese cărțile maurilor. Bărbatului cu ochii verzi i se frânsese inima. Vărsase lacrimi toată noaptea în mica lui cameră din *funduq*-ul al-Yadida. Zorile îl găsiseră hotărât deja asupra drumului pe care avea s-o apuce pentru tot restul vieții sale. Vorbi pe un ton domol, dar muzicalitatea graiului său *qahiren* îi vrăji pe ceilalți din baie tot atât de mult ca și mesajul spuselor lui:

— Când am văzut flăcările din Bab al-Ramla înghițind cărțile noastre vechi de secole, am crezut că totul s-a terminat. A fost ca și cum Satan ar fi străpuns cu otrava lui inima muntelui și răul ar fi curs gârlă. Tot ce-am sădit noi zace mort și uscat. Timpul însuși a încremenit și aici, în al-Andalus, am trecut deja de cealaltă parte a iadului. Poate ar trebui să mă întorc în Orient...

— Nimeni dintre noi nu ți-ar lua-o în nume de rău, îi mărturisi Zuhayr. Ai venit aici să studiezi, dar nu mai există nimic de studiat. Ai face mult mai bine să te întorci la Universitatea al-Azhar.

— Prietenul meu îți dă un sfat înțelept, adăugă Musa. Acum noi toți nu mai avem nici o putere. Singurul lucru care ne mai mângâie este vigoarea înaintașilor noștri.

— Aici nu sunt de acord cu tine, ripostă Zuhayr. Numai cel care zice: „Iată-mă-s, eu sunt bărbatul!", nu „a fost tata sau bunicul" poate fi considerat pe drept cuvânt nobil și curajos.

Bărbatul cu ochii verzi surâse:

— Sunt de acord cu Zuhayr bin Umar. De ce voi, care ați fost cavaleri și regi, să vă lăsați castelele pradă dușmanului și să deveniți simpli pioni? Alungați îndoiala din inimile voastre și luptați-vă cu creștinii. Cisneros își închipuie că n-a mai rămas sânge de voinic în vinele voastre. Vă vor împinge tot mai mult la margine, pentru ca apoi, după un ultim brânci, să se uite cum vă prăvăliți în prăpastie. Prietenii din Balansiya mi-au zis că în toată țara inchizitorii se pregătesc să vă dea lovitura finală. Curând ne vor interzice graiul. Cine va mai vorbi limba arabă va primi pedeapsa cu moartea. Nu ne vor mai lăsa să ne îmbrăcăm în portul nostru. Se zice că vor distruge toate băile publice din țară. Vor interzice muzica noastră, nunțile, religia noastră. Toate astea și încă multe altele se vor abate peste capetele noastre în câțiva ani. Abu Abdullah i-a lăsat să ia în primire orașul ăsta fără vărsare de sânge. Asta a fost o greșeală. Le-a dat prea multă încredere în ei.

— Ce vrei să spui, străine? îl iscodi Zuhayr.

— Nu trebuie să-i lăsăm să creadă că acceptăm ce ne-au făcut. Trebuie să punem la cale o răzmeriță.

Preț de un minut nu se mai auzi nici musca. Înghețară cu toții la auzul acelor cuvinte. Numai clipocitul apei curgând prin *hammam* le măsura gândurile și spaimele. Atunci Musa îl provocă fățiș pe tânărul student din Egipt:

— Dac-aș fi convins că o răscoală împotriva lui Cisneros și a diavolilor săi ar fi încununată de succes și ne-ar da putința de a mai întoarce înapoi măcar o pagină din marea carte a istoriei, aș fi primul care mi-aș jertfi viața, dar cuvintele tale nu mă conving. Tu propui un gest care va rămâne pe veci în amintirea celor ce vor veni după noi. De ce? Pentru ce? Ce câștig am avea de pe urma lui? Gesturile și cuvintele mari au fost blestemul religiei noastre încă de la începuturi.

Nimeni nu răspunse la obiecțiile lui și Musa, simțind acum că avusese un argument mai tare decât străinul, îl dezvoltă mai departe:

— Creștinii vânează jivine în fel și chip și în mai multe rânduri, dar pe noi nu ne mai slăbesc de un an întreg. Nu trebuie să lăsăm frica să ne strice viața, dar nici nu trebuie să ne jertfim fără rost. Trebuie să învățăm de la evrei cum să trăim în condiții grele. Adepții Islamului n-au plecat încă din Balansiya, nu-i așa? Nici măcar din Aragon. Ascultați, prieteni, n-am de gând să consimt la nici o nesăbuință.

Zuhayr se răsti la prietenul său:

— Te-ai converti la creștinism, Musa, numai ca să trăiești?

— N-au făcut așa evreii pe tot cuprinsul țării ca să-și păstreze rangul? De ce să nu învățăm de la ei? Lasă-i să strângă șurubul cât le place. Vom deprinde noi metode de a rezista. Ne vom baza pe ce avem aici, în capetele noastre.

— Fără limba sau cărțile noastre de înțelepciune? întrebă strănepotul lui Ibn Khaldun.

Musa se uită la el și suspină:

— Este adevărat că te tragi din stirpea maestrului Ibn Khaldun?

Ibn Daud surâse și dădu din cap.

— Cu siguranță, continuă Musa, trebuie să știi mai bine decât noi avertismentul pe care nobilul tău străbun îl dădea bărbaților de teapa ta. Dintre toți oamenii, învățații sunt cei mai nepotriviți într-ale politicii.

Ibn Daud zâmbi obraznic:

— Poate că Ibn Khaldun se referea la propriile lui experiențe nefericite. Dar sigur este că, oricât de mare filozof o fi fost el, nu trebuie să-l socotim vreun profet ale cărui cuvinte sunt sacre. Problema de care vă ciocniți voi e simplă. Cum să ne apărăm trecutul și viitorul împotriva acestor barbari? Dacă ai un răspuns mai bun, te rog arată-mi la ce te gândești și convinge-mă.

— N-am răspunsuri la toate întrebările, prietene, dar știu că ce ne sfătuiești tu e greșit.

Cu aceste cuvinte, Musa ieși din baie și bătu din palme. Băieții se grăbiră să intre cu prosoapele și începură să-l șteargă. Ceilalți îl urmară. Apoi se întoarseră în camera de alături unde servitorii

lor îi așteptau cu haine de schimb. Înainte să plece, Musa îl îmbrățișă pe Zuhayr și îi șopti la ureche:

— Otrava își găsește drum până și-n vinul cel mai dulce.

Zuhayr nu-și luă prietenul prea în serios. Știa cât de împovărat era Musa în viața lui de zi cu zi și îl înțelegea, dar asta nu-i îndreptățea lașitatea într-o vreme în care totul era pus în joc. Fiul lui Umar nu dorea să se certe cu prietenul lui, dar nici nu putu să păstreze tăcerea și să ascundă ce gândea. Se întoarse cu fața la străin:

— Pe ce nume să-ți spunem noi?

— Ibn Daud al-Misri.

— Vreau să stau de vorbă cu tine. De ce să nu ne întoarcem la adăposturile noastre? Te voi ajuta să-ți faci bagajele și să-ți găsești, apoi, un cal ca să vii cu mine la al-Hudayl. Pune-ți nădejdea în Allah. Poate chiar vei găsi câteva manuscrise de-ale lui Ibn Khaldun în biblioteca noastră. Știi să călărești?

— Foarte drăguț din partea ta. Primesc cu plăcere și, da, știu.

Zuhayr făcu o invitație și restului grupului:

— Haideți să ne întâlnim în satul meu peste trei zile. Pe urmă, vom ticlui planuri și ne vom gândi cum să le ducem la îndeplinire. De acord?

— De ce să nu mai rămânem peste noapte și să vorbim acum? îl întrebă Harun bin Mahomed.

— Pentru că tata este în oraș și m-a sfătuit să stau la noapte în casa unchiului meu. Eu i-am zis c-aș dori să mă întorc acasă. N-ar fi înțelept să-l înșel atât de fățiș. Rămâne peste trei zile?

Se ajunse la o înțelegere. Zuhayr îl luă pe Ibn Daud de braț și-l însoți afară pe stradă. Se grăbiră să ajungă la han, strânseră lucrurile noului său prieten și apoi se întoarseră în grajduri. Zuhayr împrumută unul dintre caii unchiului său pentru *qahiren* și, înainte ca Ibn Daud să se dezmeticească, se și aflau pe drumul spre al-Hudayl.

Unchiul lui Zuhayr, Ibn Hisham, trăia într-o frumoasă casă de oraș, la o azvârlitură de băț de Bab al-Ramla. Intrarea în

casă nu se deosebea prea mult de cele ale altor clădiri de pe stradă, dar dacă cineva se oprea din mers și se uita cu luare-aminte, ar fi văzut că cele două intrări nu existau de fapt. Uși false, incrustate cu turcoaze erau făcute să înșele ochiul trecătorului. Nici un venetic nu-și putea închipui că ce se găsea dincolo de praguri era un palat de mărime mijlocie. Un pasaj subteran lega diferitele aripi ale locuinței, servind, totodată, și ca ieșire spre Bab al-Ramla. Negustătorii erau prevăzători.

În acest mic palat se întoarse Umar bin Abdallah după nesatisfăcătorul schimb de cuvinte cu căpitanul general al Gharnatei.

Ibn Hisham și Umar erau veri. Tatăl lui Ibn Hisham, Hisham al-Zaid, era fiul surorii lui Ibn Farid. Se așezase în Gharnata după moartea unchiului său, Ibn Farid, care-l luase sub aripa lui după moartea părinților săi, uciși de bandiți în timpul unei călătorii la Ishbiliya. Ajuns mai mare peste consilierii sultanului din al-Hamra, se folosise de poziția și darurile lui ca să-și strângă propria avere. Cum nu ridicase nici o pretenție în privința proprietății familiei din al-Hudayl, relațiile dintre cei doi veri erau calde și prietenești. După moartea tatălui lui Umar, unchiul său, Hisham al-Zaid îșI ajută nepotul să depășească marea pierdere. Mai mult, el fusese cel care-l învățase pe Umar arta administrării unei moșii, lămurindu-i deosebirea dintre negoțul din orașe și cultivarea pământului:

— Pentru noi, cei din Gharnata, au însemnătate bunurile pe care le vindem și le schimbăm cu altele. Aici, în al-Hudayl, trebuie mai cu seamă să te faci ascultat în rândul țăranilor și să le înțelegi nevoile. În zilele de altădată, ceea ce-i unea pe țărani în jurul lui Ibn Farid și al bunicului său era războiul. Toți luptau sub același stindard. Vremurile s-au schimbat. Spre deosebire de bunurile pe care le cumpărăm sau le vindem, țăranii tăi pot gândi și acționa. Dacă nu uiți acest fapt la mintea cocoșului, n-ar trebui să ai bătaie de cap.

Hisham al-Zaid își dădu sufletul la un an după căderea orașului. Nu știuse ce înseamnă boala, iar lumea din piață vorbea că murise de inimă rea, ceea ce n-ar fi fost cu neputință, dar

tot pe atât de adevărat era și faptul că-și sărbătorise ziua de naștere – împlinind vârsta de optzeci de ani – cu câteva săptămâni înainte de a răposa.

De la întoarcerea sa din al-Hamra, Umar era abătut. Făcuse o baie și se odihnise, dar tăcerea lui din timpul cinei îngreună inimile tuturor celor de față. Ibn Hisham se oferi să trimită după câteva dansatoare și o butelcă de vin, dar fu refuzat. Umar nu putea înțelege buna dispoziție ce domnea în sânul familiei vărului său. Era adevărat că oamenii se obișnuiau cu greutățile, dar ceva îi spunea că alta era pricina. Când le povesti de întâlnirea lui cu Don Inigo, tăcură. Ibn Hisham și soția lui, Muneeza, schimbară priviri ciudate, când el pomeni cu dispreț de propunerea căpitanului general ca fiecare musulman să se convertească degrabă la creștinism. Era – i se păru lui Umar – ca și cum niște curenți tainici îi trăgeau pe ceilalți de lângă el. Cei doi bărbați rămaseră singuri pentru prima oară de la sosirea lui. Umar era pe punctul de a izbucni.

N-apucă bine să deschidă gura, când cineva ciocăni. Umar văzu cum chipul vărului său încremenește. Se opri, așteptând să intre vreun servitor ca să-l anunțe pe noul sosit. Poate că Don Inigo se răzgândise și trimisese un mesager să-l roage să se întoarcă în cea mai mare grabă la al-Hamra. În locul unui slujitor, înăuntru se ivi un chip cunoscut. Deodată în mintea lui Umar se făcu lumină.

— Domnule episcop! Habar n-aveam că sunteți în Gharnata.

Bătrânul ceru un fotoliu prin semne și se așeză. Umar începu să se plimbe încoace și încolo. Pe urmă, vorbi unchiul său, cu un glas puternic, parcă nepotrivit cu înfățișarea lui schiloadă:

— Stai jos, nepoate. Am știut prea bine că astăzi ești în Gharnata. De-aia am venit aici. Din fericire, fiul răposatului meu văr, Hisham al-Zaid – odihnească-se-n pace! – are mai multă minte decât tine. Ce-ai pățit, Umar? Să fie conducerea neamului Banu Hudayl așa o povară pentru tine încât să nu mai poți gândi? Nu ți-am zis eu când ne-au aruncat cărțile în flăcări că nu se vor opri la asta? N-am încercat eu să-ți spun ce se va

întâmpla dacă te vei agăța orbește de o credință căreia i-a sunat ceasul?

Umar clocotea de furie:

— Oare chiar așa să fie, unchiule? De ce nu-ți ridici tu frumoasa ta sutană purpurie pentru o clipă? Să-ți vedem bărbăția. S-ar putea să descoperim că o pielicică de pe ea ți-a fost tăiată. De ce nu te agăți tu orbește de bucățica aia de piele, unchiule? Nici nu te-ai sfiit să te folosești de unealtă. Câți ani are fiul tău, Juan? Douăzeci? A venit pe lume la cinci ani după ce te-ai făcut preot! Ce s-a ales de mama lui, mătușa pe care noi n-am cunoscut-o? Au silit-o să-și părăsească mănăstirea sau maica stareță o face pe moașa în timpul ei liber? Când ai văzut tu lumina, unchiule?

— Încetează, Umar! țipă vărul lui. Ce noimă au toate astea? Episcopul doar se străduiește să ne sară în ajutor.

— Nu reușești să mă superi, Umar bin Abdallah. Îmi place înverșunarea ta, îmi amintește de tatăl meu. Dar există o lege pentru cei care se amestecă în politică. Trebuie să dea o oarecare atenție faptelor. Fiecare împrejurare ce însoțește un eveniment trebuie studiată în cele mai mici amănunte. Iată ce-am învățat eu de la tutorele meu, când eram de vârsta lui Yazid. Țineam lecțiile în acea curte prin care curge un fir de apă și pe care familia ta o îndrăgește atât. Numai după-amiaza e scăldată în lumina soarelui. Am fost învățat să nu mă cobor niciodată la speculații, ci să-mi potrivesc gândirea cu lumea exterioară. Gharnata era sortită pieirii. O oază islamică într-un deșert creștin. Iată ce mi-ai zis tu mie acum trei luni, înainte să ne predăm. Îți mai aduci aminte ce ți-am răspuns atunci?

— Mult prea bine, mormăi Umar, maimuțărindu-l pe bătrân: „Dacă ce spui e adevărat, Umar bin Abdallah, atunci nu se mai poate continua așa. Oaza urmează să fie capturată de războinicii deșertului". Da, unchiule, îmi mai aduc aminte. Spune-mi, însă...

— Ba nu! Tu să-mi spui mie dacă vrei ca moșiile familiei noastre să fie confiscate, dacă vrei ca Zuhayr și tu însuți să fiți

uciși, Zubayda și fetele răpite și făcute slugi în casa ucigașului vostru, Yazid înrobit de vreun preot și folosit ca băiat de altar. Răspunde-mi!

Umar tremura. Sorbi puțină apă și nu-și mai luă ochii de la Miguel.

— Ei bine? continuă episcopul de Qurtuba. De ce nu vorbești? Mai e încă timp. Iată de ce mi-am folosit toată puterea de convingere ca să pun la cale întâlnirea ta la al-Hamra de azi-dimineață. Iată de ce l-am convins pe Cisneros să vină și să boteze în sat. Asta-i singura cale de supraviețuire, băiete! Chiar crezi că m-am convertit și-am devenit episcop în urma unei viziuni mistice? Singura viziune pe care am avut-o a fost cea a nimicirii familiei noastre. Hotărârea mi-a fost determinată de mersul politicii, nu de religie.

— Și totuși, zise Umar, rasa preoțească stă bine pe tine. Este ca și cum te-ai fi născut cu ea.

— Batjocorește-mă cât vrei, nepoate, dar fă alegerea bună! Adu-ți aminte ce-a spus odată Profetul: „Încrede-te în Dumnezeu, dar mai întâi priponește-ți cămila". Și-am să-ți mai dau o informație, chiar dac-ar fi ca Inchiziția să-mi ceară capul. Tot îmi mai fac abluțiunile și mă mai închin spre Mecca în fiecare vineri.

Nepoții tresăriră, ceea ce-l făcu să chicotească.

— La vremuri barbare trebuie să înveți să fii barbar. Iată de ce m-am alăturat Bisericii Romei, chiar dacă încă mai rămân la convingerea mea că felul nostru de a vedea lumea este mai aproape de adevăr. Vă cer același lucru. Vărul tău și familia lui au hotărât. Îi voi boteza eu însumi mâine. De ce nu vrei să rămâi să fii martor la ceremonie? Se termină cât ai zice...

— Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este Profetul Lui?

— Chiar așa. Ai putea continua să-ți zici asta-n gând zilnic.

— Mai bine să mori liber decât să trăiești ca un rob.

— Asemenea nerozii au adus înfrângerea credinței voastre în peninsulă.

Umar se uită la vărul lui, dar Ibn Hisham își feri fața.

— De ce? urlă Umar la el. De ce nu mi-ai spus și mie? Este ca și cum m-ați înjunghia în inimă.

Ibn Hisham își ridică privirea. Chipul îi era scăldat în lacrimi. „Ce ciudat, își zise Umar, pe când vedea mâhnirea din ochii vărului său, în tinerețea noastră el a avut o voință mai puternică decât a mea. Presupun că noile lui răspunderi l-au înmuiat, dar și eu le am pe ale mele, care sunt chiar mai mari decât ale lui. Pentru el nu contează decât afacerile, negoțul, familia. Pe umerii mei apasă viețile a două mii de oameni." Și, cu toate acestea, Umar se întristă văzându-l pe vărul lui în lacrimi. Ochii i se umeziră.

Preț de o clipă, se uitară unul la altul cu priviri împovărate de regrete. Miguel își aduse aminte cum erau ei în tinerețe. Fuseseră nedespărțiți. Această prietenie durase multă vreme după ce se însuraseră. Dar pe măsură ce îmbătrâneau și se lăsau prinși în plasa grijilor zilnice, se vedeau tot mai puțin la față. Distanța dintre căminul familial din sat și locuința lui Ibn Hisham din Gharnata părea să se mărească. Și totuși, când se mai întâlneau, cei doi veri își făceau mărturisiri, vorbeau despre familiile lor, despre averile lor, despre viitorul lor și, firește, despre tot ce se mai întâmpla în lume. Ibn Hisham simțise o mare durere când trebuise să-și tăinuiască față de Umar hotărârea de a se converti. Era cel mai însemnat moment din viața lui. Simțea că ceea ce era pe cale să facă avea să le asigure copiilor săi și copiilor lor un viitor sigur.

Ibn Hisham ajunsese un negustător bogat. Se lăuda că era un mare cunoscător al firii omenești. Mirosea starea de spirit din oraș. Hotărârea de a se creștina era de același soi ca și hotărârea sa de acum treizeci de ani de a-și plasa întregul aur în importul de brocarturi din Samarkand. Într-un an de zile își triplase veniturile.

Nu dorea defel să-l înșele pe Umar, dar se temea că vărul său, a cărui rigoare morală inspira teamă și respect, l-ar convinge că n-are dreptate. Ibn Hisham nu dorea să se lase convins. Îi

mărturisi toate acestea, în speranța că Umar îl va înțelege și-l va ierta, dar vărul său continua să-l privească indignat, iar negustorul simți deodată că ardoarea acelor ochi îi străpungea țeasta. În câteva minute, prăpastia dintre cei doi se lărgise până-ntr-atât, încât nu mai găseau ce să-și spună.

Miguel fu cel care, într-un târziu, sparse tăcerea:

— Voi veni mâine în al-Hudayl.

— De ce?

— Îmi negi dreptul de a intra în casa în care m-am născut? Doresc să mă văd cu soră-mea. Nu-mi voi băga nasul în viața ta.

Umar își dădu seama că fusese cât pe-aci să încalce rânduielile familiei sale. Își ceru iertare numaidecât. Știa că Miguel era hotărât să-i vorbească Zubaydei și s-o convingă că trebuie să treacă la creștinism. Bătrânul potlogar credea că ea s-ar fi lăsat mai lesne înduplecată. Al dracului moș! Vedea prin el ca prin sticlă!

— Iartă-mă, unchiule! Mă gândeam la altceva. Ești la tine acasă, ca întotdeauna. Ne vom întoarce călare împreună la răsăritul soarelui. Ba nu, uitasem că ai niște botezuri de făcut. Va trebui să vii singur, mă tem. Acum am o favoare să-ți cer.

— Vorbește, îl îmbie episcopul de Qurtuba.

— Aș dori să rămân singur cu fiul unchiului meu.

Miguel se ridică în picioare surâzând. Ibn Hisham bătu din palme. Un servitor intră cu un opaiț și-l conduse pe cleric în odaia lui. Amândoi verii răsuflară ușurați. Umar se uită la vechiul său prieten. Furia lăsase locul regretului și resemnării. Simțind ruptura, care putea să țină o viață, Ibn Hisham îi întinse mâna. Umar i-o strânse o clipă. Durerea din sufletele amândurora era atât de adâncă, încât nu mai simțiră nevoia să-și spună prea multe.

— Dacă ai totuși vreo îndoială, începu Ibn Hisham, vreau să știi că hotărârea mea n-are nimic de-a face cu religia.

— Iată ce mă mâhnește atât de adânc! Dacă te-ai fi convertit de-adevărat, m-aș fi certat cu tine și m-aș fi întristat, dar nu m-aș fi supărat. N-aș fi simțit nici un strop de amărăciune în

inima mea. Dar nu-ți face griji, nici măcar nu voi catadicsi să te întorc din drum. Restul familiei e de aceeași părere?

Ibn Hisham dădu din cap.

— Îmi doresc ca timpul să se oprească pe vecie.

Vorbele lui îl făcură pe Umar să râdă gros. Pe Ibn Hisham îl scutură un fior. Era un hohot straniu, ca un ecou îndepărtat.

— Tocmai am depășit un dezastru, spuse Umar, și iată-ne pe marginea altuia.

— Crezi că poate fi ceva mai rău decât nenorocirea prin care am trecut noi, Umar? Ne-au aruncat cultura în foc. Nu mă mai pot lovi cu nimic. A fi legat de un stâlp și ucis cu pietre ar fi o adevărată ușurare.

— De-asta te-ai hotărât să te convertești?

— Nu, de o mie de ori nu. O fac pentru familia mea. Pentru viitorul lor.

— Când mă gândesc la viitor, mărturisi Umar, nu mai văd adâncul cerului albastru. Nu mai există limpezime. Tot ce văd este o ceață groasă, o pâclă ce ne învăluie pe noi toți, iar în zările îndepărtate ale viselor mele recunosc țărmurile primitoare ale Africii. Trebuie să mă duc acum să mă culc și să-mi iau rămas-bun. Fiindcă mâine voi pleca înainte ca voi să vă treziți.

— Cum poți fi atât de crud? Vom fi toți treji pentru rugăciunile de dimineață.

— Chiar și în dimineața botezului vostru?

— Mai ales.

— Pe mâine-dimineață atunci. Pacea fie cu voi!

— Pacea fie cu tine!

Ibn Hisham se opri o clipă.

— Umar?

— Da.

Negustătorul se aruncă în brațele vărului său, care rămase nemișcat, cu mâinile pe lângă trup. Apoi, cum Ibn Hisham izbucni iar în lacrimi, Umar îl îmbrățișă și-l ținu strâns la piept. Se sărutară pe obraz, iar gazda își conduse oaspetele în camera lui. Era o încăpere rezervată exclusiv lui Umar bin Abdallah.

Umar nu putu închide un ochi. În minte i se învălmășeau voci neliniștite. Fatala otravă se răspândea. În ciuda faptului că se arătase sigur de sine, era ros de neliniște. Era drept să pună în primejdie copiii, poate să-i dea chiar morții? Ce drept avea el să-și impună voința asupra lor? Îi crescuse numai pentru a-i da pe mâinile călăilor?

În urechi îi răsuna vuietul unui năvalnic râu subteran. Sălbaticele chinuri ale amintirilor. Deplângea anii uitați. Primăvara vieții lui. Ibn Hisham îi stătuse alături când o zărise pentru prima oară pe Zubayda cutreierând grădinile de lângă al-Hamra ca un suflet rătăcit. Cât trăia n-avea să mai uite scena aceea. O rază de soare se strecura prin frunziș, strălucind aurie în cosițele-i roșcate. Îl izbise pe loc prospețimea ei. Nu avea nici urmă din langoarea care le strica pe atâtea dintre femeile din neam. Fermecat de frumusețea ei, rămase locului, de parcă prinsese rădăcini. Își dorea să se ducă și s-o mângâie pe păr, s-o audă vorbind, să vadă cum mijește ochii când surâde, dar se înfrânase. Era oprit să culegi caise în pârg. Să fi fost singur, ar fi lăsat-o să plece și n-ar mai fi văzut-o niciodată. Ibn Hisham îi dăduse curajul să se apropie de ea și, în lunile care urmară, vărul său fusese cel care făcea de pază când își dădeau întâlnire neștiuți de nimeni.

Umar adormi târziu. Ultimul său gând fu hotărârea de a se urca în șa cu mult înainte de venirea zorilor și de a se întoarce în galop la al-Hudayl. Nu era pregătit pentru tulburarea unei a doua despărțiri. Nu dorea să vadă privirea neputincioasă a prietenului său cerșindu-i pe tăcute îndurarea.

Mai avea și un alt motiv. Voia să-și retrăiască tinerețea pierdută: să călărească până acasă, departe de botezurile lui Miguel, să simtă primele raze ale soarelui răsfrângându-se pe crestele munților și să-și piardă privirea în albastrul adânc al cerurilor. Când somnul îl birui într-un târziu, Umar avu presimțirea că nu-l va mai revedea niciodată pe Ibn Hisham.

Capitolul 5

— Adevărul nu poate grăi împotriva sa. Adevărat sau fals, Zuhayr al-Fahl?

— Adevărat. Cum ar putea fi altfel? Stă scris în *al-koran*, nu-i așa?

— Ăsta-i singurul motiv pentru care-i adevărat?

— Mă rog... vreau să zic, dacă-i scris în *al-koran*... Ascultă moșule, n-am venit astăzi aici să spun blasfemii!

— Am să te întreb altceva. Este drept să unești ce-i dat prin rațiune cu ceea ce vine din tradiție?

— Așa cred.

— Așa crezi! Nu te mai învață nimic în ziua de azi? Nătărăi cu bărbi! Eu îți arăt o dilemă care i-a încurcat de veacuri pe teologi și tot ce poți tu spune este „Așa cred". Nu e bine. Pe vremea mea tinerii erau învățați să fie mai riguroși. N-ai citit niciodată scrierile lui Ibn Rushd, unul dintre cei mai mari gânditori ai noștri? Un om cu adevărat mare, pe care creștinii Europei îl cunosc sub numele de Averroës? Trebuie să-i fi citit cărțile. Aveți patru cărți de-ale lui în biblioteca tatălui vostru.

Zuhayr se simți rușinat și umilit.

— Mi-au fost predate, dar în așa fel încât n-am găsit nici o noimă-n ele. Profesorul meu mi-a zis c-o fi fost Ibn Rushd un om învățat, dar a fost eretic!

— Cum își mai răspândește neștiutorul neștiința! Acuzația-i falsă. Ibn Rushd a fost un mare filozof, de-o înțelepciune aleasă. A greșit, după părerea mea, dar nu din motivele arătate de

nerodul care e plătit să te învețe teologie. Pentru a rezolva ceea ce credea el că era contradicția dintre rațiune și tradiție, a acceptat învățăturile misticilor. Ar exista sensuri aparente și sensuri ascunse. Acum e adevărat că aparența și realitatea nu coincid întotdeauna, dar Ibn Rushd a susținut cu tărie că interpretările alegorice erau un corolar necesar al adevărului. Ăsta a fost un mare păcat, dar nu cred că susținând așa ceva s-a lăsat condus de motive josnice.

— De unde știi? îl întrebă Zuhayr supărat. S-ar putea să fi avut impresia că era singura cale prin care își putea lărgi cunoașterea și supraviețui în același timp.

— A fost foarte sincer, rosti răspicat al-Zindiq cu siguranța pe care i-o oferea vârsta. A mărturisit odată că ce l-a durut cel mai tare în viață a fost atunci când și-a luat fiul la moschee pentru rugăciunile de vineri și o șleahtă de neștiutori de carte mânioși i-au aruncat afară. N-a fost vorba numai de umilință, ceea ce fără îndoială că l-a durut, ci și de faptul că patimile celor fără carte erau pe cale să sugrume cea mai modernă religie din lume. După mine, Ibn Rushd n-a fost îndeajuns de eretic. A îmbrățișat ideea unui univers subjugat cu totul de Dumnezeu.

Zuhayr se cutremură.

— Ți-e frig, băiatule?

— Nu, cuvintele dumitale mă sperie. N-am venit aici să vorbim despre filozofie ori să fac schimb de insulte teologice cu dumneata. Dacă dorești să-ți pui ideile la încercare, putem pune la cale o mare confruntare în curtea exterioară a casei noastre, între tine și imamul de la moschee, dar cu noi toți ca judecători. Sunt sigur că sora mea Hind îți va sări în apărare, dar păzea! Sprijinul ei nu e deloc diferit de cel oferit de frânghie unui spânzurat!

Al-Zindiq se porni pe râs:

— Iartă-mă! Când ai sosit așa pe neașteptate, tocmai lucram la un manuscris, la opera mea de-o viață, care încearcă să adune la un loc toate părțile implicate în războaiele teologice ce ne-au

măcinat religia. Mintea îmi stătea numai la lucrurile astea, așa încât m-am apucat să ți le înșir și ție. Acum povestește-mi totul despre vizita ta la Gharnata.

Zuhayr scoase un suspin de ușurare. El povesti întâmplările ultimelor zile fără să uite nici un singur amănunt. Când ajunse la hotărârea tinerilor de a nu mai suporta alte umilințe pe viitor fără să se împotrivească, urechea lui al-Zindiq deslușì urma unei bine-cunoscute înflăcărări. De câte ori nu-i ascultase el vorbind pe tinerii în floarea vârstei, nerăbdători să-și dea viața pentru a-și apăra onoarea! Nu mai dorea să vadă încă o viață irosită în van. Se uită la Zuhayr și chipul unui tânăr înfășurat într-un lințoliu alb îi fulgeră prin minte. Pe moșneag îl trecură fiorii. Zuhayr îi judecă greșit ușoara tresărire. Crezu că, măcar de această dată, îi strecurase în suflet bătrânului înțelept ceva din entuziasmul lui.

— Ce-i de făcut, al-Zindiq? Ce sfat îmi dai?

Zuhayr își aștepta prietenii din Gharnata ceva mai târziu în cursul aceleiași zile. Le-ar fi dat atât de multă încredere să știe că moșul se hotărâse să îi ajute cu planurile lor! Vorbea de mai bine de o oră, tot amintind de cele reproșate de Musa planului lor și despre reacția lui Ibn Daud la o asemenea lașitate. Era timpul să-l lase pe celălalt să-i răspundă.

Zuhayr nu mai avusese niciodată nevoie de sprijinul bătrânului ca acum, pentru că, în spatele bravadei, strănepotul lui Ibn Farid era ros de mari îndoieli. Dacă piereau cu toții în acea încercare? Dacă rodul sacrificiului lor era renașterea Gharnatei musulmane, atunci ar fi meritat să-și dea viața, dar se putea oare întâmpla asta? Dacă nesăbuința lor pricinuia sfârșitul tuturor drept-credincioșilor din regat, iar ei erau răpuși în floarea vieții de cavalerii lui Ximenes de Cisneros? Fiul lui Umar nu era încă sigur că venise timpul să părăsească această lume.

Al-Zindiq își începu contraatacul punându-i ceea ce părea o întrebare nevinovată:

— Și așa spune Ibn Daud al-Misri, că-i strănepotul lui Ibn Khaldun?

Zuhayr dădu nerăbdător din cap.

— De ce mă întrebi pe tonul ăsta neîncrezător? Cum poți să-i pui la îndoială cuvântul, când nici măcar nu l-ai văzut vreodată la față?

— Mi se pare că-i tare de cap și nechibzuit. Străbunicul lui nu l-ar fi îndemnat spre asemenea măsură. Ar fi spus că, fără să fie cu toții uniți în tabăra drept-credincioșilor, victoria nu poate fi de partea noastră. Tocmai lipsa unității din rândul supușilor Profetului a dus la decăderea Islamului în al-Andalus. Cum se poate recrea ceva ce nu mai există? Armatele lor vă vor zdrobi. Va fi ca și cum un elefant ar călca peste o furnică.

— Știm și noi asta, dar e singura noastră nădejde. Ibn Daud a zis că un popor înfrânt și subjugat de alții va dispărea curând de pe scena istoriei.

— A vorbit exact ca străbunicul lui! Dar oare nu pricepe că am fost deja învinși, iar acum suntem subjugați? Adu-l la mine. Adu-i pe toți la mine diseară și haideți să vorbim încă o dată despre toate astea, așa cum se cuvine. Nu numai viețile voastre s-ar putea pierde. Lucrurile sunt cu mult mai grave. Taică-tău știe?

Zuhayr clătină din cap în semn că nu.

— Aș vrea să-i spun, dar bunicul Miguel a venit s-o vadă pe bunica Zahra...

Tânărul se opri, dar fu prea târziu. Ce nu trebuia să spună fusese rostit. Îl privi pe bătrân, care zâmbi:

— Mă întrebam când ai de gând s-o pomenești. Tot satul vuiește. Nu mai contează acum, băiete. A fost cu mult timp în urmă. Aveam de gând să-ți povestesc data trecută, dar sosirea servitorului vostru mi-a pecetluit buzele. Așa, acum știi de ce al-Zindiq e izgonit, dar i se aduce de mâncare.

— Dacă o iubeai, de ce nu te-ai dus la Qurtuba s-o găsești? S-ar fi măritat cu tine!

— Răceala și căldura ce ne rămân în corp nu-s mereu la fel, Ibn Umar. La început mă speria tatăl ei. Amenințase să

mă omoare dac-aș fi fost văzut lângă Qurtuba. Dar a mai fost și altceva.

— Ce?

— Poate Zahra m-a iubit în toți anii ăștia care-au trecut. Poate. Avea un fel ciudat de a-și arăta dragostea.

Zuhayr rămase cu gura căscată.

— Ce vrei să zici?

— După trei luni la Qurtuba a fost văzută călărind fiece nobil creștin care-i zâmbise. Asta a continuat vreme de ani de zile. Prea mulți ani. Când mi-au ajuns la urechi aventurile ei, am căzut la pat pentru multă vreme, dar m-am lecuit. Zvonurile m-au vindecat. Boala s-a dus. M-am simțit iarăși liber, deși în inima mea am uitat cum arată soarele.

— Și ai uitat-o pe bunica Zahra?

— N-am spus asta, nu? Cum aș fi putut uita-o vreodată? Dar porțile inimii mele sunt ferecate bine. Pe urmă, mi-au mai ajuns la urechi și alte povești despre întâmplări asemănătoare cu alți bărbați. Mi-am băgat vată-n urechi după aia. Amira mi-a zis mai târziu că doamna era închisă în *maristan*, la Gharnata.

— Ce nu ți-a spus ea, aș crede, e că bunica Zahra-i la fel de sănătoasă la minte ca tine sau ca mine. A fost închisă acolo la porunca tatălui ei, cu un an înainte să răposeze. El și-a închipuit că ea s-a purtat așa cu bună știință, drept pedeapsă că n-a lăsat-o să se mărite cu dumneata. Asta-i ce mi-a spus mie mama.

— Oamenii mari ca Ibn Farid s-au văzut mereu în miezul tuturor lucrurilor. El nu putea înțelege că doamna Zahra se pedepsea în felul ăsta pe sine însăși?

— A fost chiar mișcată să-și revadă fratele, știi? Chiar dacă Ama ne-a povestit că îl ura pe Miguel. Când am întrebat-o de ce, chipul Amei a încremenit, devenind de piatră. A jucat vreun rol Miguel în izgonirea ta, al-Zindiq? Sunt sigur că trebuie să te fi iscodit.

Moșneagul își luă capul în mâini și își lăsă privirea în pământ. Apoi își ridică fruntea, iar Zuhayr îi văzu limpede

durerea din ochi. Chipul lui zbârcit se întinsese dintr-odată. Ce ciudat, își spuse Zuhayr în gând, reacționează exact ca Ama!

— Îmi pare rău, moșnege! N-am vrut să-ți trezesc amintiri dureroase. Iartă-mă!

Al-Zindiq vorbi cu un glas ciudat:

— Pentru voi, Miguel e un apostat care a trădat culoarea verde pentru imnurile și icoanele lor de lemn. Îl vedeți învârtindu-se încolo și încoace în rasa episcopului de Qurtuba, batjocorindu-vă religia și vă este rușine că vă e rudă. N-am dreptate?

Zuhayr recunoscu, dând din cap.

— Și dacă ți-aș spune, totuși, că în copilăria lui, Meekal al-Malek a fost un flăcăiaș plin de viață și voios? Departe de a mă pândi și a mă pârî tatălui său, el ne dorea mie și Zahrei numai fericire. Juca șah cu atâta pasiune, încât, să nu fi făcut nimic altceva toată viața lui, tot ar mai fi amintit pentru născocirea a cel puțin trei mișcări de deschidere fără egal în rândul maeștrilor șahiști din peninsulă, ca să nu mai vorbim de cei ca mine sau de tatăl piticului, care era un jucător destul de bun. Intra adesea în discuții filozofice cu preceptorii săi, dând dovadă atât de timpuriu de o asemenea înțelepciune, încât ne speria pe toți, mai ales pe mama lui. Promitea atât de mult, încât Ibn Farid obișnuia s-o povățuiască pe doamna Asma: „Nu le lăsa pe slujnice să se uite prea mult la el cu admirație. Îl vor deochia!" Mai târziu, după toate câte s-au întâmplat, mulți și-au adus aminte de cuvintele rostite de tatăl său cu ani în urmă. Tocmai maică-mea, slujnica și confidenta doamnei Asma, fu cea care-l avu în grijă pe Miguel. Venea adesea la noi, iar eu țineam foarte mult la el.

— Și atunci cum de s-a dus la fund? se miră Zuhayr. Care-i misterul? Cum de s-a îmbolnăvit? Ce s-a întâmplat, al-Zindiq?

— Chiar vrei să știi? Sunt unele lucruri pe care e mai bine să nu le afli.

— Trebuie să știu, iar tu ești singurul care mi le poate destăinui.

Bătrânul suspină. Știa că nu era adevărat, probabil că Amira știa mult mai multe decât i se povestise lui, dar rămânea sub semnul întrebării dacă vreunul dintre ei doi știa totul.

Două femei, numai ele singure, știau întregul adevăr. „Doamna Asma și servitoarea ei de încredere, mult iubita mea mamă", își zise în gând moșneagul singuratic din vârful dealului. Amândouă sunt oale și ulcele, iar Wajid al-Zindiq era sigur că mama lui fusese otrăvită. Familia din Hudayl nu credea în soartă. Li se păruse că doar cimitirul le-ar putea garanta tăcerea deplină. Cine luase hotărârea? Bătrânul nu credea nici o clipă că făptașul ar fi putut fi tatăl lui Umar, Abdallah bin Farid. Nu-i stătea nici în caracter, nici în fire. Poate să fi fost Hisham din Gharnata, care avea o mare încredere în priceperea sa la intrigi mărunte. Dar asta nu mai conta, acum că amănuntele celor întâmplate le dusese cu ea în mormânt.

Câțiva ani mai târziu, al-Zindiq și Amira se așezaseră într-o seară și puseseră cap la cap tot ce știau despre tragedie. Încă n-aveau cum să demonstreze că versiunea lor era cea adevărată sau nu, și din această pricină bătrânul se ferea să vorbească despre toate astea.

— Al-Zindiq, mi-ai făgăduit ca-i să-mi dezvălui totul!

— Foarte bine, dar ține minte un lucru, al-Fahl. Ce-am să-ți povestesc eu acum poate nu-i adevărul adevărat. N-am de unde ști sigur.

— Te rog! Lasă-mă să judec singur.

— La moartea străbunicului tău, amândouă soțiile lui au fost distruse. Doamna Maryam nu mai împărțise patul cu el de mulți ani, dar încă-l mai iubea. Ibn Farid s-a stins în somn. Când doamna Asma s-a întins în pat lângă el, i-a masat mai întâi umerii și ceafa, așa cum îi era porunca, dar n-a primit nici un răspuns. Când și-a dat seama că viața i se scursese din trup, a început să țipe: „Maryam! Maryam! Nenorocirea a dat peste noi!" Maică-mea mi-a mărturisit c-a fost cel mai sfâșietor strigăt din câte i-a fost dat ei s-audă vreodată. Cele două neveste și-au

adus una alteia cât de multă mângâiere au putut. Un an mai târziu, doamna Maryam a pornit și ea pe ultimul ei drum. A fost o moarte înceată și cumplită. Limba i s-a acoperit de o mâzgă neagră și a avut niște dureri crâncene. S-a rugat să fie otrăvită, dar bunicul tău nici n-a vrut s-audă de așa ceva. Au fost chemați la căpătâiul ei cei mai buni doctori din Gharnata și Ishbiliya, dar au rămas neputincioși în fața tumorii care i se întinsese din gură prin tot trupul. Ibn Sina a spus odată că nu se cunoșteau nici pricina bolii ei, nici tratamentul. Era de părere că în unele cazuri pricina era acumularea de umori rele prinse în capcana minții pacientului. N-am studiat astfel de cazuri și n-am, prin urmare, căderea să îmi dau cu părerea. Oricum ar fi, dintr-o pricină sau alta, doamna Maryam a răposat la un an după Ibn Farid. Mama mi-a zis că inima ei jelise timp de douăzeci de ani înainte să moară soțul ei. Doamna Asma a rămas singură. Zahra era la *maristan*. Meekal crescuse și nu-i prea mai venea să mai stea pe acasă. Bunicul tău a fost un om bun, dar nu era renumit pentru agerimea minții lui. Nevasta lui, bunică-ta, semăna la fire cu el. Doamna Asma s-a preocupat mult timp de tatăl tău, care n-avea pe atunci decât opt anișori. El a devenit un surogat pentru dragostea pe care ea obișnuia s-o reverse asupra bărbatului ei mort. Mama îi deveni cea mai apropiată prietenă. Propria ei mamă, bătrâna bucătăreasă Doroteea, în ciuda rugăminților fiicei, nu se învoi să vină și să trăiască acasă la voi. Ori de câte ori ne făcea câte o vizită, calitatea bucatelor servite la masa voastră se îmbunătățea. Vizitele ei erau scurte, dar de neuitat. Asta, pentru că obișnuia să gătească prăjiturele din migdale care ți se topeau în gură, nu altceva. Era, într-adevăr, o mare bucătăreasă, iar tatăl piticului a învățat o mulțime de lucruri de la ea. S-a și îndrăgostit de ea, și se povestește că... dar nu mă lăsa să bat câmpii. Fapt este că, dacă Doroteea ar fi venit să trăiască alături de Asma după moartea lui Ibn Farid, nu s-ar mai fi petrecut nici o tragedie.

Zuhayr era atât de absorbit de poveste, încât, până acum, reușise să-și domine curiozitatea. Ca băiețel, ascultând istoria

fără sfârșit a familiei sale, își scosese adesea tatăl din sărite cu întrebările, urmărind vreun amănunt neimportant. Împotrivirea Doroteei, care nu-și părăsise stăpânul și nu-și urmase fiica la al-Hudayl, îl nedumerea de ceva vreme și atunci îl întrerupse pe povestitor:

— Mi se pare ciudat, al-Zindiq. De ce? Acasă la Don Alvaro nu era decât o biată bucătăreasă. Aici ar fi trăit în puf până la sfârșitul zilelor ei.

— Nu știu, Ibn Umar. Era o femeie foarte la locul ei. Cred că pur și simplu s-a rușinat să fie soacra unui om atât de însemnat ca Ibn Farid. Poate, de la distanță, îi venea mai lesne să primească o asemenea înălțare în rang. Spre marea supărare a străbunicului vostru, a refuzat să locuiască la voi acasă. Mama îi oferea camera din aripa servitorilor și acolo dormea când venea în vizită.

— Ce tragedie a fost, al-Zindiq? Ce s-a întâmplat? Am senzația că timpul ne va face să ne oprim și de data asta, ceea ce nu-mi place deloc.

— Vrei să știi cum a murit doamna Asma și cine a ucis-o pe mama?

— Întocmai. Doamna Asma nu era bătrână, nu-i așa?

— Nu, și asta a fost problema. Mai era încă tânără, plină de viață și mândră de trupul ei. Nu adusese pe lume decât doi băieți.

— Bunicii Miguel și Walid.

— Exact. Moartea lui Walid a fost o lovitură cruntă pentru noi toți. Închipuie-ți numai ce-ar însemna ca Yazid al tău să facă o febră mare și să moară. Vezi tu, până și la gândul ăsta te îndurerezi. Doamna Asma mai putea aduce pe lume încă mulți copii, când străbunicul tău s-a stins din viață. Mama mi-a povestit că văduva lui Ibn Farid a avut mulți pretendenți, dar nu l-a vrut pe nici unul. Bunicul tău, Abdallah, nici n-a vrut s-audă ca soția tatălui său să fie tratată ca oricare altă femeie. Așa a trăit doamna Asma însingurată în sânul propriei familii.

Bunicul tău Hisham se însurase chiar înainte să moară Ibn Farid și s-a întors la negoțul de la Gharnata, afaceri, dacă îmi dai voie să-ți spun, privite cu neplăcere de către toți, în afară de mama lui. Ca un fiu din neamul Banu Hudayl să devină negustător într-o piață nu era altceva decât un sacrilegiu. O pată pe obrazul familiei, care a dat poeți și filozofi, oameni de stat și războinici, ba chiar și un pictor scrântit a cărui artă erotică, se zice, a fost foarte apreciată de califul din Qurtuba, dar toți au avut rădăcini adânc înfipte în pământ. Acum nepotul lui Ibn Farid negocia cu alți negustători și se tocmea cu proprietarii de vase comerciale, bucurându-se de fiece clipă a vieții lui. Dacă Hisham s-ar fi prefăcut măcar a fi nefericit, poate așa ar fi fost iertat. Lui Ibn Farid îi pierise sângele din obraji, dar cum tocmai își alungase unul dintre copii de-acasă, nu mai voia s-o rupă și cu altul și, în orice caz, doamna Asma n-ar fi lăsat să se întâmple așa o prostie.

— Dar asta sună a sminteală. Nu sunt cei din neamul Banu Hudayl coborâtori din luptătorii beduini, care sigur c-au făcut negoț și au tocmit caravane în fiecare zi din viața lor, înainte de a se duce la Maghreb? Nu-mi dai dreptate?

— Din toată inima. Gândește-te, numai, al-Fahl al meu! Urmașii războinicilor nomazi care au străbătut drumul lung din Arabia până la Maghreb și-au pierdut pofta de călătorii și au devenit atât de legați de pământ, încât un membru al familiei care lua o altă hotărâre era socotit eretic.

Zuhayr, care era foarte apropiat de copiii lui Ibn Hisham, nu izbuti să priceapă dizgrația în care căzuse bunicul lor:

— Nu sunt așa de sigur că avem amândoi aceeași părere. Adică, până și-n deșert străbunii noștri și-au arătat disprețul pentru precupeții din orașe. Îmi amintesc ce-mi povestea mie Ama în copilărie, că numai trântorii trăiesc la oraș.

Al-Zindiq se porni pe râs:

— Da, așa crede ea. Amira a știut întotdeauna să împrăștie mai departe prejudecățile altora. Dar vezi tu, al-Fahl al meu,

orașele au o importanță politică pe care sate ca al vostru n-o au. Ce produceți voi? Mătăsuri. Ce produc ele? Putere. Ibn Khaldun a scris odată...

Zuhayr se trezi deodată că bătrânul vulpoi era pe cale să-l prindă în capcana unei îndelungate discuții pe tema filozofiei istoriei, vorbind la nesfârșit despre viața la oraș și cea de la sat și îi curmă vorba:

— Al-Zindiq, cum a murit doamna Asma? Nu vreau să-ți mai pun o dată întrebarea asta.

Ochii moșneagului surâseră, iar chipul i se zbârci și mai tare. Într-o clipă aceiași ochi se umplură de spaima nenorocirii ce se prevedea. Vru să schimbe vorba, dar Zuhayr nu-l slăbi din priviri. Pe chipul lui tineresc, cu barbă moale, se citea încrâncenarea și dezvălui, dintr-odată, o hotărâre ce-l nedumeri pe bătrânul care abia mai respira:

— La șase ani de la moartea lui Ibn Farid, doamna Asma rămase grea.

— Cum? Cine? îl trase de limbă Zuhayr într-o șoaptă pierdută.

— Trei oameni au știut care era adevărul. Mama și celelalte două. Mama și doamna Asma nu mai sunt în viață. A mai rămas o singură persoană.

— Știu asta, nătărău bătrân, se împotrivi cu supărare Zuhayr.

— Da, da, tinere Zuhayr al-Fahl. Te superi. N-ai cunoscut pe nimeni dintre toți acești oameni, dar tot te simți rănit în mândria ta.

„Ciudat", se minună al-Zindiq în sinea lui, „cât de mult l-au tulburat pe băiat toate astea! Ce-are el de-a face cu toată povestea asta de demult? Puterea infernală a umbrelor trecutului încă mai dă apă la moară patimilor noastre de azi? Este prea târziu să mă mai opresc de-acum." Îi mângâie obrazul lui Zuhayr și îl bătu pe umăr, oferindu-i un pahar cu apă:

— Poți să-ți închipui ce-a fost în casă când s-a aflat. Bătrânele doamne din familie – despre multe dintre ele se știa de

amar de vreme că lăcomia le venise de hac – reapărură deodată la noi de la Qurtuba, Balansiya, Ishbiliya și Gharnata. Veștile proaste mereu se răspândesc degrabă. Doamna Asma n-a ieșit din cameră. Mama a făcut-o pe solul între ea și cotoroanțele alea. O bătrână moașă din Gharnata, socotită pricepută în arta scoaterii din pântece a copiilor nedoriți, se apucă de treabă, cu mama lângă ea. O săptămână mai târziu, doamna Asma a răposat. O anume otravă i se strecurase în sânge. Dar asta n-a fost tot. Când bunicul și bunica voastră s-au dus s-o vadă, doamna Asma i-a șoptit bunicii voastre la ureche că-și dorea moartea. Își pierduse pofta de viață. Rușinea era de neîndurat. Hisham și nevasta lui se aflau acasă cu fiul lor, un alt mare favorit al doamnei Asma, care obișnuia să rămână cu săptămânile la voi acasă. Iată cum s-a apropiat atât de mult Ibn Hisham de tatăl vostru. Cât despre Meekal, l-a lovit și pe el boala. Nu s-a dus să-și vadă mama pe patul de moarte. Nici ea nu l-a chemat.

— Dar cine a fost, al-Zindiq? Cum se poate preface apa curată dintr-o ulcică în lapte acru peste noapte?

— Mama n-a văzut nimic, dar doamna Asma i-a destăinuit tot ce era de știut. Trei săptămâni mai târziu, mama s-a stins din viață. N-a cunoscut ce-i boala în toată viața ei. M-am întors în sat și am cerut voie să merg la funeraliile doamnei Asma. Nu au găsit de cuviință că aveam dreptul, dar tot am izbutit să stau de vorbă cu mama. Tot ținea să vorbească în cimilituri. Nu avea de gând să rostească numele făptașului, dar punând cap la cap ce mi-a spus ea în noaptea aia și ce-a văzut Amira cu propriii săi ochi, ne-a fost limpede ce se petrecuse sau așa ni s-a părut.

Zuhayr îl urmărea cu sufletul la gură, iar sângele i se ridicase în obraji de nerăbdare, pe când al-Zindiq se opri din vorbă ca să bea niște apă.

— Zi-mi, moșnege! Zi-mi odată!

— Cunoști bine casa, Zuhayr bin Umar. Doamna Asma locuia în camerele care astăzi sunt ale mamei voastre. Spune-mi

ceva. Este lăsat vreodată vreun venetic sau măcar vreun servitor în acele încăperi?

Zuhayr clătină din cap în semn că nu.

— Ce bărbați pot veni și pleca de acolo când poftesc, în afară de tatăl vostru?

— Presupun că Yazid și eu însumi.

— Chiar așa.

Preț de ceva vreme Zuhayr nu izbuti să înțeleagă ce tocmai i se spusese. Când pricepu, se simți de parcă primise o lovitură neașteptată în creștet. Se uită cu groază la bătrânul povestitor:

— Doar nu vrei să spui că... nu se poate ca...

Dar limba lui se împotrivea și nu voia să pronunțe acel cuvânt. Fu al-Zindiq cel care, într-un târziu, îi rosti numele.

— A fost Meekal. Miguel. Ce mai contează?

— Ești sigur?

— Cum aș putea fi? Dar e singurul lucru pe care ni-l putem închipui. Cu multe săptămâni înainte de a ieși la iveală sarcina, toată lumea găsea că Meekal se purta ciudat. Nu se mai ducea la băile din sat să tragă cu ochiul la goliciunea femeilor. Nu mai râdea. Obrazul lui lipsit de barbă se întunecase și se buhăise. Ochii i se îngreunaseră de nesomn. Doctorii sosiră din Gharnata, dar ce putură ei face? Leacurile lor nu-l scăpară de boală. Și atunci i-au prescris aer de mare, fructe proaspete și ceaiuri de plante. Bunicul tău a fost trimis la Malaka timp de o lună. Doar faptul de a se afla departe de casa aia i-a făcut bine. Când s-a întors, arăta mult mai întremat. Dar, spre mirarea tuturor acelora care habar n-aveau ce-l rodea pe el în fundul sufletului, nu s-a mai apropiat niciodată de camera mamei lui. Cred că ea a stat o dată de vorbă cu el. La înmormântare a fost de nemângâiat. A plâns patruzeci de zile. După aia a căzut la pat bolnav pentru multă vreme. Nu și-a mai revenit niciodată de atunci. Meekal, cel pe care-l știam eu, a murit și el. Tragedia a înghițit viețile a trei oameni. Episcopul de Qurtuba nu mai e decât o umbră a ceea ce a fost odinioară.

— Dar cum de s-a putut întâmpla așa ceva, al-Zindiq?

— Nu-i nici o taină. De când era în fașă, Meekal a fost preferatul. Obișnuia să se îmbăieze cu mama lui și cu celelalte doamne. Amira mi-a povestit că, chiar și la vârsta de șaisprezece ani, intra nestingherit când doamna Asma făcea baie și deseori își lepăda straiele, apoi sărea în apă, lângă maică-sa. Ea mai era încă în floarea tinereții. Nu știu cine a început, dar îi pot înțelege nehotărârea. Era încă o femeie în toată puterea cuvântului și mai tânjea după acea plăcere de care moartea lui Ibn Farid o lipsise. Când s-a întâmplat, totul a fost atât de cald, de plăcut, de simplu, de firesc, încât a uitat cine era ea, cine era el și unde se aflau. Pe urmă, amintirea celor întâmplate îi provocă pe dată suferință și nu putu scăpa de ea decât prin moarte. Cine suntem noi s-o judecăm, Zuhayr? Cum putem noi înțelege vreodată prin ce-a trecut ea?

— Nu știu! Nu vreau să știu! Dar a fost o nebunie!

— Da. Asta a fost și lumea din jurul ei s-a dovedit aspră și de neclintit. Am o bănuială că bătrâna moașă a fost încurajată să ucidă atât mama, cât și pruncul.

— Doamnei Asma trebuie să-i fi părut rău că a trecut la credința noastră.

— De ce spui asta?

— Mă rog, dac-ar fi rămas să se închine la icoane, s-ar fi putut preface în fața lumii că poartă în pântece o taină dumnezeiască.

— Începi să te acrești. Este timpul să te duci acasă.

— Vino cu mine, al-Zindiq. Ai să fii bine-venit!

Bătrânul tresări la acel îndemn neașteptat.

— Eu îți mulțumesc. Aș vrea s-o văd pe Zahra. Poate în altă zi.

— Cum poți îndura singurătatea asta zi de zi?

— Mă uit la ea mereu dintr-un alt unghi. De aici văd soarele cum răsare și cum apune, bucurându-mă de o vedere pe care puțini oameni o au. Uită-te la cer acum. N-are culoarea paradisului? Și iată-mi manuscrisele, îngroșându-se de la un an la altul. Singurătatea își are plăcerile ei, prietene.

— Și cum rămâne cu suferințele ei?

— La fiecare douăzeci și patru de ore, tot mai există câte un ceas plin de neliniște, în care-mi plâng singur de milă, mințile mi se întunecă și mă chinuie dorința de a vedea alte fețe, dar ora aia trece și ea destul de iute. Acum ia-ți zborul înapoi, tinere! Te așteaptă treburi însemnate în seara asta și nu uita să mi-l aduci pe flăcăul care pretinde a fi urmașul lui Ibn Khaldun.

— Pentru ce atâta neîncredere?

— Pentru că întreaga familie a lui Ibn Khaldun a pierit într-un naufragiu pe când călătorea din Tunisia la al-Qahira! Acum du-te, și pacea fie cu tine!

Capitolul 6

— Piticule, când am să mă fac mare vreau să fiu bucătar, așa ca tine!

Mai-marele bucătarilor, care ședea aplecat peste o cratiță uriașă, mărunțind un amestec de carne, legume și boabe de grâu cu un pisălog mare de lemn, se uită la băiețelul așezat chiar în fața lui pe un taburet mititel și surâse:

— Yazid bin Umar, începu el, în vreme ce continua să toace carnea, este o treabă foarte grea. Trebuie să înveți cum să gătești sute de feluri, înainte ca cineva să te tocmească.

— Am să învăț, piticule. Îți făgăduiesc.

— Cât de des ai servit *harrissa*?

— De sute și mii de ori.

— Chiar așa, tinere conaș, dar știi cum se gătește sau ce ingrediente se pun ca să aromeze carnea? Nu, nu știi! Există peste șaizeci de rețete numai pentru felul ăsta de mâncare. Eu îl gătesc în felul marelui profesor al-Baghdadi, dar îmi aleg propriile ierburi și mirodenii.

— Asta nu-i adevărat! Ama mi-a zis că de la tatăl tău le știi pe toate. Ea zice c-a fost sultanul bucătarilor.

— Și el de la cine a mai învățat? Ama asta a ta a îmbătrânit rău. Numai pentru că mă cunoaște de când aveam anii tăi, crede că n-am talent. Tata a fost fără îndoială mai inventiv în ceea ce privește dulciurile. Amestecul său de curmale și fidea fiert în lapte la foc mic, servit la mesele marilor nunți și sărbători era cunoscut în tot al-Andalusul. Sultanul din Gharnata a fost

invitat aici la nunta bunicului tău. După ce a gustat desertul, a dorit să-l ia pe tata cu el la al-Hamra, dar Ibn Farid – odihnească-se în pace! – a zis: „Niciodată!" În ceea ce privește mâncărurile adevărate însă, n-a fost la fel de bun ca bunicul meu, și el știa prea bine asta. Vezi tu, conașule, un geniu nu se poate niciodată bizui pe rețetele altora. Câtă sare se pune? Cât piper? Ce ierburi aromate? Nu-i doar o problemă de învățare, deși asta-i important, ci de simț. Asta-i singura taină a meșteșugului nostru. Lucrurile se petrec în felul ăsta. Începi să gătești un fel preferat de mâncare și-ți dai seama că n-ai ceapă prin bucătărie. Macini ceva usturoi, ghimbir, sâmburi de rodii și cuișoare până se face un amestec pe care-l folosești în loc de ceapă călită. Adaugi o ceșcuță de must fermentat și ai făcut ceva cu totul nemaivăzut. Doamna Zubayda, a cărei generozitate e bine-cunoscută tuturor, apucă să-l guste la masa de seară. Ea nu se lasă dusă de nas. Nici măcar pentru o clipă. Pe dată își dă seama că-i ceva cu totul nou. După masă sunt chemat dinaintea ei. Mă felicită și pe urmă mă ia la întrebări. Firește, o las să-mi smulgă secretul, dar, chiar în momentul în care-i vorbesc, am și uitat măsura în care am folosit mirodeniile. Poate că nu voi mai găti niciodată felul ăla, dar cei care l-au gustat o dată țin minte toată viața lor aromele. Un fel de mâncare cu adevărat bun, la fel ca un mare poem, nu poate fi repetat întocmai. Dacă vrei să te faci bucătar, încearcă să nu uiți ce ți-am spus mai adineauri.

Yazid se arătă foarte impresionat.

— Piticule? Te crezi un geniu?

— Bineînțeles, conașule. De ce altfel ți-aș destăinui toate astea? Uită-te la *harrissa* pe care o gătesc chiar acum. Vino aici și urmărește cu băgare de seamă.

Yazid își duse taburetul mai aproape de bucătar și privi în cratiță.

— Asta fierbe de azi-noapte. Pe vremuri nu se folosea decât carne de miel, dar eu am folosit adesea carne de vițel, de pui sau de vacă, pur și simplu doar ca să mai schimb aroma

mâncării. Altfel familia voastră ar începe să se plictisească de gătitul meu, ceea ce m-ar supăra foarte tare.

— Ce-ai pus în *harrissa* de-acum?

— Carnea unui viţel întreg, trei cești de orez, patru cești de arpacaș, o ceașcă de linte neagră, o ceașcă de năut. Pe urmă am umplut cratița cu apă și am lăsat-o să fiarbă peste noapte. Dar, înainte de a ieși din bucătărie, am mai pus nucșoară neagră și niște semințe uscate de coriandru într-un săculeț de muselină pe care l-am lăsat în cratiță. Până dimineața carnea s-a topit complet, iar acum amestec totul până se face o pastă. Dar, înainte de a ți-l pune în față la prânzul de vineri, ce altceva mai am de făcut?

— Să călești niște ceapă cu *chili* în unt topit și să le verși peste *harrissa*.

— Foarte bine, conașule! Dar ceapa trebuie călită bine, așa încât să plutească în untul topit. Săptămâna viitoare, poate, voi mai adăuga ceva la felul ăsta de mâncare. Poate câteva ochiuri prăjite în unt, peste care se presară ierburi aromate și piper negru, vor merge bine cu *harrissa*, dar s-ar putea să vă cadă prea greu la stomac, chiar înainte de rugăciunile zilei de vineri. Și dacă sunteți atât de ghiftuiți încât, atunci când vă aplecați frunțile spre Mecca, cealaltă parte a trupurilor voastre începe să tragă vânturi urât mirositoare? Cei din spatele vostru nu vă vor mulțumi pentru asta.

Râsul lui Yazid deveni atât de molipsitor, încât îl făcu până și pe pitic să zâmbească. Apoi chipul băiatului se întunecă. O cută abia văzută de încruntare i se ivi pe fruntea largă. Ochii i se aprinseră. Un gând îi trecu prin minte:

— Piticule?

— Da?

— Nu-ți dorești uneori să nu mai fii așa pitic, ci înalt și bine legat, ca Zuhayr? Atunci ai fi putut fi un cavaler, în loc să stai închis toată ziua în bucătărie.

— Binecuvântată-ți fie inima, Yazid bin Umar. Hai să-ți spun o poveste! A fost odată ca niciodată, pe vremea când Profetul

nostru, pacea fie cu el, mai trăia încă, o maimuță care a fost prinsă ușurându-se într-o moschee.

Yazid începu să chicotească.

— Te rog să nu râzi! A fost o jignire foarte gravă! Îngrijitorul s-a repezit la maimuță și a urlat: „Hulitor nenorocit! Nu ți-e teamă că Dumnezeu te va pedepsi și te va preface într-o altă făptură?" Maimuța nu se rușină. „N-ar fi cu adevărat o pedeapsă, îi răspunse obraznica vietuitoare, decât dacă m-ar preface într-o gazelă!" Așadar, vezi tu, conașule, mai degrabă rămân un pitic din mâinile căruia ies minunate feluri de mâncare, închis în bucătăria voastră, decât un cavaler cu teama continuă că va fi vânat de alți cavaleri.

— Yazid! Yazid! Unde-i micuțul derbedeu, Amira? Du-te și găsește-l. Spune-i că doresc să-l văd.

Glasul lui Miguel răsună puternic în curte și pătrunse în bucătărie. Mezinul se uită la pitic și își duse un deget la buze. Se lăsă o tăcere adâncă. Nu se mai auzea decât clocotul a două oale mari ce conțineau oase și carne de vânat. După aceea, copilul se duse să se ascundă în spatele pragului construit în bucătărie pentru a-l ajuta pe pitic să ajungă la cratițe și la oale. În zadar. Ama intră și se duse direct la locul de ascunzătoare.

— Pe Allah! Haide, ieși de acolo și dă-i binețe bunicului. Mamă-ta se va face foc și pară dacă nu ești cuviincios.

Yazid se ivi din ascunzișul său. Pe fața piticului se citea dragul pe care-l prinsese de Yazid.

— Piticule? întrebă băiatul. De ce bunicul Miguel pute așa de tare? Ama zice...

— Știu ce crede Ama, dar noi trebuie să găsim un răspuns mai adânc. Vezi tu, conașule, oricine se bagă între miezul și coaja unei cepe prinde un miros foarte puternic.

Ama se uită urât la bucătar și-l luă pe băiat de mână. El se smulse de lângă ea și ieși alergând din bucătărie, îndreptându-se spre casă. Planul lui era să ocolească curtea și să încerce să se ascundă în camera de baie, folosindu-se de intrarea din dos a

casei. Dar Miguel îl aștepta, iar mezinul își dădu seama că pierduse bătălia.

— Pacea fie cu tine, bunicule!

— Binecuvântat fii, copile! Aș vrea să jucăm puțin șah înainte de prânz.

Yazid se înveseli numaidecât. În trecut, ori de câte ori propusese jocul de șah, lumea celor mari se împotrivise ca el să pătrundă în timpul și spațiul ei. Altă dată, Miguel abia dacă-l băgase în seamă în rarele lui vizite, ca să nu spunem mai mult. Băiatul se repezi înăuntru și se întoarse cu jocul de șah. Așternu pânza în pătrățele pe masă și desfăcu cu grijă lădița. Apoi, întorcându-se cu spatele la episcop, luă câte o regină în fiecare mână și întinse pumnii strânși dinaintea bunicului său. Miguel alese pumnul care ascundea regina neagră. Yazid bodogăni în barbă. În acea clipă arhiepiscopul băgă de seamă ce trăsături ciudate aveau piesele de șah. Se apucă să le cerceteze mai îndeaproape. Vocea îi era îngroșată de spaimă când i se adresă:

— De unde ai astea?

— E un cadou de la tata. L-am primit la ziua mea de naștere.

— Cine ți le-a cioplit?

Numele lui Juan tâmplarul fu cât pe ce să fie dezvăluit, când Yazid își aduse aminte că cel care ședea în fața lui era un slujitor al Bisericii. O vorbă aruncată de Ama îl făcuse să ia aminte, iar acum gândirea copilului intră în joc:

— Cred că a fost un prieten din Ishbiliya!

— Să nu mă minți, băiete! Am auzit atâtea spovedanii la viața mea, încât îmi pot da seama după cum îi urcă și coboară vocea cuiva dacă spune adevărul, iar tu minți. Vreau să-mi spui adevărul.

— Am crezut că vrei să jucăm șah!

Miguel privi chipul tulburat al băiatului cu ochi strălucitori care ședea în fața lui și nu se putu împiedica să nu-și aducă aminte de propria lui copilărie. Jucase șah chiar în această curte și pe aceeași pânză în pătrățele. De trei ori jucase chiar cu un

maestru din Qurtuba. Miguel își aminti că întreaga familie se adunase în jurul mesei, urmărind cu încântare cum maestrul fusese bătut de fiecare dată. Apoi urmaseră aplauze și râsete, iar fratele său îl aruncase în aer, sărbătorindu-l. Cea mai fericită dintre toți fusese mama lui, Asma. Amintirile îl făcură să se cutremure și își ridică ochii. Îi văzu pe Hind, pe Kulthum și pe tânărul musafir din Egipt, Ibn Daud, surâzându-i. Hind urmărise totul din depărtare și pricepuse că frățiorul ei mai mic dăduse de un soi de bucluc. Nu era prea greu să înțelegi că avea de-a face cu piesele de șah. Deși cufundat în visare, mâna lui Miguel se încleștase pe regina neagră:

— Ați început jocul, Yazid? îl întrebă ea cu nevinovăție.

— N-o să joace. Mă tot face mincinos!

— Să-ți fie rușine, bunicule Miguel! îl mustră Hind, pe când își lua frățiorul în brațe. Cum poți fi atât de crud?

Episcopul se întoarse spre ea, iar nasul lui acvilin se încreți ușor, în vreme ce o umbră de surâs îi schimonosi obrajii.

— Cine a cioplit piesele? De unde le aveți?

— De unde să le avem, de la Ishbiliya, firește!

Yazid se uită la sora lui nedumerit și pe urmă își smulse regina neagră din ghearele lui Miguel. Hind se porni pe râs:

— Joacă puțin cu el, bunicule Miguel. S-ar putea să te și bată!

Miguel se uită la băiat. Lui Yazid nu-i mai era frică. O străfulgerare de neastâmpăr îi lumină iar chipul. În pofida lui însuși, episcopul își aminti iar de tinerețile lui. Aceste împrejurimi, această curte și năzdrăvanul de zece ani care se zgâia la el cu îndrăzneală îi reaminteau de propriile lui îndrăzneli față de fiece nobil creștin care mai trecea pe la taică-său. Adesea se întâmpla ca aceștia din urmă să se lase bătuți și întreaga familie îi sărbătorea izbânda.

Ciudat cum acea lume, moartă pentru el de atât amar de vreme, continua să trăiască în vechiul conac. Miguel avea chef, la urma urmei, să joace șah cu Yazid. Tocmai era pe cale să se așeze, când Ama le făcu semn că masa de prânz era gata.

— Te-ai spălat pe mâini, Miguel?

Glasul ascuțit al Zahrei îi luă prin surprindere pe toți cei din familia lui Umar bin Abdallah, dar fratele ei zâmbi când o zări. Cât de cunoscută îi era lui vocea aceea!

— Nu mai am zece ani, Zahra!

— Nu-mi pasă dacă ai zece sau nouăzeci. Du-te și spală-te pe mâini!

Yazid observă că Hind, tot încercând să nu pufnească în râs, începu să chicotească. Surorii lui îi dădură lacrimile, pe când încă se mai silea să-și înăbușe hohotele. Numai atunci când Zubayda se porni și ea, înțelese Miguel că trebuia să facă iute ceva pentru ca întregul prânz să nu se prefacă într-un adevărat circ. Râse ușor:

— Amira! Ai auzit-o pe Zahra. Vino.

Ama aduse un vas plin cu apă și un tânăr servitor veni cu un lighean, urmat de un băiat de la bucătărie cu un ștergar. Miguel își spălă mâinile, iar ceilalți tăcură îngândurați. Când sfârși cu spălatul, sora lui îl aplaudă.

— Făceai la fel pe vremea când erai copil. Dacă închid ochii, îți mai aud și acum țipetele, când Umm Zaydun și maică-ta – binecuvântată-i fie inima! – te săpuneau pe cap și pe corp, curățindu-te peste tot și apoi zvârlindu-te în baie.

Zuhayr încremeni când doamna Asma fu pomenită. Se uită la Zahra și la Miguel, dar la ei nu găsi nici urmă de tulburare. Prelatul o privi și confirmă cu un semn din cap:

— Sunt încântat să văd că te-ai întors acasă, soră!

Gustoasa masă de prânz fu savurată cu o mare încântare. Piticul, trăgând cu urechea din camera de alături ca de obicei, fu mulțumit de laudele ce i se aduseră. Acestea zburau prin sufragerie ca niște păsări îmblânzite. Dar culmea fericirii pentru pitic fu atinsă când, atât Miguel, cât și Zahra, ziseră pe neașteptate că *harrissa* lui era de mii de ori mai gustoasă decât cea preparată de răposatul și mult regretatul său tată. Numai atunci se întoarse

meșterul bucătar în bucătărie, unde se simțea în largul său, cu meșteșugul și în lumea lui.

— Mi s-a povestit că trăiești pe picior mare în palatul episcopal din Qurtuba, împreună cu popii și cu grăsanul tău de băiat. De ce, Miguel? își luă Zahra la rost fratele. De ce-a trebuit să ajungi tu aici?

Miguel nu-i răspunse. Zuhayr îi privi pe amândoi cu luare-aminte, în vreme ce mâncau. Fără îndoială că Zahra trebuie să știe adevărata pricină pentru care Miguel se hotărâse să rupă cu tradiția. Atunci Umar spuse că sosise vremea ca bărbații să se retragă. Ibn Daud, Yazid și Zuhayr se ridicară în picioare și își cerură iertare față de doamne. Părăsiră încăperea pentru a se pregăti de un drum călare până la moschee, unde aveau să-și spună rugăciunile de vineri.

Zahra și Miguel se spălară pe mâini și se duseră în curte, unde o prispă din lemn acoperită de covoare fusese ridicată pentru ei, ca să se bucure în voie de soarele iernii. Ama le aduse o tavă pe care se lăfăiau migdale, nuci, curmale și stafide. Le-o așeză dinainte.

— Allah fie lăudat! Mi se umple inima de bucurie să vă văd pe amândoi întorși acasă.

— Amira, îi porunci Miguel, luând o curmală, scoțându-i sâmburele și înlocuindu-l cu un miez de migdală, roag-o pe nepoata mea să ni se alăture pentru câteva clipe.

Ama se întoarse înăuntru șchiopătând, pe când Zahra își repetă întrebarea:

— De ce, Miguel? De ce?

Inima bătrânului episcop începu să bată cu putere. Pe chipul atât de obișnuit să-i ascundă orice simțăminte, i se citi deodată neliniștea:

— Chiar nu știi?

Zahra clătină din cap în semn că nu. O văzură pe Zubayda apropiindu-se. Ceea ce i-ar fi putut Miguel răspunde, sau nu, rămase îngropat în sinea lui.

— Șezi, copila mea, o invită Miguel. Am ceva important să-ți spun și cel mai bine este să stăm de vorbă cât sunt plecați bărbații.

Zubayda se așeză lângă el.

— Abia aștept, unchiule Miguel. Urechile mele sunt pregătite să te asculte!

— Minții tale aș vrea eu să-i vorbesc. Piesele de șah ale lui Yazid sunt cea mai primejdioasă armă pe care o aveți în casă. Dac-ar fi să ajungă la urechile arhiepiscopului din Gharnata, el ar da de știre Inchiziției, mai ales dac-au fost cioplite la Ishbiliya.

— Cine ți-a zis c-au fost cioplite acolo?

— Yazid și Hind.

Pe Zubayda o mișcă faptul că simțirea le spusese copiilor ei să-l apere pe Juan tâmplarul. Traiul în sat îi înmuiase firea. Inima îi dădu ghes să-i mărturisească adevărul lui Miguel, dar se opri să se gândească mai bine și se hotărî să-i țină partea lui Yazid.

— Cred că ei știu cel mai bine.

— Ești o proastă, Zubayda. N-am venit aici să-mi iscodesc propria familie. Vreau ca tu să arunci în foc piesele alea de șah. S-ar putea ca băiatul tău să plătească cu viața. În acest frumos cătun, muzica șipotelor ne amăgește cu o lume a viselor. Este lesne, mult prea lesne, să te lași în voia lor. Odinioară credeam că aici voi găsi un adăpost sigur, indiferent ce ne-ar mai aștepta în viitor. M-am înșelat. Lumea în care te-ai născut este moartă, copila mea. Mai devreme sau mai târziu vântul va aduce semințele pustiirii peste munți, până la conacul nostru. Nepoții trebuie preveniți. Sunt mânați de nerăbdarea tinereții. Sunt încăpățânați. În ochii băiețelului tău îmi recunosc propria îndrăzneală de demult. Hind este foarte deșteaptă. Înțeleg de ce nu vrei s-o măriți cu Juan al meu. Nu te împotrivi, Zubayda! Oi fi eu bătrân, dar mințile-mi sunt încă întregi. În locul tău, aș face la fel. N-am dorit căsătoria asta ca să-mi împing băiatul în față, ci ca să le ofer copiilor voștri un liman. Și dintr-o pricină sufletească, cred. Juan s-ar însura cu dragă inimă cu cineva din familia noastră.

În pofida ei înseși, căci nu putea să-l sufere pe episcop, Zubayda fu mișcată. Știa că spusese adevărul.

— De ce nu vorbești tu cu ei toți diseară, unchiule Miguel? S-ar putea să te asculte cu mai multă luare-aminte decât pe mine. Pe urmă am putea vedea ce-i de făcut cu șahul lui Yazid. Îi vei frânge inima băiatului.

— Bucuros, am să stau de vorbă cu voi toți diseară. Asta-i, la urma urmei, cea mai însemnată pricină a vizitei mele.

— Am crezut c-ați venit să mă vedeți pe mine, Preasfinția Voastră. Vai, băț crăcănat și uscat ce ești! se amestecă în vorbă Zahra, chicotind.

Zubayda, privindu-i pe cei doi, își aduse aminte de ceva ce mama ei o învățase de copilă. Izbucni în râs. Amândoi îi aruncară priviri furioase:

— Zi-ne despre ce glumă e vorba chiar în clipa asta, îi porunci Zahra.

— Nu pot, mătușă. Nu mă obliga. Este ceva mult prea copilăresc.

— Lasă-ne pe noi să judecăm. Haide, spune! îi ceru Miguel.

Zubayda se uită la ei și o cuprinse hazul din pricina celor întâmplate, dar își dădu seama că n-avea de ales și trebuia să le destăinuie motivul veseliei sale.

— Cred că felul în care bunica lui Yazid a folosit cuvântul „Preasfinția" m-a făcut să izbucnesc în râs. Mi-a amintit de o poezioară din copilărie:

„O sfadă aprigă începu între acul de cusut și ciur.
Îi zise acul: «Îmi pari cam plin de găuri.
Și cum de reușești tu să trăiești?»
Răspunse ciurul cu un surâs șiret: «Acel fir colorat
Pe care-l văd la tine nu-i vreo podoabă,
Ci-ți trece chiar prin cap!»"

Zubayda văzu cum privirile lor aspre se topeau în dulceața hohotelor de râs.

— A fost el acul de cusut? o întrebă Zahra.

Zubayda îi răspunse clătinând din cap.

— Și ea, ciurul? o iscodi Miguel.

Zubayda dădu din nou din cap că da. Pentru o clipă își păstrară cumpătul și se uitară unul la altul în tăcere. Atunci un hohot de râs îi cuprinse iarăși pe toți.

Când se mai potoliră, Ama, așezată la umbra rodiului, își simți lacrimile curgându-i pe față. Era prima oară când Miguel râdea în casa lui strămoșească de la moartea mamei sale încoace.

Atmosfera plăcută din curtea bătrânului conac al neamului Banu Hudayl nu putea fi mai diferită de încordarea ce-i cuprinsese pe toți cei adunați în moscheea satului în acea zi de vineri. Rugăciunile fură rostite fără să se întâmple nimic, deși Umar se tulburase la intrare, când văzuse că, în pofida poruncilor sale, o jumătate dintre locurile din față fuseseră oprite, din prețuire, pentru familia lui. Odinioară oamenii rămâneau să se roage acolo unde găseau un loc liber. Adevărata credință nu cunoștea nici o ierarhie. Toți erau egali dinaintea Domnului în locașul de închinăciune.

Ibn Farid a fost cel care ținuse cu tot dinadinsul ca rândul din față să fie lăsat liber pentru familia sa, impresionat de obiceiul nobilimii creștine de a-și opri jilțuri anume în biserici. Știa că asta nu era pe placul Islamului, dar, cu toate acestea, ceruse să i se ofere și nobilimii musulmane o oarecare recunoaștere în moschee.

Umar se așeză cu modestie în spate, împreună cu piticul și cu alți servitori ai casei, dar Zuhayr și Yazid fură împinși în față de mâini săritoare, iar ei îl târâră și pe Ibn Daud cu ei.

Acum rugăciunile luaseră sfârșit. Un tânăr imam cu ochi albaștri, nou în sat, începu să se pregătească pentru predica de vineri. Bătrânul său predecesor fusese un teolog foarte învățat și un om foarte prețuit. Fiul unui țăran sărac, se instruise la *madresseh*-urile din Gharnata, adunase multă învățătură, dar nu uitase niciodată de unde plecase. Noul imam mergea binișor spre patruzeci de

ani. Barba lui castanie, bogată, îi sporea albeața turbanului, precum și a pielii. Așteptă cu oarecare nerăbdare până ce se făcu liniște și nemusulmanii întârziați își găsiră un loc unde să se așeze. Membrilor mozaici și creștini ai micuței comunități sătești li se dădea voie să participe la adunare, după ce se sfârșeau rugăciunile. Yazid se bucură să-i vadă pe Juan tâmplarul și pe Ibn Hasd trecând pragul moscheii. Îi însoțea un moșneag într-o robă de un roșu întunecat. Yazid se întrebă cine putea fi și-i dădu un ghiont fratelui său mai mare. Zuhayr îl recunoscu pe Wajid al-Zindiq și tremură ușor, dar nu scoase nici un cuvânt.

Deodată Yazid se încruntă. Ubaydallah, temutul ispravnic al moșiei de la al-Hudayl, se ridică și se așeză iar chiar în spatele lui Zuhayr. Ama îi povestise mezinului multe lucruri îngrozitoare despre necinstea și desfrânarea acestui om, făcându-l pe băiat să-l urască. Ispravnicul îi zâmbi lui Zuhayr, pe când își dădură binețe unul celuilalt. Mezinul clocotea de mânie. Voia cu disperare să stea de vorbă cu Juan și să-i dea de știre că bunicul Miguel pusese întrebări în legătură cu piesele de șah, dar Zuhayr se încruntă și își trecu brațul vânjos peste umerii băiatului ca să-l oprească să se mai fâțâie.

— Poartă-te cum se cuvine și nu uita că suntem în lume, îi șopti supărat la ureche lui Yazid. Cinstea neamului Banu Hudayl e-n joc. Mâine s-ar putea să-i conducem pe acești oameni la război. Nu trebuie să-și piardă vreodată prețuirea pe care o au față de noi.

— Fleacuri, murmură băiatul în barbă.

Dar, mai înainte ca fratele său să mai apuce a se împotrivi, predicatorul tuși ca să-și dreagă glasul și începu să vorbească:

— În numele lui Allah cel Milostiv, Binefăcătorul. Pacea fie cu voi, frații mei...

Începu vorbind despre gloriile al-Andalusului și ale conducătorilor săi musulmani. Dorea să nu lase nici o îndoială asupra faptului că Islamul din Maghreb era singurul Islam adevărat. Umayyad, califul Qurtubei, și urmașii săi au apărat adevărata

credință după cum a prescris Profetul și ai Lui. Abbasizii din Bagdad se abătuseră de la legea cea dreaptă.

Yazid tot auzise cuvintele astea în moschei, de când începuse să ia parte la rugăciunile de vineri. Toți predicatorii îi aduceau aminte de Ama, doar că el o mai putea opri pe doica sa cu câte o întrebare și o mai putea abate de la toată această vorbărie oarbă, ceea ce era cu neputință într-o moschee.

Nu că mezinul ar fi fost singurul din cei de față care nu urmărea isprăvile retorice ale predicatorului. În spate, veteranii rugăciunilor de vineri începură să șușotească unul la urechea celuilalt. Le era și greu să nu le pară rău pentru tânărul care încerca să se facă ascultat de o adunare deloc îngăduitoare cu nou-veniții sau cu începătorii. Din această pricină Umar bin Abdallah își duse un deget la buze și se uită urât la ceilalți. Se făcu tăcere. Această încurajare fu îndeajuns pentru ca tânărul cu barbă castanie să-și dea frâu liber vorbelor. Cuprins de o nouă însuflețire se depărtă de la litera predicii pe care-o pregătise cu atâta grijă, uitând de versetele din *al-koran* pe care le învățase pe dinafară în timpul nopții. În schimb, dădu în vileag ce gândea cu adevărat.

— În depărtare auzim dangătul măreț al clopotelor din turlele bisericilor lor răsunând într-atât a rău augur, încât glasul lor îmi face măruntaiele să mi se răsucească. Ne-au pregătit deja giulgiurile și de asta inima mi-e grea, spiritul îmi e apăsat, iar mintea mi se frământă neîncetat. La numai opt ani după ce au cucerit Gharnata, sunt deja atâția musulmani căzuți în amorțire și moarte sufletească! Să fi sosit deja sfârșitul lumii noastre? Toate vorbele despre gloria trecutului nostru sunt adevărate, dar la ce ne mai folosesc acum? Cum se face că tocmai nouă, care am ținut peninsula aceasta în palma mâinii noastre, ne-a scăpat acum printre degete? Îi aud adesea pe moșii noștri vorbind despre nenorociri mai mari ce se abătură asupra Profetului – pacea fie cu El! – și despre cum le-a învins. Ceea ce-i, desigur, adevărat, dar la vremea aceea dușmanii lui nu pricepuseră cum se cuvine adevărata

credință. Noi plătim acum pentru că am devenit o credință universală. Regii creștini nu se tem de noi singuri, când aud însă că sultanul Turciei se gândește să-și trimită corăbiile în ajutorul nostru, încep să tremure. Iată unde se ascunde primejdia și iată de ce, frații mei, mă tem de ce-i mai rău. Ximenes mărturisește apropiaților lui că singura cale de a ne înfrânge este să distrugă tot...

Fiecare cuvânt rostit de el fu ascultat în liniște. Până și Yazid, un critic aspru al predicilor imamilor, fu mișcat de vorbele acestuia. Era limpede că ele îi izvorau din inimă. Fratele său nu se lăsă la fel de ușor impresionat. Pe Zuhayr îl supăra amărăciunea cu care imamul ajunsese să le vorbească. Avea de gând omul să le ofere și un răspuns la toate astea sau doar să aducă și mai multă deznădejde în sufletele oamenilor?

— Mă gândesc la trecutul nostru. La flamurile noastre fluturând în vânt. La regii noștri așteptând îndemnul care să-i trimită în bătălie. Îmi aduc aminte de poveștile auzite de noi toți în privința celor mai viteji dintre cavalerii noștri, cum ar fi Ibn Farid – odihnească-se în pace! Cum îi mai asmuțea el pe luptătorii lor și-i mai trecea prin tăișul sabiei într-o singură zi! Mă gândesc la toate astea și mă rog la Atotputernicul pentru sprijin și îndurare. Dacă n-aș avea nici o îndoială că sultanul din Istanbul își va trimite într-adevăr corăbiile și trupele, mi-aș jertfi cu dragă inimă fiece bucățică din trupul ăsta ca să ne salvăm viitorul. Dar, frați ai mei, mă tem că toată nădejdea noastră e deșartă. E prea târziu. Nu mai este decât o singură cale. Să ne punem nădejdea-n Dumnezeu!

Zuhayr se încruntă. A sfârși fără nici un îndemn era o cale cu totul nefericită și în cele mai bune timpuri. În clipa de față însă, era o nemaiauzită încălcare a îndatoririi unui teolog. Poate că făcuse o pauză de gândire și avea să-și reia cuvântarea. Dar nu. Terminase tot ce avea de spus. Își ocupase locul în primul rând, așezându-se ceva mai departe de Yazid.

De obicei, mulțimea se împrăștia după *khutba*, dar în acea zi de vineri încremeniseră, parcă, cu toții. Nimeni nu mai mișcă. Cât au mai rămas ei cufundați în tăcere nu putem decât să ghicim, dar Umar bin Abdallah, dându-și seama că cineva trebuia să facă ceva, se ridică în picioare și, ca un străjer singuratic pe un vârf de munte, contemplă priveliștea din jurul lui. Nimeni nu-i urmă exemplul. În schimb, ceilalți se mișcară în același timp, ca-ntr-o repetiție teatrală, făcându-i loc să treacă. El păși fără grabă de-a lungul căii deschise de ei. Când ajunse în primul rând, se întoarse cu fața spre ei toți. Yazid își ridică privirea spre tatăl său, cu ochii strălucind de nădejde și de mândrie. Fața lui Zuhayr rămase impenetrabilă ca o mască. În sinea lui însă, inima îi bătea să-i spargă pieptul.

O clipă, Umar bin Abdallah se lăsă covârșit de gânduri. Știa că, în astfel de clipe, când securea unei nenorociri de neabătut atârna deasupra capului unui neam, fiecare cuvânt și fiecare propoziție căpătau o însemnătate ieșită din comun. De asta totul trebuia ales cu grijă, iar cadențele, îngemănate cu spusele. Retorica își avea legile ei și propria magie. Acest bărbat, crescut în liniștea patriarhală a moșiilor familiei sale, îmbăiat în ape mirosind a flori de portocal, mereu înconjurat de gingașele miresme ale ierburilor de munte și, încă din fragedă pruncie, deprins cu arta de a domni asupra altora, înțelese ceea ce se aștepta de la el.

Amintirile năvăliră peste el, dar nu găsi nimic printre ele care să le ofere fie și o umbră de alinare sufletească acestor oameni așezați dinaintea lui.

Umar începu să vorbească. El povesti iar tot ceea ce se întâmplase în Gharnata cât domniseră creștinii. Povesti despre zidul de foc cu toate amănuntele, trezindu-l la viață și, pe măsură ce vorbea, ochii i se umplură de lacrimi, iar durerea îi fu împărtășită de toată adunarea. Le vorbi despre frica ce cuprinsese fiecare cămin musulman. Aminti despre îndoielile ce pluteau deasupra orașului ca o ceață înnegurată. Le vorbi despre norii care nu mai pluteau pe cer, împinși parcă de lătratul câinilor, le spuse că

musulmanii din al-Andalus erau ca un râu căruia i se schimba matca sub privirile necruțătoare ale Inchiziției.

Umar vorbi preț de un ceas, iar ceilalți îi sorbiră fiecare cuvânt. Nu putea fi nicidecum un orator priceput. Vocea catifelată și stilul plin de modestie erau cu totul altceva decât gălăgia pe care o făceau mulți dintre predicatori, ale căror glasuri sunau ca niște tobe goale și ale căror incantații din cărțile sfinte erau însoțite de gesturi exagerate. Nu numai că nu puteau să păstreze atenția spectatorilor după primele minute, dar mai aveau și darul de a stârni hazul lui Yazid și al prietenilor lui.

Umar știu că nu mai putea continua cu litania lui de nenorociri. Trebuia să le arate o cale pe care să pornească. Fiind cel mai însemnat om din sat, era de datoria lui s-o facă, și totuși, șovăi. Adevărul era că Umar bin Abdallah nu se hotărâse încă încotro să-și mâne neamul. Se opri din vorbă și își plimbă privirea peste rânduri, căutându-i pe bătrânii satului. De la ei nu-i veni nici un ajutor, așa încât Umar hotărî că cinstea era singura cale. Avea să le mărturisească îndoielile lui.

— Frații mei, vreau să mă spovedesc vouă. N-am găsit nici o cale de a comunica direct cu Creatorul nostru. Ca și voi, mă simt pierdut și trebuie să vă spun că nu există o cale lesne de urmat pentru noi. Unul dintre cei mai mari gânditori ai noștri, maestrul Ibn Khaldun, spunea cu atât amar de ani în urmă că un popor învins și subjugat de un altul piere curând din istorie. Nici măcar după căderea Qurtubei și a Ishbiliyei n-am învățat nimic. Nu ne putem ierta pentru faptul că ne-am lăsat prinși pentru a treia oară în aceeași capcană. Aceia dintre noi care, în trecut, s-au ascuns în umbra sultanului au fost niște proști, pentru că n-a ținut. Există trei căi de a ieși din labirint. Prima este de a face ce-au făcut atâția dintre frații noștri peste tot în lume: să-ți spui ție însuți că un dușman întreg la minte este un bine mai mare decât un prieten smintit și să treci la religia lor, păstrându-ți credința în inimă în tot acest răstimp. Ce ziceți de calea aceasta?

Înmărmuriră vreme de câteva clipe. Era un gând primejdios de eretic, iar satul era atât de îndepărtat de Gharnata, ca să nu mai vorbim de restul peninsulei, încât nu pricepură unde bătea. Își reveniră iute în fire și în aceeași clipă un răspuns se ridică din piepturile lor până la cer:

— Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este Profetul Lui!

Ochii lui Umar se umeziră. Încuviință cu un semn din cap și, cu un surâs trist, le vorbi din nou:

— M-am așteptat la un asemenea răspuns din partea voastră, dar cred că se cuvine să vă previn că regii creștini care domnesc acum peste noi nu ne vor mai îngădui libertatea de a ne închina la Allah prea multă vreme. Oricum ar fi, depinde de noi. Cea de-a doua cale este să ne împotrivim de câte ori vor pătrunde pe pământurile noastre și să luptăm până la moarte. Moartea voastră. Moartea mea. Moartea noastră, a tuturor, și siluirea mamelor, soțiilor, surorilor și fiicelor noastre. Este o alegere demnă și, dacă aceasta-i hotărârea pe care vreți s-o luați, voi lupta alături de voi, deși trebuie să fiu cinstit. Voi trimite femeile și copiii din familia mea într-un adăpost sigur, înainte de a porni la bătălie. Vă sfătuiesc să faceți același lucru. Cum vi se pare calea aceasta? Câți dintre voi vor să moară cu sabia în mână?

Din nou se lăsă tăcerea, dar de această dată nu mai era amestecată și cu revoltă. Bătrânii se uitară unii la alții. Atunci, de undeva din mijlocul adunării, cinci tineri se ridicară de la locurile lor. În primul rând, Zuhayr al-Fahl sări în picioare. Pilda tânărului stăpân care-și punea viața în joc pentru binele lor stârni agitația generală. Câteva zeci de tineri se ridicară și ei în picioare, dar nu și Ibn Daud. Gândurile lui zburau la Hind, al cărei râs molipsitor încă îi mai răsuna în urechi. Yazid era sfâșiat între tatăl și fratele său mai mare. Se frământă vreo câteva clipe. Apoi, se ridică și el, strângând cu putere mâna lui Zuhayr. Acest gest, mai ales, îi mișcă pe toți cei de față, dar numai câțiva se mai ridicară în picioare. Umar simți o ușurare uriașă. Nu era defel

pentru sinucidere. Le făcu semn tinerilor să se așeze la loc, iar cei care-i urmaseră făcură și ei la fel. Umar își drese glasul:

— Mai există și o ultimă cale: să ne lăsăm pământurile și casele în urmă, să plecăm din satul clădit de străbunii noștri, când pe aceste meleaguri nu se afla nimic altceva decât bolovani acoperiți de pământ. Ei au fost cei care au curățat țărâna. Ei au fost cei care au săpat după apă și au însămânțat ogoarele, făcându-le să dea recolte bogate. Inima-mi spune că este cea mai rea dintre toate căile, dar mintea mă previne c-ar fi singura ce ne-ar cruța viețile. S-ar putea să nu fie așa, dar trebuie să ne pregătim sufletește să părăsim al-Hudayl.

O voce spartă îl întrerupse:

— Și să ne ducem unde? Unde? Unde?

Umar suspină:

— Este mai sigur să urci treptele pas cu pas. Nu știu să dau vreun răspuns la întrebarea dumitale. Tot ce vreau este să vă fie limpede că prețul credinței noastre va cere unele sacrificii. Întrebarea pe care va trebui să ne-o punem este dacă e mai bine să trăim aici ca necredincioși sau să ne găsim un alt loc unde să ne închinăm în liniște la Allah. Nu mai am nimic a vă spune, dar, dacă oricare dintre voi dorește să ia cuvântul și să ne dezvăluie vreo altă cale de ieșire din impas, acum e timpul s-o facă. Vorbiți cât încă mai sunteți liberi s-o faceți!

Cu aceste cuvinte Umar se așeză lângă Yazid. Își strânse la piept băiatul și-l sărută pe creștet. Yazid îi strânse mâna tatălui său și se sprijini de brațul lui, așa cum cineva care se îneacă se agață și de ultimul pai.

Vorbele stăpânului lor îi lăsară mișcați până în adânc. O vreme nimeni nu mai scoase nici un cuvânt. Atunci Ibn Zaydun, care-și spunea Wajid al-Zindiq, se ridică de la locul lui și ceru voie să le împărtășească felul în care vedea el lucrurile. Umar se întoarse cu fața la el și consimți, dând din cap. Bătrânii aflați de față se încruntară și-și mângâiară bărbile. Știau că Ibn Zaydun era un sceptic care otrăvise mințile unui mare număr

de tineri. Dar își ziseră în gândul lor că era vorba de o clipă de răscruce în care până și ereticii aveau dreptul să-și dea cu părerea. Glasul, atât de cunoscut lui Zuhayr al-Fahl, era acum răgușit de revoltă:

— De douăzeci de ani tot încerc să vă spun că trebuia să fim prevăzători. Numai credința oarbă nu ne duce nicăieri. Ați crezut că sultanii vor domni până-n ziua Judecății de Apoi. Când v-am avertizat că cel care se înfruptă din supa sultanului ajunge să-și frigă buzele, m-ați luat în râs, m-ați numit eretic, apostat, un necredincios cu mințile rătăcite. Iar acum e prea târziu. Toate fântânile sunt otrăvite. Nu mai există apă curată în toată peninsula. Iată ce-a tot încercat să vă spună Umar bin Abdallah în acest ultim ceas. În loc să ne vedem de viitor, noi, musulmanii, ne-am întors mereu cu fața la trecut. Încă mai răsună cântece de pe vremea în care corturile noastre s-au înălțat pentru prima oară pe aceste văi, când am ridicat un neclintit zid de apărare în jurul credinței noastre, când flamurile noastre albe se întorceau de pe câmpul de bătaie înroșite în sângele dușmanului. Și câte cupe de vin n-au fost golite numai în satul nostru, în cinstea izbânzii noastre! După șaptezeci de ani, sunt obosit de viață. Când moartea îmi va ieși-n cale, ca o cămilă orbită de întunericul nopții, n-am să mă dau la o parte. Mai bine să mor cu simțurile întregi, decât să fiu călcat în picioare, când deja mintea mi s-a cufundat în întuneric. Și ce e adevărat pentru un om se aplică așijderea și unei comunități...

— Moșule! strigă Zuhayr zguduit. Ce te face să crezi că suntem gata să murim?

— Zuhayr bin Umar, îi răspunse al-Zindiq fără să se tulbure. Vorbeam în simboluri. Singura cale de supraviețuire pe meleagurile acestea pentru voi, copiii voștri și copiii copiilor voștri, ocupate acum de castilieni, este să recunoașteți că religia taților voștri și a taților lor este în pragul prăbușirii. Ni s-au pregătit deja giulgiurile.

Ultimele lui spuse îi revoltară pe credincioși. Se zăriră în mulțime unele chipuri mânioase, pe când o bine-cunoscută incantație îi fu aruncată în față scepticului într-un singur strigăt:

— Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este Profetul lui!

— Da, le răspunse bătrânul. Și-o tot spunem de veacuri, însă regina Izabela și duhovnicul ei nu sunt de acord cu voi. Dacă tot spuneți asta, creștinii vă vor smulge inima din piept cu vârfurile sulițelor lor.

— Al-Zindiq, strigă Ibn Hasd din fundul moscheii. Poate că ce spui e adevărat, dar în satul ăsta trăim în pace de cinci sute de ani. Evreii au fost prigoniți oriunde în altă parte, dar aici nu. Creștinii s-au scăldat în aceleași băi publice cu musulmanii și evreii. Să nu ne lase castilienii în pace, dacă noi nu le facem nici un rău?

— Nu cred să se întâmple asta, prietene, îi răspunse înțeleptul. Ce-i bun pentru ficat e rău pentru splină. Arhiepiscopul lor va pretinde că, chiar dacă se va îngădui într-un singur loc musulmanilor să își vadă de credința lor, asta i-ar încuraja și pe alții. La urma urmei, dacă ni se dă voie să trăim ca mai înainte pe aceste moșii, mai devreme sau mai târziu, când alți regi și regine, mai puțin înarmați, vor urma la tron, existența noastră s-ar putea chiar să-i facă să mai lărgească lațul din jurul gâtului supușilor lui Hazrat Musa și Mahomed – pacea fie cu El! Ei vor să vă șteargă urma cu totul. Asta-i tot ce vreau să vă zic. Îți mulțumesc, Umar bin Abdallah, că m-ai lăsat să fiu ascultat.

Pe când al-Zindiq se îndrepta spre locul său, Umar îl așeză pe Yazid în poala lui și îi făcu semn moșneagului să stea alături. Pe când îngenunchea pe covorul de rugăciune, Umar îi șopti la ureche:

— Vino să iei masa cu noi astă-seară, Ibn Zaydun. Mătușa mea dorește să te vadă!

De această dată, al-Zindiq fu luat prin surprindere. Nu lăsă să i se vadă stingherealа și își arătă consimțământul în tăcere,

printr-un semn de încuviințare. Atunci Umar se mai ridică încă o dată în picioare:

— Dacă nu mai dorește nimeni să se facă auzit, haideți să ne despărțim, dar nu uitați că alegerea e în puterea voastră. Sunteți liberi să faceți ce doriți, iar eu vă voi ajuta pe cât îmi stă-n putință. Pacea fie cu voi!

— Și cu tine, veni răspunsul tuturor într-un singur glas.

Atunci tânărul predicator se sculă în picioare și recită o *sură* din *al-koran*, pe care toți, chiar și creștinii și evreii aflați de față, o reluară în cor. Toți, în afară de al-Zindiq:

„Ziceți: «Necredincioșilor,
Eu nu proslăvesc ce proslăviți voi,
Și voi proslăviți nu ce proslăvesc eu,
Nici eu nu proslăvi-voi ce voi proslăviți,
Nici voi nu proslăvi-veți ce eu proslăvesc.
Totuși, voi cu religia voastră, iar eu cu a mea.»"

Pe când mulțimea se împrăștia, al-Zindiq mormăi în barbă:

— Creatorul trebuie să fi suferit o indigestie în ziua în care a dictat rândurile astea. Ritmul șchiopătează.

Ibn Daud îl auzi fără să vrea și nu-și putu opri un zâmbet:

— Pedeapsa pentru apostazie-i moartea.

— Da, răspunse bătrânul, privindu-l lung pe tânăr în ochii lui verzi, dar nici un *qadi* în viață n-ar da o asemenea hotărâre tocmai astăzi. Tu ești cel care-și spune nepotul lui Ibn Khaldun?

— Eu sunt, recunoscu Ibn Daud, pe când ieșeau din moschee.

— Ciudat, gândi al-Zindiq cu glas tare, când toată familia i-a murit pe mare.

— A trăit cu bunică-mea în ultimii lui ani de viață.

— Un lucru demn de luat în seamă. Poate că vom vorbi despre opera lui diseară? După cină?

— Zuhayr mi-a zis că i-ați citit cărțile, și încă multe altele pe lângă ele. N-am nici o poftă să mă sfădesc cu dumneavoastră

sau să vă pun în umbră cunoștințele. Eu însumi mă mai găsesc încă în stadiul învățării.

Ibn Daud își luă bineţe de la celălalt și se grăbi spre locul în care fuseseră priponiți caii. Nu dorea să-și facă amfitrionul să aștepte, dar când sosi, nu-i văzu decât pe Yazid și pe Zuhayr. Mezinul surâdea. Fratele lui mai mare se închisese în sine și se încruntă la Ibn Daud. Era supărat pe noul său prieten. În *hammam*-ul din Gharnata, Ibn Daud le stârnise gândurile cu vorbele sale despre revoltele împotriva cotropitorilor. Aici se îndoia după cum bătea vântul. Zuhayr îl măsură cu răceală pe *qahiren* și se întrebă dacă într-adevăr credea în ceva.

— Unde ți-e venerabilul tată? întrebă musafirul, simțindu-se ușor stingher.

— La treburile lui, i-o trânti Zuhayr. Ești gata?

Umar fusese înconjurat de bătrânii satului. Erau nerăbdători să pună viitorul la cale în toate amănuntele, odată ajunși acasă. Din această pricină se întoarseră ei la casa lui Ibn Hasd, cizmarul, unde fură întâmpinați cu prăjituri de migdale și cafea aromată cu semințe de nucşoară, îndulcită cu miere.

Zuhayr fusese adânc tulburat de cele petrecute în moschee. Era furios pe sine însuși. Pentru prima oară în viață înțelesese cât de rău stăteau lucrurile și că nu puteau vedea nici o cale de ieșire. Acum își dădea seama că orice revoltă ar fi fost înăbușită în Gharnata. Învățase mai multe privind chipurile cuprinse de resemnare și deznădejde ale celor din moschee decât ascultând toate cuvintele rostite de bunicul său Miguel sau de unchiul Hisham și, totuși... Și, totuși, lucrurile fuseseră deja puse la cale. Era prea târziu.

Tânărul păru să uite că un oaspete călărea alături de el. Dădu un pinten ușor calului, iar animalul îi răspunse luând-o pe neașteptate la galop. Yazid fu luat prin surprindere. La început, crezu că fratele lui încerca să se ia la întrecere cu el până acasă.

— Al-Fahl! Al-Fahl! Așteaptă-mă! îi strigă el zâmbind.

Fu cât pe ce s-o ia la galop după Zuhayr, când Ibn Daud îl opri:

— Eu nu pot călări atât de bine precum fratele tău și am nevoie de cineva care să-mi arate drumul înapoi.

Mezinul suspină și trase calul de dârlogi. Înțelese că Zuhayr dorea să rămână singur. Poate că aranjase să se întâlnească cu unii dintre tinerii lui prieteni care doreau să pună mâna pe arme. Băiatul pricepu că trebuia să fie gazdă în locul fratelui său, altfel Ibn Daud și-ar fi putut închipui că intenționat nu îi arătau prețuirea cuvenită.

— Cred c-aș face mai bine să te însoțesc până acasă. Sora mea Hind nu m-ar ierta niciodată dacă te-ai rătăci!

— Sora ta Hind?

— Da! S-a îndrăgostit de tine!

Capitolul 7

„In Nomine Domini Nostri Jesu Christi.

Cei mai măreți, mai credincioși și mai viteji dintre regii și reginele întregii Spanii,

Se fac acum opt ani de când semiluna a fost înlăturată de pe Alhambra și ultima cetate ce mai era stăpânită de secta lui Mahomed fu recucerită în numele Sfântului nostru Părinte. Maiestățile Voastre m-au rugat să respect condițiile capitulării semnate de Sultan și de voi înșivă când acesta s-a plecat în fața unei puteri morale superioare. Maiestatea Sa regina își va mai aduce aminte ce poruncă a dat celui mai credincios dintre supușii ei: «Cum ești episcopul în care avem noi cea mai mare încredere, vei fi socotit nu numai ca slujitor al Bisericii, ci și drept ochii și urechile regelui tău în Granada. Vei avea o astfel de purtare, încât să nu se poată spună vreodată că ne-ai făcut de rușine numele». Ce am înțeles eu de la Maiestatea Sa, regina, a fost că dorea ca slujitorii falsului profet să fie tratați cu bunătate și să li se dea voie să se închine după obiceiul lor. N-am spus nici o minciună Maiestăților Voastre. Cred că mărinimia arătată de predecesorul meu a fost prost înțeleasă de mauri. Nu și-au arătat nici o clipă dorința de a îmbrățișa sfânta noastră credință. Tocmai din acest motiv m-am hotărât că trebuie ca ei să afle de această dată că a trecut vremea idolatriilor și ereziilor. Maiestatea Sa regina își va mai aminti de cele ce am vorbit în Toledo, când i-am arătat care este natura Coranului. Am întărit atunci faptul că scripturile acestei secte, ritualurile și

superstițiile ei erau un ocean fără fund. În fiece casă, în fiecare încăpere, se lasă la vedere poruncile profetului lor în cuplete rimate. Tocmai Maiestatea Sa regina și-a arătat dorința ca asemenea cărți diabolice și doctrinele otrăvite din ele să ardă în flăcările iadului. Nu cred că oricare altă persoană din Granada ar fi avut puterea să pună la cale o ardere pe rug în public a tuturor cărților Coranului și a tuturor celorlalte opere legate de această carte.

Nu vreau să dau de înțeles aici că eu însumi, sunt de neînlocuit pentru însărcinarea hărăzită mie de Maiestățile Lor și de sfânta noastră Biserică.Cum poate o singură persoană să joace un rol esențial într-o Biserică precum a noastră? Cu toate acestea, am depus un jurământ, când am devenit arhiepiscop de Toledo. Am jurat că-l voi converti pe fiecare slujitor al lui Mahomed, făcându-l să creadă în domnul nostru Isus Christos. Vă implor ajutorul ca, pentru a mă putea ține de făgăduială, să-mi oferiți toate înlesnirile trebuincioase spre a-mi îndeplini însărcinarea.

Căpitanul general, preanobilul conte de Tendilla, a cărui familie l-a dat pe preaiscusitul cardinal Mendoza, onorabilul meu predecesor, susține întruna că, de vreme ce Maiestățile Voastre au ieșit victorioase din război, este doar o chestiune de timp până când maurii își vor însuși limba, obiceiurile și religia noastră. Când i-am arătat faptul că trei maure au fost văzute de preoții mei ușurându-se peste crucifixurile scoase din biserică, mi-a răspuns: «La ce te aștepți, arhiepiscope? La urma urmei, tu ai hotărât să le pui cărțile pe foc. Asta-i răzbunarea lor. E o blasfemie nerușinată, dar mai bine să facă așa decât să te castreze în piață».

Asemenea fapte se fac auzite în rândul alor noștri. Și așa contele are cam puțini creștini la curtea lui, dar cei intrați în slujba domniei sale își bat joc pe față de Biserica noastră, zic că este necinstită, glumesc pe seama numeroșilor episcopi și călugări care trăiesc în păcat, procreează și apoi își numesc fiii în poziții înalte în sânul Bisericii. Până și Don Pedro Gonzales

de Mendoza, cardinalul care pe patul de moarte o sfătuia pe Maiestatea Voastră să mă ridice în locul lui, cel care v-a apărat cauza înainte să veniți la tron, nobilul strămoș al viteazului nostru căpitan general, până și acest sfânt a avut șapte copii cu două doamne de cel mai înalt rang. Don Pedro, așa cum știe și Maiestatea Sa, era iacobit, supranumit în popor al «treilea monarh» al nostru și era văzut curat ca lacrima în ochii celor care l-au slujit. Ieri un maur mi-a ținut calea în grădinile din apropierea palatului și m-a întrebat cu cel mai prevenitor glas: «Vă sunt copilașii bine, sănătoși, Eminența voastră? Câți aveți?» Nu avea nici un gând ascuns, poate, dar așa aș fi vrut să-i smulg din gură limba blasfematoare și să-l las să ardă în flăcările iadului!

Îmi dau seama, desigur, că este boală veche, foarte încurajată în trecut de către cel mai învățat dintre episcopi, Gregoire de Tours, a cărui familie, la șase veacuri după nașterea Domnului nostru Isus Christos, a condus Biserica în centrul Franței timp de mai mulți ani.

Cardinalii și episcopii noștri, la fel ca și slugile lor, înoată într-un ocean al păcatului de șase sute de ani încoace. Chiar și după ce ne-am recucerit cea mai mare parte a moșiilor, Granada a ajuns o oază a dezmățului pentru mahomedani. Adepții lui Mahomed s-au obișnuit să se destrăbălează ca dobitoacele. Tocmai acest nesfârșit desfrâu ne-a molipsit Biserica și a adus cauzei noastre cea mai dureroasă lovitură. Iată un alt motiv temeinic pentru a nu lăsa aceste apucături diavolești să se răspândească pe meleagurile noastre. Le implor pe Maiestățile Voastre să-mi îngăduie să fac cunoscute edictele credinței noastre în acest regat și să numesc un inchizitor apostolic care să-și înceapă lucrarea în rândul acestor oameni, așa încât oricine să poată veni înaintea noastră ca să ne mărturisească dacă a auzit sau a văzut pe cineva, viu sau mort, prezent sau absent, că ar grăi sau ar făptui într-o manieră eretică, nesăbuită, nerușinată, scandaloasă ori blasfematoare.

Altfel, trebuie să aduc la cunoștința Maiestăților Voastre că va trebui să purcedem la distrugerea tuturor băilor publice din oraș. Este și așa destul de rău că mahomedanii se fudulesc în aceste cuiburi ale preacurviei în fiecare zi lăsată de la Dumnezeu. Vă veți mai aduce aminte cum soldații noștri, când au descoperit că Alhama avea mai multe băi decât orice alt oraș din peninsulă, au hotărât că cea mai bună cale de a salva orașul era să-l distrugă, ceea ce au făcut rostind cuvintele Mântuitorului. Nerușinatele picturi de pe pereții băilor i-au aținat și mai tare. În acest fel au stârpit cruciații noștri orice urmă a păcatului.

Problemele din Granada sunt mult mai adânci și nu țin doar de religie. Aceste băi blestemate sunt totodată și locurile lor de întâlnire, unde vorbesc între ei și pun la cale planuri de răzvrătire și trădare. Întregul oraș e cuprins de neliniște. În fiecare zi, convertiții mei credincioși îmi aduc rapoarte în care-mi povestesc cele ce se vorbesc în Albaicin și în satele maure, răspândite precum ciuma prin Al-pujarras.

Aș încheia aici cu nemulțumirile, întemnițându-i pe capi și arzându-i pe rug. Ce tragedie s-a abătut asupra Bisericii noastre prin moartea lui Tomás de Torquemada! Nobilul conte, totuși, e de o cu totul altă părere. Pentru el, Torquemada nu era nimic altceva decât un convertit evreu care se străduia cu sârg să-și dovedească loialitatea față de noua credință. Contele se împotrivește oricăror măsuri limpezi împotriva păgânilor din mijlocul nostru. Își închipuie că vorbindu-le limba și îmbrăcându-se în portul lor îi va câștiga de partea noastră. Maiestatea Sa regina va înțelege, poate, că nici nu pot pricepe, nici nu pot prețui gândirea din spatele unei asemenea purtări. Mulți dintre cavalerii noștri, care s-au luptat ca niște lei când am luat Alhama, se lasă mereu ispitiți de vesele zaiafeturi, fără nici o grijă. Își închipuie că războiul s-a terminat. Nu-și dau seama că partea hotărâtoare a războiului nostru abia a început. Din acestă pricină cer Maiestății Sale regina să încuviințeze măsurile de mai jos și să aibă bunăvoința de a-i pune în vedere căpitanului general al Granadei, Don Inigo

Lopez de Mendoza, că nu are voie să se împotrivească nici unui demers al Bisericii:

– Trebuie să îi oprim pe maurii convertiți la creștinism să mai vorbească limba arabă, atât între ei acasă, cât și în vederea cumpărării sau a vânzării pe piață. Distrugerea cărților lor de știință și învățătură ar trebui să înlesnească impunerea unui asemenea edict.

– Trebuie să fie împiedicați să mai păstreze sclavi crescuți în captivitate.

– N-ar trebui să li se mai dea voie să poarte veșminte maure. În schimb, ar trebui să adopte straiul castilian și să împrumute purtările noastre.

– Chipurile femeilor nu trebuie în nici o împrejurare să mai fie acoperite.

– Trebuie să-i instruim să nu-și mai țină încuiate ușile din față ale locuințelor.

– Băile lor trebuie distruse.

– Sărbătorile și nunțile lor, cântecele și muzica lor deșănțată trebuie să le fie interzise.

– Orice familie care va aduce pe lume mai mult de trei copii trebuie avertizată că o nouă progenitură va fi dată în grija Bisericii din Castilia și Aragon, așa încât să poate fi crescută în religia creștină.

– Sodomia este atât de răspândită pe aceste meleaguri, încât, pentru a o smulge din rădăcini, trebuie să fim neînduplecați. Ar trebui, în condiții normale, să fie pedepsită cu moartea. Acolo unde actul se comite asupra animalelor, o perioadă de cinci ani de robie pe galere ar fi pedeapsa potrivită.

Asemenea măsuri ar putea părea să încalce termenii capitulării la care noi am consimțit, dar aceasta este singura cale cu putință de a ne lecui pe vecie de boala care ne macină sufletele de atâta timp. Dacă Maiestățile Voastre serenissime încuviințează

cele propuse de mine, aș cere ca Sfânta Inchiziție să-și deschidă un oficiu la Granada fără întârziere și ca slujitorii ei să fie trimiși în acest oraș păcătos îndată pentru a strânge dovezi. Două sau cel mult trei autodafeuri îi vor face pe acești oameni să înțeleagă că nu se mai pot juca cu puterea ce domnește asupra lor din voia lui Dumnezeu.

Aștept un răspuns cât de curând și rămân cel mai credincios servitor al Maiestăților Voastre,

Francisco Ximenes de Cisneros."

Ximenes împături scrisoarea și își puse pecetea pe pergament. Apoi îl chemă pe cel mai credincios dintre călugării săi, Ricardo de Cordoba, un musulman convertit la creștinism în același timp cu stăpânul său, Miguel, care-l hărăzi sfintei Biserici. Îi înmână scrisoarea:

— Numai pentru ochii reginei sau ai regelui. Pentru nimeni altcineva. E limpede?

Ricardo surâse, încuviință din cap și ieși din încăpere. Ximenes căzu pe gânduri. La ce se gândea? Își cântărea în minte propriile slăbiciuni. Știa că nu avea nici scris, nici vorbire curgătoare. Niciodată nu fusese în stare să îmbine apa cu focul. Gramatica pe care o studiase în copilărie la Alcala fusese una rudimentară. Mai târziu, la Universitatea din Salamanca, se aplecă asupra studierii dreptului civil și canonic. Nici acolo și nici la Roma nu izbuti să-și cultive gustul pentru literatură sau pictură.

Frescele lui Michelangelo îl lăsară rece. În ciuda lui însuși, rămase mult mai adânc impresionat de motivele abstracte, geometrice, ale faianței din Salamanca și, mai târziu, din Toledo. Când se gândea la asemenea chestiuni, ceea ce nu i se întâmpla foarte des, își mărturisea lui însuși c-ar fi fost mult mai firesc să se închine la conceptul de Dumnezeu. Nu-i era pe plac caleidoscopul de imagini moștenite din păgânism și îmbrăcate în culorile creștinătății.

Dacă măcar ar fi avut talentul epistolar al ilustrului său predecesor, cardinalul Mendoza! Scrisoarea lui către Izabela și Ferdinand ar fi fost scrisă, atunci, într-o limbă aleasă, plină de înfloriturі. Pe monarhi i-ar fi mișcat într-atât calitatea literară a scrisorii, încât ar fi primit pumnalul ascuns în arabescurile cuvintelor ca pe un adaos necesar. Însă el, Ximenes, nu putea și nici nu dorea să-și înșele regina.

Ajunsese duhovnicul Izabelei, după ce Talavera fu numit arhiepiscop de Granada și, spre marea ei plăcere și surprindere, el nu trădase nici un fel de neliniște sau frământare în clipa în care îi fu adus înainte. Suverana nu citi nici cea mai mică urmă de slugărnicie ori prefăcătorie pe chipul lui. Adevărata demnitate și pietate emanau din fiecare părticică a trupului său.

Izabela își dădu seama că avea de-a face cu un preot fanatic, cu o fire neînduplecată, asemănătoare cu a ei. Talavera se purtase cu multă prețuire, dar nu fusese în stare să-și ascundă deznădejdea față de ceea ce socotea el că era un amestec de lăcomie și prejudecăți. Mereu încercase să-i predice despre virtuțile îngăduinței și nevoia traiului alături de supușii lor musulmani. Ximenes era făcut dintr-un aluat mai tare. Un preot cu o inimă de fier, ba chiar mai mult, care gândea la fel ca ea. Izabela îl chemă la ea ca să-și elibereze conștiința. Ea își deschise inima în fața lui: nestatornicia lui Ferdinand, ispitele ei, spaimele trase de ea pentru fiica sa care părea să-și piardă mințile fără veste. Toate acestea preotul le ascultă plin de înțelegere. Doar o singură dată fusese atât de copleșit de mărturisirea ei, încât simțirea îi covârși rațiunea. Groaza i se întipări pe față. Izabela îi făcuse mărturisirea unei ispite trupești rămase nesatisfăcute care o încercase cu trei ani înainte de Reconquista Granadei. Cel pe care-l dorise atunci fusese un nobil musulman din Cordoba.

Ximenes își aminti de acea clipă cu un fior, mulțumind în tăcere Domnului său Isus Christos pentru că nu abătuse nenorocirea asupra Spaniei. Dacă un maur pătrundea în iatacul reginei, cine ar fi putut prevedea ce întorsătură avea să ia cursul

istoriei? Își clătină capul cu putere, ca și cum numai gândul în sine ar fi fost o erezie. Istoria n-ar fi putut-o lua în nici o altă parte. Dacă puterile Izabelei s-ar fi tocit, tot s-ar fi găsit o unealtă mai ascuțită.

Cisneros era primul arhiepiscop al Spaniei cu adevărat celibatar. Într-o noapte, la Salamanca, în timpul studiilor sale, auzise zgomotele ce ieșeau deseori dintr-un dormitor de băieți în acele vremuri dominate de dorință și ghici că ceilalți colegi ai lui tocmai imitau purtarea animalelor în călduri. Plăcerea pe care cei care se împerechează și-o oferă unul altuia ajungea întocmai la urechile lui. Ximenes simțise furnicăturile plăcerii mai jos de brâu. Sperietura fu îndeajuns ca să-l cuprindă somnul, dar când se trezi a doua zi de dimineață, își descoperi cu spaimă cămașa de noapte udată de ceea ce nu putea fi altceva decât propria-i sămânță. Mai rău, era o păcătoasă potrivire: umezeala luase forma de neconfundat a hărții Castiliei și Aragonului.

Timp de două zile, Ximenes nu fu în apele lui, chinuit de neliniști și de spaime. La biserică, mai târziu în aceeași săptămână, îi povesti întreaga păţanie confesorului său care, spre marea dezamăgire a viitorului arhiepiscop, râse din toată inima și îi răspunse cu o voce atât de răsunătoare, încât îl făcu pe Ximenes să tremure de rușine.

— Dacă eu... începu călugărul să râdă în hohote, dar apoi, văzându-l pe tânărul palid și tremurând tot din fața lui, șovăi și căută să-i vorbească pe un ton mai serios. Dacă Biserica ar trebui să socoată sodomia ca pe un păcat de neiertat, fiece prelat din Spania ar trebui să se ducă în iad.

Acea întâlnire din confesional, mai mult decât cele petrecute în dormitor, îl hotărî pe Ximenes să facă jurământul celibatului. Chiar și atunci când lucra la Siguenza, pe moșiile cardinalului Mendoza, într-o vreme în care un preot putea să siluiască orice țărăncuță sau fecior de țăran pe placul lui, Cisneros se împotrivi eroic ispitei. Spre deosebire de un eunuc, nici măcar nu se putea mândri cu penisul stăpânului său. În schimb, se

călugări, intrând în Ordinul franciscanilor, dedicându-se din toată inima unei vieți austere și pioase.

Când la Cardinalul Mendoza ajunsese zvonul despre excepționala cumpătare arătată de preotul său preferat, acesta își arătă fățiș dezaprobarea:

— Niște părți atât de extraordinare – se credea, în general, că se referea la calitățile intelectuale ale discipolului său – nu trebuie îngropate în umbra unei mănăstiri.

Ximenes se plimba încoace și încolo prin cameră. De la fereastra lui boltită zărea catedrala pe care masonii o construiau pe ruinele unei vechi moschei, dominată de palat. Îl asaltau gânduri mărețe, dar imagini neașteptate și nedorite i se mai perindau uneori prin minte, întrerupându-l până și din cele mai înălțătoare meditații. Arhiepiscopul primise vestea unui mare sacrilegiu comis la Toledo cu o lună înainte, când un adept al Islamului, crezând că nu era văzut, fusese văzut băgându-și mădularul în sfânta cristelniță. Fiind prins asupra faptului de câțiva călugări vigilenți, nu se mai obosise să mai respingă acuzația ce i se aducea ori să le mai implore îndurarea, sau măcar să arate că-i părea rău de fapta lui nesăbuită. În schimb, spusese că era abia convertit și fusese învățat de un bătrân prieten creștin să săvârșească acest anume fel de abluțiune, înainte de a-și spune rugăciunile în catedrală.

Vinovatul nu se învoi să dezvăluie numele prietenului său. Fu pus la cazne. Buzele îi rămaseră pecetluite. Inchiziția nu se lăsă convinsă de povestea lui și îl dădu pe mâna puterii seculare pentru pedeapsa capitală. Fusese ars pe rug cu câteva zile în urmă. Imaginea sacrilegiului continua să-l bântuie încă pe Ximenes. Își spuse în gând să nu uite să trimită după dosarul Inchiziției care se referea anume la acest caz.

Ximenes nu era lipsit de conștiință. Omul care singur intrase în rolul celui mai crud călău al Gharnatei islamice fusese și el odinioară o victimă. Fusese închis într-o pușcărie ecleziastică la porunca cardinalului Carillo. Cardinalul, căruia avea să-i urmeze curând arhiepiscopul Mendoza, îi ceruse lui Ximenes

să nu primească o slujbă măruntă în Biserica Spaniolă, în care fusese numit de Roma, pentru ca locul să-i fie luat de unul dintre sicofanții ce-l înconjurau pe Carillo. Ximenes nu s-a învoit. Pedeapsa lui a fost o încarcerare de șase luni. Întâmplarea îl făcuse pe preot sensibil la chestiuni legate de diferența dintre vinovăție și nevinovăție. Iată ce îl făcuse să se gândească la moartea omului din Toledo care-și spălase părțile rușinoase în apa sfințită. Poate că fusese nevinovat, dar nici un catolic nu l-ar fi trimis în catedrală cu o astfel de povață. Trebuie să fi fost vreunul dintre acei eretici francezi care scăpaseră de pedeapsă. Ochii prelatului începură să sticlească la gândul că deslușise care era adevărul-adevărat. Avea să cerceteze acele hârțoage îndeaproape. Se auzi un ciocănit în ușă.

— Intră!

Un soldat intră și îi șopti ceva la ureche.

— Trimite-l la mine!

Ibn Hisham intră în odaie. Se duse direct la arhiepiscop, care-i întinse mâna. Ibn Hisham se lăsă într-un genunchi și îi sărută inelul. Ximenes îl ridică și îi arătă un scaun:

— Unchiul meu Miguel m-a învățat că trebuie să mă înfățișez Preasfinției Voastre și să vă arăt prețuirea mea.

Ximenes îl privi cu luare-aminte pe cel mai nou convertit la creștinism din rândurile nobilimii din Granada și zâmbi.

— Cum te-a botezat episcopul de Cordoba?

— Pedro de Gharnata.

— Vrei să zici, desigur, Pedro de Granada.

Pedro dădu din cap că da. Ochii lui trădau întristarea și umilința la care fusese supus. Văzu cum chipul omului a cărui mână o sărutase se acoperă deopotrivă de mulțumire, dar și de dispreț și își dori să moară în clipa aceea. În loc de asta, surâse pierit, blestemându-și propria slugărnicie.

Ximenes se uită la el și încuviință cu un semn din cap.

— Nu era musai să mi te înfățișezi. M-am înțeles deja cu unchiul tău să ți se dea voie să-ți vezi mai departe de negoțul

tău. Sunt un om de cuvânt. Spune-mi ceva, Pedro! Și fiică-ta s-a convertit la credința noastră?

Pedro de Granada începu să asude. Diavolul știa tot.

— O va face la întoarcerea ei din Ishbi... vreau să zic Sevilla, Preasfinția Voastră. O așteptăm acasă.

— Dumnezeu să te binecuvânteze, fiul meu! Acum, dacă mă ierți, a venit timpul vecerniei, după care mai am și alte treburi. Încă un lucru. După cum poate că știi, șapte dintre preoții noștri, în drumul lor spre biserică, unde urmau să primească Sfânta Împărtășanie, au fost prinși într-o cursă săptămâna trecută. O ploaie de scârnă, vărsată din căldări de lemn, a căzut peste capetele lor. Știi cumva numele tinerilor care au comis fărădelegea asta?

Pedro clătină din cap, în semn că nu.

— Nu, așa am zis și eu. Dacă ai fi știut, ne-ai fi spus deja totul despre asta. Încearcă să afli ceva, dacă poți. Asemenea neobrăzări nu pot rămâne nepedepsite.

Proaspătul botezat Pedro de Granada îi dădu dreptate, dar în silă:

— Când Dumnezeu dorește să distrugă o furnică, Preasfinția Voastră, o lasă să-i crească aripi.

După ce Pedro făcu o plecăciune și ieși, un val de greață îl cuprinse pe Ximenes.

„Ticăloși plini de ură, fără șira spinării, buimaci și săraci cu duhul! își spuse în sinea lui. Zilnic vin ca să mă vadă. Unii numai de frică. Alții ca să-și pună la adăpost viitorul. Gata să-și trădeze și propriile mame dacă... dacă... dacă... mereu e câte un dacă... dacă Biserica nu le va primejdui avutul, dacă Biserica nu se va amesteca în negoțul lor, dacă Biserica va ține Inchiziția departe de Granada. Numai atunci se vor converti la credința noastră și îi vor aduce prinosul uriașei lor lăcomii. Să-i blesteme Dumnezeu pe toți! Biserica noastră n-are nevoie de asemenea nenorociți demni de milă. Pedro de Granada va rămâne mahomedan până la sfârșitul zilelor lui. Să-l bată Dumnezeu pe el și pe toți cei ca el!"

Capitolul 8

De departe, de pe coasta muntelui, casele albe ale satului nu se mai zăreau, dar pâlpâirile lămpilor cu gaz care atârnau la porțile lor păreau fermecate din locul unde ședea Yazid. Știa că luminile n-aveau să se stingă până când femeile și bărbații din jurul lui n-aveau să se întoarcă acasă.

Curtea din fața conacului gemea de oameni. Stăteau așezați într-un mare cerc, pe covoare groase întinse pe iarbă. La răstimpuri, o flăcăruie mai lumina chipul lui al-Zindiq sau pe cel al lui Miguel, care ședeau în mijlocul cercului. Cărbunii care ardeau în sobe le țineau de cald. Se adunaseră peste două sute de oameni în acea seară, când începuse „lupta".

Această familie, care de veacuri nu se mai arătase interesată decât de plăcerile unei partide de vânătoare, calitatea sosului marinat turnat de bucătari peste friptura de miel gătită în ziua aceea sau de noile mătăsuri sosite la Gharnata din China, astă-seară dădea piept cu istoria.

Miguel dominase întreaga seară. La început, păruse cuprins de neîncredere și acreală. Izbânda Bisericii Catolice, superioritatea ei practică, spusese el, se datorau faptului că nici măcar nu încercase să îndulcească gustul amar al leacului. Nici măcar nu se obosise să mintă. Nu le căuta bunăvoința. Nu se prefăcea pentru a fi pe placul credincioșilor. Era dezgustător de directă. Îl scutura pe Om de umeri și îi urla în ureche: „Te-ai născut în rahat și vei trăi în el, dar s-ar putea să-ți dăruim iertarea pentru faptul de a fi atât de murdar, de josnic, de respingător,

dacă vei cădea în genunchi și te vei ruga în fiecare zi pentru iertare. Povara vieții tale jalnice, demne de milă, trebuie să ți-o duci pe umeri cu o adâncă umilință. Viața este și va rămâne un chin. Tot ce poți face este să-ți salvezi sufletul și, dacă faci asta și-ți ascunzi nemulțumirea în adâncul sufletului, s-ar putea să te mântuiești. Numai și numai asta îți va face viața pe lume un prinos mai puțin murdar decât în ziua venirii tale pe lume. Numai păcătoșii caută fericirea pe lumea asta".

Miguel se opri în acest punct și-și plimbă privirea peste fețele oamenilor. Păreau cuprinși cu toții de o transă și se uitau lung la el, plini de uimire. Cu o voce blândă, catifelată, îi purtase cu el prin trecutul lor, aducându-le aminte nu doar de gloriile Islamului, dar și de înfrângerile lui, de haosul, de cruzimile palatului, de luptele dinăuntru și de inevitabila lor autodistrugere.

— Dacă sultanii și califii noștri ar fi dorit ca lucrurile să rămână așa cum au fost mereu, și-ar fi schimbat felul în care domneau peste aceste meleaguri. Credeți că de plăcere am trecut de la o credință la alta? Chiar și astă-seară i-am supărat pe câțiva din familia mea, după cum ați văzut, dar am ajuns într-un punct al vieții mele în care nu mai pot ascunde adevărul. Iubesc satul și casa asta. Tocmai pentru că voia mea este ca vouă tuturor să vă meargă bine, vă rog, încă o dată, să cugetați cu luare-aminte. Este deja târziu, dar, dacă faceți precum vă zic, încă vă mai putem scăpa. Până la urmă vă veți converti, dar până atunci Inchiziția va veni aici și vă va lua la întrebări pe voi toți, ca să hotărască câți dintre voi s-au convertit cu adevărat și câți s-au prefăcut doar. De vreme ce unul dintre țelurile lor este să vă ia pământurile în numele Bisericii și al Coroanei, ei se vor folosi de beneficiul îndoielii. Eu nu vă pot obliga, dar cei care vor veni după mine nu vor mai fi la fel de mărinimoși.

Chiar dacă ceea ce le spunea el nu le era pe plac, majoritatea celor de față simțiră că era mai aproape de adevăr decât capetele înfierbântate, doritoare de război, pentru că, în spatele seninătății

nepăsătoare ce înconjura reşedinţa seniorială, mocnea o mare neliniște.

Unii dintre cei care veniseră cu prunci se făcuseră nevăzuți încă de la primele cuvântări, dar Yazid mai era treaz și se bucura de fiece clipă. Şedea lângă mama lui, înfăşurat în mantia ei largă, de lână. Lângă el stătea sora lui Hind, care, nedezmințindu-şi trăsăturile berbere moştenite pe linie maternă, dovedea o însufleţire ce uimea pe toată lumea, mai puţin pe fratele ei mai mic. Îşi întrerupsese bunicul de mai multe ori cu râsete răutăcioase la vorbele lui de duh şi uneori mai murmura câte un cuvânt nerușinat. Aerul nopții însă îi purta glasul până departe, iar femeile din sat o aplaudau. Miguel îi răspunsese fără supărare, admirând în secret cutezanța nepoatei lui şi zicând în gura mare că o îndrăgea nespus. Răspunsul ei la declarația lui de dragoste părintească fu cel obişnuit, dar de această dată merse prea departe şi şi-o făcu cu mâna ei:

— Când un şarpe spune că mă iubeşte, îl port la gât ca pe un colier.

Ama chicoti tare, ceea ce-l surprinse pe Yazid, care ştia că doica dezaproba din toată inima purtarea lui Hind. Dar nu i se alătură nimeni. Chiar dacă Miguel nu era la loc de cinste în rândul lor, acest soi de obrăznicie nu fu pe placul sătenilor, care socotiră asta o încălcare a legii ospitalității față de fiul lui Ibn Farid. Faptul că fusese asemuit unui şarpe îl supără pe bunic. Prin urechi îi pătrunse veninul nepoatei şi nu fu în stare să-şi oprească lacrimile.

Priveliştea unchiului său în lacrimi îl indignă la rândul său pe Umar, care se încruntă la soția lui, de la celălalt capăt al sobei unde stătea. Zubayda îl înțelese perfect. Îi porunci lui Hind în şoaptă să înceteze, amenințând-o c-o dă după fiul lui Miguel, netotul de Juan, dacă nu-şi ținea gura pe dată. Amenințarea dădu roadele dorite. Hind se strecură până la bunic şi îi ceru iertare la ureche. El îi dărui un surâs şi o mângâie pe cap. Se împăcară. Se aduse cafeaua.

Lui Hind nu-i părea rău deloc, de vreme ce-și făcuse auzite părerile în fața întregii adunări și, mai ales, a străinului care ședea în mijlocul ei. Ibn Daud, giuvaierul cu ochi verzi din al-Qahira și obiectul dorințelor ei, se adâncise în gânduri. Ibn Daud o descoperise pe Hind încă dinainte ca Yazid să-i dea în vileag secretul. Limba ascuțită și firea năbădăioasă a fetei îl încântaseră, dar astă-seară se lăsase furat de cele ce se vorbiseră. Neobrăzatul atac al lui Hind asupra bunicului ei îi smulsese un zâmbet, dar în acea seară îl frământau mai ales gândurile sumbre ale lui al-Zindiq.

Al-Zindiq, spre deosebire de Miguel, desființă credințele și superstițiile creștine. Luă în derâdere Biserica primară pentru neputința ei de a se împotrivi atacurilor păgâne. Pentru ce altceva să faci din Isa o divinitate, iar din mama lui un obiect de cult? Profetul Mahomed, dimpotrivă, respinsese aceleași atacuri, rezistase ispitei și distrusese cultul celor trei zeițe. Până acolo fu pregătit al-Zindiq să-i poarte în timp pe cei de aceeași religie cu el. Nu luă apărarea Islamului cu ascuțimea minții pentru care era renumit și la care se așteptau toți astă-seară. Era prea cinstit ca să nege acele lucruri spuse de Miguel, pe care le credea de neatins. În schimb, încercă să stârnească entuziasmul publicului său, aducându-le aminte că o stea care apunea pe un cer poate că răsărea pe altul. Zugrăvi victoriile musulmane din Istanbul în culori atât de vii, încât un fior de mândrie îi străbătu pe cei de față. Cât despre decăderea al-Andalusului, nu se arătă prea încrezător în unele dintre explicațiile mai populare.

— Mai ții minte, îi întrebă el, povestea sultanului din Tlemcen și a omului sfânt? Sultanul era înveșmântat în cele mai bogate straie ale lui când îl primi pe Abu Abdallah al-Tunisi. „Se cuvine prin datină să mă rog în aceste haine alese pe care le port?" își întrebă el învățatul musafir. Abu Abdallah râse și îl lămuri cu următoarele cuvinte: „Râd, o, mândre sultan, de slăbiciunea intelectului tău, de faptul că nu te cunoști pe tine însuți și de jalnica stare spirituală în care te afli. Pentru mine

ești ca un câine ce adulmecă sângele unui animal mort și mănâncă putreziciuni, dar care ridică un picior când se ușurează, ca să nu-și ude blana. Mă întrebi de haine, când suferințele alor tăi îți atârnă pe umeri". Sultanul începu să plângă. Își părăsi tronul și deveni un adept al sfântului.

Al-Zindiq își termină povestea în mijlocul mulțimii care striga „Pe Allah!" și al însuflețirii generale a celor de față care spuneau că, dacă toți regii musulmani din al-Andalus s-ar fi purtat așa, adepții Profetului nu s-ar mai găsi acum într-o stare atât de grea. Aceasta era reacția la care se așteptase al-Zindiq, iar acum îi înfruntă foarte hotărât:

— Sună bine, dar chiar ne-ar fi salvat? Nu prea cred. Nici o religie nu poate schimba căile regilor noștri dacă nu se ridică pe ceva mai mult, pe acel ceva numit de marele învățat Ibn Khaldun solidaritate. Înfrângerile noastre sunt fructul neputinței de a păstra unitatea țării. Am permis califatului să se prăbușească și am lăsat buruieni otrăvite să crească în locul lui, până când au acoperit fiecare deget de pământ din grădina noastră. Marii stăpâni s-au năpustit asupra al-Andalusului și l-au împărțit între ei. Fiecare a ajuns un mare grangur peste câte o curticică, în vreme ce lucrurile se petreceau tocmai invers în regatele creștinătății. Am întemeiat multe dinastii, dar n-am reușit să găsim o cale de a-i guverna pe ai noștri potrivit vocii rațiunii. N-am reușit să întocmim legi politice, care i-ar fi apărat pe toți cetățenii împotriva capriciilor conducătorilor. Noi care ne-am aflat în fruntea întregii lumi în domeniile științei și arhitecturii, medicinei și muzicii, literaturii și astronomiei, noi care am fost aleșii, n-am izbutit să găsim drumul spre statornicie și spre o guvernare călăuzită de rațiune. Iată care ne-a fost slăbiciunea, iar creștinii Europei au avut ce învăța din greșelile noastre. Asta, și nu felul în care s-au înveșmântat regii noștri, a abătut blestemul asupra Islamului acestor locuri. Știu că unii dintre voi cred că ne va veni ajutor de la sultanul din Istanbul.

Nu prea cred, prieteni. Mă gândesc că turcii vor cuceri Orientul și ne vor lăsa să fim înghițiți de creștini.

Umar era adânc mișcat atât de Miguel, cât și de al-Zindiq, dar obosise. Erau lucruri mai arzătoare legate de familia lui care-l îngrijorau și îl împiedicau să se aplece pe deplin asupra celor ce se întâmplau în acea seară. Dorea să pună capăt adunării, dar unele tradiții căpătaseră în timp un statut semireligios și deveniseră parte din regulile disputei. Cu o voce care urmărea să le taie orice avânt, Umar întrebă dacă nu mai doreau și alții să ia cuvântul. Spre marea lui supărare, un bătrân țesător se ridică în picioare:

— Pacea fie cu tine și Dumnezeu să vă aibă în pază pe dumneata și pe familia dumitale, Umar bin Abdallah, începu țesătorul. I-am ascultat atât pe Excelența Sa, episcopul de Qurtuba, cât și pe Ibn Zaydun , care-și spune al-Zindiq, cu mare atenție. Nu am cunoștințele lor, dar doresc să întăresc un lucru. Cred că înfrângerea noastră a început încă din primul veac în care Tarik Ibn Ziyad a aruncat ancora pe stânca ce astăzi îi poartă numele. Când cei doi generali ai noștri au ajuns la munții cărora francii le zic Pirinei, au zăbovit pe creastă și s-au uitat în jos la moșia galilor. Pe urmă, s-au privit unul pe altul în ochi. N-au scos nici un cuvânt, dar ambii generali au avut același gând. Dacă voiau să păstreze al-Andalusul, trebuiau să cucerească Țara Francilor. Ne-am străduit. Da, ne-am străduit. Multe orașe ne-au căzut în mâini, dar cel mai hotărâtor conflict din istoria noastră a fost confruntarea dintre armatele noastre și cele ale lui Carol Martel, chiar la marginea orașului pe care ei îl numesc Poitiers. Am pierdut în ziua aia șansa de a cuceri regatul francilor, dar am mai pierdut și al-Andalusul, deși puțini dintre noi mai recunosc faptul ăsta. Singura cale de salvare a acestui pământ în numele Profetului nostru ar fi fost construirea unei moschei pe locul catedralei Notre-Dame din Paris. Asta-i tot ce am avut de zis.

Atunci Umar îi mulțumi din plin pentru că i-a înălțat la o înțelegere mai înaltă a răscrucii la care se aflau și le ură tuturor celor de față noapte bună.

Pe când mulțimea se împrăștia, Ama îl luă pe Yazid de mână și intră cu el în casă, nu înainte de a observa că un număr neobișnuit de mare de bărbați îi strângeau mâna lui Miguel cu multă căldură. Printre aceștia se găsea și fratele lui natural, Ibn Hasd. Când cei doi ajunseră unul în fața celuilalt, Hind fu iar izbită de asemănarea dintre ei, când îi priveai din profil. Zubayda rămase în picioare lângă soțul ei, schimbând urări de bine cu bărbații și femeile din sat, pe măsură ce-și luau la revedere.

Spre deosebire de tatăl și de bunicul său, legăturile lui Umar cu țăranii și țesătorii ale căror familii trăiau în Hudayl erau călduroase chiar. Stăpânul se ducea la nunțile și la înmormântările lor, arătându-le că le știa numele și câți copii aveau, ceea ce-i surprindea plăcut pe săteni.

— Stăpânul ăsta e un domn, îi zise un țesător nevestei lui. Nu e nici o îndoială că așa stau lucrurile. Se bucură de pe urma muncii noastre la fel ca și străbunii lui, dar el este un domn cumsecade.

Astă-seară nu mai era timp pentru astfel de amabilități. Umar nu mai avea răbdare. Nu vorbise prea mult și aștepta acum cu nerăbdare ca ei toți să se întoarcă la casele lor. Zubayda îi spusese în timpul cinei, care fusese servită mai devreme în acea zi, pentru a se putea găzdui dezbaterea, că primul lor născut era amestecat într-o întreprindere nesocotită și prostească, iar ea se temea pentru viața lui. Servitoarele din sat îi dăduseră de știre că Zuhayr aduna tineri pentru „bătălie". Zuhayr nu era de față, iar când porunciră să-l caute, rândașul raportă că înșeuase armăsarul preferat al tânărului conaș, dar nu i se dezvăluise nimic legat de locul spre care se îndrepta. Tot ce știa era că Zuhayr al-Fahl luase cu el două pături. Când grăjdarul ieși din cameră, Hind nu-și putu opri un surâs. Lui Umar îi fu destul pentru a înțelege cum stăteau lucrurile:

— Câine nenorocit! Bunicul lui intră într-o dispută cu marele său prieten, Ibn Zaydun, pentru chestiuni de viață și de moarte în privința familiei, credinței și viitorului tuturor și unde-i cavalerul nostru? Își face de lucru pe vreo costișă de deal, lăsând cu burta la gură vreo nenorocită de servitoare.

Din casă, Zuhayr urmărise cum pleca lumea, simțind regretul de a nu fi fost de față la această importantă adunare. Se simțea sătul și dezgustat față de propria lipsă de disciplină și de afinitățile lui cu regnul animalelor, dar... dar, se gândi el retrăind experiența, Umayma era atât de diferită de acele târfe boite din Gharnata, a căror carne era atinsă de atâtea mâini la fiecare oră din zi și din noapte! Umayma îl făcea să se simtă un adevărat cuceritor. Îi ațâța dorința. Nici nu-i cerea, nici nu se aștepta la ceva mai mult de la el. Dacă nu s-ar fi dus la ea în seara aceasta, se putea să n-o mai vadă nicicând. Peste trei luni avea să se mărite cu Suleiman, țesătorul chel și saşiu care țesea cea mai fină mătase din tot satul, dar care nu ajungea nici la genunchiul lui Zuhayr al-Fahl, când venea vorba de meșteșugurile care contau cu adevărat.

— Ei bine? își surprinse tatăl fiul. Unde ai fost? C-ai lipsit de la masă am înțeles, dar să îți iei tălpășița de la o adunare în ultimul ceas? Oamenii au băgat de seamă lipsa ta. Ibn Hasd și Suleiman țesătorul au întrebat de sănătatea ta!

— Pacea fie cu tine, tată, mormăi Zuhayr, încercând zadarnic să-și ascundă stânjeneala. Eram pe-afară cu prietenii. O seară nevinovată, n-ai nici o îndoială.

Umar se uită la fiul său și nu-și putu reține un surâs. Băiatul era un mincinos atât de prost! Avea ochii căprui deschis ai mamei lui și, văzându-l cum stătea acolo în picioare, în fața lui, tatăl fu cuprins de un val puternic de iubire. A fost o vreme când erau apropiați. Umar și-a învățat primul născut să călărească și să vâneze, el a fost cel care l-a dus să înoate în râu. Băiatul îșI însoțise adesea tatăl la curtea de la al-Hamra. Acum i se părea că-l lăsase prea multă vreme de capul lui, mai ales de la naşterea

lui Yazid. Cât de diferiți erau băieții lui și cât de mult ținea la amândoi!

Se prăvăli pe o pernă mare:

— Ia un loc, Zuhayr! Maică-ta îmi spune că ai pus ceva la cale. Despre ce e vorba?

Tânărul deveni foarte serios. Arăta dintr-odată mai bătrân decât era.

— Mă duc, tată. Mâine, la revărsatul zorilor. Aș fi vrut să-mi iau rămas-bun de la fiecare dintre voi în noaptea asta, dar Yazid doarme dus, iar eu n-aș putea pleca fără să-l mai strâng o dată în brațe. Mă duc la Gharnata. Nu-i putem lăsa pe călugări să ne îngroape de vii. Trebuie să facem ceva până nu-i prea târziu. Se pune la cale o revoltă. E o luptă cu creștinătatea, tată. Mai bine mor în luptă decât să trăiesc ca un rob.

Inima lui Umar începu să-i bată nebunește în piept. Văzu cu ochii minții o ciocnire cu soldații căpitanului general. Zăpăceală. Se ridică săbiile, se aud gloanțe șuierând, iar Zuhayr al lui zace pe iarbă cu o gaură în cap.

— Este un plan nesăbuit, copile. Majoritatea acestor tineri care se fălesc cu vorbe umflate în băile Gharnatei o vor lua la fugă cum vor da cu ochii de trupele castiliene. Lasă-mă să termin. N-am nici o îndoială că vei găsi câteva sute de băieți care să lupte alături de tine. Istoria e plină de tineri nesocotiți îmbătându-se cu religie și repezindu-se să se ia la luptă cu necredincioșii. Mult mai lesne este să dai pe gât otravă sub un copac lângă apele unui râu și să mori în pace. Dar încă mai bine este să trăiești, fiule!

Mintea lui Zuhayr mai era cuprinsă încă de îndoială, dar își dădea seama că era mai bine să nu-i destăinuie acest lucru tatălui său. Nu-și dorea deloc să fie întors din drumul pe care o apucase împreună cu prietenii lui încă de la rugul aprins în Bab al-Ramla. Chipul îi era încă întunecat de neliniște.

— Spre deosebire de ceea ce-ți închipui tu, tată, nu trag cine știe ce nădejde că vom izbândi, dar revolta trebuie pornită.

— De ce?

— Pentru ca lucrurile să rămână neschimbate în regatul nostru din Gharnata. Este rău, dar mai bine să rămâi așa decât să fii predat bestiilor lui Torquemada, pe care ei îi numesc preoți și acoliți. Dacă ultimul nostru sultan – să-l bată Dumnezeu! – nu s-ar fi închinat fără luptă, lucrurile ar fi stat astăzi altfel. Izabela se poartă cu noi de parc-am fi niște câini. Îndrăzneala noastră le va arăta lor și celor de aceeași credință cu noi de pe întregul teritoriu al peninsulei că vom muri cu fruntea sus, nu în genunchi, că mai există încă viață sub ruinele civilizației noastre.

— Nerodule! Nerodule!

— Întreabă-l pe Ibn Daud ce-a văzut la Sarakusta și Balansiya, în drum spre Gharnata. Orice musulman care a fugit din calea creștinilor a zis același lucru.

În pofida lui însuși, Umar fu copleșit de un neobișnuit sentiment de mândrie pentru fiul său. Nu-l crezuse pe Zuhayr în stare de toate astea.

— Despre ce vorbești tu, băiete? Parcă n-ai fi tu însuți. Grăiești în cimilituri.

— Vorbesc despre ceea ce se citește pe fețele preoților creștini când se duc să supravegheze chinul nevinovaților și pe cei rămași orfani în temnițele Inchiziției. Dacă nu punem acum mâna pe arme, totul se va duce de râpă, tată! Totul!

— Poate că așa va fi oricum, fie că vă duceți sau nu la luptă.

— Poate!

Umar știa că Zuhayr, în străfundurile cugetului său, era ros de îndoială. Își înțelegea fiul. Dând glas punctului său de vedere la moschee și lăudându-se cu victoriile care-i așteptau pe el și pe prietenii lui, băiatul se simțea prins într-o capcană.

— Ești încă tânăr, Zuhayr! La vârsta ta, moartea pare doar o amăgire. N-am să te las să-ți irosești viața în van. Mie poate să mi se întâmple orice, acum când am hotărât că nu mă voi converti. Dar cine va avea grijă de maică-ta și de surorile tale după ce mă voi duce eu? Yazid? Ne-au luat puterea și autoritatea,

dar încă nu s-au atins și de pământurile noastre. Ne mai putem bucura de avutul nostru în pace și în demnitate. De ce ar trebui să le stea în cale castilienilor al-Hudayl? Ochii le sunt îndreptați spre o lume nouă, spre munții ei de aur și de argint. Ne-au învins și în zadar ne-am mai împotrivi. Îți poruncesc să rămâi aici!

Zuhayr nu știa ce înseamnă o bătălie adevărată. Experiența lui se limita la pregătirea minuțioasă în artele războiului din copilăria sa. Era un priceput spadasin, iar îndrăznelile lui în șa erau bine-cunoscute tuturor celor care participaseră la turneele din Gharnata organizate în cinstea Profetului. Nu putea uita însă că de data asta trebuia să încrucișeze sabia cu un dușman real.

Pe când se uita în ochii posomorâți ai părintelui său, Zuhayr înțelese că era ultima lui șansă de a se mai putea răzgândi. N-avea decât să le aducă la cunoștință ciracilor lui că taică-său îl oprea acasă. Umar era prețuit peste tot și ei toți aveau să-l înțeleagă. Oare așa era? Zuhayr nu putea răbda gândul ca unul dintre prietenii lui să-l învinovățească de lașitate. Dar asta nu era singura lui grijă. Flăcăul nu mai credea că al-Hudayl se găsea în siguranță atâta timp cât Ximenes făcea tot ce-l tăia capul la Gharnata, ceea ce-l făcea să creadă că, lucru primejdios, Umar nu înțelegea cum s-ar fi cuvenit vremurile pe care le trăiau.

— Abu, începu Zuhayr să se tânguie, de nimic nu-mi pasă mai mult decât de siguranța căminului și a moșiilor noastre. Iată de ce trebuie să mă duc. M-am hotărât. Dacă-mi poruncești să rămân aici împotriva voinței și a judecății mele, atunci, negreșit, mă voi supune, dar voi fi nefericit și, când fericirea mă părăsește, Abu, mă gândesc la moarte ca la o alinare. Chiar nu vezi că pustnicii vor distruge totul? Mai devreme sau mai târziu vor ajunge și în al-Hudayl. Vor să facă un pustiu din tot al-Andalusul. Vor să ne ardă memoria pe rug. Cum atunci să cruțe ei fie și o singură oază de islamism? Nu mă sili să rămân. Trebuie să înțelegi că ceea ce vreau să fac este singura cale ce ne-ar mai putea salva vatra și credința.

Umar nu se lăsă convins, iar disputa lor continuă. Zuhayr se făcea tot mai neînduplecat, pe măsură ce orele treceau. Într-un târziu, tatăl pricepu că fiul său nu mai putea fi ținut acasă împotriva voinței sale. Chipul i se înmuie. Tânărul își dădu pe dată seama că învinsese în prima lui bătălie. Cunoștea firea părintelui său. Odată ce Umar încuviința ceva, se dădea îndărăt și nu se mai amesteca.

Cei doi bărbați se ridicară. Tatăl își strânse fiul la piept și îl sărută pe amândoi obrajii. Apoi se duse la un cufăr mare în care se afla sabia lui Ibn Farid. Scoase arma și, ținând-o cu ambele mâini, o ridică deasupra capului lui Zuhayr și i-o puse în mână.

— Dacă trebuie să te duci la luptă, atunci cel mai bine este s-o faci cu o armă pusă la încercare în nenumărate bătălii.

Ochii lui Zuhayr se umeziră.

— Vino, îl îndemnă Umar bin Abdallah. Haide, să mergem să-i spunem și maică-tii.

Pe când Zuhayr, purtând cu mândrie sabia străbunicului său, își urma tatăl prin curtea interioară, dădură nas în nas cu Miguel și cu Zahra. Patru glasuri diferite răsunară la unison:

— Pacea fie cu voi!

Miguel și Zahra văzură sabia tatălui lor și înțeleseră totul.

— Dumnezeu să te aibă în pază, copile! îi ură Zahra, sărutându-l pe obraji.

Zuhayr nu răspunse, ci rămase cu ochii pironiți la cei doi bătrâni. Întâlnirea neașteptată cu ei îl tulburase. Apoi tatăl lui îl bătu ușor pe umăr și amândoi se îndepărtară. Nu trecuseră decât câteva clipe. Flăcăul se gândi că era semn rău.

— Miguel va...? începu el să-și întrebe tatăl, dar Umar clătină din cap în semn că nu.

— Nici să nu te gândești, îl avertiză el în șoaptă. Bunicul tău Miguel nu va pune Biserica înaintea propriei sale familii.

O vreme cei doi bătrânei rămaseră cuminți, ca niște străji de gardă, vestigii ale unei generații dispărute. Cerul era spuzit de stele, dar nici el și nici opaițul singuratic din perete, de

deasupra intrării de la camera de baie, nu luminau decât slab. În umbrele nopții, cu spinările lor încovoiate, înfășurați în șaluri groase, de lână, semănau cu doi pini pitici, bătuți de vreme. Episcopul fu cel care rupse tăcerea:

— Mă tem de ce-i mai rău.

Zahra tocmai se pregătea să spună ceva, când Hind și Ibn Daud, urmați de trei slujnice, ieșiră în curte. Nici unul dintre ei nu-i zăriră pe Miguel și pe bătrâna doamnă. Tânărul făcu o plecăciune și era pe cale să se îndrepte spre camera lui, când auzi un glas:

— Ibn Daud!

Fu Hind cea care răspunse:

— Pe Allah! M-ai speriat, bunicule! Pacea fie cu tine, bunicuțo!

— Vino, îl invită Miguel pe tânărul oaspete, condu-mă până-n camera mea, care-i lângă dormitorul tău. N-am crezut să apuc ziua în care am să stau într-una dintre odăile rezervate pentru oaspeți din casa mea.

— Prostii, făcu Zahra. Unde voiai să te pună? În grajduri? Hind, am nevoie de tine să-mi ții de cald în noaptea asta. Frigul îmi intră în oase și tot simt o durere în piept și în umeri.

— Da, bunicuțo, se înduplecă Hind, dându-le drumul servitoarelor cu un semn din cap și privind cu jind la spinarea tânărului cu ochii verzi.

Ibn Daud îl însoți pe episcop prin coridorul ce lega curtea de șirul de odăi pe care Ibn Farid le clădise în continuarea conacului. Acolo cavalerii creștini veniți la ei în vizită fuseseră ospătați și îmbiați cu desfătări nocturne.

„Ce curios, își zise Zahra în sinea ei, că astă copilă pe care abia de-o cunosc și care abia a împlinit optsprezece ani îmi amintește atât de mult de tinerețea mea. Tatăl ei încă se mai uită la ea ca la un boboc de floare. Cât de mult greșește, cât de mult greșesc toți tații și vor mai greși! Este deja în floare, ca florile de portocal primăvara. Acele flori a căror mireasmă ne trezește simțurile la viață."

Ca și cum ar fi vrut să fie mai sigură, Zahra se ridică ajutându-se de o pernă și își coborî privirea către nepoata ei, care îi frământa degetele de la piciorul stâng cu stăruință, dar și cu blândețe. Chiar și în lumina slabă a opaițului, tenul lui Hind, de obicei de culoarea mierii sălbatice, se îmbujorase și se însuflețise. Ochii îi străluceau, iar gândurile îi zburau în altă parte. Erau semnele bine-cunoscute.

— Te iubește la fel de mult pe cât îl iubești tu?

Neașteptata întrebare o făcu pe fată să tresară:

— Despre cine vorbești, bunicuțo?

— Haide, copilă, sfiala nu-ți stă-n fire. Ți se citește totul pe față. Eu mă gândeam că te bucurai de cele petrecute în seara asta. Mi-a zis Miguel ce i-ai strigat. Nu-i chiar așa de supărat pe tine, te admiră pentru asta, dar ți-a ieșit cu totul din minte, nu-i așa? Unde-ai fost?

Hind, spre deosebire de liniștita și cumpănita ei soră mai mare, Kulthum, avea o fire ce o împiedica să se prefacă. La vârsta de nouă ani uimise un scolastic musulman din Ishbiliya, care întâmplător mai era și văr primar cu mama ei, cerându-i să interpreteze *al-koran*-ul. Teologul denunțase toate plăcerile la care se dedau nobilii musulmani drept „interzise" și își alcătuise în așa fel pledoaria, încât să arate că toată acea desfrânare smintită atrăsese decăderea al-Andalusului. Hind îi întrerupsese spusa într-un chip antologic, de care piticul și prietenii lui din sat încă-și mai aduceau aminte cu plăcere.

— Unchiule, îl întrebase fetița cu un surâs plin de dulceață, așa cum nu-i stătea deloc în fire. Oare Profetul nostru – Pacea fie cu el! – n-a zis odată într-un *hadith* ce nu poate fi pus sub semnul întrebării că îngerii n-ar îndrăgi decât trei sporturi?

Teologul, păcălit de zâmbetul ei și încântat că o copiliță putea fi o așa bună cunoscătoare a scrierilor sfinte, își mângâiase barba și îi răspunsese prietenos:

— Și care ar fi ele, micuța mea prințesă?

— Păi cum? Călăria, tragerile cu arcul și săgeata și amorul, firește!

Unchiul din Ishbiliya se înecase cu îmbucătura de carne pe care tocmai o luase. Până atunci, înghițise fără probleme. Zuhayr ceruse voie să se ridice de la masă, scuzându-se, și se tăvălise pe jos de râs în bucătărie. Zubayda nu reuși să-și ascundă zâmbetul, iar Umar rămase să schimbe vorba, ceea ce și făcu, oarecum pe nesimțite. Doar Kulthum păstrase tăcerea și îi întinsese unchiului un pahar cu apă. Din cine știe ce pricină gestul acela îl mișcase profund pe scolastic. Fiul său tocmai urma să se însoare cu fata cea mai mare a lui Umar luna următoare. Zubayda îi povestise Zahrei întâmplarea. Bătrâna izbucnise în râs și tocmai amintirea lui o făcea să-i zâmbească nepoatei sale:

— Urechile mele-și pierd răbdarea, copilă!

Hind, care până atunci nu îndrăznise să-și dezvăluie secretul nimănui în afară de slujnica ei preferată, ardea să se spovedească în fața cuiva din familie. Se hotărî să-i spună Zahrei întreaga istorie. Ochii începură din nou să-i surâdă:

— Încă din prima zi s-a întâmplat, bunicuțo! Încă din prima zi în care l-am văzut am știut că nu-mi doream nici un alt bărbat.

Zahra continuă să zâmbească și să dea din cap gânditoare:

— Prima dragoste poate n-o fi cea mai fericită, dar, de obicei, este cea mai adâncă.

— Cea mai adâncă și cea mai bună! Trebuie să fie cea mai bună!

Ochii lui Hind ardeau ca două opaițe. Îi povesti de sosirea lui Ibn Daud în al-Hudayl, de impresia pe care el o făcuse întregii familii. Tatăl ei îl plăcuse imediat pe tânărul student și îi oferise o slujbă ca profesor particular al familiei. Au asistat cu toții la prima lui lecție. Ibn Daud le-a explicat filozofia lui Ibn Khaldun, așa cum era interpretată în al-Qahira. Zubayda îl luase la întrebări destul de amănunțite, în privința felului în care teoriile lui Ibn Khaldun puteau oferi o explicație tragediei din al-Andalus: „Bolovanii răzleți", îi răspunsese el, „n-ar putea clădi un zid de cetate trainic".

— Hind, se rugă Zahra, sunt prea bătrână ca să prețuiesc fiecare amănunt. Accept fără tăgadă că băiatul este și inteligent, și chipeș, dar dacă mai continui așa, s-ar putea să nu mai rămân în viață până-ți termini tu povestea! Ce s-a întâmplat astă-seară? După reuniune?

— Tata și-a făcut griji în privința lui Zuhayr și, înainte să-mi pot da eu seama, întreaga familie intrase în casă. M-am dus la Ibn Daud, i-am zis că simțeam nevoia să iau o gură de aer proaspăt și l-am rugat să mă ia cu el la o plimbare.

— L-ai rugat?

— Da, l-am rugat.

Zahra își dădu capul pe spate și râse. Apoi luă fața lui Hind în palmele ei zbârcite și o mângâie pe obraji.

— Dragostea poate fi un șarpe care se preface că e colier sau o privighetoare ce refuză să se mai oprească din cântul ei. Te rog, continuă!

Și Hind îi povesti cum o servitoare le-a deschis calea cu un opaiț, în vreme ce alte două i-au urmat la o distanță cuviincioasă, pân-au ajuns la livada de rodii.

— Livada de rodii? se miră Zahra cu glas pierit, încercând să-și potolească bătăile inimii. Pâlcul de copaci încă se mai vede în fața casei când te întorci din sat? Când te întinzi la pământ te mai simți ca-ntr-un cort de rodii cu un geamlâc rotund în vârf? Și când deschizi ochii și te uiți prin el, stelele mai dansează încă pe cer?

— Nu știu, bunicuțo. N-am apucat să mă întind pe iarbă.

Cele două femei se uitară una la alta și izbucniră în râs.

— Am vorbit, continuă Hind, despre casa noastră, despre sat, despre neaua din munți, despre primăvara care se apropie și, după ce-am terminat de vorbit despre toate lucrurile astea lipsite de însemnătate, am rămas tăcuți și ne-am privit în ochi. Parc-ar fi trecut un an până s-a hotărât el să rupă tăcerea. M-a luat de mână și mi-a șoptit că mă iubește. În clipa aceea, slujnicele au început să tușească tare. Le-am prevenit că, dacă mai fac asta,

am să trimit după Inchiziție să le ardă de vii. Pe urmă n-aveau decât să tușească în iad cât le-o plăcea. M-am uitat în ochii lui și mi-am mărturisit dragostea pentru el. I-am luat fața în mâini și l-am sărutat pe buze. Mi-a zis că mâine o să ceară binecuvântarea tatei să se însoare cu mine. L-am sfătuit să fie cu băgare de seamă. Mai bine mă lasă pe mine să-i pregătesc calea. În drum spre casă am simțit o durere în tot trupul și mi-am dat seama că era dorința mea pentru el. M-am oferit să mă duc la el în cameră în noaptea asta, dar el a fost cât pe ce să leșine când m-a auzit: „Sunt oaspetele tatălui tău. Te rog, nici măcar să nu îți treacă prin minte c-aș putea cumva să profit de ospitalitatea lui și să-i trădez încrederea. Ar fi o rușine". Mulțumesc lui Dumnezeu că ești aici, bunică Zahra! N-aș mai fi putut să țin în mine asta prea mult!

Bătrâna se așeză în capul oaselor pe pat și o strânse pe Hind la pieptul ei. Propria ei viață i se perindă prin minte și o făcu să se cutremure. Nu dorea ca această fată, în pragul tinereții sale, să facă aceleași greșeli, să se aleagă cu aceleași răni sufletești ca ea. Avea să stea ea de vorbă cu Umar și cu Zubayda în numele tinerilor îndrăgostiți. Era limpede că băiatul era un sărăntoc, dar vremurile se schimbaseră. Pe nepoata sa o încurajă:

— Dacă ești sigură de el, atunci nu trebuie să-i dai cu piciorul. Nu mai vreau să aud peste un veac de legenda unui tânăr cu ochii verzi care hoinărea prin acești munți, cu inima frântă și mințile rătăcite, mărturisindu-i râului dorul său după o femeie pe nume Hind. Uită-te la mine, copilă! O durere încă-mi mai apasă pe inimă. Pe mine dragostea m-a pârjolit. Mi-a mâncat măruntaiele până n-a mai rămas nimic și am început să-mi desfac picioarele dinaintea oricărui *caballero* ce dorea să intre în mine, fără să-mi pese dacă-mi plăcea sau nu ceea ce urma. A fost felul meu de a-mi înăbuși focul inimii. Numai când m-au găsit goală în șanțurile de lângă Qurtuba s-au hotărât să mă trimită la *maristan* în Gharnata. Să nu faci niciodată greșelile mele! Mai bine ai face să fugi cu băiatul ăsta și să descoperi

peste șase luni că tot ce voia el era să se înfrupte din piersicile astea două decât să accepți un refuz din partea părinților tăi. Prima cale îți va aduce jalea câteva luni, poate chiar un an. Cea de-a doua te va duce la disperare, iar disperarea îți macină sufletul. Este cel mai rău lucru din lume. Voi sta eu de vorbă cu maică-ta și cu taică-tău. Vremurile s-au schimbat și, oricum, Ibn Daud al tău nu este fiul vreunui slujitor din casa asta. Acum du-te la tine în cameră și lasă-te purtată pe aripile visurilor viitorului.

— Așa voi face, bunicuțo, dar mai este o întrebare pe care, dacă te învoiești, aș dori să ți-o pun.

— Întreabă-mă!

— Umblă o istorie în sat despre bunicul Miguel...

— Vai, da! E o treabă veche despre fiica țesătorului. Nu-i nici un secret. Ce-i cu asta?

— Nimic. Așa-i. N-a fost nici un secret. Ce doream eu să te întreb era dacă ce zic ei de Miguel și de mama lui, doamna Asma, este adevărat?

Zahra își închise ochii și strânse din pleoape, sperând ca întunericul să învăluie în uitare amintirea acelei dureri, pe care Hind îi cerea acum s-o retrăiască. Încetul cu încetul, chipul i se destinse, iar pleoapele i se ridicară:

— Nu știu care-i răspunsul. Fusesem deja izgonită de acasă și trăiam la Qurtuba de ceva vreme. Obișnuiam să-i zicem Asmei „măicuța mică", ceea ce stârnea râsul tuturor, până și lui Ibn Farid. M-am supărat foarte tare când am auzit că Asma a murit. Meekal? Miguel?

Zahra ridică din umeri.

— Dar bunicuțo... începu Hind.

Bătrâna o reduse la tăcere cu un gest:

— Ascultă-mă cu luare-aminte, Hind bint Zubayda. N-am vrut niciodată să știu despre asta. Amănuntele nu m-au interesat. Asma, pe care eu am iubit-o ca pe o soră, nu mai putea fi întoarsă la viață, și nici mama lui Ibn Zaydun. Poate că tot ce zic ei s-a petrecut cu adevărat, dar au fost doar trei martori

care au cunoscut împrejurările de atunci. Doi dintre ei au murit și nu cred că l-a luat careva vreodată la întrebări pe Meekal. Poate că atunci când s-a convertit a dezvăluit întregul adevăr la confesional, caz în care unei a treia persoane i-a fost încredințată toată tărășenia. Ce mai contează acum? Când vei crește, vei mai auzi, fără îndoială, de tragedii asemănătoare ale altor familii sau ale altor ramuri ale familiei noastre. Îți mai amintești de acel văr al maică-tii din Ishbiliya?

Pe chipul lui Hind se citea uimirea.

— Trebuie să-ți amintești! Vărul atât de religios din Ishbiliya, căruia nu-i venea să creadă că știai *hadith*-ul la o vârstă atât de fragedă?

— Ăla? făcu Hind zâmbind cu gura până la urechi. Ibn Hanif. Viitorul socru al lui Kulthum. Ce-i cu el?

— Dacă vreodată vor încerca ei să aducă vorba de biata Asma pentru a o umili pe Kulthum a noastră, tu poți să-i întrebi de numele adevăratului tată al lui Ibn Hanif. Cu siguranță n-a fost Hanif.

Fiecare firicel de răutate ce sălășluia în Hind se trezise acum la viață. Secretul pe neașteptate dezvăluit i-l izgoni până și pe Ibn Daud din minte pentru câteva minute.

— Spune-mi, bunicuțo, te rog! Te rog!

— Am să-ți spun, dar nu trebuie să-i mărturisești nimic lui Kulthum, decât dacă ți se pare că ar avea nevoie să știe. Îmi făgăduiești?

Hind consimți nerăbdătoare cu un semn din cap.

— Tatăl lui Ibn Hanif a fost și tatăl mamei sale. Nimeni din acea familie n-a simțit nevoia să-și ia singur viața. Nu prea cred că Ibn Hanif are habar de treaba asta. Cum ar putea să știe ceva? Mama și tatăl lui au luat cu ei secretul în mormânt. Dar bătrânii servitori din casă mai știu. Slugile știu totul. Iată cum a ajuns povestea la urechile noastre.

Hind se cutremură la auzul acelor cuvinte. În cazul Asmei moartea, cel puțin, șterse totul cu buretele, dar la Ishbiliya...

— Am obosit, copilă, iar tu ai nevoie de somn, mărturisi Zahra, făcându-i semn să plece din cameră.

Hind, dându-și seama că în zadar ar mai fi stăruit asupra acelui lucru, se sculă din pat, se înclină și sărută obrajii scofâlciți ai Zahrei:

— Pacea fie cu tine, bunicuțo. Somn ușor!

După ce fata ieși, Zahra fu asaltată de amintirile tinereții sale. Nu trecea o zi fără să nu-și amintească vreo întâmplare din trecutul ei. În liniștea sinistră a *maristan*-ului din Gharnata își amintise vreo trei sau patru ani buni din viața sa, pe care îi retrăise și voise să-i aștearnă pe hârtie. Dar cu trei zile înainte de întoarcerea ei în satul neamului său, își distrusese toate scrierile pe o reproducere în miniatură a rugului aprins de Ximenes în piață. Făcuse acest lucru în credința că viața ei nu era de nici un interes pentru nimeni în afară de ea însăși, iar ea era cu un picior în groapă. Nu i-a trecut prin minte că făcând *tabula rasa* din trecutul ei, din ceea ce ea socotea că erau amintirile mumificate ale propriei sale vieți arunca în foc o cronică unică a unui anumit mod de a trăi.

Se bucurase sincer de reîntoarcerea ei în bătrâna casă părintească, pe care o găsise locuită de Umar și ai lui. De zeci de ani încercase să-și stăpânească propriile porniri, încetând cu bună știință legăturile cu întreaga familie, așa încât acum se trezi copleșită de un puternic val de iubire. Numai când era singură o bântuiau durerile vieții sale.

Să luăm, de pildă, întâlnirea ei cu Ibn Zaydun la masa din acea seară. În pofida ei înseși, își simțise inima zbătându-i-se în piept, ca o pasăre închisă în colivie, la fel ca odinioară, când îi căzuseră ochii pentru prima oară asupra lui, cu atâta amar de vreme în urmă. Când restul familiei avusese tactul să-i lase să-și soarbă ceaiul cu aromă de mentă în doi, nu se simțise în stare să rostească nici un cuvânt. Chiar și atunci când el i-a spus cu glasul lui de altădată, ce nu încetase să-i răsune în urechi și pe care-l găsea acum neschimbat, că i-a scris o lungă scrisoare

în fiecare săptămână de la despărțirea lor, ea simți o stranie nepăsare. Acela era bărbatul pentru care-și distrusese ea viața?

El simțise cum emoția o părăsea și se lăsase în genunchi ca să-i mărturisească faptul că nu încetase nicicând s-o iubească, că nu se mai uitase la nici o altă femeie, că în fiecare zi dată de la Dumnezeu trecea printr-un ceas de durere. Zahra rămase ca de piatră. Își dădu seama că amărăciunea ei, că mânia ei față de lașitatea lui în toți acești ani, când el se resemnase că era fiu al unei roabe și o lăsase pradă neamului său nobil, n-o mai părăsise de atunci. Acest resentiment, înlocuit cât stătuse închisă de imaginile mai plăcute ale legăturii lor de dragoste tulburătoare și secrete, nu încetase totuși să crească, așa încât acum nu mai simțea nici un strop de iubire pentru el. Îi făcu plăcere să-și dea seama de asta. După ce zăcuse atâția ani de zile în lanțurile dragostei, era iarăși liberă. „Mă întreb, se gândi ea, ce s-ar fi putut întâmpla dacă ne-am fi întâlnit din nou acum douăzeci de ani. Aș fi scăpat de el la fel de ușor ca acum?"

Ibn Zaydun își dădea seama că amăgitoarea lor poveste de iubire se sfârșise. Urându-i cele cuvenite și luându-și rămas-bun, văzu răceala din ochii ei, ceea ce-l făcu să se simtă prost și golit pe dinăuntru. „În casa asta blestemată", își zise în sinea lui, „nu sunt nimic altceva decât băiatul mamei mele, care i-a slugărit și a fost ucisă pentru păcatele ei". Era întâia oară când avea această senzație în preajma ei.

Zahra își desfăcu agrafele care-i strângeau pletele albe ca neaua. Părul i se descolăci ca un șarpe și îi acoperi spinarea pe jumătate. Se străduise să se îmbrace pe cât de ales în seara aceea, iar înfățișarea ei îi lăsase pe toți cu gura căscată. Chicoti când își aduse aminte și își scoase broșa de diamant, un dar de la Asma. Un nătărău îi spusese că, dacă o purta aproape de piele, i-ar fi putut tămădui nebunia.

Frumoasa și nefericita Asma! Zahra își aminti de ziua în care alaiul tatălui ei s-a întors de la Qurtuba. Ea și Abdallah nu știuseră ce avea să mai urmeze, pe când așteptau în picioare,

lângă intrarea din curtea exterioară, fiecare strângând câte o mână a surorii mamei lor moarte, care o înlocuise ca soție și care, credeau ei, era profund rănită de alegerea de către Ibn Farid a unei ibovnice creștine. Cea dintâi părere pe care le-o lăsă Asma fu una de uluire totală. Arăta atât de tânără și de nevinovată! Era de înălțime mijlocie, dar bine clădită și cu forme darnice. Un chip virtuos înfrângea un trup voluptuos. Pielea îi era albă ca laptele, dar obrajii îi erau ca piersica, iar guriţa parcă îi fusese pictată cu grijă cu zeamă de rodii. Sub vălul greu al pletelor străluceau cu sfială, aproape cu frică, doi ochi căprui. Curând le fu tuturor limpede cu ce-l vrăjise ea pe Ibn Farid.

— Cum de l-ai putut iubi pe tata? o întrebase Zahra câțiva ani mai târziu, chiar înainte de nașterea lui Meekal și după ce se legase între ele o strânsă prietenie.

Bătrâna surâse la amintirea clinchetului de clopoței din râsul Asmei, stârnit de întrebarea ei. Pe obrajii ei, care făcuseră gropițe, se așternu într-un târziu mina fără cusur pe care o avea de obicei:

— Chiar vrei să știi cum a fost?

— Da! Da! strigase Zahra, închipuindu-și că avea să-i smulgă vreo fantastică mărturisire amoroasă.

— M-am îndrăgostit de pârțurile lui. Îmi aminteau de bucătăria în care muncea mama. M-am simțit ca la mine acasă și l-am iubit din pricina asta.

Surprinderea Zahrei se risipi cu un râs neîncrezător. Fără să-și dea seama, Asma îmblânzise figura de uriaș încruntat a lui Ibn Farid.

Bătrâna dădu la o parte cuvertura umplută cu lână de oaie și se acoperi cu mătasea ei preferată. Somnul nu-i mai venea. Era ca și cum izgonindu-l în cele din urmă pe Ibn Zaydun din amintirea ei rămăsese destul loc pentru toți ceilalți. Tatăl său îi apăru acum dinaintea ochilor minții. Nu cu înfățișarea stăpânului poruncitor și trufaș, poruncindu-i să se plece voinței lui, să-și părăsească iubitul, altfel va răbda pedeapsa lui, ci ca un

uriaș prietenos, hazliu, care a învățat-o să călărească, așa încât să se ia la întrecere cu Abdallah. Câtă răbdare a avut cu ea și cum l-a mai venerat! În aceeași săptămână a învățat-o să tragă cu arcul și săgeata. Umerii au durut-o tot restul săptămânii, ceea ce lui îi stârnise râsul. Apoi se ivi Miguel pe lume și Ibn Farid, încântat să aibă un copil născut din dragoste, îi lăsase pe Abdallah și pe Zahra în voia lor. „Cine știe, își zise ea în gând, dacă nu ne-ar fi dat atunci uitării cu desăvârșire, poate n-aș mai fi căzut sub vraja lui Ibn Zaydun, iar pe Abdallah nu l-ar mai fi interesat atât caii de curse."

Deodată în minte îi apăru făptura unei tinere femei. Zahra nu-și amintea deloc de ea, dar îi era foarte cunoscută. Avea fruntea lui Abdallah și propriii ei ochi. Era, probabil, mama lor. Zahra îi strigă morții:

— Te aștept de multă vreme. Vino cât de curând! De ce nu mă iei acum? Nu mai pot răbda chinul așteptării prea mult timp.

— Mătușă Zahra! Mătușă Zahra!

Ea deschise ochii și zări chipul îngrijorat al Zubaydei.

— Să-ți aduc ceva?

Bătrâna doamnă zâmbi și clătină din cap în semn că nu. Pe urmă, aducându-și aminte de ceva, își ridică broșa de diamante și i-o puse Zubaydei în palmă.

— Sunt pe moarte. Asta-i pentru fata ta, Hind. Aflați dacă băiatul ăla din al-Qahira o iubește cu adevărat, apoi lăsați-i să se cunune. Spune-i lui Umar că asta a fost ultima dorință a mătușii lui, aflată pe patul de moarte.

— Să ți-l aduc pe unchiul Miguel? dori să știe Zubayda, ștergându-și lacrimile de pe față.

— Lasă-l să doarmă în liniște. Nu va face decât să încerce a mă creștina pe patul de moarte, iar eu vreau să mor musulmană. Spune-i Amirei să mă spele cum se cuvine, așa cum făcea în zilele de odinioară.

Zubayda îi freca bătrânei picioarele și tălpile.

— N-ai să mori, mătușă Zahra! Picioarele-ți ard ca tăciunii. Unde s-a mai pomenit să mori având picioarele așa calde?

— Ce copilă mai ești și tu, Zubayda! îi răspunse bătrâna cu o voce pierită. N-ai auzit niciodată de bieții nevinovați care mor arși pe rug?

Surprinderea care făcu să tremure obrajii Zubaydei o înveseli peste măsură pe bătrână. Veselia fu molipsitoare, iar nevasta lui Umar izbucni și ea în hohote. Fără veste, râsetele celeilalte încetară, iar viața îi zbură din trup. Zubayda o strânse la pieptul ei pe moartă:

— Nu încă, mătușă Zahra! Nu ne părăsi atât de curând!

Nu mai primi nici un răspuns.

Capitolul 9

Zahra fu îngropată chiar a doua zi. Trupul îi fu îmbăiat cu grijă și cu dragoste de Ama cu mult înainte de răsăritul soarelui. În boarea dimineții ce întâmpina în pași de dans primele raze ale astrului zilei, treaba fu terminată.

— De ce-ai vrut ca *eu* să fac asta, Zahra? Ca o ultimă pedeapsă? Sau ca un ultim gest de prietenie? Dacă n-ai fi fost tu, doamna mea, m-aș fi măritat cu bărbatul din vârful muntelui care acum își dă aere și-și spune al-Zindiq. I-aș fi făcut trei copii. Poate patru! L-aș fi făcut fericit. Vorbesc ca o babă nătângă. Iartă-mă. Cred că Dumnezeu ne-a vrut despărțiți. Așa! Acum ești gata pentru ultimul tău drum. Mă bucur așa de mult că te-ai întors aici! În Gharnata te-ar fi pus într-o cutie de lemn și ți-ar fi înfipt o cruce în mormânt. Ce-ar fi zis Ibn Farid când v-ați fi întâlnit în primul cer? Ei?

Învești mântată într-un giulgiu de un alb orbitor, trupul Zahrei zăcea întins pe pat, așteptându-și înmormântarea. Vestea morții ei se răspândise în tot satul și într-atât fusese de mare faima ei în rândul țesătorilor și al țăranilor, care vedeau în ea o nobilă pregătită odinioară să se mărite din dragoste cu unul din rândurile lor, încât se grăbiră spre conac, înainte să-și înceapă munca, spre a-i oferi un ultim omagiu și a ajuta la îngroparea bătrânei.

Încet, patru perechi de mâini ridicară patul și-l așezară bine pe patru perechi de umeri vânjoși. Umar și Zuhayr ridicară capul patului, în vreme ce Ibn Daud și voinicul fiu în vârstă de douăzeci de ani al piticului purtau pe umerii lor celălalt

capăt. Al-Zindiq și Miguel erau la mijloc, prea bătrâni ca să-și mai ofere umerii, dar prea apropiați de bătrână ca s-o părăsească cu totul în seama celor tineri. Yazid îl urma îndeaproape pe tatăl său. Îi plăcuse de bătrână, dar, de vreme ce abia o cunoscuse, n-o putea plânge așa cum făcea Hind.

Femeile bociseră mai devreme. În zorii acelei dimineți tânguirile Amei ce-i aducea laude Zahrei îi sculaseră pe toți cei ai casei. Șiroaie de lacrimi se revărsară din ochii tinerei Hind, pe când își căuta alinarea în poala Zubaydei. Toți vorbiseră de calitățile ei umane, despre cum fusese ea în copilărie, în tinerețe. Apoi se lăsă tăcerea. Nimeni n-a mai vrut să pomenească ce pățise la Qurtuba sau că cea mai mare parte a vieții sale și-o trăise în *maristan*-ul din Gharnata.

Convoiul funerar înainta cu încetineală. Cimitirul familiei se afla chiar la marginea zidurilor înalte de piatră care îngrădeau conacul. Zahra avea să fie îngropată laolaltă cu restul familiei. Un loc îi fusese oprit lângă cel al mamei sale, doamna Najma, care murise cu șaizeci și nouă de ani în urmă, la câteva zile după nașterea fiicei sale. Își dormea somnul de veci sub un palmier. De cealaltă parte se găsea Ibn Farid, tatăl pe care-l iubise și-l urâse atât de mult. Învățăturile spuneau că adepții Profetului trebuie îngropați cât mai simplu și, urmând întocmai tradiția, pe nici unul dintre morminte nu scria nimic. Neamul Banu Hudayl spunea că se trage dintr-un apropiat al Profetului și, chiar dacă era vorba de un adevăr sau doar de o închipuire, până și cei mai puțin religioși dintre membrii familiei țînuseră morțiș că tradiția nu le îngăduia mai mult decât un simplu morman de țărână deasupra mormintelor. Nimic mai mult. Micuțele dâmburi, făcute de mâna omului, erau acoperite cu iarbă mătăsoasă și flori sălbatice de câmp.

Zahra fu ridicată de pe patul ei și coborâtă în groapa abia săpată. Atunci Miguel, crezându-se Meekal, luă în pumnii săi țărână și o aruncă peste cadavrul surorii sale. Își împreună mâinile ca să înalțe rugi lui Allah. Ceilalți îl urmară întocmai. Apoi

fiecare dintre cei îndoliați îl îmbrățișară pe Umar bin Abdallah și plecară. Numai când îl văzu pe Juan tâmplarul făcându-și cruce, își aduse Miguel aminte de noua sa credință. Se simți îndatorat să se lase și el în genunchi pentru a se ruga.

Episcopul de Qurtuba trebuie să fi rămas astfel mai multe minute, pentru că, atunci când își deschise ochii, se trezi singur lângă moviliță proaspăt ridicată. Tocmai în acea clipă părură să-l lase puterile. Izbucni în lacrimi. O durere, demult înăbușită, îl cotropise. Două mici cascade îi șiroiră pe obraji și își căutară sălaș în barba lui. Miguel știa prea bine că orice născut din femeie este sortit morții. Zahra ajunsese la vârsta de șaizeci și nouă de ani. Nu mai avea nici un rost să se plângă Dumnezeului Atotputernic.

Tocmai grabnica plecare dintre cei vii a surorii lui îi dăduse fiori, la fel ca atunci, cu atâția ani în urmă, când ea plecase de acasă fără să-și ia la revedere de la el. Dorise atât de mult să-i povestească tot ce i se întâmplase după acea nenorocită zi a rușinii, toată furtuna de patimi care-l aruncase spre un tărâm necunoscut, prin încălcarea unei porunci străvechi și prin odioasele urmări ale acestui fapt! Ar fi vrut să-i vorbească pentru prima oară despre moartea Asmei, o moarte care-l lipsise de cineva pe care să-l poată învinui pentru propria lui nefericire, pentru sentimentele de vinovăție care încă mai zăceau undeva într-un ungher întunecat al minții lui. Ar fi dorit să-i povestească despre cum se dusese de râpă gospodăria și cum se născuse moștenitorul său. În ultimele trei zile nici nu se mai gândise la altceva. Miguel își dădea seama acum că el însuși avea să treacă la cele veșnice fără să mai poată sta de vorbă pentru ultima oară cu singurul membru al familiei care făcuse parte din aceeași lume dispărută ca și el. Era un gând nesuferit.

— Toate s-au petrecut după ce ne-ai lăsat acoperiți de rușine, Zahra, murmură Miguel plângând. Dac-ai fi rămas, poate că totul ar fi fost altfel acum. Ai luat cu tine cinstea și mărinimia. Am rămas numai cu frica, regretele și răutatea. Moartea ta ne-a

lăsat cu sufletele distruse. Cred că tatăl nostru chiar a murit de inimă rea. I-ai lipsit mai mult decât ar fi vrut el vreodată să recunoască. A trecut acum aproape o jumătate de veac și n-am avut putința să destăinui nimănui toate acestea. Inima asta slabă din piept se pregătea să ți se spovedească. Chiar în ziua în care eram gata să-ți vorbesc, tu, soră, te-ai stins din viață și ne-ai părăsit. Pacea fie cu tine!

Pe când se ridica în picioare, aruncând o ultimă privire spre peticul de pământ care o ascundea pe sora lui răposată, o voce bine-cunoscută rupse tăcerea, făcându-l să tresară.

— Am vorbit eu cu ea, Excelența Voastră!

— Ibn Zaydun!

— Plângeam de cealaltă parte a mormântului. Nu m-ați văzut.

Cei doi bărbați se îmbrățișară. Al-Zindiq îi povesti lui Miguel cum a fost el alungat de Zahra, cum până la urmă aceasta se dovedise o demnă membră a clanului Hudayl, cum adevăratul ei miez fusese tăinuit, cum, în ultimele ei săptămâni de viață, au chinuit-o amintirile iubirii lor, cum a ajuns ea să simtă că cea mai grea dintre rănile ei și-o făcuse singură și cum a început să-i pară rău de ruptura ei cu Ibn Farid și cu familia sa, pentru care se socotea pe deplin vinovată.

— Mereu am știut, zise Miguel, că tatăl nostru a fost cel mai de preț lucru din viața ei.

Fericirea pe care prelatul o simți la aflarea acestei vești fu tot atât de mare pe cât fu întristarea pricinuită lui al-Zindiq. Episcopul și scepticul rămaseră locului preț de o clipă, față-n față. Făcuseră cândva parte din aceeași civilizație naufragiată, dar universul locuit de fiecare dintre ei îi despărțise printr-o mare nevăzută. Femeia care încercase să construiască un pod peste prăpastia dintre lumile lor și care plătise un preț amarnic pentru asta zăcea îngropată la câțiva metri de locul în care stăteau ei.

Faptul că, în ultimele sale zile petrecute pe pământ, ea se întorsese în sfârșit cu inima în sânul familiei sale era o mângâiere pentru fratele ei mai mic. Pentru al-Zindiq însă, pentru

mohorâtul, acritul al-Zindiq, nu era decât o altă pildă a dezbinării adânc înrădăcinate din al-Andalus, care îi împrăștiase pe copiii Profetului în cele patru zări ale lumii. Nu reușiseră să mai clădească un monument care să amintească de primele lor izbânzi.

— Tot ce-a mai rămas, își șopti al-Zindiq în barbă, este ca noi să fim judecați de Inchiziție. Da! Și pedepsiți până-n măduva netrebnicelor noastre oase!

Miguel îl auzi, dar nu mai scoase nici un cuvânt.

Pe când cei doi bărbați se întorceau la conac, unul ca să se alăture familiei sale, celălalt ca să-și ia masa de dimineață în bucătărie, Zuhayr pornise la drum spre Gharnata. Mergea într-un trap potrivit, dar gândurile îi fugiseră la cei pe care-i lăsa în urmă. Despărțirea de fratele lui mai mic îl tulburase cel mai tare. Yazid, de parcă l-ar fi călăuzit vreun tainic imbold, simțise că n-avea să-și mai revadă fratele mai mare niciodată. Îl strânsese în brațe pe Zuhayr și plânsese, implorându-l să nu se ducă la Gharnata și la moarte sigură. Spectacolul, la care fusese de față întreaga gospodărie, le adusese lacrimi în ochi tuturor, chiar și piticului, care-l ajută pe mezin să-și uite principala cauză a durerii cu o surpriză.

„N-am să uit țărâna asta roșie cât voi trăi", își zise Zuhayr în gând, mângâind coama lui Khalid pe când ieșeau la trap din sat. Când ajunse pe creasta dealului, își trase calul de dârlogi și se întoarse să mai arunce o ultimă privire spre al-Hudayl. Casele văruite în alb străluceau în lumina soarelui și dincolo de ele se zăreau zidurile groase de piatră ale casei în care se născuse.

„Nu vă voi uita niciodată: nici sub razele soarelui de iarnă, ca astăzi, nici primăvara, când mireasma bobocilor de floare ne încălzește seva trezind-o la viață, nici în arșița verii, când sunetul blând al unui singur strop de apă ne liniștește cugetul și ne răcorește simțurile. Atunci, câțiva stropi de ploaie vor alunga praful, în urma căruia nu va mai rămâne decât mirosul iasomiei. Nu voi uita niciodată gustul apei izvoarelor de munte care curg pe

moșia noastră, galbenul aprins al florilor sălbatice care încoronează grozama, aerul proaspăt de munte strecurat printre acele pinilor și măreția palmierilor, când dansează în adierea vântului coborât din ceruri, aroma cimbrului, mireasma focurilor de lemne iarna. Și cum într-o senină zi de vară cerul albastru este dintr-odată învăluit în mantia nopții, micul Yazid, strângând ocheanul care a aparținut străbunicului nostru, așteaptă cu răbdare în pridvorul vechii turle ca stelele să se ivească iar pe mantia cerească. Iată-l cum stă acolo, contemplând universul, până când mama sau Ama îl trag în jos pe scări și-l bagă în pat. Toate acestea le voi purta pururea cu patimă în inima mea."

Smuci de dârlogi și, întorcând spatele satului al-Hudayl, lovi blând cu călcâiele burta calului, iar animalul o luă la galop spre drumul care ducea la porțile Gharnatei.

Zuhayr crescuse cu o mie și una de povești de capă și spadă. Pilda lui Ibn Farid, a cărui sabie o purta cu el la cingătoare, apăsa greu pe umerii lui tineri. Știa că acele vremuri de demult nu se mai întorceau, dar jinduia în străfundurile sufletului său după o ultimă bătălie, a aruncării în necunoscut, a luării dușmanului prin surprindere și – cine știe? – poate chiar dobândea o victorie. Iată ce-l făcea să fie atât de nerăbdător.

Dar, așa cum deseori își spunea sieși, precum și prietenilor lui, acțiunile lui nu erau doar urmarea unor fantezii legate de trecut sau de visul unei glorii viitoare. Poate că Zuhayr nu era chiar cel mai ager la minte dintre copiii lui Umar și ai Zubaydei, dar era, fără îndoială, cel mai simțitor.

Când n-avusese decât jumătate din vârsta de acum a lui Yazid, se dusese vestea în sat că creștinii ocupaseră și distruseseră al-Hama. Al-Hama, orașul băilor, unde obișnuia să fie luat ca să-și vadă verii o dată la fiecare șase luni. Pentru ei, băile și izvoarele de apă termală făceau parte din viața de zi cu zi. Pentru Zuhayr, o vizită la faimoasele izvoare, unde însuși sultanul Gharnatei se îmbăia, era un lucru de mare însemnătate. Au murit toți. Au fost masacrați toți bărbații, femeile și copiii, iar trupurile le-au fost azvârlite la câini, dincolo de porțile orașului.

Castilienii le vărsaseră sângele și, dac-ar fi să-i creadă pe propriii lor cronicari, o făcuseră cu încântare. Întregul regat al Gharnatei, și chiar și mulți dintre călugării creștini fură îngroziți de acel masacru. Un vaier prelung răsună în sat, pe când oamenii se repeziră la moschee ca să-și spună rugăciunile pentru morți și să jure răzbunare. Singurul gând al lui Zuhayr din acea zi fu la verii lui, obișnuiții săi tovarăși de joacă. Gândul că doi băieți de vârsta lui și cele trei surori ale lor mai mari fuseseră uciși fără milă îl umplu de durere și de ură. Chipul întunecat al tatălui său pe când le aducea la cunoștință vestea nu-i mai ieșea din minte: „Au distrus frumoasa noastră al-Hama. Ferdinand și Izabela dețin acum cheia Gharnatei. Nu va mai dura mult până când ne vor lua orașul".

Zuhayr coborî în cele mai adânci străfunduri ale memoriei sale și începu să audă glasurile de odinioară. Ibn Hasd tocmai povestea reacția celor din Gharnata, când știrea carnagiului din al-Hama ajunse la urechile celor de la palat. Tânărul și-l închipui pe bătrânul sultan Abul Hassan. Nu-l văzuse decât o singură dată în viață, pe când n-avea mai mult de doi-trei ani, dar nu-i mai putuse uita chipul plin de cicatrice, bătut de vitregiile vremii, încadrat de o barbă colilie, tunsă îngrijit. Tocmai acest bătrân îi stârnise pe creștini împotriva al-Hamei, printr-un atac curajos, dar nesocotit, și înlesnise cucerirea orașului de frontieră Zahara. Se repezise cu soldații lui să salveze orașul, dar a fost prea târziu. Cavalerii creștini l-au forțat să se retragă. Sultanul a trimis crainici în toată Gharnata, precedați de tobe și de tamburine, a căror muzică sumbră și răsunătoare îi alarmase pe cetățeni, înștiințându-i astfel că o declarație de la palat urma să aibă loc. Oamenii se adunaseră pe străzi, dar crainicul nu rostise decât o singură propoziție: *„Ay de mi* al-Hama. Vai și amar de mine, al-Hama!"

Amintirea acestor nenorociri îl umplură pe Zuhayr de furie, iar el începu să îngâne o baladă populară compusă anume spre amintirea acelui carnagiu:

„Călare sultanul maur
Prin Gharnata trecea,

De la Bab al-Ilbira,
La Bab al-Ramla.
Soliile îi fură aduse:
Al-Hama luată fuse.
Ay de mi al-Hama!

Epistolele-n foc c-arunca
Și degrab' mi-l răpunea
Pe cel ce vestea-i aducea;

Mâinile prin păr își trecea,
Cu furie barba-și smulgea.
De pe catâr că-mi cobora
Și pe-un cal mi se aburca;
O lua în sus pe Zacatin[1]
Pân' la al-Hamra drumu-i lin.
Din trâmbițe și goarne argintii
Să sune porunci,
Că tot mauru' de pe câmp le auzi.
Ay de mi al-Hama!

Patru câte patru,
Cinci câte cinci,
În piață norodul s-adună.
Din barba-i mare și sură
Un bătrân înțelept așa glăsui:
«De ce ne-ai chemat, Sultane?
Ce ne anunță trâmbițele tale?»
«V-am chemat aici,
Prieteni, s-ascultați,
Povestea marii pierderi a al-Hamei.»
Ay de mi al-Hama!

---

1 Strada care altădată începea din Bibarrambla și se termina în Plaza Nueva. *Zacatín* înseamnă „piață de haine". Aici se făcea odinioară negoț cu stofe și țesături pe vremea maurilor. (N. tr.)

«Vrednice sultan, astă răsplată dreaptă,
Bunule meu rege, ți-e binemeritată.
Toată floarea princiară a Gharnatei
De tine la pământ culcată-i.
Și tot de tine fură surghiuniți fugarii
Din vestita Qurtubă.
Și atunci, o rege, negreșit te așteaptă
O foarte grea osândă:
Prăpăd asupra ta și a regatului tău să cadă.
Sfârșitul Gharnatei noastre se apropie-n grabă,
Ay de mi al-Hama!»"

Balada îi reaminti de verii lui morți. Râsetele lor îi răsunară în urechi, dar amintirile pline de veselie nu-i zăboviră prea mult în minte. Îi văzu apoi ca leșuri tăiate în bucăți și îl trecu un fior pe spinare. Se umplu de nerăbdare, scârbă și amărăciune, pe când dădea pinteni bidiviului său ca să gonească tot mai iute. Deodată se trezi scoțând sabia lui Ibn Farid din teacă. O ridică deasupra capului, închipuindu-și că se găsea în fruntea cavaleriei maure, pe cale de a elibera al-Hama.

— Nu este un alt Dumnezeu în afara lui Allah, iar Mahomed este Profetul Lui! strigă Zuhayr din toți rărunchii.

Spre marea lui mirare, îi răspunse ecoul unor voci bărbătești. Trase armăsarul de dârlogi. Cal și călăreț se opriră locului. Sabia fu vârâtă cu băgare de seamă în teaca ei. Zgomotul copitelor în galop ajunse la urechile lui Zuhayr și curând zări colbul vălătucindu-se pe drum. Cine putea fi? O clipă se gândi că erau cavaleri creștini care răspunseseră chemării lui numai ca să-l prindă în laț. Știa că nici un alt cal din regat nu-i putea întrece bidiviul, dar ar fi fost o lașitate, o încălcare a regulilor cavalerești să scape cu fuga. Așteptă până când călăreții se apropiară pe drum și apoi se duse să-i întâmpine călare. Spre marea lui ușurare, toți paisprezece purtau turbane, fiecare dintre ele având bine-cunoscuta semilună. Era ceva neobișnuit în straiele lor,

dar înainte ca Zuhayr să-și poată da seama de unde le venea ciudățenia, se trezi că străinul care părea să se afle în fruntea acestui mic grup, datorită vârstei sale înaintate, îi zise:

— Pacea fie cu tine, frate! Cine ești și încotro te duci?

— Sunt Zuhayr Bin Umar. Vin din satul al-Hudayl și mă duc la Gharnata. Pe Allah! Sunteți toți adepți ai Profetului. M-am speriat când am zărit prima dată praful stârnit de copitele cailor voștri. Dar, rogu-vă, cine sunteți voi și încotro vă îndreptați?

— Așa! făcu străinul. Deci tu ești strănepotul lui Ibn Farid. Al-Zindiq ne-a povestit o mulțime de lucruri despre tine, Zuhayr al-Fahl!

Acestea fiind zise, străinul izbucni în hohote de râs, iar cei care-l urmau i se alăturară. Zuhayr zâmbi cu îngăduință și îi măsură pe fiecare din cap până-n picioare. Atunci văzu el ce anume îl izbise. De urechea stângă a fiecăruia dintre ei atârna un cercel de argint în forma unei semilune. Lui Zuhayr îi îngheță sângele-n vine, deși se străduia din răsputeri să nu-și arate frica. Bărbații erau bandiți, iar dacă ghiceau că avea punga plină cu galbeni l-ar fi ușurat de povară, dar i-ar fi luat hoțește și viața. Ar fi preferat de o mie de ori să moară în bătălie, prins în luptă cu creștinii. Mai întrebă o dată:

— Ziceți că-mi cunoașteți dascălul, pe al-Zindiq. Asta mă bucură, dar încă nu știu cine sunteți și ce treabă aveți.

— Cutreierăm acest pământ de-a lungul și de-a latul lui, veni răspunsul plin de veselie. Ne-am lepădat de mândrie și nu ne mai apasă nici grijile, nici necazurile. Putem domoli învolburatul torent de munte, putem îmblânzi armăsarul nărăvaș. Putem să dăm o ulcică de vin pe gât dintr-o singură înghițitură și să mâncăm o friptură de miel cât încă se mai rumenește în frigare, să tragem de barbă un predicator și să cântăm după placul inimii. Trăim fără constrângerea nevoii de a ne pune la adăpost și a ne păstra reputația nepătată, pentru că n-avem nici una. Toți purtăm același nume. Numele de al-Ma'ari, numele poetului orb care a trăit între Aleppo și Dimashk acum vreo

patru veacuri. Vino, și te vom cinsti cu pâine și cu vin. Vei afla mai multe despre noi. Vino cu noi, Zuhayr al-Fahl. Nu te vom ține în loc prea mult.

Pe tânăr îl tulbură natura acestui răspuns care însă îi alungă temerile. Erau mult prea neobișnuiți ca să fie ucigași cu sânge rece. El își arătă consimțământul printr-un semn din cap și, pe când își întorceau caii, îi urmă călare. După câțiva kilometri ajunseră la niște bolovani. Îi dădură la o parte cu grijă și întoarseră spatele cărării, trecând pragul intrării ascunse. După zece minute de mers călare se trezi într-o tabără de arme. Era un sat de corturi, așezate în dreptul unui pârâiaș. Vreo zece femei și șase prichindei stăteau așezați în fața unui cort. Femeile măcinau grâul. Prichindeii se jucau un joc complicat cu pietre.

Căpetenia cetei, care acum se prezentă cum se cuvine drept Abu Zaid al-Ma'ari, îl pofti pe Zuhayr în cortul lui. Interiorul era sărăcăcios: doar un covor pe care stăteau trântite câteva perne zdrențuite. Când se așezară, o tânără intră cu o ulcică de vin, două pâinișoare negre și castraveți, roșii, ridichi și ceapă. Ea așeză totul în fața celor doi și se grăbi să iasă, ca să se întoarcă apoi cu un castron plin cu ulei de măsline. În acel moment, Abu Zaid i-o prezentă lui Zuhayr:

— Fiica mea, Fatima!

— Pacea fie cu tine, mormăi Zuhayr, fermecat de purtarea liberă a tinerei. Nu vrei să împarți pâinea cu noi?

— Am să vin la voi mai târziu, împreună cu ceilalți, după ce mâncăm, răspunse Fatima, săgetându-l cu ochi strălucitori pe Abu Zaid. Cred că tata vrea să stea de vorbă cu tine între patru ochi.

— Acum, tinere prieten, începu Abu Zaid al-Ma'ari, îndată ce fiica lui îi lăsă singuri, nu soarta ne-a strâns laolaltă, ci al-Zindiq. După cum vezi, suntem oameni care trăim din ce furăm de la bogătași. Cum spune învățătura marelui al-Ma'ari, nu facem nici o diferență între musulmani, creștini și evrei. Bogăția nu este pentru membrii unei singure religii. Te rog să

nu-ți fie teamă. Am băgat de seamă că ochii ți s-au umplut de teamă când ne-ai zărit pentru prima oară semiluna de argint de la urechea stângă a fiecăruia dintre noi. Te-ai întrebat, nu-i așa, dacă aurul nu cumva ți-era primejduit?

— Ca să fiu sincer, îi mărturisi Zuhayr, înmuind un coltuc de pâine în uleiul de măsline, mai multe griji mi-am făcut pentru viața mea.

— Da, firește, continuă Abu Zaid, și aveai dreptate să-ți faci griji, dar după cum începusem să-ți spun, moșneagul din peștera de pe munte mi-a povestit c-ai pornit într-o aventură nebunească spre Gharnata. M-a implorat să încerc să te opresc, să te înduplec fie să te întorci în căminul tău strămoșesc, fie să te alături micii noastre bande. Ne gândim să plecăm din aceste locuri și să mergem la al-Pujarras, unde mai sunt mulți ca noi. Acolo vom aștepta clipa potrivită. Pe urmă, vom profita de ea și ne vom alătura bătăliei de eliberare a al-Andalusului.

— În vremurile astea, îi mărturisi Zuhayr, sorbind din zeama de curmale fermentată, este mult mai greu să-ți faci noi prieteni decât să-ți păstrezi vechii dușmani. Mă voi gândi bine înainte de a hotărî dacă primesc sau nu mărinimoasa dumitale propunere.

Căpetenia bandiților chicoti și tocmai se pregătea să-i răspundă, când fiica lui, aducând un urcior de lut plin cu cafea, și urmată de trei dintre cei cinci frați ai săi, îi întrerupse firul gândurilor. Aroma fierturii se răspândi prin cort, aducându-i aminte lui Zuhayr de casa părintească pe care o părăsise în urmă cu numai un ceas.

— Nu cred, îi lămuri Abu Zaid pe cei adunați în jurul lor, că tânărul nostru prieten ne va îngroșa rândurile. El este un *caballero*, un cavaler dedicat trup și suflet legilor cavalerești. Spune-mi, greșesc cumva?

Zuhayr se rușină de faptul că se trădase atât de iute:

— Cum poți vorbi așa, Abu Zaid al-Ma'ari? Doar ți-am spus c-am să mă gândesc înainte să iau vreo hotărâre.

— Tatăl meu este un bun cunoscător al oamenilor, se amestecă Fatima în vorbă. Inima îi poate spune în mai puțin de o clipă dacă ești omul căruia îi place să joace șah ascunzând o piesă în mânecă. Până și mie mi-e limpede că nu ești un asemenea om.

— Așa ar trebui să fiu? o întrebă Zuhayr fără ocolișuri.

— Ce-i bun pentru ficat este adesea rău pentru splină, îi răspunse ea.

Fratelui ei, care nu putea avea mai mult de optsprezece ani, i se păru că Fatima fusese mult prea primitoare:

— Tata ne-a învățat mereu că oamenii sunt ca metalele: din aur, din argint sau din aramă.

— Da, este adevărat, le acoperi Abu Zaid vocile, dar un cavaler ar putea crede, și cu temei, din punctul lui de vedere, că el este de aur, în vreme ce un bandit este de aramă. De vreme ce vorbim despre valoarea relativă a metalelor, lăsați-mă să-i mai pun o întrebare tânărului nostru oaspete din al-Hudayl. Ne-ar da el dreptate că nimic nu taie fierul, în afara fierului?

— Ba sigur că da! consimți Zuhayr, încântat că discuția luase o nouă întorsătură. Cum ar putea fi altfel?

— Dacă suntem toți de acord cu asta, Zuhayr al-Fahl, atunci cum de mi te mai poți împotrivi când spun că un război împotriva ocupanților Gharnatei n-ar fi cea mai bună cale? Sultanul nostru era din paie, în vreme ce Ximenes de Cisneros este de fier! S-a sfârșit cu vechiul stil de a purta războiul în noaptea în care creștinii au nimicit al-Hama. Dacă vrem să câștigăm, trebuie să învățăm de la ei. Știu că lui al-Zindiq i se pare prea târziu, dar aici s-ar putea să n-aibă dreptate. Al-Andalus ar fi putut de mult fi salvat doar dacă nenorociții noștri de cârmuitori ar fi înțeles învățăturile lui Abu'l Ala al-Ma'ari, ceea ce le-ar fi dat încredere în sine. Dar nu, au preferat să trimită soli nord-africanilor, cerșindu-le ajutorul.

— Nord-africanii ne-au salvat din ghearele creștinilor, și nu doar o singură dată, nu-i așa?

— Adevărat. Singurul fel în care puteau *ei* să ne salveze era să distrugă temeliile edificiului nostru. Ne-au salvat așa cum leul îl salvează pe cerb din ghearele tigrului. Islamul de care vorbeau ei nu era nici mai bun, nici mai rău decât creștinătatea.

„Predicatorii noștri se bâlbâie, creștinii se abat de la dreapta cale,
iudeii sunt nedumeriți. Magii duși departe pe a greșelii cale.
Omenirea-i alcătuită, dară, numai din două școli:
Pungași luminați sau habotnici nătărăi."

— De al-Ma'ari? ghici Zuhayr.

Dădură toți din cap că da.

— Acum vorbești întocmai ca al-Zindiq, zise tânărul. Trebuie să-mi iertați neștiința, dar n-am citit nimic de el.

Indignarea lui Abu Zaid fu sinceră:

— Nu ți-a dat învățătură al-Zindiq?

— Ba da, dar nu mi-a dat niciodată o carte de al-Ma'ari. Doar mi-a recitat din versurile lui, dar sunt gata să recunosc că sunt un stimulent mai puternic decât vinul vostru de curmale! Nu cumva, întâmplător, vă trageți din el?

— Înainte de a muri, îl lămuri Fatima, a poruncit să i se sape acest verset pe mormânt:

„Acest rău tata mi l-a făcut
Eu, însă, nimănui nu l-am mai făcut".

Îl făcea atât de nefericit halul în care se găsea lumea, încât a socotit că nu era înțelept să ai urmași. Stirpea umană nu era în stare să se vindece pe sine. Așadar, vezi tu, am hotărât să ne purtăm de parcă am fi copiii lui și să trăim numai după învățăturile lui.

Zuhayr rămase năuc. Până în acea clipă fusese convins că drumul ales de el era singurul care i se cădea unui războinic musulman, dar acești bandiți ciudați și filozoful pe care și-l aleseseră

drept căpetenie reuşiseră să-i strecoare în minte o sămânţă de îndoială. Îi ascultă doar pe jumătate pe Abu Zaid şi pe adepţii lui evocând măreţia poetului şi filozofului liber-cugetător pe care şi-l aleseseră drept părinte al lor, al tuturor.

Flăcăul îşi frământa mintea chinuită. Se simţea pe marginea unei prăpastii şi în primejdie de a-şi pierde echilibrul. Un copleşitor imbold de a se întoarce la al-Hudayl îl cuprinse. Poate că vinul de curmale i se urcase la cap. Poate câteva ceşti de cafea, urmate de câteva ore petrecute la *hammam*-ul din Gharnata ar fi limpezit lucrurile. Nu vom şti niciodată, pentru că în toiul buimăcelii care-l biruise, Zuhayr îi auzi bătându-şi joc de *al-koran*, ceea ce, ştia prea bine, n-avea să treacă cu vederea vreodată în toată viaţa lui. Sângele i se urcă la cap. Poate că nu le auzise bine cuvintele. Îl rugă pe Abu Zaid să repete ce zisese cu câteva minute mai devreme.

— „Ce este religia? O fecioară supravegheată atât de tare, încât nici un ochi n-o poate vedea. Preţul darurilor şi al zestrei sale de nuntă îl zăpăceşte pe peţitor. Din toate frumoasele predici auzite de mine de la înălţimea amvonului, inima mea n-a primit vreodată nici măcar un singur cuvânt!"

— Nu! Nu! urlă Zuhayr supărat. Nu versurile lui. Le-am mai auzit o dată. Aţi pomenit de *al-koran*, nu-i aşa?

Fatima îl privi drept în ochi:

— Ba da, răspunse ea. Eu am făcut-o. Uneori, dar nu întotdeauna. Abu'l Ala al-Ma'ari n-a încetat niciodată să se îndoiască de faptul c-ar fi într-adevăr cuvântul lui Dumnezeu. Dar a îndrăgit cu adevărat stilul în care a fost întocmit *al-koran*-ul. Într-o zi, s-a aşezat la masa de scris şi a aşternut pe hârtie propria lui versiune, pe care a intitulat-o *al-Fusul wa-'l Ghayat.*

— Blasfemie! răcni Zuhayr.

— Sigur că *faqih*-ii au considerat asta o erezie, îl lămuri calm Abu Zaid, cu un început de zâmbet, şi a fost o parodie a sfintelor scrieri, dar până şi prietenii marelui nostru învăţător au spus că era din toate punctele de vedere mai prejos decât *al-koran*-ul.

— La așa o învinuire, continuă Fatima, maestrul nostru le-a răspuns că, spre deosebire de *al-koran*, lucrarea lui nu fusese încă lustruită de limbile recitatorilor timp de peste patru veacuri.

Acest giuvaier din comoara maestrului lor fu întâmpinat cu râsete și aplauze. Pe Abu Zaid îl tulbură întunecarea de pe chipul tânărului lor oaspete și hotărî să mai liniștească apele.

— Când a fost acuzat de erezie, el doar l-a privit în ochi pe cel care-l învinuia și a zis:

„Ridic vocea ca să rostesc minciuni absurde,
Dar când adevăr grăiesc, șoapta mea abia dacă se aude".

— Spune-mi, Abu Zaid, dori să știe Zuhayr. Crezi în religia noastră?

— Toate religiile sunt un labirint întunecat. Oamenii sunt religioși datorită obiceiului. Niciodată nu încetează să se întrebe dacă ceea ce cred ei este adevărul. Revelația divină este adânc înrădăcinată în mintea noastră. La urma urmei, anticii au fost cei care au scornit basme și le-au dat numele de religie. Musa, Isa și Profetul nostru, Mahomed, au fost mari conducători de popoare în vremuri grele. Mai mult de atât nu cred.

Acest ultim schimb de cuvinte îl făcu pe Zuhayr să se hotărească încotro s-o apuce. Acești oameni erau tâlhari lipsiți de evlavie. Cum puteau ei nutri speranța de a-i izgoni pe creștini din Gharnata, dacă ei înșiși erau necredincioși? Din nou îl irită vocea lui Abu Zaid, care-i dădu de înțeles că-i citise gândurile.

— Te întrebi cum s-ar putea ca oameni ca noi să-i învingă vreodată pe creștini, dar întreabă-te cum de s-a întâmplat ca nici cei mai înfocați apărători ai credinței islamice nu au reușit să ducă la capăt această îndatorire.

— N-am de gând să mă mai sfădesc cu voi, răspunse Zuhayr. M-am hotărât. Am s-o pornesc la drum acum și am să mă alătur prietenilor mei care mă așteaptă în oraș.

Se sculă în picioare și își ridică sabia. Fatima și ceilalți îl urmară afară, în aerul rece. Se făcea târziu, iar Zuhayr era hotărât să ajungă în oraș înainte de apusul soarelui.

— Pacea fie cu tine, Zuhayr bin Umar, îi ură Abu Zaid, îmbrățișându-l pe tânăr și luându-și rămas-bun de la el. Și ține minte! Dacă te răzgândești și dorești să ni te alături, vino la al-Pujarras, într-un cătun pe nume al-Basit. Pomenește numele meu primului om care-ți iese în cale și în ziua următoare mă voi găsi lângă tine. Dumnezeu să te aibă în pază!

Zuhayr încălecă pe cal, își ridică mâna dreaptă la frunte, în semn de salut și, în câteva minute, se trezi înapoi pe drumul ce ducea la Gharnata. Se bucura să fie iarăși singur, departe de compania nelegiuită a ereticilor și a hoților. Se bucurase de întâlnire, dar se simțea murdar, așa cum se simțea mereu după ce se despărțea de Umayma. Își umplu plămânii cu aerul proaspăt de munte ca să se curețe pe dinăuntru.

Zări orașul când ajunse pe creasta unei coline. În vremurile de altădată, când se ducea călare la curte, în suita tatălui său, se opreau aici, unde priveliștea îmbătătoare le încânta ochii. De obicei, tatăl lui le spunea o poveste din zilele bătrânului sultan Abul Hassan. Pe urmă goneau la vale, lăsându-se în voia povârnișului ca niște copii. Odată ajunși la porțile orașului, redeveneau serioși. Preț de o clipă, Zuhayr fu ispitit să se năpustească pe costișă în jos, dar bunul-simț învinse. Soldați creștini se aflau la fiecare intrare în oraș. Trebuia să se poarte cât mai precaut cu putință, în ciuda creierului său înfierbântat. Când sosi la porțile orașului, se întrebă ce-ar fi făcut Ibn Daud în locul lui în mijlocul acelor bandiți. Ibn Daud era așa un atoateștiutor, dar auzise el de al-Ma'ari?

Străjile creștine îl priviră cu ochii pe tânărul care venea spre ei. După calitatea straielor sale și turbanul de mătase de pe capul lui, ghiciră că era un nobil, un cavaler maur care mergea poate să-și vadă iubita. După felul în care își purta sabia la vedere, înțeleseră că nu avea gânduri rele. Zuhayr îi văzu cum îl măsurau

din priviri și își încetini și mai mult calul, dar soldații nici măcar nu se sinchisiră să-l oprească. Îi salută cu o ușoară înclinare a bărbiei, un gest pe care și-l însușise, fără să-și dea seama, de la tatăl lui. Soldații zâmbiră și îi făcură semn să intre.

Trecând călăre prin oraș, Zuhayr se înseninâ iar. Îndoiala iscată de acea întâlnire neașteptată cu ereticii, cu câteva ore în urmă, i se părea deja un vis ciudat. Pe vremuri, sau numai cu o lună în urmă, tânărul s-ar fi dus drept la casa unchiului său, Ibn Hisham, dar astăzi nici nu se mai putea gândi la așa ceva. Nu pentru că Ibn Hisham devenise Pedro al-Gharnata, un *converso*, ci pentru că Zuhayr nu dorea să-i pună unchiului său familia în primejdie.

Puținii lui adepți ajunseseră la Gharnata cu o zi în urmă, iar cei care nu aveau prieteni sau rude în oraș, luaseră câte o cameră la *funduq*. A trage la un han într-un oraș în care avea o mulțime de prieteni și de rude, într-un oraș pe care-l cunoștea atât de bine, i se părea ceva nemaipomenit. Și totuși, asta-l ajuta să se aplece mai bine asupra izbânzii dorite. Nu voia să se simtă ca acasă în Gharnata de data aceasta. Dorea ca-n fiecare minut din zi și din noapte petrecut aici să nu uite de îndatoririle pe care le avea. Când cădea în visare, Zuhayr se gândea la viitor, închipuindu-se un stegar în contraatacul adepților adevăratei credințe lansat asupra noului stat care abia se închega. Împotriva drăcoaicei de Izabela și a desfrânatului de Ferdinand. Împotriva diabolicului Ximenes. Împotriva tuturor.

Mai târziu, în seara aceea, prietenii lui veniră să-i ureze bun venit în oraș. I se dăduse una dintre odăile mai alese. Un candelabru cu șase brațe, împodobit cu un model neobișnuit de complicat, atârna de tavan. Lămpile cu gaz aruncau o lumină slabă. În mijlocul încăperii, se găsea un vas din lut pentru jăratic, plin cu tăciuni. Într-un colț se vedea un pat elegant, cu o cuvertură de mătase verde cu violet. Cei opt tineri ședeau toți pe un uriaș covor de rugăciune, întins pe podea, în colțul opus patului.

Zuhayr îi știa bine. Crescuseră laolaltă. Erau cei doi frați din familia negustorului de aur, Ibn Mansur, fiul vânzătorului de ierburi medicinale, Mahomed bin Basit, Ibn Amin, mezinul doctorului evreu care-l îngrijea pe căpitanul general și trei dintre tinerii voinici din al-Hudayl, sosiți în oraș cu o zi în urmă. Reconquista în sine nu le schimbase traiul acestor tineri. Până la sosirea omului cu pălărie de episcop și cerul gurii negru, nu știuseră în viața lor ce-i grija. Ximenes de Cisneros îi silise să se gândească serios întâia oară în viața lor la supraviețuire. Măcar pentru acest lucru și ar fi trebuit să-i poarte recunoștință. Dar prelatul le amenințase întregul mod de viață. De asta îl urau.

Nici unul dintre acești bărbați nu aveau fire de conspirator. Când intrară pentru prima oară în odaia lui Zuhayr, se simțiră cu toții încordați și sfielnici. Amărăciunea li se citea pe chip. Zuhayr văzu starea în care se aflau și îi făcu să se simtă ca acasă, așezându-se la bârfă cu ei. Odată ce începură să bârfească despre pățaniile contemporanilor lor, le mai veni inima la loc. Aproape ca în zilele bune.

Ibn Amin era singurul care se ținea de-o parte de discuția însuflețită din jurul lui. Nici măcar nu-i asculta. Se gândea la ororile prin care aveau să treacă și vorbi cu supărare în glas:

— Când o să termine cu noi, n-o să ne mai lase nici ochi din care să lăcrimăm, nici limbi cu care să urlăm de durere. Dac-ar fi lăsat în pace, căpitanul general ne-ar cruța. Preotul e însă problema.

Cei de față se împotriviră în cor. Inchizitorii de la Kashtalla fuseseră zăriți prin oraș. Întrebaseră dacă toate acele convertiri care avuseseră loc erau sincere sau nu. Iscoade fuseseră puse pe la casele convertiților, pentru a vedea dacă se duceau la lucru vinerea, cât de des se spălau, dacă își tăiau împrejur nou-născuții de parte bărbătească și așa mai departe. Avuseseră loc mai multe ciocniri cu soldați care le jigniseră, ba chiar le batjocoriseră pe femeile musulmane.

— De când a intrat preotul ăsta blestemat în orașul nostru, zise Ibn Basit, fiul vânzătorului de ierburi medicinale, s-au apucat să țină o socoteală a tuturor bunurilor și pământurilor maurilor și evreilor. Nu e nici o îndoială că ne vor lua tot, dacă nu ne convertim.

— Tata spune că, chiar de ne convertim, tot vor găsi o cale să ne jefuiască.

Cel care vorbise era Salman bin Mahomed, cel mai în vârstă dintre cei doi fii ai neguțătorului de aur.

— Uitați-vă numai ce le-au făcut evreilor.

— Ticăloșii ăia de la Roma care s-au pretins papi ar vinde-o până și pe Fecioara Maria ca să-și umple traista, mormăi Ibn Amin. Biserica spaniolă nu face altceva decât să urmeze pilda Sfântului Părinte.

— Dar pe socoteala noastră, adăugă Ibn Basit.

De la căderea Gharnatei, Zuhayr fusese tăcutul martor a multe asemenea discuții în oraș și în al-Hudayl. De obicei, tatăl sau unchiul său, ori vreun alt bătrân al satului conducea discuția, amestecându-se întotdeauna la momentul potrivit. Zuhayr obosise. Vântul începea să pătrundă printre obloane, iar tăciunii din vas aveau curând să se stingă. Slugile din *funduq* se duseseră la culcare. Dorea și el să doarmă, dar știa că sfatul lor avea să se întindă în lumina tremurătoare a lămpilor până-n zori, dacă n-avea să pună punctul pe „i" și să stăruie asupra luării unor hotărâri chiar în acea noapte:

— Vedeți voi, prieteni, nu suntem niște oameni greu de înțeles. Este adevărat că aceia dintre noi care trăiesc pe moșii întinse au fost cocoloșiți, de veacuri, trăind într-o lume în care viața-i foarte diferită față de cea de la oraș. Aici viața voastră se desfășoară în jurul pieței. Amintirile și nădejdea noastră sunt legate de pământ și de cei care-l muncesc. Deseori sunt lucruri care nouă, celor de la țară, ne fac plăcere, și care pe voi, cei de la oraș, vă lasă indiferenți. Cultivăm acest pământ de veacuri. Noi am dat hrană pentru Qurtuba, Ishbiliya și Gharnata. Noi

am îngrășat pământul de la orașe. O cultură s-a clădit astfel, pe care creștinii pot s-o ardă cât vor, dar niciodată n-o vor mai atinge. Noi am deschis ușile, iar lumina care s-a revărsat din orașele noastre și-a răspândit raza pe întreg continentul ăsta. Acum vor să ne ia tot. Nici măcar nu mai suntem socotiți vrednici de câteva mici enclave unde să putem trăi în pace. Este un fapt care ne-a adus laolaltă. Oraș și sat vor muri de aceeași moarte. Negustorii și toți meșteșugarii voștri, țăranii și țesătorii noștri, toți sunt pe punctul de a pieri.

Ceilalți se uitară la el cu gura căscată. Simțiră că al-Fahl se maturizase într-atât, încât nu-l mai recunoșteau. El le citi în ochi prețuirea pe care le-o trezise în cuget. Dac-ar fi vorbit așa cu numai doi ani în urmă, unul dintre ei ar fi pufnit în râs și l-ar fi îndemnat să treacă pe la bordel, unde avântul unor asemenea gânduri putea fi coborât pe pământ de o companie mai vioaie. Nu astăzi. Simțeau că Zuhayr nu juca un rol. Își dădeau seama de schimbările care avuseseră loc în conștiința tuturor. N-aveau, totuși, de unde să știe că tocmai curioasa lui întâlnire cu neamul lui al-Ma'ari, chiar într-o mai mare măsură decât tragedia întregului al-Andalus, îi ascuțise mintea și îi trezise simțurile. Zuhayr simți că venise clipa să le dezvăluie ceea ce avea în gând:

— Am stat de vorbă cu mulți din satul nostru. Acum sunt douăzeci de voluntari din al-Hudayl în oraș. O fi numărul lor mic, dar sunt cu toții devotat trup și suflet. Primul lucru care trebuie făcut este alcătuirea unei armate de trei sau patru sute de cavaleri care să-i provoace pe creștini la luptă în Bab al-Ramla. Priveliștea acestei lupte îi va înflăcăra pe oameni și vom isca și o răscoală înainte ca ei să poată trimite întăriri în oraș. Vom duce războiul de care a fugit sultanul.

Ibn Basit se împotrivi cu îndârjire planului:

— Zuhayr bin Umar, m-ai luat prin surprindere de două ori în seara asta. Mai întâi, prin înțelepciune, și în al doilea rând, prin prostie. Îți dau dreptate că creștinii vor să ne distrugă,

dar tu vrei să le faci acum treaba mai ușoară. Vrei ca noi toți să ne apucăm să le facem jocul. Cavalerismul nu mai e la modă, asta, dac-a existat cu adevărat și n-a fost vreo scorneală a cronicarului. Chiar dacă-i învingem, și nu sunt deloc convins că ardoarea noastră ar putea rivaliza cu iscusința lor de măcelari, tot n-ar schimba nimic. Nicidecum. Singura noastră nădejde este să ne pregătim oamenii și să-i scoatem din oraș spre al-Pujarras. De acolo ne-am putea trimite oamenii să stabilească legături cu drept-credincioșii din Balansiya și alte orașe, pentru a pregăti o revoltă care va erupe în același timp în toată peninsula. Acesta este semnul pe care-l tot așteaptă sultanul din Istanbul. Frații noștri ne vor veni în ajutor.

Zuhayr se uită în jurul lui după sprijin, dar nimeni nu i-l dărui. Atunci vorbi Ibn Amin:

— Atât Ibn Basit, cât și vechiul meu prieten Zuhayr trăiesc într-o lume a viselor. Planul lui Basit este, poate, ceva mai nimerit, dar se îndepărtează la fel de mult de felul în care merg lucrurile acum. Am de făcut o propunere foarte simplă. Haideți să-i tăiem capul șarpelui. Alții vor veni în locul lui, dar vor fi mai cu băgare de seamă. Ceea ce spun nu este foarte complicat și este ușor de îndeplinit. Propun să-i întindem o capcană lui Ximenes de Cisneros, să-l ucidem și să-i batem capul în cuie pe zidurile orașului. Știu că este păzit de soldați, însă nu sunt mulți, iar noi îi vom lua prin surprindere.

— Este un gând netrebnic, făcu Zuhayr, cu glas posomorât.

— Dar mie-mi place planul, se împotrivi Ibn Basit. Are un mare merit. Chiar putem să facem asta noi înșine. Propun să ne pregătim planul cu multă grijă în următoarele zile și să ne întrunim din nou ca să ne hotărâm când și cum îl vom înfăptui.

Propunerea lui Ibn Amin îi animase pe toți. Fiecare dintre cei de față vorbea plin de însuflețire. Zuhayr se gândi la viitor și le reaminti că tragedia al-Hamei se putea repeta în vechiul cartier al Gharnatei. Puteau să-și ia gândul de la izbândă, de la cea mai mică șansă de a găsi sprijin printre dominicani. Dacă

Cisneros era ucis, avea să devină un martir. Roma l-ar beatifica. Izabela avea să răzbune moartea confesorului ei într-o baltă de sânge care ar face să pălească și masacrul de la al-Hama. În ciuda înțelepciunii argumentelor sale, Zuhayr se trezi cu totul singur. Până și cei care-l urmaseră din al-Hudayl fură cuceriți de izbitoarea simplitate a planului de a-l omorî pe Cisneros. Numai din pricina acestei însuflețiri de moment consimți Zuhayr că fusese înfrânt. N-avea să ia parte la uciderea care încălca toate principiile cavaleriei, dar nici n-avea să se pună în calea celor hotărâte de ei.

— Ești prea simțitor și prea mândru, îl certă Ibn Basit. Zilele de odinioară nu se vor mai întoarce niciodată. Ești obișnuit să ți se spele cămășile cu apă de trandafiri și să fie puse la uscat în parfum de levănțică. Îți spun că totul va fi scăldat în sânge dacă nu le tăiem capul bestiilor pe care Allah ni le-a trimis ca să ne încerce voința.

După ce plecară, Zuhayr se spălă și se băgă în pat, dar nu puse geană pe geană. Iarăși îl rodeau îndoielile. Poate că era mai bine să iasă călare din oraș și să-și unească soarta cu adepții lui al-Ma'ari. Sau era mai bine să se ducă acasă și să-și prevină tatăl asupra nenorocirii care-i amenința pe toți. Ori, și acest din urmă gând îl tulbură până în adânc, nu era mai bine, poate, să fugă la Qurtuba și să-l roage pe bunicul Miguel să-l boteze?

Capitolul 10

— Singura noblețe adevărată, pe care o pot eu recunoaște, e cea pe care ți-o dă talentul. Cel mai rău lucru pe lume-i neștiința. Predicatorii pe care se pare că-i prețuiești atât de mult zic că neștiința trimite femeia drept în paradis. Mai degrabă aș prefera ca Domnul să mă izgonească-n iad.

Hind era în toiul unei aprige certe cu noul său prieten, a cărui voce plină de o drăgăstoasă zeflemea îi devenise dintr-o dată supărătoare. Lui Ibn Daud îi făcea o deosebită plăcere s-o necăjească. Începuse prin a juca rolul unui învățat ortodox de la Universitatea al-Azhar, luând apărarea teologiei îmbrățișate de cei mai mulți, mai ales în privința îndatoririlor credincioaselor prescrise de ea.

S-o audă pe Hind respingând cu însuflețire paradisul era ceea ce-și dorise el cu adevărat. Înfocatul sânge al neamului Hudayl i se urcase fetei în obraji, în vreme ce îl cântărea cu ochi plini de mânie. Era minunată în furia ei. Ibn Daud îi simți puterea pentru prima oară. Tânărul îi luă mâna și i-o acoperi cu sărutări. Această neașteptată izbucnire de pasiune îi stârni fiori lui Hind, dar nu erau singuri în livada de rodii.

Îndrăzneala lui Ibn Daud stârni un potop de icnete în spatele tufișurilor din apropiere, de unde trei tinere slujnice îi păzeau. Hind le știa prea bine.

— Duceți-vă la plimbare toate. Credeți că mă las păcălită de toate prostiile astea? Știu eu prea bine ce se petrece în mintea voastră când căscați ochii la palmierul care crește între picioarele

iubiților voștri. Începeți să vă purtați ca o ceată de ciocănitoare înfometate. Acum duceți-vă la plimbare. Să nu vă întoarceți până nu mă auziți strigându-vă! Ați înțeles?

— Da, domniță Hind, răspunse Umayma, dar doamna Zubayda...

— I-ai spus tu cumva doamnei Zubayda că fratele meu te călărește ca un câine?

Îndrăzneala tinerei stăpâne puse capăt discuției. Un râs în cascadă venind din partea tovarășelor Umaymei fu singurul răspuns la întrebare. Temându-se că și alte secrete puteau ajunge la urechile unui străin, slujnicele se îndepărtară. Până atunci rolul lor fusese acela de paznice ale cinstei și onoarei stăpânei lor. Acum intrară în roluri mult mai potrivite firii lor și deveniră, încă o dată, complicele tinerei lor stăpâne, făcând de pază și asigurându-se că cei doi nu erau surprinși.

Fără știrea lor, Yazid se găsea pe aproape. Curând după venirea lui Ibn Daud la ei acasă, băiatul se simțise părăsit de sora lui. Își dăduse seama, totodată, de motiv și, prin urmare, începuse să-și ia nasul la purtare față de nou-venit fără milă, așa cum numai un ștrengar știa s-o facă. Acum nutrea o ură adâncă și nesăbuită față de veneticul din al-Qahira.

La început, pe Yazid îl fascinară povestioarele lui Ibn Daud despre vechiul continent. Fusese dornic să învețe, lacom să știe mai multe despre viața din al-Qahira și Dimashk, curios și intrigat de diferența în privința rostirii și a sensului unor cuvinte din arabă, așa cum erau ele vorbite și înțelese în al-Andalus și pe meleagurile natale ale Profetului.

Setea băiatului de cunoaștere îl însufleți, la rândul ei, pe Ibn Daud. Îl obligase să se gândească mult înainte de a-i desluși fapte care pentru el erau de la sine înțelese. Yazid, totuși, începu să-și dea seama că Hind făcea fețe-fețe, își întorcea ochii de fiecare dată când tânărul lor oaspete era de față și își lua un aer de modestie exagerată. Odată ce mezinul își dădu seama că străinul se făcea vinovat de îndepărtarea surorii lui de el, începu

să lipsească de la lecțiile lui Ibn Daud sau, atunci când era silit să ia parte la ele, nu încerca să-și ascundă neplăcerea și îi dădea impresia că-l plictiseau peste măsură.

Încetă să-i mai pună întrebări lui Ibn Daud. Când preceptorul îl întreba ceva, Yazid fie păstra tăcerea, fie dădea doar răspunsuri foarte scurte. Încetă chiar să mai joace șah cu musafirul lor. Acesta era un sacrificiu uriaș, de vreme ce Ibn Daud era un novice într-ale șahului și nu izbutise să-și bată elevul nici măcar o singură dată, până când se ajunse în punctul în care cel din urmă rupse prietenia cu străinul.

Când Hind îi ceru o explicație, Yazid suspină cu nerăbdare și-i spuse pe cel mai înghețat ton de care era în stare că purtarea lui față de cel tocmit să-i fie profesor era absolut firească. Răspunsul băiatului o necăji pe sora sa și făcu să sporească încordarea ce apăruse între ei. Hind, care de obicei era foarte simțitoare în ceea ce-l privea pe mezin, se lăsă orbită de dragostea ei pentru Ibn Daud. Și așa ajunse frățiorul ei să sufere îngrozitor. Zubayda, văzându-i nefericirea de pe chip, îi înțelese motivul prea bine. Ea se hotărî să rezolve problema măritând-o pe Hind cât mai repede și să amâne orice discuție cu Yazid pe mai târziu.

Neștiind că erau văzuți, Hind și Ibn Daud ajunseseră acum atât de departe, încât cele ce se petreceau se cereau imediat oprite. Mâinile lui intraseră pe sub tunica ei și îi mângâiau sânii, dar dintr-odată se retraseră.

— Două luni pline peste o ramură subțire, mormăi el cu o voce pe care ea și-o închipui înecată de patimă.

Hind nu se mai oprea. Mâinile ei își croiră drum de la brâu în jos până-n ungherele neștiute de sub el, acoperite de șalvarii de mătase. Îl descoperi sub mătasea foșnitoare. Începu să-i mângâie coapsele:

— Mătăsoase ca dunele de nisip, dar unde-i palmierul? șopti ea, în vreme ce degetele sale mângâiau tandre curmalele, simțind revărsarea sevei.

Dac-ar fi mers mai departe, fără îndoială c-ar fi ajuns la grăbirea ritualurilor primei nopți. „Dar", se gândi Hind, „dac-ar fi să ne oprim acum, nemulțumirea, ca să nu mai pomenim de lunga așteptare până la domolirea într-un final a pasiunii, ne va face viața de nesuportat." Fata nu dorea să se mai oprească. Buna-cuviință o părăsise cu totul. Cu toată ființa ei, dorea să facă dragoste cu acel bărbat. Se săturase de plăcerile amăgitoare dăruite de poveștile amănunțite ale fetelor în casă și ale verișoarelor hlizite din Gharnata și Ishbiliya, iar acum dorea să știe cum era cu adevărat.

Ibn Daud fu cel care, pricepând ce se întâmpla, puse capăt mângâierilor. Își scoase mâinile de sub straiele ei și cu blândețe, le îndepărtă și pe ale fetei din pantalonii lui.

— De ce? întrebă ea cu o șoaptă joasă.

— Sunt oaspetele tatălui tău, Hind! îi vorbi cu un glas resemnat, din care pasiunea pierise. Mâine am să-l rog să ne vedem între patru ochi și am să-i cer voie să te iau de nevastă. Orice altă cale ar fi dezonorantă.

Hind simți cum iubirea îi seacă:

— Am crezut că eram pe punctul de a ajunge undeva. La ceva ce-i mai mult decât plăcere. Ceva de-o curățenie desăvârșită. Acum simt că-mi vine să înnebunesc. Cred că te-am judecat greșit.

Urmă un torent de făgăduințe și legăminte, de repetate declarații ale iubirii lui fără moarte, ale marii prețuirii ce o avea pentru înțelepciunea ei. Nu-i mai fusese dat vreodată să întâlnească o femeie ca ea și, în timp ce vorbea, îi săruta fiecare deget de la picioare, murmurându-le pe rând cuvinte de dragoste.

Ea nu mai spuse nimic. Păstra o tăcere mai grăitoare decât orice ar mai fi putut zice. Adevărul era că, pierzând-o pentru o clipă, reușise s-o recucerească. Și totuși, instinctul care-i spunea că nu-l citise bine nu era prea departe de adevăr, așa cum o dovedeau gesturile lui.

Ibn Daud nu mai fusese niciodată până atunci cu o femeie. Hotărârea lui de a întrerupe apropierea trupească dintre ei se explica doar în parte prin statutul său în casa ei. Se mira cât de mult reușise Hind să-l înflăcăreze, dar adevărata pricină pentru care dăduse înapoi era frica de necunoscut.

Până atunci nu existase decât o singură mare iubire în viața lui Ibn Daud, iar aceea era pentru un coleg de la universitatea din al-Qahira. Mansur fusese fiul unei familii de giuvaiergii prosperi cu o îndelungată tradiție de familie în orașul port Iskanderiya. Călătorise atât de mult și în atâtea orașe, chiar și într-o corabie spre Cochin în sudul Indiei, încât istorisirile lui îl aduseseră pe Ibn Daud într-o stare de permanentă încântare, la care se mai adăugase și dragostea amândurora pentru poezia de bună calitate și pentru flaut, fiecare dintre ei având însușiri alese și o minte iscoditoare, iar prietenia care se înfiripase între cei doi păruse inevitabilă. Timp de trei ani, cei doi bărbați au trăit în cea mai strânsă apropiere. Au împărțit o cameră în *riwaq*-ul de peste drum de moscheea lui al-Azhar.

Curând se ajunse la o relație care le hrănea în același timp și intelectul, și sentimentele religioase (ei fiind discipolii aceluiași *shaykh* sufit) și, în cele din urmă, poftele trupești. Își scriseră unul altuia versuri în proză rimată, compuse într-o limbă ce nu ascundea sub nici un văl de ochii oricărui alt cititor plăcerile trăite împreună. În cursul lunilor de vară, când se despărțeau fiindcă trebuiau să se întoarcă fiecare la familia lui, amândoi țineau jurnale în care își treceau fiecare amănunt al vieții lor de zi cu zi, precum și urmările lipsei de dragoste trupească.

Mansur murise într-un naufragiu, în vreme ce-și însoțea tatăl într-o călătorie negustorească la Istanbul. Îndureratul supraviețuitor nu mai putuse răbda să trăiască în al-Qahira. Aceasta fu cea dintâi pricină, în mai mare măsură decât orice dorință a lui de a studia lucrările lui Ibn Khaldun, care-l adusese la Gharnata. Îl atrăgea al-Zindiq, dar după ce vorbi în mai multe rânduri cu el simți că, în ciuda iscusinței bătrânului vulpoi, plin

de geniu și de învățătură, exista o lipsă de scrupule în tacticile la care recurgea pentru a-și înfrânge adversarul prin puterea argumentării. La sfârșitul unei discuții despre poezia lui Ibn Hazm, Ibn Daud își aduse aminte de o discuție asemănătoare cu Mansur. Amintirea îl copleși. Nu-și mai putu ascunde lacrimile. Firește, nu i-a povestit totul lui al-Zindiq, dar bătrânul nu era nici el prost. Ghicise. Tocmai acest fapt îl îngrijora pe Ibn Daud. Al-Zindiq era un prieten al acestei familii. Dacă le mărturisea bănuielile sale părinților lui Hind?

De parcă i-ar fi citit gândurile, fata îi dezmierdă mâna și îl întrebă nevinovată:

— Cum se numea femeia pe care ai iubit-o în al-Qahira? Vreau să știu totul despre tine.

Ibn Daud se înfioră. Înainte să-i poată răspunde, se auziră un țipăt și râsete ascuțite, pe când servitoarele îl înșfăcară pe Yazid, mort de spaimă, și îl târâră în luminiș.

— Uite ce-am găsit, domniță Hind! grăi Umayma, zâmbind fără rușine, cu gura până la urechi.

— Dă-mi drumul! strigă băiatul cu lacrimile curgându-i șiroaie pe față.

Hind nu putea îngădui să-l vadă pe frățiorul ei necăjit în felul acela. Alergă la Yazid, îl luă în brațe, dar el rămase neclintit, cu mâinile strânse pe lângă coapse. Hind îi șterse lacrimile cu mâinile și-l sărută pe obraji.

— De ce mă pândeai?

Mezinul tânjea s-o îmbrățișeze și s-o sărute la rândul lui, să-i mărturisească fricile și grijile lui. Auzise cum bunica Zahra fugise de acasă și nu se mai întorsese niciodată. Nu dorea ca sora lui mai mare să facă la fel. Dac-ar fi fost numai ei doi, i-ar fi mărturisit ei totul, dar surâsul ce lumina chipul lui Ibn Daud îl împiedică. Le întoarse spatele și o luă la fugă spre casă, lăsându-și în urmă sora nedumerită și îngândurată.

Încetul cu încetul Hind începu să înțeleagă că ciudata purtare a lui Yazid avea o legătură cu propria ei stare de spirit. Fusese

atât de vrăjită de acei ochi, mai verzi ca marea, încât orice altceva trecuse pe un al doilea plan, până și glasul lăutei. Tocmai absența ei îl necăjea pe frățior. Se simți vinovată. Sentimentele trezite de îmbrățișarea ei cu Ibn Daud fură toate date uitării. Chipul amărât al lui Yazid îi aminti de propria supărare stârnită de alesul inimii sale. „Adevărul este", își zise în sinea ei, „că purtarea lui cinstită n-a fost nici mai mult nici mai puțin decât împotrivirea de a recunoaște frumusețea pasiunii noastre."

Gândul o supără atât de tare, încât ea, care aproape îl arsese de viu cu flacăra iubirii ei, se hotărî acum să-i dea câteva lecții însemnate oaspetelui lor. El avea curând să descopere că putea fi mai rece ca gheața. Încă-l mai dorea, dar numai dacă el îi respecta condițiile. Acum prima ei grijă era să se împace cu Yazid.

Cel la care tocmai se gândea Hind stătea întins cu capul îngropat în poala mamei sale. Copilul dăduse buzna în odaia Zubaydei, cu următoarele cuvinte:

— Bărbatul ăla s-a jucat cu sânii lui Hind. I-am văzut!

Yazid crezuse că maică-sa avea să fie înspăimântată. Avea să se repeadă la locul faptei și să poruncească servitorilor din casă să-l biciuiască pe Ibn Daud. Neobrăzatul din al-Qahira avea să fie trimis acasă la el cu coada între picioare, iar în drumul său spre sat, ca să găsească un mijloc de transport până la Gharnata, avea să fie atacat chiar și de câini sălbatici. În loc de așa ceva, Zubayda surâse:

— Sora ta este o femeie în toată firea de-acum, Ibn Umar. În curând se va mărita și va avea copii, iar tu ai să le fii unchi.

— Măritată cu el? o întrebă mezinul, nevenindu-i să creadă.

Zubayda aprobă din cap și mângâie părul castaniu deschis al băiatului.

— Dar, dar, n-are nici o lețcaie. E un...

— Un învățat, Yazid al meu, și tot avutul său se află în capul lui. Tatăl meu zicea mereu că greutatea minții unui bărbat este mai de preț decât cea a pungii lui.

— Mamă! se răsti fiul ei încruntat.

Ochii lui o fulgerau ca două săbii scoase din teacă, iar vocea îi amintea atât de mult de cea a soțului ei când rostea lucruri de cea mai mare gravitate, încât abia se putu abține să nu râdă.

— Ai uitat că nu putem culege struguri de pe ciulini?

— Adevărat, frate, zise Hind, care intrase nevăzută în iatac, tocmai la timp ca să audă ultimele spuse ale lui Yazid, dar știi la fel de bine că orice roză își are spinii ei.

Năzdrăvanul se ascunse în spatele maică-sii, dar sora lui, râzând și venindu-și în fire, îl trase îndărăt, acoperindu-i cu sărutări capul, gâtul umerii și obrajii.

— Întotdeauna te voi iubi, Yazid, mai mult decât pe orice bărbat cu care se va întâmpla să mă mărit. Tocmai viitorul meu soț ar avea de ce să se teamă. Nu tu.

— Dar în ultima lună... începu băiatul.

— Știu, știu și îmi pare sincer foarte rău. Nu mi-am dat seama că n-am mai stat împreună în ultimul timp, dar toate astea au trecut. Hai să fim din nou prieteni.

Brațele lui Yazid se încolăciră în jurul gâtului ei, iar ea îl ridică în brațe. Ochii lui străluceau când îl puse iar jos.

— Du-te și întreabă-l pe pitic ce-avem astă-seară la cină, îi porunci Hind. Trebuie să vorbesc cu mama între patru ochi.

Pe când ștrengarul ieșea fugind din cameră, mama și fiica își zâmbiră una alteia.

„Cum mai seamănă cu mine!" își zise în gând Zubayda. „Nici eu n-am cunoscut fericirea în dragoste până n-am obținut îngăduința să-l iau pe tatăl ei de bărbat. La mine întârzierea a fost pricinuită de mama lui Umar, care nu era sigură de sângele ce-mi curgea în vene. Hind nu trebuie să treacă prin toate astea numai pentru că băiatul e orfan."

Hind păru să fi ghicit la ce se gândea mama ei:

— N-aș putea niciodată aștepta atât de mult cât ai așteptat tu, cât s-au tot preocupat ei de impuritatea sângelui tău. Altceva mă îngrijorează pe mine. Fii sinceră acum. Cum ți se pare?

— Un tânăr foarte frumos și deștept. E numai bun pentru tine, copilă. Ce ți-ai putea dori mai mult? De ce te mai îndoiești?

Hind se bucurase mereu de o relație apropiată cu mama sa. Prietenia care se înfiripase între ele se datora, nu în mică măsură, atmosferei de liniște ce domnea în casă. Fata n-a avut nevoie să-și închipuie care ar mai fi fost viața ei dacă tatăl ei s-ar fi însurat din nou sau ar fi ținut o ibovnică într-una din locuințele lui din sat. Își vizitase verii din Qurtuba și Ishbiliya îndeajuns de des încât să-și mai aducă aminte de cămine ținute în gheara unei atmosfere mereu apăsătoare. Poveștile verilor ei despre obișnuitele destrăbălări îi reaminteau de descrierile unor bordeluri; istorisirea unor certuri între femei făcea să i se nască în minte imaginea unui cuib de vipere. Prăpastia dintre toate aceste lucruri și viața din al-Hudayl nu putea fi mai adâncă.

Pe măsură ce creștea, Hind se apropia tot mai tare de mama ei. Zubayda, crescută ea însăși de un tată liber-cugetător într-un spirit neortodox, era hotărâtă ca pe cea mai tânără dintre cele două fiice ale ei să n-o lase să fie vârâtă în cămașa de forță a superstițiilor și să n-o constrângă la un rol anume în gospodărie. Kulthum, încă din fragedă pruncie, fusese de bunăvoie prizoniera tradițiilor. Hind era o iconoclastă, ba până și tatăl lor văzuse la ea această trăsătură de caracter, încă de la vârsta de doi ani. În ciuda numeroaselor opreliști și a mult prea des repetatelor avertismente ale Amei, Zubayda îi încurajase această latură.

Din toate aceste pricini Hind știa fără nici o îndoială cum să răspundă la întrebarea mamei sale. Nu șovăi deloc, ci începu să-i povestească toate cele întâmplate după-amiaza, având grijă să nu uite nici un amănunt. Când termină, mama ei, care o ascultase cu mare atenție, izbucni în râs. Cu toate acestea, veselia ei ascundea o anumită îngrijorare. Dacă Umar ar fi fost de față, și-ar fi dat seama numaidecât că râsul ei trăda neliniștea.

Zubayda nu dorea să-și sperie fiica. Deși nu-i stătea în fire, ea o luă mai ușurel:

— Te îngrijorează faptul că el n-a lăsat seva palmierului său să-ți ude grădina. N-am dreptate?

Hind dădu cu gravitate din cap.

— Prostuțo! Ibn Daud s-a purtat cum se cuvine. Este oaspetele nostru la urma urmei, iar a o îmbrățișa pe fiica amfitrionilor sub privirile slujnicelor care-i supraveghează n-ar fi o cale prea aleasă de a răsplăti mărinimia și ospitalitatea tatălui tău.

— Știu! Știu! mormăi Hind. Dar mai e ceva, nu știu să-ți spun ce anume. Chiar și atunci când mâinile lui mă mângâiau, am simțit lipsa pasiunii în atingerea lui. N-am simțit nici un fior până nu l-am atins eu. Chiar și atunci el s-a speriat. Nu de tata, ci de mine. N-a mai cunoscut iubirea de femeie până acum. Măcar atât se poate spune. Ce nu pot pricepe e de ce. Ce vreau să zic, când tu și Abu i-ați sfidat pe părinți și v-ați dus la...

— Tatăl tău nu era Ibn Daud! Era un cavaler din neamul Banu Hudayl. Și când ne-am dus la Qurtuba eram deja căsătoriți de mai multe ceasuri. Du-te și fă o baie. Lasă-mă pe mine să deslușesc taina asta.

Soarele apunea când Hind ieși în curte. Rămase locului, fermecată de culorile ce-o înconjurau. Piscurile munților acoperite de zăpadă ce mărgineau al-Hudayl erau scăldate în raze trandafirii și portocalii, căsuțele din sat arătau de parcă fuseseră proaspăt vopsite. Atât de vrăjită fu Hind de frumusețea din jurul ei, încât uită de orice altceva. Acum câteva clipe se simțise înfrigurată și înnegurată. Deodată se bucura că era singură. „Până mai ieri", își zise în sinea ei, „dacă m-aș fi trezit ca acum în amurg, m-aș fi prăpădit de dorul lui, mi-aș fi dorit să fie lângă mine, ca să putem gusta darurile naturii, și totuși astăzi mă bucur de singurătate."

Era atât de absorbită în gândurile ei, încât, pe când o pornea domol spre *hammam*, nu auzi zarva plină de veselie ce venea dinspre bucătărie. Yazid ședea pe un taburet scund, pe când piticul cânta un *zajal* acompaniindu-se la tamburină. Slujitorii înghițiseră o băutură tare pe care o făcuseră din resturile găsite

prin butoaiele de lângă viile din al-Hudayl. Piticul era ușor beat. Cele trei ajutoare ale lui și cei doi servitori a căror singură sarcină era să pună bucatele din oale pe farfurii și să le așeze pe masă se îmbuibaseră prea mult cu pișatul dracului. Dansau în cerc, iar piticul stătea în mijlocul lor, pe o masă, și cânta. Pe treptele de la intrarea în bucătărie ședea Ama, privindu-i mustrător. Încercase să-l ia de acolo pe copil și să-l târască înapoi în casă, dar micuțul se veselea pe cinste și nu voia să se supună. Piticul se opri din cântat. Obosise. Dar cei de față voiau ca el să continue:

— Pentru ultima oară, strigară ei, cântecul lui Ibn Quzman. Cântă-l pentru micul nostru conaș.

— Da, te rog, piticule, se alătură mezinul celorlalți. Doar un cântec, nu mai mult!

Bucătarul-șef deveni serios:

— Voi cânta balada compusă de Ibn Quzman acum mai bine de trei sute de ani, dar trebuie ascultată cu toată prețuirea cuvenită unui mare maestru. Nu va mai fi nicicând un trubadur ca el. Dacă îndrăzniți să mă întrerupeți fie și o singură dată, am să torn acest vin pe bărbile voastre și am să le dau foc. Vă e limpede, flecari fuduli?

În bucătărie, unde cu numai câteva clipe în urmă părea că o mână de bețivani o să pornească o adevărată răscoală, se lăsă tăcerea. Doar clocotul unei cratițe uriașe unde fierbea masa de seară se mai auzi. Piticul îi făcu un semn ajutorului său. Băiatul în vârstă de doisprezece ani, care ajuta la bucătărie, îi aduse o alăută și-i încercă coardele. Atunci, cu un semn de încuviințare către stăpânul său, micuțul bucătar-șef începu să cânte *zajal*-ul lui Ibn Quzman cu un glas copleșitor de adânc:

„Vino, umple-mi-o cu o mare aurie pân'la buză
Și-n mână pune-mi prețioasa cupă!
Las' vinul vechi să umble de la un oaspe la altu',
Bulele-i strălucinde ca perlele pe pieptu-i, înspumatu',
Ca și cum noaptea de beznă s-ar fi lepădatu'.

Pe Allah! Privește cum îți surâde în spumă dintr-o mie de ulcele!
Parc-ar fi stors din ciorchine de stele.

Dă-l mai departe, topindu-te-n sunet de viori,
Aici, pe acest covor rotund de flori,
Unde pământu' împrospătează-ai blândei rouă stropi,
Și-mi scaldă tălpile în deliciu-i,
În balsamul aromei și-n răcoarea-i.

În grădina verde cu mine singură-i,
Fermecând scena, o fată își începe cântu-i:
O plasă de raze aruncă surâsu-i,
Departe alung rușinea, căci nimeni nu ne vede,
Și «Pe Allah», îi strig, «hai și ne-om veseli!»"

Toată lumea izbucni în urale, iar Yazid mai tare decât toți.

— Piticule, țipă cuprins de însuflețire, ar trebui să te lași de bucătărie și să te faci trubadur. Ce voce frumoasă ai!

Piticul îl strânse pe băiat la piept și îl sărută pe creștet:

— Este prea târziu pentru asta, Yazid bin Umar. Prea târziu ca să mai cânt. Prea târziu pentru toate. Cred că mai bine te-ai întoarce să-i dai doamnei Zubayda informațiile pe care ți le-a cerut.

— Ce anume, piticule? îl întrebă nedumerit copilul, care uitase cu totul de rugămintea mamei sale.

— Ai și uitat de conținutul tocăniței mele de amurg?

Yazid se încruntă și se scărpină în cap, dar nu-și aminti nici un singur ingredient. Vrăjit de cântecul de petrecere, uitase pricina pentru care mama lui îl trimisese la bucătărie. Piticul se apucă să-i aducă aminte, dar de data aceasta se asigură că băiatul avea să țină minte toate informațiile, așa că își declamă rețeta cu un ritm și o intonație foarte cunoscute mezinului. Piticul se prefăcu că recită, cu glasul lui profund, din *al-koran*:

— Ascultați cu atenție, voi toți cei care-mi gustați bucatele. Astă-seară am gătit tocănița mea preferată, ce poate fi mâncată

numai după apusul soarelui. În ea veți găsi douăzeci și cinci de cartofi mari, tăiați mărunt. Douăzeci de napi, curățați și feliați. Zece tuberculi de *taro*[1] cojiți pân-au prins luciu și zece piepți de miel care-i sporesc splendoarea. Patru pui de primăvară, curățați de măruntaie și de sânge, o ulcică de iaurt, ierburi și mirodenii, care-i dau culoarea noroiului. La tot acest amestec se mai adaugă și o ceașcă de melasă și – pe Allah! – e deja gata. Dar, conașule Yazid, un lucru nu trebuie să uiți! Carnea și legumele trebuie fierte separat, apoi amestecate într-o cratiță plină cu apa în care au fiert legumele. Lăsăm totul să fiarbă la foc mic, în vreme ce cântăm și ne veselim. Când petrecerea s-a terminat – pe Allah! – și tocănița-i gata! Orezu-i făcut. Ridichile și morcovii, chili și roșiile, ceapa și castraveții sunt spălate toate și își așteaptă nerăbdătoare rândul să se alăture tocanei din vasele voastre de argint. Poți ține minte toate astea, Yazid bin Umar?

— Da! strigă năzdrăvanul ieșind în goană din bucătărie și încercând din răsputeri să țină minte cuvintele și muzica lor.

Piticul îl urmări cu ochii pe băiatul care fugea prin grădină, îndreptându-se spre casă, cu Ama pe urmele lui, și un surâs plin de întristare îi înflori pe față.

— Ce viitor va mai avea acest strănepot al lui Ibn Farid? se întrebă el cu voce tare.

Yazid se duse drept în camera mamei lui și repetă cuvânt cu cuvânt tot ce-i spusese piticul. Tatăl lui zâmbi:

— Dac-ai putea învăța *al-koran*-ul cu aceeași ușurință, copile, i-ai umple de fericire pe sătenii noștri. Du-te și te spală, înainte de a ne așeza cu toții la masă, în fața acestei tocănițe de amurg!

Pe când băiatul se repezea afară din odaia mamei sale, Zubayda se lumină la față:

— E iarăși fericit!

---

1 *Colocasia esculenta* sau *Colocasia antiquorum* (lat.), plantă cultivată în zonele tropicale ale Asiei și Americii, dar și în unele țări mediteraneene, ai cărei tuberculi se consumă precum cartofii; numiți în Egipt *kolokas*, iar în Cipru *kolokassi*. (N. tr.)

Umar bin Abdallah și soția lui vorbiseră despre soarta fiicei lor mai tinere. Zubayda îi povestise soțului său despre cele petrecute în livada de rodii ascunzându-i din amănuntele picante. Nedorind să-i stârnească mânia, scosese tot ce se referea la palmieri, curmale și alte fructe cu forme nerușinate. Umar fu adânc mișcat când auzi de nevinovăția și simțul onoarei de care dăduse dovadă Ibn Daud în acea împrejurare. Acest singur fapt îl hotărî să-l lase pe tânăr s-o ia pe Hind de soție. Ajungând aici cu discuția, Zubayda îi mărturisise temerile ei:

— Nu ți-a trecut prin cap că Ibn Daud ar putea fi interesat doar de bărbați?

— De ce? Numai pentru că nu s-a învoit să-i ia fiicei noastre fecioria oferită cu mărinimie?

Nedorind să dezvăluie prea multe, Zubayda se hotărî să continue:

— Nu, îl lămuri ea, așa-mi spune mie instinctul. Când ai să stai de vorbă cu el după ce mâncăm diseară, m-ar ajuta să-mi alung temerea din suflet dacă l-ai lua la întrebări.

— Ce? răcni Umar. În loc să vorbesc cu el despre simțămintele pe care le nutrește față de Hind, ar trebui să joc rolul unui inchizitor, să-l iau la bani mărunți ca pe un călugăr spurcat care s-a folosit de poziția lui în confesional? N-ar fi mai bine să-l și torturez? Nu! Nu! Nu! Așa ceva e sub demnitatea ta.

— Umar, se împotrivi Zubayda, cu ochii scânteindu-i de furie, nu voi lăsa ca fata mea să ia de bărbat pe unul care o va face nefericită.

— Ce-ar fi fost ca taică-tău să-mi pună aceeași întrebare înainte să ne dea binecuvântarea?

— Dar n-a fost nevoie, nu-i așa, dragul meu soț? Cu tine n-am avut nici o îndoială în privința asta.

Zubayda își tachina soțul, ceea ce nu-i stătea deloc în fire, iar el începu să râdă.

— Dacă insiști, femeie, voi încerca să găsesc o cale de a-i pune întrebarea asta tânărului fără să-l jignesc.

— N-are nici un motiv să se simtă jignit. Ce vorbim noi acum nu-i ceva nemaiîntâlnit.

Tânărul despre care vorbeau acum era în odaia lui, îmbrăcându-se pentru masa de seară. Un sentiment ciudat, greu de pus în cuvinte, îl cotropise și îl făcuse să se cufunde în întristare. Știa că o dezamăgise pe Hind. Retrăia cele petrecute în acea după-amiază, iar frica îi fu alungată de o însufleţire necunoscută lui până atunci. „Oare nimic nu mi-o mai poate scoate din cap?" se întrebă în sinea lui, îmbrăcându-și tunica. „Nu vreau să mă gândesc la ea, și totuși nu mă mai pot gândi la nimic altceva. Cum se face că chipul ei mi se strecoară în minte împotriva voinței mele? Sunt un nătărău. Ar fi trebuit să-i spun că singurul iubit pe care l-am avut a fost bărbat. De ce n-am făcut așa? Pentru c-o doresc atât de mult! Nu vreau să mă alunge. O vreau de soție. Ea este singura persoană pe care am îndrăgit-o de la moartea lui Mansur. Alți bărbați m-au mai curtat, dar eu i-am respins. Numai Hind mi-a furat inima din nou, Hind care mă face să tremur, dar ce-a citit ea oare pe fața mea?"

În drum spre masă, lui Ibn Daud i se alătură mezinul:

— Pacea fie cu tine, Ibn Daud!

— Și cu tine, Yazid bin Umar!

— Să-ți spun și ție ce-a gătit piticul?

Când Ibn Daud îi făcu semn din cap că da, prichindelul îi înșiră toate ingredientele citându-l atât de bine pe bucătar, încât noul lui preceptor, care nu-l auzise pe cel din urmă, rămase cu adevărat impresionat. Intrară în odaia mare împreună. Ibn Daud se arătă încântat de reînnodarea prieteniei dintre el și elevul său. Simți că era semn bun. Toată lumea fu deosebit de curtenitoare cu el în timpul mesei. Tocănița de amurg a piticului fu la mare preț, iar Hind ținu cu tot dinadinsul ca el să primească încă o porție.

Miguel se reîntorsese la Qurtuba. Zahra murise. Zuhayr era la Gharnata. Kulthum era în vizită la verii lor și la viitorii cuscri din Ishbiliya. Numărul membrilor familiei aflați în odaia mare

era neobișnuit de mic, ceea ce făcea mult mai intim ca de obicei cercul din care făcea acum parte și Ibn Daud. Zubayda îl surprinse privind-o pe Hind drept în ochi cu un zâmbet și faptul o liniști. Poate că semnele fuseseră înșelătoare. Poate că Umar ghicise mai bine decât ea. Vina i se strecură în suflet și vru să-i atragă soțului său atenția să nu-i mai pună băiatului nici o întrebare stânjenitoare, dar era prea târziu. Umar începuse deja să vorbească.

— Ibn Daud, vorbi stăpânul casei, n-ai dori să faci o mică plimbare cu mine, după ce ne bem cafelele?

— Mi-ați face o mare onoare, domnule!

— Pot veni și eu cu voi? întrebă Yazid ca din întâmplare, jucând rolul adultului.

De vreme ce Zuhayr era departe, simțea că trebuia să fie de față într-o asemenea ocazie.

— Nu, îi răspunse surâzătoare Hind. Vreau să joc șah. Cred că-ți voi lua regele în mai puțin de zece mișcări.

Băiatul se întunecă în adâncul lui, dar sora lui câștigă.

— Dacă stau să mă gândesc mai bine, îi mărturisi el tatălui său, prefer să rămân acasă. Cred că se face frig afară.

— O hotărâre înțeleaptă, aprecie Umar ridicându-se și ducându-se la ușa care dădea pe terasă.

Ibn Daud făcu o plecăciune Zubaydei și se uită la Hind, de parcă o implora să nu-l judece prea aspru. Îl urmă pe Umar afară din odaie.

— Du-te la mine în cameră și așază piesele de șah pe pânză, îi porunci Hind fratelui său. Vin și eu într-o clipă.

— Cred că ne-am înșelat în privința lui Ibn Daud, zise Zubayda îndată ce fiul ei ieși din încăpere. L-ai văzut în timp ce mâncam? Nu se uita decât la tine. Poate o fi el zăpăcit, dar îl atragi foarte tare.

— Ce spui ar putea fi adevărat, dar pasiunea fierbinte pe care am simțit-o pentru el s-a dus. Încă-mi mai place. S-ar putea chiar să țin la el cu timpul, dar fără flacăra de altădată. După-amiaza asta m-a lăsat cu o cruntă durere de cap.

— Nici măcar cei mai mari doctori ai noștri n-au fost în stare să trateze secretele inimii, Hind. Acordă-ți o șansă. Îmi semeni prea tare. Ești prea nerăbdătoare. Vrei totul deodată. Așa am fost și eu cu taică-tău, iar părinții lui mi-au luat dorința drept lăcomie.

— Sigur, mamă, grăi Hind aproape în șoaptă, nu știm cât timp ne-a mai rămas pentru oricare dintre noi. În tinerețea ta, sultanul mai era în palatul din al-Hamra și păreați a fi la adăpost. Astăzi, peste viețile noastre domnește primejdia. Nimeni din sat nu se mai simte în siguranță. Nici măcar mirajul visurilor nu ne mai poate oferi o consolare. Cuprinși de amărăciune, am încetat să mai visăm. Mai ții minte când Yazid plângea și se agăța de Zuhayr, implorându-l să nu plece la Gharnata?

— Ar putea vreo mamă uita așa ceva?

— Când l-am văzut atât de nefericit, mi-am ieșit din fire și am șoptit câteva fraze neobrăzate la urechea fratelui nostru mai mare. Ceva lipsit de sens. I-am spus că nu s-a gândit decât la el, încă din față. S-a făcut galben la față. L-a lăsat pe Yazid din brațe și m-a luat deoparte. Pe urmă, mi-a șoptit furios la ureche: „Nu câștigi nimic dacă te lași prins în capcana vieții de zi cu zi. Singura libertate care ne-a mai rămas este să alegem cum murim, iar tu vrei să-mi iei până și asta".

Zubayda o strânse pe Hind la pieptul ei. Nu mai vorbiră. În tăcerea care se lăsase se auzea vântul de afară. Trupurile lor continuau să-și vorbească.

— Hind! Hind! le smulse din visare glasul mezinului. Te aștept. Grăbește-te! Mi-am și hotărât mișcările.

Cele două femei își zâmbiră. Unele lucruri n-aveau să se schimbe niciodată.

Afară, în noaptea albastră, Umar și Ibn Daud se plimbau în jurul casei. Și ei vorbeau despre veacul pe care îl trăiau cu toții, numai că în termeni mai filozofici. Acum, când nu mai puteau fi auziți de străjile de noapte care vegheau în preajma casei, Umar se hotărî că nu mai era timp de pierdut:

— Am auzit că te-ai plimbat cu Hind astăzi, după masa de prânz. Ne e o comoară foarte prețioasă. Mama ei și cu mine o iubim foarte mult. Nu dorim s-o vedem jignită sau supărată.

— Am fost foarte încântat când m-ați invitat la o plimbare. O iubesc pe Hind. Aș dori să vă cer voie să mă însor cu ea.

— Ține minte un lucru, Ibn Daud, i se adresă Umar pe cel mai părintesc ton de care era în stare. Numai un orb îndrăznește să-și facă nevoile pe acoperiș crezând că nu-l vede nimeni!

Ibn Daud începu să tremure. Nu era sigur ce știa Umar. Poate că elevul lui îl pârâse maică-sii. Poate că slujnicele ciripiseră. Poate...

— Ce vreau eu să-ți zic, prietene, este că cel care cade de două ori în aceeași groapă n-are nici o scuză.

Acum pricepu:

— N-am nimic de ascuns față de Hind, de dumneavoastră sau de doamna Zubayda, îl asigură Ibn Daud cu un tremur în voce. E vorba despre ce s-a petrecut acum câțiva ani. Cu un coleg de la universitate. Ne-am iubit. A trecut mai bine de un an de când a răposat. N-am mai fost de atunci cu nici un bărbat sau femeie. Dragostea mea pentru Hind este mai puternică decât a fost cea pentru prietenul meu. Mai curând mi-aș da viața decât s-o jignesc în vreun fel sau altul. Dacă, în marea dumneavoastră înțelepciune și cu experiența dumneavoastră, credeți împreună cu doamna Zubayda că nu sunt potrivit pentru ea, vă rog să-mi spuneți, iar eu îmi voi strânge lucrurile și voi părăsi nobila dumneavoastră casă chiar mâine. Judecata voastră va fi hotărâtoare.

Vântul încetase să mai bată, lăsând în urma lui un cer senin. Sinceritatea lui Ibn Daud împrăștiase bezna nopții, iar inima lui Umar se lumină. Bănuielile Zubaydei, chiar dacă nu recunoștea față de sine însuși, îl tulburaseră. Umblau mult prea multe povești de familie cu femei nenorocite de bărbați care iubiseră alți bărbați, femei cărora le fuseseră ucise visele. Singurul lor rost, atât cât îi privea pe soții lor, era să aibă prunci. Însuși bunicul lui Umar, fratele mai mic al lui Ibn Farid, își adusese iubitul în casa lor, dar el măcar nu se mai căsătorise.

— Sunt adânc mișcat de cinstea ta. Ce-i vei spune viitoarei tale soții rămâne numai între voi doi.

— Atunci vă învoiți? începu Ibn Daud, dar fu întrerupt pe dată.

— Ai chiar mai mult decât atât. Ai binecuvântarea mea. Hind îți va aduce o zestre frumoasă.

— Vă asigur că zestrea nu mă interesează deloc.

— Chiar așa? Ești cumva stăpânul vreunei averi?

— Nici una. Banii n-au jucat niciodată un rol de seamă în viața mea.

Umar chicoti pe când o luară înapoi spre casă. „Singurul lucru bun în privința sărăciei", își zise în gând, „este felul în care știe să-i înnobileze pe unii, dăruindu-le o demnitate pe care cei bogați nu o ating."

— Nu-i nimic, Ibn Daud. Tot o să-ți revină zestrea. Nepoții îmi vor mulțumi pentru prevederea mea. Spune-mi, te-ai hotărât unde vrei să trăiți? Ai să te întorci la al-Qahira?

— Nu. În locul ăla eu nu doresc să mai trăiesc. Voi vorbi despre toate astea cu domnița Hind, firește, dar orașul maghrebian care-mi place cel mai mult este Fes. Nu se deosebește de Gharnata, doar că lipsește arhiepiscopul Cisneros. De altfel, Ibn Khaldun, dac-ar fi s-o credem pe bunica mea, îl lăuda nespus și dorea să se stabilească acolo pentru totdeauna.

De unde cu câteva săptămâni în urmă, văzând ce ochi dulci îi făcea fiica sa lui Ibn Daud, Umar se întorsese și mai tare împotriva străinului, acum simțea un soi de admirație pentru tânăr. Nu-l mai găsea prea deștept pentru binele lui, ba chiar începu să-i împărtășească încrederea că putea să supraviețuiască folosindu-se numai de roadele minții lui. Când ajunseră în curtea interioară, lui Umar i se păru că el era unul dintre puținii bărbați care o puteau face fericită pe Hind. Îl îmbrățișă pe Ibn Daud.

— Pacea fie cu tine și somn ușor!

— Pacea fie cu tine, răspunse studentul din al-Qahira, cu glasul înecat de simțămintele pe care încerca din greu să și le ascundă.

Când Umar intră în dormitorul soției sale o găsi pe Hind masând picioarele și tălpile mamei sale. Zubayda se ridică în capul oaselor în clipa în care soțul ei pătrunse în odaie.

— Ei bine?

— Cine a câștigat la șah, Hind? îi răspunse Umar tot cu o întrebare, care avea rolul de a o provoca pe soția lui.

— Umar! îi ceru Zubayda. Ce s-a întâmplat?

Acesta, luându-și un aer pe cât de resemnat și de liniștit putu, o privi lung și surâse.

— E așa cum mi-am închipuit, le lămuri el. Băiatul o iubește cu adevărat pe fiica noastră. Despre asta n-am nici cea mai mică îndoială. I-am dat binecuvântarea mea. Acum depinde de Hind.

— Cum rămâne cu temerile mele? insistă Zubayda. S-au dovedit neîntemeiate?

Umar ridică din umeri:

— Erau lipsite de sens.

Zubayda zâmbi mulțumită:

— Acum rămâne să alegi tu singură, fata mea. Suntem fericiți.

Hind se îmbujoră la față ascultându-i. Inima începu să-i bată mai tare:

— Am să mă gândesc bine de tot la noapte, îi încredință ea pe un ton oarecare, iar mâine veți auzi cu toții răspunsul meu.

Apoi își sărută pe rând părinții și, cu cea mai demnă căutătură de care era în stare, ieși alene din cameră.

Odată ce se găsi în siguranța odăii sale, începu să râdă, mai întâi pe tăcute, apoi mai tare. Râdea dintr-un simțământ al izbânzii, de bucurie și de agitație:

— Ce bine ar fi fost să mai fi avut zile, bunică Zahra!

Hind își privea cu luare-aminte chipul în oglindă, iar dulceața lui obișnuită era sporită de lumina opaițului.

— Am nevoie să-ți vorbesc. Cred că-l voi lua de bărbat, dar mai întâi trebuie să mă încredințez că dragostea lui e adevărată și nu am decât un singur mijloc de a afla. Chiar tu mi-ai spus asta.

Sigură că lucrul pe care avea să-l facă era cel cuvenit, fata stinse opaițul din iatac și se strecură afară, în curte. Era o beznă neagră ca smoala. Norii se întorseseră și acoperiseră stelele. Așteptă până ce ochii ei începură să vadă în întuneric și se porni neliniștită spre camerele oaspeților.

În fața ușii lui Ibn Daud se opri, ca să-i treacă tremuratul. Se uită în jur cu grijă. Nici o mișcare. Lumina încă mai ardea la el. Ciocăni ușor în ușă. În cameră, lui Ibn Daud nu-i veni să-și creadă urechilor. Își înfășură un cearșaf în jurul corpului, se sculă din pat și descuie ușa.

— Hind!

Fu atât de uluit, încât abia-și putu auzi propriul glas.

— Te rog, intră!

Fata păși în cameră, stăpânindu-se cu greu să nu râdă la vederea acestui tânăr ales care se străduia să-și acopere goliciunea cu cearșaful. Se așeză pe pat:

— Tata zice că ți-a dat voie să te căsătorești cu mine.

— Numai dacă te învoiești și tu. Asta-i tot ce ți-a spus?

— Da. Ce i-ai mai mărturisit?

— Ceva ce-ar fi trebuit să-ți destăinui și ție de atâtea zile. Am fost un nătărău, Hind! Cred că mi-a fost frică să nu te pierd.

— Despre ce-i vorba?

Ibn Daud o luă de la capăt cu întreaga poveste a iubirii lui pentru Mansur cel dispărut, păstrând și acele amănunte care ar fi putut-o îndurera. Îi povesti cum au împărțit odaia la Universitatea al-Azhar, cum s-au plăcut unul pe altul datorită minții lor și cum, în cele din urmă, asta i-a apropiat și trupește. Îi vorbi despre cum s-au descoperit unul pe altul și apoi de moartea lui Mansur.

— Tu ai fost cea care m-a readus la viață.

— Mă bucur. Ți-ai dat poate seama că mă număr printre cei care preferă o inimă măcinată de frământări unei fericiri lipsite de pasiune care, de obicei, înseamnă doar amăgire și înșelăciune. Cei mai mulți oameni au căsnicii pline de răceală și

lipsite de iubire. Cea mai mare parte dintre verișoarele mele s-au măritat cu brute care au dovedit o fire simțitoare precum cea a unui buștean. A mă mărita numai de dragul măritișului este ceva ce nu pot accepta. Pot să te întreb ceva?

— Orice dorești, răspunse Ibn Daud pe un ton nerăbdător și ușurat.

— Am putea deveni prieteni apropiați, am putea scrie versuri împreună, merge la vânătoare, vorbi despre astronomie, dar ești sigur că-n amurg îți vei dori să strângi în brațe un trup de femeie?

— Tânjesc după tine de azi după-masă. M-am simțit încurcat și nesigur, dar îmi doresc cu patimă ca mâinile tale să-mi mângâie membrele și la răsărit, nu numai în fapt de noapte.

Când îi dezmierdă obrazul, se simți iar înfiorată și-l îmbrățișă, simțindu-i trupul gol pe sub cearșaful curat de bumbac. Când simți zvâcnindu-i palmierul îi smulse cearșaful și îl ținu strâns. Apoi se dădu un pas îndărăt și-și zvârli rochia de pe ea.

— Bătăile inimii tale vor trezi toată casa, îl luă ea peste picior, în vreme ce stingea lampa și se întindea în pat lângă el.

— Ești sigură, Hind? Ești sigură? o întrebă el, nemaiputându-se stăpâni.

Ea îi făcu un semn din cap că da. Cu blândețe, el își plantă palmierul în grădina ei. Ea simți durerea, care în câteva clipe se transformă într-o plăcere dureroasă, iar apoi nu mai simți încordarea când trupurile alăturate începură să palpite în același ritm, ajungând împreună la desfătarea din urmă. Toate verișoarele și slujnicele ei îi povestiseră lui Hind că prima dată era cel mai puțin plăcut. Ea se întinse pe spate și se bucură de acea clipă.

— Acum ești sigură? zise el, ridicându-se pe pat în capul oaselor și aruncându-i o privire întrebătoare.

— Da, iubitule, acum sunt sigură. Dar tu?

— Ce vrei să spui, diavoliță?

— Te întreb dacă a fost la fel de bine ca-n brațele lui Mansur.

— Cu tine este altceva, prințesa mea, și așa va rămâne. O rodie poate dărui tot atâta plăcere cât și o stridie, chiar dacă

gustul fiecăreia diferă cu totul. A le compara înseamnă a le strica pe amândouă.

— Te previn, Ibn Daud. Chiar dinainte de a ne căsători. Dac-ai să mă lași pentru vreun tinerel drăguț care vinde curmale în piață, mă voi răzbuna strașnic pe tine, în fața tuturor.

— Ce-ai să-mi faci?

Drept răspuns ea îl plesni peste palmier.

— Îți voi lua curmalele și le voi pune la murat.

Amândoi izbucniră în râs. Flacăra iubirii li se aprinse iar. Se îmbrățișară de mai multe ori în noaptea aceea. El adormi înaintea ei. Multă vreme ea-i privi trupul adormit și retrăi ultimele clipe cu el. Îl mângâie pe păr, nădăjduind să-l poată trezi astfel, dar el nici nu se mișcă. Gura ei dorea să-i mai guste încă o dată sărutul, dar somnul, obosit s-o tot aștepte, îi alungă dorința.

Chiar înainte de ivirea zorilor, Zubayda intră în cameră, știind ce avea să găsească. Îi așeză fiicei sale o mână peste gură, ca s-o împiedice să țipe și să-și pună iubitul într-o situație stânjenitoare, apoi o scuturâ puternic până când aceasta deschise ochii. La vederea mamei sale, ea se ridică pe pat în capul oaselor. Zubayda îi făcu semn să părăsească odaia împreună cu ea, în vârful picioarelor.

— Îl iubesc. Am să mă mărit cu el, șopti Hind ametită, pe când treceau prin curtea interioară.

— Mă bucur sincer să aud asta, îi răspunse mama ei, dar cred c-ar trebui să te măriți cu el mai târziu în după-amiaza asta!

Capitolul 11

Ximenes șade la pupitrul său dus pe gânduri: „Pielea mi-e, poate, prea smeadă, n-am ochi albaștri, ci căprui închis, nasul îmi este lung și coroiat, și totuși sunt sigur, da, sigur, că sângele mi-e curat, fără nici o pată. Strămunii mei au fost aici la venirea romanilor, iar familia mea este mult mai veche decât a strămoșilor vizigoți ai nobilului conte, viteazul nostru căpitan general. De ce se tot vorbește c-aș avea sânge jidovesc? Să fie o glumă crudă? Ori niscaiva călugări dominicani nemulțumiți răspândesc această otravă pentru a mă discredita în sânul Bisericii, așa încât să se mai poată abate încă o dată de la calea cea dreaptă, recurgând la înșelăciuni pentru a șterge deosebirile dintre noi și adepții lui Moise și ai falsului profet Mahomed? Indiferent ce gândesc ei, nu-i adevărat. Mă auziți? Nu-i adevărat. Sângele meu este pur! La fel de pur cum va fi regatul nostru într-o zi. Nu mă voi plânge de aceste jigniri pe care le înghit la nesfârșit, ci voi continua să fac lucrarea Domnului. Lupii mă fac fiară, nu îndrăznesc însă să mă atace, căci știu prețul pe care vor trebui să-l plătească dacă-mi varsă mie sângele. Venerația pentru Fecioara Maria și suferința simțită de El pe cruce îmi trezește simțăminte misterioase în suflet. În visele mele mă văd deseori ca un cruciat sub bastioanele Ierusalimului ori la porțile Constantinopolului. Amintirile-mi au rădăcini adânci în istoria creștinătății, dar de ce mă găsesc mereu singur, până și în vise? N-am familie. N-am prieteni. N-am milă pentru rasele inferioare.

N-am nici un strop de sânge jidovesc în mine. Nici un strop. Nu. Cât despre asta, n-am nici o îndoială".

O iscoadă îi spusese lui Ximenes cu câteva ore în urmă că, la încheierea unui banchet ce avusese loc cu o noapte înainte, după ce o mare cantitate de vin fusese consumată și în timp ce nobilii creștini și musulmani, împreună cu negustătorii evrei, priveau dansatoarele, un curtean zisese că mare păcat era că arhiepiscopul de Toledo nu putea fi și el de față, să se bucure de o companie atât de plăcută, la care căpitanul general, Don Inigo, fu auzit spunând că pricina absenței prelatului ar putea fi prea bine aceea că, la flacăra lumânării, era cu neputință să-l deosebești de un evreu. Nu se opri aici, ba chiar continuă cu glas răsunător, în mijlocul râsetelor adunării, că aceasta ar fi cauza pentru care Preasfinția Sa se ferea de compania jidovilor mai grozav decât de cea a maurilor. Căci acolo unde trăsăturile maurilor nu se deosebeau de cele ale creștinilor, evreii își păstraseră trăsăturile diferite cu mult mai multă grijă, așa cum ar fi scos la iveală o cercetare mai îndeaproape a feței lui Ximenes.

În clipa aceea, un nobil maur, mângâindu-și bogata barbă roșcată și având o sclipire în ochii lui albaștri, îl întrebase pe Don Inigo dacă era adevărat că motivul pentru care arhiepiscopul era hotărât să-i distrugă pe adepții unui singur Dumnezeu avea mai mult de-a face cu nevoia de a-și dovedi propria puritate a sângelui decât cu apărarea Sfintei Treimi Creștine. Don Inigo își luase o expresie batjocoritoare și răcnise că era o idee prostească, dar le făcuse cu ochiul celorlalți oaspeți.

Ximenes gonise iscoada cu un gest nervos din mână, dându-i de înțeles că nu-i erau de interes asemenea bârfe răutăcioase și de nimic. De fapt, se albise la față de furie. Că era blestemat și ponegrit de mincinoasele limbi maure era un fapt binecunoscut. Nu trecea o zi fără să nu îi ajungă la urechi jignirile ce i se aduceau, de către cine și pe care străzi ale orașului. Lista era lungă, dar avea să se răfuiască, rând pe rând, cu fiecare dintre dușmanii lui, la timpul cuvenit. Cu asemenea gânduri învolbu-

rându-i-se în minte, ce-i răspândeau fierea prin tot corpul, nici nu era de mirare faptul că starea arhiepiscopului în acea dimineață nu era prea bună. Tocmai atunci cineva bătu la ușă.

— Intră! rosti el cu glasul lui slab, înșelător.

Barrionuevo, un vechil regal, îi trecu pragul și îi sărută inelul:

— Cu permisiunea voastră. Preasfinția Voastră, cei doi renegați au fugit din vechiul cartier și s-au refugiat în casa mamei lor.

— Nu-mi pare un caz cunoscut. Spune-mi mai multe.

Barrionuevo își drese vocea. Nu era obișnuit nici să declame, nici să explice. I se dăduseră niște ordine, iar el le dusese la îndeplinire. Nu-și găsea cuvintele. Nu cunoștea amănunte legate de cei doi.

— Tot ce știu este numele lor, Preasfinția Voastră: Abengarcia și Abenfernando. Mi s-a spus că s-ar fi convertit la credința noastră...

— Îmi amintesc acum, veni răspunsul pe un ton înghețat. Pretind a se converti, dar în inima lor rămân adepții lui Mahomed. Au fost surprinși săvârșind un sacrilegiu în biserica noastră. S-au ușurat pe un crucifix, omule! Adu-i la mine. Vreau să fie supuși întrebărilor chiar azi. Du-te.

— Să iau cu mine niște soldați, Preasfinția Voastră? S-ar putea să mi se împotrivească, altminteri.

— Da, dar nu lua mai mult de șase oameni înarmați. Altfel va fi de rău.

Ximenes plecă de la masă și se opri în dreptul arcadei ferestrei, de unde putea zări străzile de dedesubt. Pentru prima oară în ziua aceea zâmbi, prevăzând limpede că maurii cu minți înfierbântate aveau să-l atâțe pe vechil și pe soldați să scoată sabia din teacă. Asta le va aduce sfârșitul. În loc să-și facă plimbarea obișnuită, ca să vadă cum mergeau lucrările la noua catedrală, se hotărî să rămână la Alhambra și să aștepte întoarcerea lui Barrionuevo. Supărarea pe care i-o aduseseră cele vorbite la banchetul de noaptea trecută îi trecuse. Îi luase locul o bucurie pătimașă. Ximenes căzu în genunchi dinaintea uriașului crucifix ce întrerupea

complicatele motive geometrice de pe lespezile în trei culori care îmbrăcau peretele.

— Preasfântă Fecioară, Maică Precistă, mă rog Ţie ca duşmanii noştri să nu mă dezamăgească astăzi.

Când se ridică în picioare, descoperi că focul ce-i ardea sub frunte îi coborâse sub brâu. Acea parte din corpul lui, dispreţuită de toţi cei care îmbrăcau rasa de călugăr, se trezise la viaţă. Ximenes turnă nişte apă într-un pocal şi-o dădu pe gât dintr-o singură înghiţitură. Aşa îşi stinse setea.

Din inima vechiului oraş, Zuhayr şi prietenii lui porniseră spre noua catedrală părând cu totul nepăsători. Mergeau în grupuri de câte doi, cuprinşi de încordare şi nelinişte, purtându-se ca şi cum n-ar fi avut nici o legătură unul cu altul, dar uniţi în credinţa că se apropiau de o dublă izbândă: duşmanul urât de ei, cel care îi supusese la cazne pe cei de aceeaşi religie, avea curând să piară de mâna lor, iar ei, ucigaşii lui, aveau să-şi asigure martiriul şi să fie primiţi cu braţele deschise în paradis.

Se adunaseră la masă în zori de zi, ca să-şi desăvârşească planul. Fiecare dintre cei opt bărbaţi se ridicase solemn şi îşi luase un rămas-bun ceremonios de la ceilalţi:

— Până când ne vom revedea în rai!

În zorii acelei zile, Zuhayr începuse o scrisoare către Umar, povestindu-i în amănunt peripeţiile lui în drum spre Gharnata, dureroasa îndoială cu care se confruntase, explicându-i hotărârea pe care o luase în final să participe la acţiunea pe care o preferau toţi prietenii lui, dar nu şi el:

„Îi vom întinde o capcană lui Cisneros. Chiar dacă vom izbuti să-l trimitem pe lumea cealaltă, ştiu prea bine că noi toţi laolaltă şi fiecare dintre noi vom cădea în aceeaşi capcană. Totul e foarte diferit de ce mi-am închipuit. Viaţa celor din Gharnata s-a înrăutăţit mult de la ultima ta vizită. Lumea este indignată şi dezamăgită. Sunt hotărâţi să ne convertească, iar Cisneros a

îngăduit schingiuirea pentru ca lucrurile să se înfăptuiască cu mai multă ușurință. Firește, mulți nu suportă durerile și își pierd mințile. După convertire, își pierd orice nădejde, intră în biserici și își fac nevoile în altar, se ușurează în sfânta cristelniță, mânjesc crucifixurile cu scârnăvii și se grăbesc să iasă râzând, în felul celor cu mințile rătăcite. Cisneros se înfurie și așa se ia totul de la început. Aici oamenii cred că, atâta timp cât trăiește Ximenes, nimic nu se schimbă, decât în mai rău. Nu cred că moartea lui va îndrepta lucrurile, dar, fără îndoială, va aduce alinare chinului sufletesc îndurat de atâția dintre ai noștri.

Poate că nu voi mai scăpa cu viață astăzi și vă sărut pe toți, mai ales pe Yazid, care nu trebuie lăsat să repete greșelile fratelui său..."

Zuhayr și Ibn Basit erau pe cale să treacă strada, când îl zăriră pe Barrionuevo, vechilul, și pe cei șase soldați, îndreptându-se spre ei. Din fericire, nimeni nu se sperie. Când Barrionuevo se opri însă în fața lui Zuhayr, celelalte trei grupuri se abătură din drumul lor și o cotiră la stânga, făcându-se nevăzute în dosul unor străduțe dosnice și întortocheate, așa cum se înțeleseseră dinainte.

— De ce purtați o sabie? îl întrebă Barrionuevo.

— Iertați-mă, domnule, îi răspunse Zuhayr. Nu sunt din Gharnata. Stau aici doar câteva zile. Am venit din al-Hudayl să-mi văd un prieten. Nu ne mai e îngăduit să purtăm săbii la noi pe stradă?

— Nu, zise vechilul. Prietenul dumneavoastră de aici ar fi trebuit să știe. Mergeți în drumul vostru, dar mai întâi întoarceți-vă acasă la prietenul dumneavoastră și lăsați-vă sabia acolo.

Ibn Basit și Zuhayr răsuflară ușurați. N-avură de ales decât să facă stânga împrejur și să se întoarcă la *funduq*. Ceilalți îi așteptau și se auziră exclamații de încântare, când Zuhayr și Ibn Basit intrară în cameră.

— Am crezut că v-am pierdut pentru totdeauna, le mărturisi Ibn Amin, îmbrățișându-i pe amândoi.

Zuhayr le văzu ușurarea de pe chip și își dădu dintr-odată seama că nu numai vederea lui și a lui Ibn Basit le alungase încordarea. Mai era și altceva. Măcar atât reieșea din expresia de mulțumire de pe fața lui Ibn Amin. Zuhayr se uită la prietenul lui și își ridică sprâncenele în așteptare. Ibn Amin vorbi:

— Trebuie să renunțăm la planul nostru. Un prieten de la palat ne-a trimis vorbă. Ximenes a cerut o gardă de trei ori mai mare ca de obicei; nu mai vine azi în oraș. Am simțit eu ceva ciudat în aer. N-ați băgat de seamă că străzile erau goale?

Zuhayr nu-și putu ascunde încântarea:

— Allah fie binecuvântat! izbucni el. Cel de sus ne-a scăpat de la sacrificiu. Dar ai dreptate, Ibn Amin. Atmosfera e încordată. De ce? Să aibă vreo legătură cu raidul vechilului regal?

În vreme ce continuau să se întrebe dacă să mai coboare sau nu în stradă și să vadă cum stăteau lucrurile, un bătrân slujitor din *funduq* dădu buzna peste ei:

— Vă rog, conașilor, dați o fugă până-n Strada Sacagiilor, ba să vă luați și armele la voi!

Zuhayr își ridică iar sabia. Ceilalți își scoaseră pumnalele, pe când ieșeau zoriți din *funduq*-ul al-Yadida. Nu trebuiră să caute prea mult ca să dea de locul cu pricina. Ce părea să fie un murmur abia auzit se făcea tot mai tare și mai tare. Parcă întreaga populație din cartier se găsea pe străzi.

Prin arcadele dantelate în formă de potcoavă ale caselor și atelierelor, tot mai multă lume începea să iasă pe străzi. Bătăile uneltelor de aramă, vaierele și o orchestră de tamburine îi adunaseră pe toți laolaltă. Sacagiii și vânzătorii de covoare se amestecau în mulțime cu zarzavagiii și *faqih*-ii. Era o gloată amestecată și mânioasă, măcar atât vedeau și conspiratorii din *funduq*, dar de ce? Ce se întâmplase de-i stârnise pe oameni care, până mai ieri, păreau să rămână în așteptare?

O cunoștință din vedere a lui Ibn Amin, un evreu, venind către ei de la locul faptei, le povesti înfierbântat tot ce se petrecuse,

până în clipa în care trebuise să plece ca să-și vadă de tatăl bolnav:

— Vechilul regal și soldații lui s-au dus la casa văduvei din Strada Sacagiilor. Cei doi fii ai săi se refugiaseră la ea noaptea trecută. Vechilul le-a dat de știre că arhiepiscopul dorea să-i vadă astăzi. Văduva, supărată de sosirea soldaților, n-a vrut să-i lase să intre în casă. Când au amenințat-o că sparg ușa, ea le-a turnat în cap o cratiță cu apă fiartă de la balcon. Unul dintre soldați s-a opărit rău. A scos niște țipete groaznice.

Amintirea îi puse un nod în gât povestitorului, care începu să tremure.

— Liniștește-te, prietene, îi zise Zuhayr, mângâindu-l pe cap. Tu n-ai nici o pricină să-ți fie teamă. Spune-mi ce s-a mai întâmplat după aia.

— Situația s-a înrăutățit și mai tare, reîncepu să vorbească prietenul lui Ibn Amin. Vechilul a fost pe jumătate speriat și pe jumătate indignat în fața unei asemenea îndrăzneli. Le-a ordonat oamenilor lui să intre în casă și să-i aresteze pe băieții văduvei. Agitația iscată a făcut să se adune lume în jur și, curând, peste două sute de tineri au blocat strada la amândouă capetele. Încet, i-au împresurat pe vechil și pe soldați, dintre care unul s-a speriat atât de tare, încât a făcut pe el și a început să ceară îndurare. L-au lăsat să plece. Ceilalți au scos săbiile, ceea ce le-a adus sfârșitul. Mulțimea i-a încolțit atât de tare, încât au ajuns să fie puși la zid. Atunci, fiul lui al-Wahab, negustorul de ulei, a ridicat o sabie căzută pe jos, pierdută de un soldat. S-a dus țintă la vechil și l-a târât în mijlocul străzii. „Mamă!", i-a strigat văduvei care urmărea totul de la fereastră. „Da, fiule," a răspuns ea veselă. „Spune-mi", îi ceru Ibn Wahab. „Cum trebuie pedepsit nenorocitul ăsta?" Bătrâna își trecu un deget peste beregată. Peste mulțime se lăsă tăcerea. Vechilul, pe nume Barrinuevo, căzu la pământ, cerșind îndurare. Era ca un animal prins în capcană. Fruntea lui atinse picioarele lui Ibn Wahab. Chiar în clipa aia sabia ridicată se prăvăli peste gâtul omului. N-a fost nevoie decât

de o lovitură ca să desprindă capul de trup. Căpățâna retezată a lui Barrinuevo se rostogoli în praful drumului. Un râu de sânge încă mai curge pe Strada Sacagiilor.

— Și soldații? dori să știe Zuhayr. Ce-au făcut cu soldații?

— Încă se mai discută soarta lor în piață. Soldații se găsesc sub paza a sute de bărbați înarmați în Bab al-Ramla.

— Veniți, îi invită Zuhayr pe tovarășii lui, cu un aer plin de oarecare mândrie. Trebuie să luăm parte la discuție. Viața fiecărui drept-credincios din Gharnata ar putea depinde de hotărârea ce se va lua în piață.

Îmbulzeala era atât de mare, încât pe nici o stradă nu se mai putea merge. Ori te mișcai în direcția mulțimii, ori rămâneai blocat. Și oamenii încă mai ieșeau în stradă. Iată-i pe tăbăcarii din rabbad al-Dabbagan, în picioarele goale, cu pielea acoperită de vopsele în diferite culori. Fabricanții de tamburine își lăsaseră atelierele în rabbad al-Difaf și se pierdeau în îmbulzeală. Sporiră tămbălăul scoțând toate sunetele cu putință din instrumentele lor. Olarii din rabbad al-Fajjarin veniră înarmați cu saci plini de oale sparte și încadrându-i, tot înarmați până-n dinți, veneau cărămidarii din rabbad al-Tawwabin.

Deodată, Zuhayr fu martorul unei scene care-l mișcă și-l bucură. Șiruri de femei, tinere și bătrâne, cu văluri și fără, purtau ridicate stindardele de mătase verde și argintie ale cavalerilor mauri, pe care ele și înaintașele lor le cususeră și le brodaseră acum mai bine de cinci sute de ani în rabbad al-Bunud. Împărțeau copiilor sute de mici semilune din argint. Fetițe și băieței se luau la întrecere care să pună mâna pe câte o semilună. Zuhayr se gândi la Yazid. Cât de mult i-ar fi plăcut lui toate astea și cât de mândru și-ar fi purtat el semiluna! Zuhayr crezuse că n-avea să-l mai vadă niciodată la față pe frățiorul său mai mic, dar cum propriul lui plan de a-i provoca pe cavalerii creștini la luptă căzuse, iar complotul care avea ca scop uciderea lui Cisneros fusese amânat, neavând încotro el începu să se gândească din

nou la viitor, iar imaginea mezinului, iscodind totul cu ochii lui inteligenți, nu-l mai părăsi.

Fiecare stradă sau alee era asemenea unui râu cu albia revărsată, curgând către o frământată mare de oameni lângă poarta din Bab al-Ramla. Cântecelele se înălțau și coborau ca valurile. Toată lumea aștepta furtuna.

Zuhayr era hotărât să vorbească în apărarea soldaților. Deodată, băgă de seamă că se găseau în rabbad al-Kuhl, pe strada fabricanților de stibiu. De aici erau încărcate recipientele din argint, cu lichidul care sporise frumusețea a nenumărate perechi de ochi, încă de la ridicarea orașului. Asta însemna că nu se găseau prea departe de palatul unchiului său Hisham. Și chiar sub imensul conac se găsea un pasaj care ducea drept în Bab al-Ramla. Fusese săpat încă de la ridicarea casei, tocmai pentru a-l ajuta pe nobilul sau negustorul ce o locuia să-și afle mai ușor scăparea în cazul unui asediu al dușmanilor săi triumfători, a căror parte ar fi izbândit în luptele neîncetate de la curtea sultanului, ce umbriseră mereu viața orașului.

Zuhayr le făcu semn prietenilor săi să-l urmeze în tăcere. Bătu la ușa din față, de o modestie înșelătoare, a casei lui Hisham. Un bătrân slujitor al familiei se uită prin ferestruica dantelată de la primul etaj și-l recunoscu pe fiul lui Umar. Se repezi în jos pe scări, deschise ușa și-i lăsă pe toți înăuntru, dar părea foarte neliniștit.

— Stăpânul m-a pus să jur că nu las pe nimeni să intre astăzi, în afară de cei din familie. Iscoadele mișună peste tot. S-a săvârșit un omor îngrozitor, iar călugărul lui Satan va dori să se răzbune printr-o vărsare de sânge.

— Bătrâne prieten, îi zise Zuhayr cu o privire plină de bunăvoință. N-am venit aici să rămânem, ci să dispărem. Nici nu trebuie să-i spui cumva stăpânului tău de venirea noastră. Știu drumul spre trecătoarea de sub pământ. Încrede-te în Allah!

Moșneagul înțelese. Îi duse la intrarea tăinuită din curte și ridică o lespede, scoțând astfel la iveală un cârlig mititel. Zuhayr

zâmbi. De câte ori el și cu verii săi, copiii lui Ibn Hisham, nu se furișaseră afară din casă după lăsarea întunericului ca să-și dea astfel întâlniri secrete cu iubitele lor! Trase ușor de cârlig și ridică un chepeng pătrat, ascuns cu iscusință de șase lespezi. Mai întâi, îi ajută să coboare pe ceilalți, apoi li se alătură, dar nu înainte de a-l îmbrățișa pe servitor, pe care și-l amintea în slujba unchiului său de când se știa.

— Allah să vă aibă în paza Lui pe toți! le ură bătrânul, pe când închidea chepengul și totul revenea la normal.

În câteva minute, se găseau în vechea piață. Zuhayr se temuse că mulțimea i-ar putea împiedica să iasă din tunel, dar soarta fu de partea lor. Trapa fu ridicată fără greutate. Câțiva locuitori ai orașului urmăriră cu uimire cum șapte bărbați se iviră din pământ, sub porticul de la intrarea în piață. După bărbați apăru și o armă. Zuhayr îi înmânase sabia lui Ibn Basit, care mersese înaintea lui prin tunel. Acum ieși și el, coborând pe dată bolovanul peste gura tunelului, astfel încât în zăpăceala generală să nu i se mai știe locul exact.

Fu o scenă pe care nici unul dintre ei n-avea s-o mai uite vreodată. Văzură spinările a zeci de mii de bărbați, femei și copii care se adunaseră în Bab al-Ramla, mânați de dorința răzbunării. Tot aici se aflaseră și-n 1492, când nu le venise să-și creadă ochilor când semiluna de pe zidurile al-Hamrei se prăvălise în praf, în dangătul asurzitor al clopotelor ce acopereau imnurile creștine. Tot acolo urmăriseră în tăcere anul trecut, cum Cisneros, cel pe care-l porecliseră „preotul Satanei", dăduse foc scrierilor lor. Și tot în această piață, la numai o lună mai târziu, niște soldați creștini beți smulseseră turbanele de pe capetele a doi venerabili imami.

Maurii din Gharnata nu erau nici răuvoitori, nici încăpățânați, dar se lăsaseră biruiți de creștini fără să li se dea voie să se împotrivească, ceea ce-i amărâse din cale-afară. Mânia lor, înăbușită de mai bine de opt ani, răbufnise în sfârșit. Se simțeau în stare de cele mai îndrăzneț fapte. Ar fi fost gata să ia cu

asalt al-Hamra, să-l sfâșie pe Ximenes în bucăți cu mâinile goale, să dea foc bisericilor și să castreze orice călugăr care le-ar fi picat în gheare. Deveniseră primejdioși. Nu pentru dușman, pentru ei înșiși. Împiedicați de ultimul lor conducător să se împotrivească armatelor creștine, credeau că sunase ceasul revanșei lor istorice.

Cei care se tem de mulțimi, îndeobște, pretind uneori că orice adunare ce depășește doisprezece oameni devine o pradă ușoară pentru orice demagog priceput să le aprindă pasiunile și poate săvârși, prin urmare, numai fapte necugetate. O asemenea părere este făcută să nu bage de seamă pricinile mărunte care i-au adus laolaltă pe atâția oameni cu interese atât de diferite. Toate rivalitățile politice și negustorești dintre ei au fost lăsate deoparte, orice vrajbă dintre ei a fost uitată, s-a ajuns la o înțelegere între școlile teologice care se înfruntă de pe întreg teritoriul Islamului al-andalusian. Toată congregația s-a unit împotriva ocupanților creștini. Ceea ce începuse ca un gest de solidaritate cu dreptul unei văduve de a-și apăra copiii s-a transformat aproape într-o revoltă.

Ibn Wahab, mândrul și necugetatul călău al vechilului regal, stătea în picioare pe o prispă din lemn, ridicată în grabă, cu capul în nori. Visa la al-Hamra și la poziția pe care urma s-o ocupe când avea să-i primească pe trimișii Izabelei, veniți să ceară pace. Din nefericire, prima sa încercare de oratorie fu sortită eșecului. Fusese tot timpul întrerupt: „De ce mormăi? Ce zici? Vorbește mai tare. Cui crezi că-i vorbești? Bărbiei tale fără barbă?"

Supărat din pricină că nu i se arăta prețuirea cuvenită, Ibn Wahab își ridicase vocea în felul predicatorilor. Vorbea de aproape o jumătate de oră într-o limbă atât de înflorită și de încărcată, atât de sufocată de metafore și atât de plină de trimiteri la faimoasele victorii islamice de la Dimashk la Maghreb, încât până și aceia din mulțime care îl prețuiau fură auziți spunând că vorbitorul era ca un vas gol: zgomotos, dar lipsit de conținut.

Singura măsură propriu-zisă pe care o propuse fu ca soldații să fie uciși pe loc, iar capetele lor înfipte în pari spre a fi plimbate prin tot orașul. Răspunsul pe care-l primi fu tăcerea, ceea ce-l făcu pe un *qadi* să întrebe dacă nu mai dorea și altcineva să ia cuvântul.

— Eu! răcni Zuhayr, ridicându-și sabia deasupra capului și, cu umerii ridicați, cu fruntea sus, se apropie de el.

Prietenii îl urmară, iar mulțimea, uimită de ciudățenia acelui alai, le făcu loc. Mulți îl recunoscură ca pe un vlăstar al stirpei Banu Hudayl. *Qadi*-ul îl rugă pe Ibn Wahab să coboare, iar Zuhayr fu înălțat până la prispa de lemn de mai multe mâini săritoare. Nu mai cuvântase niciodată în fața unei adunări publice, ca să nu mai vorbim de numărul mare de oameni din mulțime. Tremura ca o frunză toamna.

— În numele lui Allah cel Milostiv, Binefăcătorul! începu tânărul, într-un fel care să respecte pe cât de mult cu putință tradiția.

Nu zăbovi prea mult asupra izbânzilor religiei lor, nici nu pomeni de trecut. Vorbi pur și simplu despre tragedia care se abătuse peste ei și despre chinul și mai groaznic ce-i aștepta în viitor. Se trezi folosind cuvinte care-i sunau ciudat de cunoscut. Așa și erau. Le împrumutase de la al-Zindiq și Abu Zaid. Sfârși cu un îndemn care nu le căuta bunăvoința:

— Chiar în clipa în care vă vorbesc, soldatul care a fost de față la execuție e în al-Hamra, povestind despre ea cu toate amănuntele. Puneți-vă însă în locul lui. Este mort de spaimă. Ca să pară viteaz, exagerează totul. Curând, căpitanul general își va coborî trupele de pe deal ca să ne ceară eliberarea acestor oameni pe care i-am făcut prizonieri. Spre deosebire de fratele meu, Ibn Wahab, nu cred c-ar trebui să le luăm viața. Aș propune să-i lăsăm să plece. Dacă nu facem așa, creștinii vor ucide zece dintre ai noștri pentru fiecare dintre soldații lor morți. Vă întreb: merită sacrificiul unui singur drept-credincios musulman pentru moartea lor? A-i elibera acum ar fi un semn de

putere din partea noastră, nu de slăbiciune. Odată ce-i vom lăsa în libertate, ar trebui să alegem dintre noi câteva voci care să vorbească în numele nostru. Mai am și alte lucruri să vă spun, dar mă voi opri aici, până ajungeți la o hotărâre asupra sorții acestor soldați. Nu mai vreau să vorbesc de față cu ei.

Spre uimirea lui, vorbele îi fură întâmpinate cu bătăi din palme și multe capete se înclinară în semn de consimțire. Când *qadi*-ul întrebă adunarea dacă soldații trebuiau cruțați sau uciși, răspunsul fu copleșitor în favoarea eliberării lor. Zuhayr și prietenii lui nu mai așteptară să li se spună. Se repeziră acolo unde erau ținuți prizonierii. Zuhayr își scoase sabia din teacă și tăie funia cu care erau legați. Apoi îi însoți până ieșiră din mulțime și arătă cu vârful sabiei spre al-Hamra, lăsându-i în voia lor. Soldații, cărora nu le venea să creadă, făcură un semn din cap arătându-și în tăcere recunoștința și fugiră cât îi țineau picioarele.

La palat, așa cum tocmai le spunea Zuhayr, soldatul care fusese lăsat să plece mai devreme, presupunând că tovarășii lui de arme erau de-acum descăpățânați, își umflase considerabil rolul jucat în întreaga întâmplare. Arhiepiscopul îl ascultă în tăcere, apoi se ridică în picioare și, fără să scoată un cuvânt, îi ceru soldatului să-l urmeze și se duse în odăile contelui de Tendilla. Fu primit fără întârziere, iar soldatul se trezi repetându-și întreaga odisee de nenorociri.

— Excelența Voastră va fi neîndoielnic de acord, începu Ximenes, că până nu vom înăbuși această revoltă, toate victoriile obținute de rege și regină în orașul ăsta sunt în primejdie.

— Dragul meu arhiepiscop, grăi contele pe un ton de falsă prietenie, mi-aș dori să găsesc mai mulți ca dumneata în sfintele cinuri ale Bisericii noastre, atât de loiali tronului și devotați sporirii avuției Bisericii și, totodată, consolidării ei. Totuși, aș dori să-ți fie foarte limpede. Nu sunt de acord cu măsurile dumitale. Nenorocitul ăsta minte ca să justifice faptul că a căzut în genunchi în fața călăilor lui Barrionuevo. Nici măcar o clipă

nu voi accepta că poziția noastră militară ar putea fi amenințată de gloata aia. Aș fi crezut, mai mult decât orice, că tocmai lupta Preasfinției Voastre în numele Sfântului Duh se află în primejdie.

Pe Ximenes vorbele îl scoaseră din fire, mai ales că erau rostite de față cu un soldat care avea s-o spună mai departe prietenilor săi. În câteva ore vestea avea să se răspândească în tot orașul. Își înfrână mânia până când îl goni pe soldat cu un gest nerăbdător al mâinii drepte.

— Excelența Voastră nu pare să se gândească la faptul că până când acești oameni nu vor fi îngenuncheați și făcuți să respecte Biserica, nu vor fi niciodată devotați Coroanei!

— Ca supus loial al reginei, Preasfinția Voastră lasă impresia că nesocotește înțelegerile semnate de noi cu sultanul când ni s-a predat. Nu este prima oară când trebuie să vă reamintesc jurămintele solemne prin care ne-am legat față de mauri. Li s-a dat dreptul să se închine la Dumnezeul lor și să creadă în Profetul lor fără nici o opreliște. Pot vorbi pe limba lor, se pot cununa unii cu alții și își pot îngropa morții așa cum au făcut de veacuri. Tocmai dumneata, dragul meu arhiepiscop, ai iscat răscoala. I-ai osândit la o viață de mizerie și doar te prefaci surprins când se împotrivesc. Nu sunt niște animale, omule! Sunt făcuți din carne și din sânge la fel ca și noi. Uneori stau și mă întreb cum se face că Mama noastră Biserica a putut da naștere unor odrasle atât de diferite, precum ordinele dominicanilor și franciscanilor. Cain și Abel? Spune-mi un lucru, frate Cisneros: când te-au instruit în mănăstirea aia de lângă Toledo, ce ți-au dat să bei?

Ximenes înțelese. Căpitanul general era furios fiindcă-și dădea seama că nu avea să mai fie liniște până ce nu puneau mâna pe arme. Triumfase. Se hotărî să-l ia peste picior pe conte:

— Mă miră cum un mare comandant militar ca Excelența Voastră are timp să cerceteze diferitele ordine religioase ieșite de sub aripile Maicii noastre Biserica. Nici Cain, nici Abel,

Excelență. Câtuși de puțin. Priviți-le, dacă vă place, ca pe doi fii iubitori ai unei văduve. Primul este sever și disciplinat, își apără mama împotriva avansurilor necuviincioase ale peținorilor nedoriți. Celălalt, la fel de iubitor, este, cu toate astea, deschis și prietenos. Își lasă larg deschisă ușa de la casă și nu-i pasă cine intră și cine iese. Mama are nevoie de amândoi și îi îndrăgește la fel de tare, dar nu v-ați întrebat, Excelență, cine o apără cel mai bine?

Pe Don Inigo îl supără tonul zeflemitor și de o prefăcută prietenie al arhiepiscopului. Fu rănit în amorul propriu. Un parvenit religios încerca să se tragă de șireturi cu un Mendoza? Cum îndrăznea Cisneros să se poarte așa? Îi aruncă prelatului o privire plină de dispreț.

— Preasfinția ta, desigur, are multă experiență în privința mamelor văduve și a celor doi fii ai ei. Nu cumva în urmărirea unei asemenea văduve și a celor doi nefericiți de băieți ai ei l-ai trimis la moarte astăzi pe vechilul regal?

Dându-și seama că indiferent ce avea să spună pe ziua aceea urma să i se dea peste nas, arhiepiscopul se ridică să plece. Contele își desfăcu pumnii încleștați. Bătu tare din palme. Doi slujitori se iviră, iar el le dădu o serie de porunci pe un ton răstit:

— Pregătiți-mi armura și calul. Spuneți-i lui Don Alonso c-o să am nevoie de trei sute de soldați care să mă însoțească la Bibarrambla. Aș dori să ies cam într-o oră.

În oraș atmosfera se schimbase foarte mult. Eliberarea soldaților le dăduse oamenilor o uriașă încredere în ei. Se simțeau deasupra dușmanilor din punct de vedere moral. Nimic nu-i mai speria. Apărură vânzătorii ambulanți de diferite feluri de hrană. Brutarii își închiseseră prăvăliile, iar în Bab al-Ramla se improvizară în grabă tarabe cu foietaje. Dulciuri și bucate fură împărțite pe gratis. Ștrengarii născoceau cântece și dansuri simple. Încordarea din aer dispăruse fără urmă. Zuhayr știa că nu era decât un scurt răgaz. Frica dispăruse pentru moment.

Îi luase locul o atmosferă de sărbătoare, dar numai cu o oră în urmă le putuse auzi tuturor inimile bătând nebunește.

Zuhayr era eroul zilei. Locuitorii mai în vârstă ai orașului căutau să-i mulțumească cu poveștile faptelor de vitejie ale străbunicului său. Pe unele le mai auzise, iar altele nu puteau fi adevărate. Își înclina capul cu amabilitate în fața bărbilor albe și zâmbea, dar nu-i mai asculta. Gândurile îi zburau la al-Hamra și acolo ar fi rămas, dacă o voce cunoscută nu l-ar fi readus cu picioarele pe pământ:

— Te gândești, nu-i așa, că o mare nenorocire se va abate aici peste noi?

— Al-Zindiq! strigă tânărul, îmbrățișându-l pe bătrânul său prieten. Arăți altfel. Cum de te-ai schimbat atât de mult în doar două săptămâni? Din pricina morții Zahrei?

— Timpul ne macină trupurile, Zuhayr al-Fahl. Într-o zi, când vei trece de vârsta de șaptezeci de ani, și tu vei înțelege asta.

— Dacă voi mai trăi până atunci, mormăi primul născut al lui Umar, adâncit în sine.

Era încântat să-l vadă pe al-Zindiq, și asta nu doar pentru că mai putea fura de la el câteva idei în plus. Îi făcea plăcere că moșul îl văzuse în deplinătatea puterilor sale, aclamat de gharnatini. Dar sufletul bătrânului sceptic nu se schimbase:

— Tinere prieten, îi zise lui Zuhayr pe un ton plin de căldură, în viață parcurgem un arc ce se întinde de la naștere până la coborârea noastră în mormânt. Tocmai bătrânețea și moartea explică farmecul tinereții și disprețul ei față de viitor.

— Da, consimți flăcăul, fiindcă începea să-și dea seama unde bătea moșneagul, dar ruptura dintre vârsta înaintată și tinerețe nu este atât de hotărâtoare pe cât vrei tu să spui.

— Cum așa?

— Adu-ți aminte de un bărbat care tocmai intrase în cel de-al șaizecelea an al său de viață, o întâmplare destul de rară pe meleagurile noastre. Se plimba la marginea satului al-Hudayl și a văzut trei băieți, toți mai tineri decât el cu cincizeci de ani,

urcați pe o ramură înaltă din vârful unui copac. Unul dintre ei i-a strigat o jignire sau o batjocură legată de capul lui ras, comparându-l cu fundul unei dobitoace. Înțelepciunea îi spunea bătrânului să nu le bage de seamă vorbele și să-și vadă de drum, dar în loc de asta, spre marea uimire a băieților, s-a cățărat în copac și i-a luat prin surprindere. Băiatul care-l jignise a devenit prietenul lui pe viață.

Al-Zindiq chicoti:

— Eu m-am urcat în copac tocmai ca să te învăț că niciodată nu trebuie să judeci după aparențe.

— Chiar așa. Mi-am învățat bine lecția.

— În cazul ăsta, prietene, asigură-te că nu-i împingi într-o prăpastie pe oamenii ăștia. Fetița care a supraviețuit masacrului de la al-Hama nici azi nu mai poate suferi priveliștea ploii. I se pare că e roșie.

— Zuhayr bin Umar, Ibn Basit, Ibn Wahab! O întrunire a Celor Patruzeci are loc chiar acum în piața de mătăsuri!

Zuhayr îi mulțumi de sfat lui al-Zindiq și se grăbi să plece. El intră în prăvălia largă a unui negustător de mătăsuri care o oferise spre loc de întâlnire. Bătrânul nu putu să nu vadă cât de schimbat era mersul tânărului său prieten. În mod obișnuit el ar fi alergat până la locul de întrunire, acum se îndepărtă în pași măsurați cu grijă, în vreme ce-și lua un aer plin de importanță. Al-Zindiq zâmbi și clătină din cap. I se păruse că vede umbra lui Ibn Farid.

Adunarea alesese un grup de patruzeci de bărbați, care să vorbească în numele întregului oraș. Zuhayr și cei șapte ciraci ai săi fuseseră aleși, la fel ca și Ibn Wahab. Majoritatea celorlalți membri din Adunarea celor Patruzeci erau cavaleri mauri lăsați la vatră. Tocmai când intra Zuhayr în sala de întrunire, un sol de la bucătăriile al-Hamrei vorbea pe un ton aprins despre pregătirile contraofensivei de la palat.

— Însăși armura căpitanului general e gata. Va fi însoțit de trei sute de soldați care-și ascuțeau săbiile încă de când am venit încoace.

— Ar trebui să-i prindem într-o capcană, propuse Ibn Wahab. Am vărsa catran peste ei și le-am da foc.

— Mai bine un dușman sănătos la cap decât un prieten cu mințile rătăcite, murmură *qadi*-ul, respingând ideea cu o încruntare a frunții.

— Haideți să ne pregătim așa cum am plănuit, le zise Zuhayr la sfârșitul întrunirii și Cei Patruzeci se întoarseră în piață.

Qadi-ul se urcă pe podiumul de lemn și anunță că soldații veneau spre ei. Zâmbetele se stinseră. Vânzătorii ambulanți începură să-și strângă mărfurile, gata să plece. Mulțimea se neliniști. Discuții neliniștite se iscară în fiece colț de stradă. *Qadi*-ul îi rugă pe oameni să rămână liniștiți. Femeile, copiii și bătrânii fură trimiși acasă.

Ceilalți fură așezați în locuri bine ticluite, în cazul în care trupele creștine încercau să cucerească inima orașului. Bărbații se împrăștiară, ocupându-și fiecare locul stabilit dinainte. Lucrătorii, zidarii și dulgherii puseră gloata la treabă. Cu multă îndemânare fu înălțată o barieră pentru a împiedica intrarea în vechiul cartier, numit dintotdeauna de *qadi* „cetatea drept-credincioșilor".

Zuhayr se minună în sinea lui văzând de ce erau în stare. *Qadi*-ul nu avu nevoie să amintească despre gloriosul trecut sau numele Atotputernicului pentru a-i face s-o ridice. Se uită în jur, căutându-l din ochi pe al-Zindiq, dar moșul își găsise deja un adăpost de noapte. „Și unde", se miră Zuhayr în gând, „sunt Abu Zaid și trăsnita lui familie de al-Ma'ari renăscuți? De ce nu se află și ei aici? Ar trebui să vadă cu ochii lor puterea neamului nostru. Dacă în apărarea stilului nostru de viață ar trebui ridicată o nouă armată, atunci acești oameni cumsecade ar fi soldații ei. Fără ei ne-am duce de râpă."

— Vin soldații! strigă cineva, iar în Bab al-Ramla se lăsă tăcerea.

În depărtare, zgomotul pașilor soldățești tropăind pe drumul pietruit devenea tot mai puternic.

— Căpitanul general e-n fruntea lor, în toată strălucirea lui! strigă un altul care stătea la pândă.

Zuhayr dădu un semnal, care fu repetat de cinci voluntari din diferite părți ale pieței. Cei trei sute de tineri, cu desagele pline de cărămizi, luară poziție de drepți și întinseră brațele. Prima linie a aruncătorilor de pietre era gata să întâmpine atacul. Zgomotul pașilor în marș răsuna cu putere.

Contele de Tendilla, căpitanul general al armatelor creștine din Gharnata, își trase calul de dârlogi, oprindu-se în fața unei piedici de netrecut. Ușile de lemn scoase din balamale, mormanele de cărămizi sparte, drugii de fier și gunoiul alcătuiau un zid solid, cum nu mai întâlnise contele în nenumăratele lui bătălii. Știa că era nevoie de mulți soldați pentru dărâmarea acestuia și mai știa că maurii n-aveau să stea cu mâinile în sân urmărind cum bariera lor era culcată la pământ. Sigur că el avea să biruie până la urmă, fără îndoială, dar cu prețul vărsării de sânge, distrugerii și pustiirii. Își ridică glasul, pentru a se face auzit dincolo de baricadă:

— În numele Regelui și al Reginei noastre, vă rog să îndepărtați acest obstacol din calea mea și să mă lăsați să intru în oraș însoțit de soldații mei.

Aruncătorii de pietre își începură atacul. Se auzi o muzică înspăimântătoare, provocată de ploaia de cărămizi ce se abătu peste scuturile ridicate ale soldaților creștini. Contele pricepu care era mesajul. Bătrânii mauri se hotărâseră să rupă toate legăturile cu palatul.

— Nu accept ruptura dintre noi, strigă căpitanul general. Mă voi întoarce cu întăriri, dacă nu mă primiți într-un ceas.

Se îndepărtă supărat pe calul său, fără să-și mai aștepte oamenii. Vederea soldaților alergând în urma comandantului lor stârni o mare veselie în rândul gharnatinilor. Cei Patruzeci nu se prea înveseliră. Știau că, mai devreme sau mai târziu, se vor vedea

nevoiți să se târguiască cu Mendoza. Ibn Wahab dorea o luptă cu orice preț, ba chiar obținu un oarecare sprijin. Majoritatea însă hotărî să trimită un sol la al-Hamra, ca dovadă că erau dornici să discute cu căpitanul.

Contele se întoarse pe întuneric. Baricada fusese dărâmată de cei care apărau orașul. Bărbați cu torțe îl conduseră pe căpitanul general în piața de mătăsuri. Fu primit de Cei Patruzeci în încăperea în care-și țineau întrunirile. Le cercetă cu atenție chipurile, încercând să le țină minte trăsăturile. Pe când îi erau rând pe rând prezentați, unul dintre cei care-l însoțeau le trecea cu grijă într-un catastif numele.

— Nu ești băiatul lui Umar bin Abdallah?

Zuhayr făcu din cap semn că da.

— Îl cunosc bine pe tatăl dumitale. Știe unde te afli?

— Nu, minți tânărul, nedorind să abată necazuri asupra familiei sale.

Don Inigo continuă să meargă până când dădu cu ochii de Ibn Amin.

— Dumneata? ridică el vocea. Un evreu, fiul al doctorului meu, amestecat în prostia asta? Ce-are de-a face cu dumneata?

— Eu trăiesc în orașul ăsta, Excelență. Arhiepiscopul se poartă cu toți la fel. Nu face nici o deosebire între evrei, musulmani și creștini eretici.

— Nu știam că mai există vreun eretic în Gharnata.

— Au fost câțiva, dar au plecat când a venit arhiepiscopul. Din câte se pare, îl știau din auzite.

— N-am venit aici să mă tocmesc cu voi, începu căpitanul general, după ce verifică în catastif dacă toate numele Celor Patruzeci fuseseră trecute. Vă dați seama cu toții c-aș putea zdrobi orașul ăsta în palma mâinii mele. Ați omorât un vechil regal. Cel care i-a luat viața unui slujitor al regelui nu poate rămâne nepedepsit. Nu-i nimic neobișnuit în asta. Așa-i legea. Propriii voștri sultani și emiri au împărțit dreptatea așa cum facem noi acum. Până mâine-dimineață vreau ca omul ăla să

fie predat soldaților mei. De acum încolo trebuie să vă supuneți legilor dictate de Rege și Regină. Tuturor legilor. Aceia dintre voi care trec la credința mea își pot păstra casele și moșiile, portul, limba, dar cei care continuă să se convertească de azi înainte la credința lui Mahomed vor fi pedepsiți. Vă mai pot făgădui că nu vom lăsa Inchiziția să se apropie de orașul ăsta încă cinci ani de acum încolo, dar, în schimb, de mâine vi se vor dubla dările către Coroană. În plus, trebuie să-mi țineți soldații pe cheltuiala voastră. Și încă ceva. Am întocmit o listă cu două sute de familii de frunte din orașul vostru. Trebuie să-mi dea câte un vlăstar de parte bărbătească drept prizonier. Păreți surprinși. Așa am învățat și noi de la conducătorii voștri. Vă aștept pe toți mâine la palat, cu un răspuns la propunerile mele.

Rostind aceste cuvinte, mai tăioase decât sabia oricărui soldat, Don Inigo, conte de Tendilla, plecă. Preț de câteva minute nimeni nu mai putu scoate nici un cuvânt. Deja simțeau toată greutatea chinului pe care-l aveau de îndurat.

— Poate, începu Ibn Wahab, cu o voce pierită în care i se citea mila de sine și spaima, ar fi mai bine să mă predau. Atunci pacea se va întoarce printre ai noștri.

— Ce-a zis el nu putea fi mai limpede. Dacă ne păstrăm credința, singura pace pentru noi va fi cea din cimitir, făcu Zuhayr. Este prea târziu acum pentru gesturi mari și sacrificii fără rost.

— Alegerea care ni se oferă este simplă, se amestecă Ibn Basit. Ori ne convertim, ori murim.

Atunci, *qadi*-ul, care dintre toți cei prezenți, în afară de Ibn Wahab, simțise cel mai amarnic lovitura, începu să vorbească cu o voce seacă:

— Mai întâi se pun bine în șa, pe urmă biciuie calul. Allah ne-a pedepsit groaznic. De mult timp vede nelegiuirile din peninsula asta. Știe ce-am săvârșit în numele Lui. Cum frați întru credință au ridicat mâna unul asupra altuia. Cum domnii noștri au trăit vieți atât de deosebite de cei pe care-i conduceau,

încât propriul lor norod nu s-a ridicat în apărarea lor. Au trebuit să cheme soldați din Ifriqya, iar urmările au fost cumplite. Ați văzut cum au răspuns cei de aici la strigătul nostru de ajutor. N-ați fost mândri de disciplina și dăruirea lor? Ar fi putut fi la fel în Qurtuba și Ishbiliya, în al-Mariya și Balansiya, în Sarakusta și al-Gharb, dar n-a fost să fie. Sunteți toți tineri. Mai aveți încă viitorul în față. Faceți numai ce credeți că se cuvine. Cât despre mine, îmi simt sfârșitul aproape. Mă voi elibera din lanțurile acestei lumi. Voi muri așa cum m-am născut: drept-credincios. Mâine-dimineață mă voi duce și-i voi spune lui Mendoza ce hotărâre am luat. Îi voi mai spune că nu mai am de gând să slujesc ca mijlocitor între ai mei și al-Hamra. Să-și facă singuri treburile murdare. Voi să hotărâți în ce vă privește. Mă duc de-acum. Ceea ce urechea nu aude limba nu poate să repete. Pacea fie cu voi, fiii mei!

Zuhayr își plecă capul, copleșit de neliniște. De ce nu se deschidea pământul, ca să-l înghită în clipa aceea? Era chiar mai bine să încalece pe armăsarul lui și să se întoarcă la al-Hudayl. Dar când văzu chipurile deznădăjduite din jurul lui știu că, fie că-i plăcea sau nu, viitorul său depindea de al lor. Erau cu toții victimele aceluiași destin. Nu-i putea lăsa tocmai acum de izbeliște. Inimile le erau înlănțuite. Nu trebuiau să mai piardă nici o clipă.

Ibn Basit se gândea la același lucru. El fu cel care se ridică și puse capăt întrunirii lor:

— Prieteni, este timpul să vă duceți și să vă luați rămas-bun. Aceia dintre voi care vă simțiți mai apropiați de familiile noastre de vază, duceți-vă și avertizați-le că Mendoza le cere fiii drept zălog. Dacă fiii lor mai mari doresc să vină cu noi, îi vom apăra cum vom putea mai bine. La ce oră să ne întâlnim?

— Mâine, la revărsatul zorilor, vorbi Zuhayr cu glasul autorității. Vom părăsi orașul călare și ne vom alătura prietenilor noștri din al-Pujarras, care pregătesc deja o armată împotriva

creștinilor. Vă voi aștepta în curtea *funduq*-ului la prima chemare a muezinului. Pacea fie cu voi.

Zuhayr se îndepărtă cu pas încrezător, dar nu se mai simțise atât de singur în toată viața lui.

— Ce destin trist și întunecat mi-am mai asumat și eu, murmură el, pe când se apropia de intrarea în *funduq*.

Ar fi dat orice să-l găsească pe al-Zindiq, să-și mărturisească temerile și îndoielile în privința viitorului la o butelcă de vin, dar bătrânul plecase deja din oraș. Al-Zindiq era în drum spre al-Hudayl, unde chiar în dimineața următoare avea să povestească în amănunt despre cele petrecute la Gharnata neliniștitei familii a tânărului său prieten.

— Zuhayr bin Umar, Allah să te aibă în paza Lui!

Flăcăul tresări. Nu zări pe nimeni. Atunci o siluetă ieși din întuneric și se opri chiar în fața lui. Era bătrânul servitor din casa unchiului său.

— Pacea fie cu tine, bătrâne prieten. Ce te aduce pe aici?

— Stăpânul dorește să te poftească la masă în seara asta. Mi s-a poruncit să te iau cu mine.

— Bucuros vin cu tine, răspunse Zuhayr. E o plăcere să-mi mai văd o dată unchiul.

Ibn Hisham se plimba încoace și încolo prin curtea exterioară, așteptând cu nerăbdare sosirea nepotului său. Întâmplările zilei îl întristaseră și-l mâhniseră, dar în adâncul sufletului era mândru de băiatul fratelui său. Când Zuhayr intră, unchiul său îl strânse la piept și-l sărută pe amândoi obrajii.

— Sunt supărat pe tine, Zuhayr. Ai trecut prin casa asta în drum spre alte locuri. De când trage nepotul meu la un han în orașul ăsta? Asta-i casa ta! Răspunde, băiete, înainte să pun să te biciuiască.

În ciuda lui însuși, tânărul se simți mișcat. Surâse, cuprins de un simțământ ciudat. Se simțea vinovat, de parcă avea iarăși zece ani și fusese surprins asupra faptului de un adult.

— N-am vrut să-ți aduc necazuri, unchiule! De ce să suferi tu de pe urma faptelor mele? Era cel mai bine să stau la *funduq*.

— Ce prostii spui! Dacă m-am convertit înseamnă că nu mai suntem rude de sânge? Trebuie să faci o baie. Voi porunci să ți se aducă niște schimburi curate.

— Și ce mai face mătușa? Dar verii? îl întrebă Zuhayr, pe când se îndreptau spre *hammam*.

— Sunt la Ishbiliya, în aceeași casă unde-i și Kulthum. Se vor întoarce după câteva săptămâni. Mătușă-ta îmbătrânește și vântul de munte îi provoacă dureri de oase. Este mult mai cald la Ishbiliya.

După ce fu frecat cu săpun și spălat de doi servitori tineri, Zuhayr se odihni în apa caldă. Se simțea ca acasă. În ciuda celor spuse de Hisham, n-avea nici o îndoială că punea în primejdie viața unchiului său. Adevărat, nu fuseseră văzuți intrând în casă, dar servitorii puteau vorbi. S-ar fi putut lăuda amicilor că Zuhayr cinase cu unchiul lui convertit. Chiar mâine s-ar fi putut răspândi în piață bârfele. Oricare dintre iscoadele arhiepiscopului ar fi tras fără îndoială cu urechea.

După cina simplă, austeră, ca de obicei ajunseră să vorbească despre situația fără ieșire în care se găsea acum credința lor.

— Este vina noastră, fiule! Numai vina noastră, zise Ibn Hisham fără nici o umbră de îndoială. Dăm mereu vina pe dușmanii noștri, dar vinovați nu suntem decât noi. Am cunoscut izbânda prea devreme. Profetul nostru s-a dus prea curând la cele veșnice, înainte să poată consolida noua ordine. Urmașii lui s-au omorât unul pe celălalt, ca niște războinici tribali ce și erau. În loc să ne molipsim de statornicia neamurilor cucerite, ne-am hotărât, în schimb, să le împrumutăm propriul nostru stil mercurian. Așa a fost și în al-Andalus. Gesturi vitejești, dar necugetate, jertfe rare ale musulmanilor, cavalerie găunoasă...

— Iartă-mă că te întrerup, unchiule, dar tot ce spui ar putea fi adevărat și pentru creștini. Cele spuse de tine nu stau în picioare.

Și așa stătură de vorbă toată noaptea. Hisham nu-și putu mulțumi nepotul, iar Zuhayr nu-și putu convinge unchiul că venise timpul să treacă iar la arme. Tânărului îi era limpede că ruda lui se convertise la creștinism doar de ochii lumii. Vorbea și se purta în continuare ca un nobil musulman. Carnea de porc nu-i spurca masa. Bucătăria și casa îi erau întesate de drept-credincioși și, dacă bătrânul servitor spunea adevărul, atunci însuși Hisham se întorcea spre răsărit în fiecare zi, închinându-se în secret.

— Nu-ți irosi tinerețea cu fapte necugetate, Zuhayr! Suntem depășiți de istorie. De ce nu poți accepta acest lucru?

— Nu voi sta cu mâinile în sân, acceptând lucrurile odioase pe care vor să le facem. Ei sunt barbari și barbarilor trebuie să li te împotrivești. Mai bine morți decât să devenim robii Bisericii lor.

— Am învățat ceva nou în ultimele luni, îi mărturisi Ibn Hisham. În această eră nouă în care am intrat oamenii mor altfel. Pe vremuri ne omoram între noi. Dușmanul ne lua viața și asta era tot. Dar am învățat că deplina nepăsare poate fi o moarte la fel de crudă ca și înfrângerea în fața unui cavaler în armură.

— Dar tu care ai avut atâția prieteni...

— Toți s-au dus pe drumul lor. Dacă judecăm numai după aparențe, s-ar părea că oamenii pot supraviețui cu ușurință nenorocirilor de felul celei ce s-a abătut asupra noastră, dar viața este mai complicată. Totul se schimbă înăuntrul nostru. M-am convertit din motive egoiste, dar asta m-a făcut să mă simt încă și mai înstrăinat. Muncesc în mijlocul lor, însă oricât de mult m-aș strădui, nu pot fi, totuși, câtuși de puțin, unul de-al lor.

— Iar eu care am crezut că, în întreaga noastră familie, numai eu am înțeles ce înseamnă cu adevărat singurătatea!

— Nu trebuie să ne plângem. Am cei mai răbdători prieteni din lume, cu care vorbesc foarte des în ultima vreme. Pietrele din curte.

Cei doi bărbați se ridicară. Zuhayr își îmbrățișă unchiul și-și luă rămas-bun.

— Mă bucur c-am trecut să te mai văd, unchiule! N-am să uit cât oi trăi întâlnirea noastră.

— Mă tem că a fost cea din urmă cină a noastră.

Zuhayr, întins pe pat, revedea cu ochii minții întâmplările zilei. Cât de brutal le spulberase contele orice nădejde! Arhiepiscopul câștigase. Istețul, tenacele Cisneros! Acum orașul era în mâinile lui și avea să distrugă tot! Ucidea spiritul gharnatinilor! Îi făcea să se simtă urâți și mediocri! Ăsta va fi sfârșitul Gharnatei! Nu era mult mai bine s-o șteargă de pe fața pământului, nelăsând decât ceea ce fusese la început: o frumoasă câmpie, presărată de pâraie și umbrită de copaci? Tocmai frumusețea îi atrăsese pe strămoșii lui, făcându-i să clădească cetatea pe aceste meleaguri.

Gândurile îi zburară la seara petrecută în casa unchiului său. Zuhayr rămăsese surprins de amărăciunea și jalea lui Hisham, dar îl și liniștea într-o mare măsură. Dacă unchiul lui, un om de mare valoare și înțelepciune, nu putea găsi nici o mulțumire făcându-se creștin, atunci el, Zuhayr, era îndreptățit să meargă mai departe pe calea aleasă. Ce folos toată bogăția și splendoarea, dacă în suflet rămâneai pe vecie sărac și nenorocit?

În noaptea aceea pe Zuhayr îl tulbură un vis. Se trezi plin de sudoare, tremurând. Văzuse conacul de la al-Hudayl acoperit de un cort de muselină albă. Yazid, singurul pe care-l mai putu recunoaște, râdea, dar nu așa cum îl ținea minte fratele lui mai mare, ci cu râsul unui om bătrân. Era înconjurat de piese uriașe de șah care prinseseră viață și vorbeau într-o limbă ciudată. Încet, se apropiară de Yazid și începură să-l sugrume. Înfricoșătorul râs se transformă într-un horcăit.

Zuhayr stătea întins tremurând din tot corpul. Somnul n-avea să se mai întoarcă la el. Rămase în pat, complet treaz, înfășurat în cuvertură, așteptând înspăimântat primele zgomote ce aveau să anunțe venirea zorilor.

— Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este Profetul Lui! Aceleași cuvinte. Același ritm. Pe opt voci diferite.

Opt ecouri ce se luau la întrecere. Opt moschei pentru cei credincioși astăzi. Și mâine? Zuhayr era deja îmbrăcat. Din larga curte de jos ajungea până la el zgomotul copitelor. Armăsarul îi fu înșeuat; un băiat de la grajduri, puțin mai în vârstă decât Yazid, îi dădea un cub de zahăr brun. Mai multe copite se auziră primprejur. Deslușì vocea lui Ibn Basit și pe cea a lui Ibn Amin.

Ieșiră călare din curtea *funduq*-ului, pe străduțe, în palida lumină a zorilor, tocmai pe când Gharnata începea să se trezească la viață. Ușile se deschideau lăsând să treacă grupuri de bărbați ce se zoreau spre moschei. Trecând pe lângă niște uși deschise, Zuhayr surprinse oameni preocupați să se spele de murdăria adunată pe trup în cursul somnului.

Acum orașul nu mai era pustiu, așa cum fusese când fiul lui Umar se întorcea la *funduq* de la locuința unchiului său, târziu în noapte, dar era cuprins de disperare. Ibn Basit nu-și mai aducea aminte de când atâția oameni nu se mai grăbiseră să ia parte la rugăciunile de dimineață.

Înainte de Reconquista, rugăciunile de vineri după-amiaza atrăgeau cel mai mare număr de credincioși, pentru care erau un prilej de discuții sociale, politice și religioase. Adesea, imamul discuta probleme politice și militare, lăsând religia pentru acele săptămâni în care nu se petrecea nimic deosebit. Atmosfera era de obicei liniștită, cu totul alta decât tăcerea grea a celor care se adunau astăzi în moschei.

— Zuhayr al-Fahl, începu Ibn Amin pe un ton vioi. Ibn Basit și cu mine avem două daruri de dus la al-Hamra. Nu vrei să mergi cu noi? Ceilalți ne așteaptă la marginea orașului. Cei Patruzeci s-au făcut Cei Trei Sute!

— Ce daruri? întrebă Zuhayr, care văzuse splendidele cufere de lemn legate cu funde de mătase. Duhoarea lor e mult prea puternică.

— O cutie-i pentru Ximenes, răspunse Ibn Basit, silindu-se din greu să-și păstreze un aer serios, iar cealaltă, pentru conte.

Este un dar de rămas-bun pe care acești granzi nu-l vor uita niciodată.

Zuhayr socoti că gestul nu era necesar. Era cavalerism dus până-n pânzele albe, dar consimți să-i însoțească. În câteva minute ajunseră la porțile palatului.

— Stați pe loc! le strigară doi soldați care-și traseră săbiile și se repeziră la ei. Ce treabă aveți?

— Mă numesc Ibn Amin. Ieri căpitanul general ne-a făcut o vizită în oraș și ne-a poftit să luăm micul dejun cu el în dimineața asta. A avut câteva pretenții și a vrut să aibă de la noi un răspuns până azi-dimineață. Am adus un dar pentru el și pentru Preasfinția Sa, arhiepiscopul de Toledo. Din păcate, nu putem rămâne. Nu vreți să le spuneți că ne pare rău și să aveți grijă ca aceste daruri, o mică dovadă a prețuirii noastre pentru ei, să ajungă la cei doi domni, în clipa în care se vor trezi din somn?

Soldații se liniștiră și primiră darurile cu voie bună. Tinerii întoarseră caii și se îndepărtară în galop, îndreptându-se spre ciracii lor, care se adunaseră în afara orașului. Soldații de la poartă îi priviră cu fețele posomorâte pe când intrau.

De la trei sute de bărbați înarmați pe cai, majoritatea neavând încă douăzeci de ani, nimeni nu se poate aștepta să păstreze tăcerea în fața schimbărilor. Se auzeau strigăte, șoapte și râsete însuflețite. Aerul de munte era răcoros. Atât oamenilor, cât și cailor le ieșeau aburi pe nas. Mame neliniștite, înfășurate în șaluri, își luau rămas-bun sub ziduri. Zuhayr se încruntă în fața acelui vacarm, dar starea i se schimbă când se apropie de trupe. Erau o priveliște măreață, un semn că pe maurii din Gharnata nu-i părăsise încă nădejdea. Pe când cei trei se apropiară călare de mulțimea strânsă în acel loc, fură întâmpinați cu strigăte de veselie, având parte de o primire călduroasă. Tuturor le era limpede primejdia care-i pândea, dar, în ciuda acestui lucru, se găseau într-o stare sufletească bună.

— Le-ați dat cadourile? îi întrebă Ibn Wahab, pe când lăsau în urma lor orașul.

Ibn Amin dădu din cap și izbucni în râs.

— În numele lui Allah, îi iscodi Zuhayr, ce-i de râs?

— Chiar vrei să știi? glumi Ibn Basit. Ibn Amin, spune-i tu.

Fiul doctorului personal al contelui căzu pe spate de râs la auzul vorbelor lui, iar Zuhayr crezu c-o să se înece.

— Știi, duhoarea aia! Nasul tău ne-a ghicit șotia, începu Ibn Amin după ce se potoli. În amândouă cuferele, stropită cu esență de trandafiri, se găsește o rară delicatesă pentru masa arhiepiscopului și a contelui. Are un înveliș ce se poate mânca. Ce conține, Zuhayr al-Fahl, este o porțioară din scârna noastră. Un cârnăcior, proaspăt ieșit azi-dimineață din măruntaiele evreului din fața ta, celălalt, ceva mai vechi, provine dintr-un preacucernic maur, cunoscut ție ca Ibn Basit. Faptul ăsta, fără pomenirea numelor noastre adevărate, le este adus la cunoștință, printr-un mesaj scurt și limpede, prin care le mai urăm și poftă bună la masa de dimineață.

Era o copilărie de nedescris. Zuhayr făcu tot ce putu ca să nu râdă, dar îi era din ce în ce mai greu să se abțină. Până la urmă, nu se mai putu controla. Izbucni într-un hohot nebun. Nu trecu mult până când se duse vestea în întregul grup. În câteva minute, cei trei sute de oameni erau cu toții zguduiți de hohote de râs.

— Și eu care am crezut, le mărturisi Zuhayr, pe când încerca să-și vină în fire, că erați prea simțitori și plini de spirit cavaleresc.

Aceste ultime cuvinte îi făcură iar să râdă pe prietenii lui. Călăreau de câteva ceasuri. Soarele se ridicase pe cer. În aer nu se simțea nici o adiere. Pături și pelerine fură date jos de pe umeri și lăsate în mâinile celor o sută și ceva de servitori care-și urmau stăpânii. Abia după mai bine de două ore observară un mic grup de călăreți ce venea spre ei.

— Allahu Akbar! Dumnezeu este mare! strigă Zuhayr, iar cuvintele îi fură repetate de tinerii din Gharnata.

Nu veni nici un răspuns din partea călăreților. Fiul lui Umar porunci soldaților săi să se oprească, temându-se de o capcană.

Abia când călăreții se apropiară de ei îi recunoscu Zuhayr. Se bucură mult la vederea lor.

— Abu Zaid al-Ma'ari! îl strigă pe nume plăcut surprins. Pacea fie cu tine! Vezi, ți-am urmat sfatul până la urmă și am adus cu mine câțiva prieteni.

— Mă bucur să te văd, Zuhayr bin Umar. Știam că ai s-o iei pe aici. Mai bine ne-ați urma și am părăsi drumul ăsta. Este prea cunoscut și de astă-dată vor trimite soldați pe urmele voastre, încercând să afle unde vă veți așeza tabăra peste noapte.

Zuhayr îi povesti de darurile făcute contelui și arhiepiscopului. Spre marea lui uimire, Abu Zaid nu se înveseli deloc.

— Ați făcut o mare prostie, prieteni. Cei de la bucătăria din al-Hamra, probabil, vă apreciază gluma, dar ei n-au nici o putere la palat. Ați izbutit să-i uniți pe conte cu confesorul reginei. Ar fi fost de ajuns un singur dar, pentru preot. Poate chiar l-ar fi înveselit pe căpitanul general și i-ar fi întârziat atacul. Chiar credeți că sunteți primii care s-au gândit la o asemenea jignire? Și alții ca voi, în întregul al-Andalusul, s-au ținut de asemenea năzbâtii. Se face târziu. Haideți să părăsim locul ăsta cât mai iute.

Zuhayr zâmbi pentru sine. Era un tânăr curajos, dar nu total lipsit de înțelepciune. Știa că nu putea să conducă la munte o ceată alcătuită din soldați neinstruiți. Venirea lui Abu Zaid îi ușurase cu mult povara acestei îndatoriri.

Pe măsură ce călăreau, ceasurile zilei treceau pe nesimțite, iar soarele, neumbrit de nici un nor, încălzea țărâna cu razele lui. Însoțiți de miresmele pământului urcară la munte. În fața lor se întindea un peisaj de neuitat.

Mai târziu, în aceeași după-amiază, al-Zindiq îi înmână lui Umar scrisoarea de la Zuhayr și îi povesti întâmplările din ultimele două zile. Fu ascultat în tăcere. Nici măcar Yazid nu mai puse întrebări. Când bătrânul termină, Ama plângea în hohote.

— S-a terminat, se tângui ea. Totul s-a sfârșit.

— Dar, Ama, ripostă Yazid, Zuhayr este viu și nevătămat. Au început un *jihad*. Asta ar trebui să te bucure, nu să te întristeze. De ce verși lacrimi?

— Te rog nu mă întreba, Ibn Umar. Nu mai chinui o femeie bătrână.

Zubayda îi făcu semn lui Yazid să-i urmeze pe ea și pe tatăl lui afară din cameră. Când Ama văzu că fusese lăsată singură cu al-Zindiq, își șterse lacrimile și începu să-l ia la întrebări, cerându-i amănunte despre înfățișarea lui Zuhayr în acea dimineață.

— Purta un turban albastru, bogat, cu o semilună din aur?

Bătrânul sceptic dădu din cap că da.

— Așa l-am văzut în vis azi-noapte.

Al-Zindiq îi vorbi aproape în șoaptă:

— Visele ne spun mai mult despre noi înșine, Amira.

— Nu mă înțelegi, bătrâne nătărău, se răsti la el Ama supărată, în visul meu capul lui Zuhar purta turban, dar zăcea în țărână, acoperit de sânge. Trupul nu-i mai era de găsit.

Moșneagul crezu că avea să plângă iar, dar ea se albi la față, iar respirația îi deveni greoaie și neregulată. Îi dădu niște apă și o ajută să se întoarcă în odaia ei, o cămăruță unde își petrecuse nopțile de peste o jumătate de veac. Ea se întinse pe pat, iar el o acoperi cu pătura. Se gândi la viața lor din trecut, la cuvintele nespuse, la amăgiri, la durerea pe care el i-o pricinuise, îndrăgostindu-se de Zahra. Se gândi că el îi stricase viața Amei. Bătrâna îi citi gândurile:

— Nu regret nici o singură clipă din viața pe care am dus-o aici.

El îi dărui un surâs plin de întristare:

— Altundeva ai fi fost stăpână și n-ai mai fi depins de nimeni decât de tine însăți!

Ea se uită lung la el cu o privire rugătoare.

— Mi-am irosit viața, Amira, îi mărturisi el. Casa asta m-a blestemat pe veci. Ce n-aș da acum să nu fi pus niciodată piciorul în curtea asta! Ăsta-i adevărul.

Dintr-odată îl văzu pe când n-avea decât optsprezece ani, cu plete negre și dese, cu ochii râzând în soare. Amintirea îi fu de-ajuns.

— Du-te acum, îi spuse, și lasă-mă să mor în pace.

Pentru al-Zindiq numai ideea de a muri în pace, a trece pragul Lumii de Apoi fără un ultim țipăt de durere, era ceva de neînchipuit și i-o mărturisi.

— Este singurul fel pe care-l știu, îi răspunse ea, cu degetele încleștate pe mătănii. Încrede-te în Allah!

Ama nu muri nici în ziua aceea, nici a doua zi. Mai rămase în viață o săptămână, luându-și rămas-bun de la fiecare. Îi sărută mâna lui Umar și șterse lacrimile lui Yazid, îi mărturisi Zubaydei spaimele ei privitoare la familie și o rugă să-și ia copiii și să-i ducă departe. Își păstră liniștea, mai puțin în clipa în care îl rugă pe Umar să-i mai amintească de ea lui Zuhayr:

— Cine-o să-i mai facă amestecul dumnezeiesc atunci când n-am să mai fiu eu? izbucni ea în lacrimi.

Ama muri în somn, la trei zile după fuga lui Zuhayr din Gharnata. Fu îngropată lângă Zahra, în locul de îngropăciune al familiei. Yazid o plânse în taină. Simțea că, pe măsură ce creștea, trebuia să fie viteaz și să nu-și mai arate simțămintele celorlalți.

Capitolul 12

În fiecare dimineață, după micul dejun, Yazid își lua cărțile și se închidea în turlă.

— Rămâi aici și citește cu mine, se ruga de el Zubayda, dar băiatul nu-i dăruia decât un mic zâmbet plin de întristare.

— Îmi place să citesc de unul singur. Este atâta liniște în turlă!

Cum ea nu o ținea una și bună, ceea ce începuse ca o dorință de a-și arăta independența și maturizarea ajunsese un obicei. Începuse cu două luni în urmă, când auziseră prima oară despre ce se întâmplase în Gharnata și de fuga a trei sute de tineri cu Zuhayr în fruntea lor.

Yazid fusese atât de mândru de fratele lui! Prietenii lui din sat se arătaseră plini de invidie, iar el nu putu înțelege pe deplin tristețea care se lăsase ca un giulgiu peste casă. Până și Ama, care murise atât de liniștit în somn, își arătase presimțirile rele.

— Nimic bun n-o să iasă din întâmplarea asta, Ibn Umar, îl prevenise ea pe Yazid, care n-avea de unde să știe pe atunci că acestea aveau să fie ultimele cuvinte pe care le mai auzea de la bătrână.

Tocmai prudența ei îl făcuse pe mezin să cugete mai adânc asupra întregii istorii. Ama fusese cea care, în trecut, apărase fiece faptă îndrăzneață, oricât de prostească, săvârșită de oricare dintre bărbații familiei. Îi umpluse mintea cu nenumărate povești de capă și spadă, legate de curajul înnăscut al străbunicului său, Ibn Farid, care juca rolul principal în ele. Dacă Ama își

făcea griji în privința lui Zuhayr, atunci lucrurile cu siguranță nu stăteau bine deloc.

Din turla lui, băiatul văzu un călăreț venind în galop spre conac. În fiecare zi, când se urca acolo, nu înceta să spere, să se roage neîncetat să-l vadă pe fratele lui venind călare. Călărețul ajunse la porțile conacului. Inima i se frânse. Nu era Zuhayr. Niciodată nu era Zuhayr.

Yazid nu mai văzuse nicicând casa atât de goală. Nu era numai lipsa lui Zuhayr și moartea Amei, pierderi grele. Dar fratele lui mai mare avea să se întoarcă într-o zi și, în privința doicii sale, avea s-o revadă, așa cum îi făgăduise de atâtea ori, în paradis. Aveau să se întâlnească din nou, în al șaptelea cer, pe malurile pârâului în care curgea cel mai gustos lapte cu putință. Îi era dor de Ama mai mult decât voia să recunoască, dar măcar locul ei fusese luat de al-Zindiq, care știa mult mai multe despre mișcările stelelor și ale lunii pe cer. Odată, când îi pomenise moșului despre viitoarea lui reîntâlnire cu Ama, bătrânul chicotise și îi spusese ceva foarte ciudat:

— Așa, Amira credea că se va duce drept în al șaptelea cer, nu? Nu sunt atât de sigur, Yazid bin Umar. Nu era chiar fără păcat, să știi! Cred că s-ar putea să întâlnească piedici la trecerea de primul cer și, cine știe, s-ar putea ca ei să se hotărască s-o trimită în cealaltă parte.

Nu, căsătoria lui Hind și plecarea ei veniseră ca niște lovituri devastatoare, deși el nu fusese deloc surprins. Era mai apropiat de Hind decât de oricine altcineva din întreaga familie. Dar ea plecase. Adevărat, își implorase părinții să-l lase pe frățiorul ei mai mic să călătorească peste ape cu ea pentru scurtă vreme, jurând să-l aducă ea însăși înapoi după câteva luni, dar Zubayda nu dorise să se despartă de fiul ei.

— Este tot ce ne-a mai rămas în casa asta. Nu voi lăsa să-mi fie luat prețiosul meu giuvaier. Nici măcar de către tine, Hind!

Și așa se duse Hind fără fratele ei. Acest lucru, mai mult decât faptul că-și părăsea căminul strămoșesc, o făcu să plângă

ca un copil în ziua plecării și a doua zi, când ea și Ibn Daud se îmbarcară pe o corabie din Malaka spre portul Tanja.

Cineva alergă la treptele turlei. Yazid se smulse din visare și începu să coboare scările. La jumătatea drumului, se ciocni de servitoarea mamei lui, Umayma, îmbujorată de bucurie.

— Yazid bin Umar! A venit un sol de la fratele dumitale. Este cu doamna Zubayda și cu tatăl tău, dar nu va vorbi decât când vei fi și dumneata de față.

Yazid trecu pe lângă ea ca vântul și se năpusti pe scări. Când ajunse jos tăie curtea exterioară zburând aproape ca o săgeată, în vreme ce Umayma, înjurând în barbă, descoperea că nu putea ține pasul cu el. Nu mai era zvelta gazelă care-l întrecea la alergare până și pe al-Fahl. Îi crescuse burta în ultimele luni.

Mezinul se ivi cu răsuflarea tăiată în odaia de primire.

— Ăsta-i Yazid, zise Umar, cu fața încrețită de un zâmbet.

— Fratele tău îți trimite sute de sărutări, grăi Ibn Basit.

— El unde-i? Când îl voi mai vedea?

— Ai să-l vezi curând. O să vină într-o seară, când se va lăsa întunericul și va pleca a doua zi în zori, înainte de răsăritul soarelui. S-a pus un preț pe capul lui.

Chipul lui Umar se umbri de supărare:

— Poftim? De ce?

— N-ați auzit?

— Ce să auzim, băiete?

— Întâmplările de săptămâna trecută. Sigur n-ați auzit nimic? Se vorbește în toată Gharnata. Zuhayr crede că unchiul lui Hisham v-a trimis solie.

Umar devenea tot mai nerăbdător. Își răsucea vârful bărbii, iar Zubayda, care știa că acel gest era semnul unei răbufniri care avea să se producă în curând, încercă să-i preîntâmpine izbucnirea de mânie:

— Nu știm nimic despre toate astea, Ibn Basit. Așadar, te rugăm, lămurește-ne iute. După cum vezi, murim de curiozitate să aflăm vești de la Zuhayr.

— S-a întâmplat acum nouă zile. Abu Zaid al-Ma'ari ne ducea la o ascunzătoare din munți, când am dat cu ochii de creștini. Și ei ne văzuseră și o ciocnire avea să urmeze negreșit. Noi nu eram mai mult de vreo trei sute și ceva dar, după colbul ridicat de copitele cailor lor, ne-am dat seama că erau pe puțin de două ori mai mulți. O solie neînarmată veni călare la noi din partea lor: „Comandantul nostru, începu el, nobilul Don Alonso de Aguilar, vă trimite salutul său. Dacă vă predați lui, veți fi tratați cum se cuvine, dar dacă vă împotriviți, atunci el se va întoarce la Gharnata numai cu bidivii voștri". Eram prinși în capcană. De data asta, nici măcar Abu Zaid nu găsi vreun tertip isteț prin care să ne scoată din acea încurcătură. Atunci Zuhayr Ibn Umar ieși călare în față. Vorbi cu un glas ce putea fi auzit până departe: „Spune-i stăpânului tău că nu suntem un neam fără istorie, răcni el. Suntem cavaleri mauri, apărând ceea ce-a fost odinioară avutul nostru. Spune-i că eu, Zuhayr Ibn Umar, strănepot al cavalerului Ibn Farid, mă voi lupta cu Don Alonso într-un duel, pe viață și pe moarte. Care dintre noi doi va birui astăzi, va hotărî soarta tuturor celorlalți".

— Cine-i Don Alonso? îl întrerupse Yazid, cu chipul încordat de frică.

— Cel mai încercat și mai desăvârșit dintre cavalerii din solda lui Don Inigo, îl lămuri Ibn Basit. Temut de dușmani și de prieteni. Un bărbat cu o fire cumplită și o cicatrice pe frunte, de la o rană făcută de un maur la al-Hama. Se zice că el singur ar fi ucis o sută de oameni în orașul ăla bătut de soartă. Asupra lui să cadă blestemul lui Allah!

— Te rog, continuă, îl imploră Zubayda, silindu-se să-și păstreze liniștea din glas.

— Spre marea noastră uimire, Don Alonso s-a învoit. Soldații creștini au început să se adune pe o latură a pajiștii. Două sute dintre noi am ocupat-o pe cealaltă.

— Unde erau ceilalți? îl întrebă Yazid, nefiind în stare să-și ascundă înfrigurarea.

— Vezi tu, Abu Zaid s-a hotărât că, indiferent dacă pierdeam sau nu, trebuia să-i luăm prin surprindere. A luat cu el o sută de oameni și i-a dus în diferite puncte ale muntelui ce străjuia poiana. Planul era ca, îndată ce se sfârșea lupta, să ne aruncăm asupra creștinilor, înainte să aibă ei timp să se pregătească pentru bătălie.

— Dar asta-i împotriva regulilor, se împotrivi Umar.

— E adevărat, noi însă nu jucam șah acolo. Acum, dacă mă lăsați să continui, Zuhayr purta un vechi steag, frumos brodat, dăruit lui de o bătrână doamnă din Gharnata care a jurat că Ibn Farid îl purtase în multe bătălii. Pe turbanul său verde scânteia o semilună de argint. El înfipse stindardul în fața oamenilor lui. În depărtare văzu o cruce de aur înfiptă în pământ de Don Alonso. La semnalul asupra căruia convenisem cu toții, Don Alonso atacă, cu lancea sclipindu-i în lumina soarelui, îndreptată drept spre inima lui Zuhayr. Amândoi își zvârliseră scuturile cât colo. Zuhayr își scoase sabia din teacă și călări ca un nebun. Fața îi era schimonosită de furie, așa cum nu i-o mai văzusem niciodată. Pe când se apropia de Don Alonso, întreaga adunare îi auzi glasul: „Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este Profetul Lui". Se apropiară unul de celălalt. Zuhayr se feri de lance, cât pe ce să cadă din șaua armăsarului său. Ce probă de călărie a mai fost aia! Pe urmă, am văzut sabia lui Ibn Farid fulgerând. Pentru o clipă ni s-a părut că amândoi mai erau în viață. Numai după ce calul lui Don Alonso veni mai aproape văzurăm că stăpânul care-l călărea își pierduse capul. Nu se mai fac săbii ca aia în Tulaytula! Urale puternice ieșiră din piepturile noastre. Creștinii, deznădăjduiți, se pregăteau să se retragă, când Abu Zaid se năpusti asupra lor. Am luat cincizeci de prizonieri dar, la stăruințele lui Zuhayr, le-am lăsat trupul și capul lui Don Alonso, să-l ia cu ei înapoi la Gharnata. „Spuneți-i contelui", le-a zis Zuhayr, „că războiul ăsta nu l-am început noi. A pierdut un viteaz cavaler pentru că Mendoza nu-i nimic altceva decât un lefegiu în serviciul unui preot crud și laș!"

Pe Yazid povestea îl fermecă. Fratele lui îl făcuse să se simtă plin de mândrie până-ntr-atât, încât nu mai observă îngrijorarea de pe chipurile părinților lui. Fu al-Zindiq, la fel de speriat pentru urmările izbânzii lui Zuhayr, cel care-i puse mai departe întrebări lui Ibn Basit:

— A zis ceva Abu Zaid despre riposta celor din al-Hamra?

— Vai, da, răspunse Ibn Basit, uitându-se surprins la moșneag. A spus o groază de lucruri două zile mai târziu.

— Ce-a spus? dori să știe Zubayda.

— Contele s-a înfuriat atât de tare, încât a oferit o mie de galbeni pentru capul lui Zuhayr bin Umar. Mai pregătește și o armată care să ne zdrobească o dată pentru totdeauna, dar Abu Zaid nu se teme. Are el un plan. Zice că, acolo unde ne va duce, nici măcar Dumnezeu Atotputernicul nu va mai fi în stare să-l găsească pe băiatul vostru.

— Vorbi și vocea Satanei! făcu Umar.

— Du-te și fă o baie, Ibn Basit, îl pofti Zubayda, văzând colbul de pe fața tânărului și starea veșmintelor lui. Cred că straiele lui Zuhayr o să-ți vină ca turnate. Pe urmă, vino să iei cu noi masa de prânz. Ți s-a pregătit o odaie, unde poți rămâne cât de mult dorești.

— Vă mulțumesc, doamnă, voi face bucuros o baie și voi rămâne cu dumneavoastră la masă. Din păcate, nu pot rămâne să mă odihnesc. Am mesaje de dus în Guejar și la apus trebuie s-ajung în Lanjaron, unde mă așteaptă tata. De ce faceți toți fețele astea? Zuhayr trăiește și e bine. Cât despre mine, sunt convins că vom recuceri Gharnata în șase luni.

— Poftim? urlă Umar.

Al-Zindiq nu-i mai lăsă să continue:

— Limba înțeleptului, dragul meu Ibn Basit, mormăi el, este în inima lui. Inima prostului e-n gura sa. Slujitorii te așteaptă cu plăcerile *hammam*-ului, tinere.

Yazid îl însoți pe oaspete până la *hammam*.

— Să-ți priască baia, Ibn Basit, îi ură, pe când îl conducea pe prietenul lui Zuhayr spre băi, după care se grăbi să se ducă

în bucătărie, unde se strânseseră piticul, Umayma și ceilalți servitori ai casei.

Le repetă, cuvânt cu cuvânt, povestea duelului fratelui său mai mare și a decapitării lui Don Alonso.

— Slavă lui Allah, răsuflă Umayma ușurată. Tânărul nostru stăpân este-n viață.

Se schimbară priviri, dar nu se mai spuse nimic de față cu mezinul. Bucuria de pe chipul micului povestitor le cucerise până și pe cele mai neîncrezătoare dintre slugile de la bucătărie. Doar piticul se arătă nepăsător. Numai după plecarea micului lor stăpân, bucătarul își dezvălui adevăratele simțăminte:

— Neamul Banu Hudayl se joacă cu moartea, iar sfârșitul nu se va lăsa așteptat. Ximenes nu-i va mai lăsa să trăiască în pace.

— Dar satul nostru va rămâne în siguranță? se amestecă Umayma. Noi n-am făcut rău nimănui.

Piticul ridică din umeri.

— Asta nu mai știu, făcu el, dar să fiu eu în locul tău, Umayma, m-aș duce să mă bag slugă la doamna Kulthum, în Ishbiliya. Mai bine să nu-ți aduci pe lume pruncul în al-Hudayl!

Tânăra femeie se schimbă la față.

— Tot satul știe că porți în pântece mânzul lui al-Fahl.

Glasul i se stinse-ntr-un hohot grosolan de râs. Fu prea mult pentru Umayma. Ieși în lacrimi din bucătărie. Cu toate acestea, nu se putu opri să nu se gândească la faptul că piticul ar putea avea dreptate, la urma urmei. Diseară avea să-i ceară doamnei Zubayda să-i dea voie s-o slujească pe Kulthum, la Ishbiliya.

Yazid se adâncise-n sine. Se afla în livada de rodii, unde se-nchipuia un cavaler maur. Își găsise un băț drept sabie, al cărui capăt îl ascuțise cu briceagul, darul fratelui său mai mare în ziua în care împlinise zece ani și pe care-l purta cu mândrie prins la brâu, ori de câte ori aveau oaspeți. Galopa în sus și-n jos zvăpăiat, fluturându-și așa-zisa sabie și retezând orice rodie găsea în cale. Curând obosi și, așezându-se în iarbă, desfăcu

unul dintre fructele căzute din copac și începu să-i bea zeama, scuipând sâmburii, după ce-i mestecase.

— Știi ceva, Hind? Cred că Zuhayr va muri. Abu și Ummi cred la fel. Mi-am dat seama după felul în care se uitau când Ibn Basit le povestea de duel. Ce n-aș da să mă fi lăsat Ummi să merg cu tine! N-am fost niciodată pe o corabie. N-am traversat niciodată marea. N-am văzut niciodată Fes. Se zice că seamănă cu Gharnata ca două picături de apă.

Yazid se opri dintr-odată. Crezu că auzise pași și foșnetul frunzișului prin livadă. De când fusese surprins de Umayma și de ceilalți servitori în ziua aceea, devenise mult mai precaut, mereu cu ochii în patru după intruși. Ce-și mai dorea să nu-i fi văzut niciodată pe Ibn Daud și pe Hind sărutându-se! Dacă nu s-ar fi dus cu pâra la mama lui, ea n-ar fi vorbit cu Hind și, cine știe, poate că nunta s-ar mai fi amânat. Ce nuntă ciudată mai fusese! Fără petreceri. Fără celebrări. Fără jocuri de artificii. Numai *qadi*-ul din sat și familia. Chicoti când își aminti cum fusese cât pe ce să scape *al-koran*-ul în capul lui Ibn Daud, smulgându-i un zâmbet până și *qadi*-ului. Piticul se întrecuse pe sine în ziua aceea. Dulciurile, mai ales, aveau un gust de parc-ar fi fost gătite în paradis.

Trei zile mai târziu Hind plecase. Întristarea domnise o vreme, Hind însă petrecuse mai mult timp cu el decât cu Ibn Daud. Făcuseră plimbări lungi. Sora lui mai mare îi arătase locurile ei preferate de la munte și de lângă râu. Ca întotdeauna, stătuse serios de vorbă cu el.

— Mi-aș dori să poți veni cu mine o vreme. Sincer! îi mărturisise ea în ajunul plecării ei. Nu te părăsesc, las în urmă doar casa asta. N-aș putea suporta gândul să trăiesc aici cu Ibn Daud. Trebuie să-l urmez acolo unde se simte el ca acasă și unde împrejurimile îi sunt cunoscute. Asta-i casa lui Abu, care i-o va lăsa lui Zuhayr, ție și copiilor voștri. Mă înțelegi, nu-i așa, Yazid? Țin la tine mai mult ca înainte și mereu mă voi gândi

la tine. Poate la anul, când vom veni în vizită, te vom lua cu noi pentru o lună sau două.

Yazid nu putuse să-i spună prea multe drept răspuns. Doar îi strânsese mâna într-a lui pe când se înapoiau la conac. Băiatul nu-și dorea să se mai gândească la asta și fu chiar ușurat să fie întrerupt din gânduri.

— Ah! Este chiar conașul. Rogu-te, ce faci aicea singurel?

Vocea cunoscută și nesuferită aparținea mai-marelui peste slugile tatălui său, Ubaydallah. Acesta, ca și tatăl său înaintea lui, ținea un catastif cu fiecare vânzare sau cumpărare încheiată pe moșie. Știa o groază de lucruri despre întinderea reală a pământurilor lui Umar ori despre cât crescuse renta în fiecare sat, sau despre suma de bani obținută cu un an în urmă de pe urma fructelor uscate ori cât grâu și orez se adunase în beciuri, cât și locul de unde proveneau toate acestea.

Yazid nu-l plăcea pe Ubaydallah. Prefăcătoria bătătoare la ochi a omului și felul exagerat în care-și arăta dragostea pe care, de fapt, n-o simțea pentru ei nu izbutiseră niciodată să-l păcălească pe băiat.

— Mă plimbam, îi răspunse Yazid cu un glas de gheață, ridicându-se în picioare și făcând pe omul mare atât cât se pricepea. Iar acum mă duc acasă, la masa de prânz. Și tu, Ubaydallah? Ce te aduce pe la noi de astă-dată?

— Cred că răspunsul la întrebare ar fi mai bine să-l dau chiar stăpânului. Pot să te însoțesc în drum spre casă?

— Sigur, consimți mezinul, punându-și mâinile la spate și luând-o la pas spre conac.

O auzise pe Ama de sute de mii de ori spunându-i că Ubaydallah era un hoț și un pungaș, că de zeci de ani le fura pământ, mâncare și bani, că fiu-său deschisese trei prăvălii de pe urma tâlhăriilor lui, două la Qurtuba și una la Gharnata. Se hotărî să nu-i vorbească pe drumul spre casă, dar se răzgândi.

— Ia spune, Ubaydallah, grăi Yazid cu glasul plin de trufia moșierului. Cum mai merge treaba în prăvăliile băiatului

dumitale? Mi s-a spus că poți cumpăra tot ce-ți dorește inimioara din ele.

Întrebarea îl luă prin surprindere pe bătrânul servitor. „Pui de cățea, obrăznicătură ce ești!" își zise în sinea lui. Trebuie să fi ajuns până la el ceva din bârfele de la bucătărie. Umar bin Abdallah nu s-ar coborî niciodată să vorbească despre asemenea lucruri la masa lui. Răspunse tare, cu o voce plină de fățărnicie:

— Ce drăguț că vă gândiți la băiatul meu, conașule. Îi merge bine, slavă lui Allah și, firește, și familiei tale. Tatăl dumneavoastră i-a plătit școala și a ținut să-și găsească de lucru la oraș. Este o datorie pe care niciodată n-o voi putea plăti. Mi s-a zis că sunteți un lacom cititor de cărți, conașule. Toată lumea din sat vă laudă. Le-am zis: „Așteptați voi numai! Yazid bin Umar va începe în curând să-și scrie propriile cărți de înțelepciune!"

Fără să-i arunce bărbatului o singură privire, mezinul zâmbi la cele auzite. Laudele nu-l mișcară defel, și asta nu numai pentru că Yazid n-avea nici o încredere în Ubaydallah. În această privință băiatul semăna foarte mult cu tatăl și cu mama lui. Cuvintele de laudă curgeau de pe el ca stropii de apă de pe frunze, datorită unei mândrii înnăscute și încrederii că neamul Banu Hudayl era atât de înzestrat de la natură, încât n-avea nevoie de favorurile nimănui. Pentru el, la fel ca pentru tatăl și bunicul său, a fi tratat cu prăjiturele de grâu muiate în sirop de curmale de către un țăran sărac însemna mult mai mult decât șalurile din mătase oferite în dar doamnelor casei de către Ubaydallah și fiul său. Numai însemnătatea pe care o avea darul pentru cel care-l oferea conta pentru ei.

Ubaydallah trăncănea mai departe, dar băiatul nu-l mai asculta. Nu credea nimic din toate acele scorneli, dar simplul fapt că-l silise pe servitor să vorbească era, simțea el, un fel de triumf. Când intrară pe poarta principală, cunoscută în sat după numele celui care o clădise, Bab al-Farid, intendentul își înclină capul în ceea ce ar fi putut trece drept o jumătate de plecăciune. Yazid răspunse gestului său cu un semn din cap aproape nevăzut, pe

când se despărțeau. Bărbatul se grăbi spre bucătărie. Băiatul rămase țeapăn și încordarea nu-l părăsi până nu intră în casă.

— Unde-ai fost? îl luă la rost în șoaptă Umayma, după ușa odăii marii. Toți au terminat de mâncat.

Yazid n-o băgă în seamă și dădu buzna înăuntru. Primul lucru pe care-l văzu fu că Ibn Basit lipsea, ceea ce-l întristă. Făcu o față lungă. O privire rece i se ivi în ochi și luă între degete medalionul ce-l avea de la Hind, ca un semn al iubirii ei. Înăuntrul lui, negru ca noaptea, era un zuluf din părul fetei.

— S-a dus, Abu?

Tatăl său făcu un semn din cap că da și ciuguli dintr-un ciorchine de struguri negri cu luciri purpurii de pe o tavă de argint, plină de fructe. Zubayda îl servi pe Yazid cu castraveți gătiți în zeama lor, cu o picătură de unt topit, piper negru și semințe de chili roșu. Mâncă în grabă și apoi hăpăi o salată de roșii, ceapă și ridichi, cu sos de iaurt și suc de lămâi verzi proaspete.

— A mai zis ceva Ibn Basit? V-a mărturisit când va trece Zuhayr pe la noi?

Zubayda clătină din cap în semn că nu.

— N-a știut în ce zi anume, dar crede că va veni curând. Acum nu vrei să iei și niște fructe, Yazid? Îți vor readuce culoarea în obraji.

Pe când patru servitori intrară să strângă masa, cel mai în vârstă dintre ei îngenunche și murmură câteva cuvinte la urechea stăpânului. O căutătură de dispreț se ivi pe chipul lui Umar:

— Ce mai vrea de data asta? Condu-l în biroul meu și rămâi acolo cu el până vin eu.

— Ubaydallah? ghici Zubayda.

Umar îi răspunse cu un semn din cap că da, înnegurându-se la față. Yazid, zâmbind cu gura până la urechi, le povesti întâlnirea lui cu slujitorul.

— Este adevărat, Abu, că acum are aproape tot atât pământ cât tine?

Întrebarea îi stârni râsul lui Umar:

— Nu prea cred, dar nu pe mine ar trebui să mă întrebi. Mai bine mă duc să văd ce vrea potlogarul. Nu-i stă în fire să mă tulbure când mergem să ne odihnim.

După ce-i lăsă Umar, Zubayda și mezinul se plimbară încolo și încoace prin curte ținându-se de mână, sub razele soarelui de iarnă. Mama văzu privirea din ochii copilului, când trecură pe sub rodiul la umbra căruia Ama își petrecuse atâtea zile de iarnă.

— Ți-e tare dor de ea, copilul meu, nu-i așa?

Drept răspuns, el îi strânse mâna și mai tare. Ea se aplecă și-l sărută pe obraji, apoi pe ochi:

— Fiecare dintre noi moare într-o zi, Yazid. O vei revedea cândva.

— Te rog, Ummi. Te rog, nu începe și tu. Hind nu credea nici o iotă din toată vorbăria asta despre viața de apoi. Nici al-Zindiq, nici eu nu dăm doi bani pe toate astea.

Zubayda își reprimă un zâmbet. Nici ea nu credea, dar Umar îi luase dreptul de a le băga copiilor în cap gândurile ei blasfematoare. „Ei bine", își zise în sinea ei, „Umar îi are pe Zuhayr și pe Kulthum, care cred ca el, iar eu îi am pe Hind și pe Yazid ai mei."

— Ummi, se rugă el, de ce nu ne ducem cu toții să locuim la Fes? Nu vreau să spun în aceeași casă cu Hind și cu Ibn Daud, ci în propria noastră casă.

— N-aș schimba conacul ăsta, pâraiele și râurile ce ne scaldă moșia, satul și pe toți locuitorii lui cu nici un oraș din lume. Nu vreau nici la Qurtuba, nici la Gharnata, nici măcar la Fes, chiar dacă mi-e dor și mie de Hind la fel ca și ție. A fost și prietena mea. Dar nu. Pentru nimic în lume n-aș schimba toată... Pacea fie cu tine, al-Zindiq!

— Și cu tine, doamna mea. Și cu tine, Yazid bin Umar.

Ștrengarul se îndepărtă de ei.

— Unde te... ? întrebă Zubayda.

— La turlă. Mă voi odihni acolo și-mi voi citi cărțile.

Al-Zindiq se uită cu dragoste la spinarea băiatului care dispărea din vedere.

— Copilul ăsta are o minte care-i face de rușine pe mulți vârstnici, dar e ceva cu el, doamna mea, nu-i așa? Ce să fie? Yazid bin Umar arată ca și cum ar jeli tot timpul pe cineva. Pe Amira?

Zubayda fu de acord cu el:

— Am sentimentul că băiatul meu știe tot. Bine zici, știe mai multe decât unii mai bătrâni și mai înțelepți ca el. Cât despre marea lui durere, știu care-i pricina. Nu, nu jelește moartea Amei, deși îl tulbură mai mult decât arată, ci plecarea lui Hind. De când ne-a părăsit, ochii nu-i mai strălucesc ca înainte. Inima-mi plânge când îi văd atât de triști și de stinși.

— Copiii sunt mai puternici decât noi, doamna mea.

— Nu și ăsta, continuă Zubayda. Îi este foarte greu să-și rabde suferința. Crede că nu-i bărbătește să-ți arăți simțămintele. Hind era singura lui sfătuitoare. Ei îi mărturisea toate spaimele, bucuriile, secretele. Ei îi spunea tot.

Venirea lui Umar o lipsi de povața bătrânului.

— Pacea fie cu tine, al-Zindiq.

În vreme ce bătrânul surâdea, stăpânul îi zise nevestei lui cu voie bună:

— N-o să ghicești niciodată de ce a venit Ubaydallah la mine.

— Nu pentru bani?

— M-aș înșela prea tare, făcu al-Zindiq, dac-aș crede că pe venerabilul vostru slujitor de prim rang îl tulbură anumite lucruri de suflet?

— Așa-i moșnege, că bine zici. Da, întocmai pentru asta a venit. S-a hotărât să se convertească și mi-a cerut îngăduința și binecuvântarea. „Ubaydallah", l-am prevenit, „nu-ți dai seama că va trebui să-ți mărturisești toate păcatele unui călugăr, înainte să te primească în Biserica lor? Toate ticăloșiile tale, Ubaydallah! Și dacă te vor găsi mințind, te vor arde de viu pe rug pentru c-ai îndrăznit să fii un fals creștin." Mi-am dat seama că de asta se temea și el. A făcut iute în minte o socoteală, cam cât de

multe dintre găinăriile lui avea să i le descopere Biserica și s-a hotărât că era la adăpost. Săptămâna viitoare va trece prin Gharnata, împreună cu prostul de fiu-su, vor fi trecuți prin ritualul păgân și se vor face creștini. Sânge din sângele lor. Carne din carnea lor. Vor căuta să se salveze închinându-se la icoana unui bărbat însângerat răstignit pe două bucăți de lemn. Spune-mi ceva, al-Zindiq. De ce le este credința într-atât de legată de sacrificiul omenesc?

Tocmai era pe cale să înceapă o adevărată dezbatere asupra filozofiei religiei, dar înainte ca bătrânul să poate răspunde, un țipăt sfâșie aerul. Yazid, cu răsuflarea tăiată, cu fața roșie de efort, năvălea în curte.

— Soldați! Cu sutele! Ne-au împresurat satul și casa. Veniți să vedeți!

Umar și Zubayda îl urmară pe mezin, care se întorcea în turlă. Al-Zindiq, prea bătrân ca să mai urce scările, se așeză cu un suspin pe banca de sub rodiu.

— Viitorul nostru a trecut, murmură în barbă.

Yazid nu se înșelase. Erau înconjurați. Încolțiți ca niște cerbi vânați. Încordându-și privirea ca să vadă mai bine, Umar desluși atât stindardele creștine, cât și pe stegarii care le purtau. Un bărbat călare trecea vesel de la un grup de soldați la altul. Fără îndoială, le dădea ordine. Părea foarte tânăr, dar trebuia să fie căpitanul lor.

— Trebuie să mă duc în sat numaidecât, hotărî Umar. Îi vom întâmpina pe oamenii ăștia în șa și-i vom întreba ce vor de la noi.

— Vin și eu cu tine, se oferi Yazid.

— Tu trebuie să rămâi acasă, fiule. N-o să mai fie nimeni s-o păzească pe maică-ta.

Pe când Umar cobora din turlă, toți servitorii casei de parte bărbătească se adunaseră în curte, înarmați cu săbii și cu sulițe. Erau numai șaizeci la număr și de vârste diferite, între cincisprezece și șaizeci și cinci de ani. Dar când îi văzu așteptându-l,

simți cum un fior îi trece prin tot corpul. Erau slujitorii lui, iar el, stăpânul lor, dar în vremuri de restriște devotamentul lor față de el trecea peste orice prăpastie de rang.

Calul îi fu înșeuat și patru dintre bărbații mai tineri îl însoțiră călare până-n sat. Pe când se apropiau de poarta principală, un vultur zbură peste casă în căutarea prăzii. Servitorii schimbară priviri între ei. Era semn rău.

În depărtare, se auzea corul de lătrături al câinilor. Și dobitoacele simțeau că ceva nu era cum trebuie. Dintru-nceput, nimeni nu era la lucru. Bărbații și femeile care trudeau pe câmpuri în fiecare zi din zori până-n amurg fugiseră la vederea soldaților. Ulicioarele satului erau pline de lume, dar prăvăliile erau închise. Ultima oară când Umar mai fusese martorul unei asemenea scene a fost în ziua morții tatălui său, după ce fusese zvârlit de pe cal. În acea zi, ca și acum, oamenii încetaseră să mai muncească. Îi purtaseră cadavrul în tăcere până acasă.

Se schimbară saluturi, dar oamenii erau trași la față și încordați. Frica se năștea din nesiguranță. Juan, tâmplarul, veni alergând spre ei.

— Este o zi blestemată, stăpâne, grăi cu o voce înecată de mânie. Ce zi blestemată! Prințul Întunericului și-a trimis diavolii să ne hărțuiască și să ne distrugă.

Umar sări din șa și-l îmbrățișă pe Juan.

— De ce vorbești așa, prietene?

— Tocmai m-am întors din tabăra lor. Au știut că eram creștin și au trimis după mine. Mi-au pus tot felul de întrebări: dacă-l știu pe Zuhayr al-Fahl, dacă știu câți din sat luptă de partea lui la al-Pujarras, dac-am aflat că l-au ucis pe nobilul Don Alonso, când era cu spatele la ei. La ultima întrebare, le-am răspuns că auzisem o altă poveste, la care tânărul lor căpitan, în ai cărui ochi arde o flacără drăcească, s-a apropiat și mi-a tras o palmă peste față. „Ești creștin?“ m-a întrebat. I-am răspuns că familia mea nu s-a convertit niciodată la islamism și că am trăit în al-Hudayl din ziua în care s-a pus temelia primei case,

dar că nimeni nu ne-a cerut să trecem la credința Profetului Mahomed. Am trăit în pace până acum. Atunci mi-a zis: „Preferi să rămâi cu ei sau vii cu noi? Avem chiar o capelă într-un cort și un preot care să-ți asculte spovedania". I-am mărturisit că m-aș spovedi bucuros unui călugăr, dar că doream s-o fac în casa în care m-am născut, la fel ca tata și bunicul, înaintea mea, la care el a râs. Avea un râs ciudat ce fu pe dată imitat de cei doi tineri de la dreapta și stânga lui. „Nu te mai obosi să te spovedești. Întoarce-te la necredincioșii tăi!"

— Dacă vor să știe ceva despre Zuhayr, atunci să mă întrebe pe mine, făcu Umar. Mă voi duce să-i văd.

— Nu, se răsti o altă voce. Asta să nu faci în nici un caz. Tocmai veneam la conac, să stau de vorbă cu dumneata.

Era Ibn Hasd, cizmarul, care, ca frate natural al lui Miguel, era unchiul lui Umar. Pentru prima oară însă, cuteza să-i vorbească în calitatea lui de membru al familiei. Bin Abdallah își ridică sprâncenele, de parcă punea sub semnul întrebării motivele din spatele unei asemenea porunci hotărâte.

— Pacea fie cu tine, Umar bin Abdallah. Dar tocmai s-a întors de acolo fierarul Ibn Haritha. L-au târât azi-dimineață ca să le schimbe potcoavele la cai. Nimic deosebit nu i-a trecut pe la urechi, dar ochii tânărului căpitan au băgat spaima-n el. Zice că până și soldații creștini se tem de ăla, de parc-ar fi însuși Satana.

— Și, continuă Juan, nenorocitul ăla de Ubaydallah a dus cincisprezece săteni cu el în tabăra lor. Vă puteți închipui ce minciuni le va turna, numai ca să scape cu viață. Trebuie să vă întoarceți la conac, stăpâne, să zăvorâți poarta, până se termină totul.

— Voi rămâne în sat, le răspunse Umar cu un glas ce nu accepta nici un fel împotrivire. Vom aștepta întoarcerea lui Ubaydallah, care ne va spune ce vor creștinii de la noi. Pe urmă, dacă trebuie, mă voi duce și voi sta de vorbă eu însumi cu căpitanul.

Capitolul 13

Căpitanul roșcovan și cu obraz de fată nu descălecase. „De ce mai e încă pe cal?" se tot întreba Ubaydallah, frământându-și mintea. Meseria pe care și-o făcea de mai bine de cincizeci de ani, ca intendent al moșiilor și al sufletelor de pe moșii, îl înarmase cu o experiență mult prea rară, pentru care cunoștințele culese numai din cărți nu erau de-ajuns. Dobândise știința citirii oamenilor. Văzuse că cel din fruntea trupelor creștine era urât de la natură. Înălțimea lui, care nu era un amănunt neînsemnat pentru soldați, nu se potrivea deloc cu ținuta sa țeapănă. Era scund și îndesat. Nu putea avea mai mult de șaisprezece ani. Faptul acesta, era convins Ubaydallah, nu-i putea compensa nici măcar priceperea de luptător.

Odată trase aceste concluzii, intendentul se lăsă în genunchi dinaintea comandantului creștin. Acest act de înjosire îi îngreță pe sătenii care-l însoțiseră.

— Porcul nenorocit! fu auzit unul dintre ei murmurând în barbă.

Lui Ubaydallah nu-i păsă de asta. Îl făcuse pe căpitan să se simtă înalt. Nimic altceva nu mai conta pe ziua aceea. Anii petrecuți în slujba stăpânilor din neamul Banu Hudayl îl pregătiseră bine pe servitor pentru ceea ce-și pusese în gând să facă.

— Ce vrei? îl întrebă căpitanul, care vorbea pe nas.

— Stăpâne, am venit să vă aducem la cunoștință că întregul sat este gata să se convertească chiar în după-amiaza asta. Nu

mai e nevoie decât ca Excelența Voastră să ne trimită un preot și să ne onorați fiindu-ne alături.

La început, cererea îi fu primită în tăcere. Căpitanul parcă încremenise. Își cobor apoi ochii de un albastru întunecat încadrați de pleoape grele către creatura îngenuncheată din fața lui. Căpitanul abia împlinise vârsta de șaisprezece ani, dar era deja un veteran al Reconquistei. Fusese prețuită vitejia de care dăduse dovadă în cele trei bătălii ce avuseseră loc la al-Pujarras. Sălbăticia-i neînfricată atrăsese luarea aminte a comandanților săi.

— De ce? se răsti la Ubaydallah.

— Nu vă înțeleg, Excelență.

— De ce v-ați hotărât să vă alăturați Preasfintei Biserici Romane?

— Cum, dar este singura cale adevărată spre mântuire, făcu Ubaydallah, care nu știuse niciodată să deosebească adevărul de minciună.

— Vrei să zici că este singura cale de a vă salva pielea.

— Nu, nu, Excelență, începu să se văicărească bătrâna slugă. Nouă, andaluzienilor, ne trebuie mult timp până să ne hotărâm. Am ajuns aici pentru c-am fost sute de ani la cheremul unor stăpâni care au hotărât totul pentru noi. În toate privințele care contau, ei luau hotărârile în locul nostru. Acum începem încet-încet să luăm singuri hotărâri, dar nu ne este ușor să ne dezvățăm de un vechi obicei. Acum hotărâm pentru noi înșine, dar ne ia timp și ajungem să despicăm firul în patru...

— Câți sunteți în sat?

— Ultima numărătoare zice că puțin peste două mii.

— Foarte bine, mă voi gândi la cel mai potrivit răspuns pentru propunerea ta. Te poți întoarce în sat și așteaptă cele hotărâte de noi.

Tocmai pe când Ubaydallah se pregătea să se ridice, căpitanul îi puse o altă întrebare, răcnind la el, și slujitorul se lăsă iar în genunchi:

— Este adevărat că un vechi stindard pe care se poate vedea o cheie argintie pe un fond albastru, deasupra unor mâzgăleli în limba voastră, mai atârnă încă în palatul lui Abenfarid?

— Așa-i, Excelență. A fost un dar din partea regelui Ishbiliyiei făcut unuia dintre marii înaintași ai lui Ibn Farid. Inscripția în arabă arată că: „Nu există un alt cuceritor în afară de Dumnezeu".

— Cheia întruchipa deschiderea Apusului, nu-i așa?

— Despre asta nu sunt sigur, Excelența Voastră.

— Nu? Ei bine, eu sunt, îi aruncă tânărul pe cel mai trufaș și mai rece ton de care era în stare, ceea ce arăta că nu mai voia să lungească discuția. Arhiepiscopul dorește să-l vadă cu ochii lui. Du-te să-i spui familiei lui Abenfarid că voi trece pe la ei să le iau steagul. Acum poți să pleci.

După ce plecară Ubaydallah și ai lui, căpitanul, încă în șa, se duse întins la cei doi ofițeri care ascultaseră de la oarece depărtare toată convorbirea și le porunci să adune toți soldații. Dorea să le vorbească înainte de a intra în sat. Când oamenii se strânseră, căpitanul începu să le vorbească pe un ton prietenos, dar poruncitor:

— E limpede ce avem de făcut. Veți rade satul de pe fața pământului cu tot ce se găsește în el. Împotrivirea lor nu poate fi decât neînsemnată. Nu-i o îndatorire prea plăcută, dar soldaților nu le e dat să fie buni și blânzi. Ordinele Preasfinției Sale au fost foarte limpezi. Mâine-dimineață dorește să le dea cartografilor săi poruncă să șteargă al-Hudayl de pe noile hărți pe care le pregătesc. Ați înțeles?

— Nu! strigă o voce din mijlocul soldaților.

— Ieși din rând, omule!

Un soldat înalt, cu barbă sură, trecut de cincizeci de ani, al cărui tată se luptase sub stindardul lui Ibn Farid, făcu un pas înainte și se opri în fața căpitanului.

— Tu ce mai vrei?

— Sunt nepot de călugăr și fiu de soldat. De când a devenit un obicei al creștinilor de pe aceste meleaguri să omoare mame

și copii? Îți spun de pe acum că acest braț și această sabie nu vor lua viața vreunui prunc sau a vreunei femei. Fă ce poftești cu mine!

— Este limpede, soldatule, că n-ai fost cu noi la al-Pujarras.

— Am fost la Alhama, căpitane, și am văzut prea multe. Nu voi mai trece din nou printr-un asemenea măcel.

— Atunci trebuie să le fi văzut și tu pe femeile lor turnând oale cu untdelemn clocotit în capul oamenilor noștri. Te vei supune poruncilor ca toți ceilalți sau vei suferi urmările.

Soldatul se încăpățână.

— Ai spus chiar tu, căpitane, că nu te aștepți la nici o împotrivire din partea lor. De ce ne mai ceri să ucidem oameni nevinovați? De ce?

— Nătărău bătrân! îi aruncă tânărul căpitan, cu ochii scăpărându-i de mânie. N-ai s-apuci multe zile pe lumea asta. De ce să fii atât de darnic cu viețile noastre?

— Nu te înțeleg, căpitane.

— Dacă le ucidem doar bărbații, femeile și copiii vor fi apucați de o ură oarbă față de tot ce-i creștinesc. Ca să rămână în viață, se vor converti, dar așa se va obține o otravă. Mă auzi? O otravă mereu absorbită în trupurile noastre, o otravă de care ne va fi cu timpul tot mai greu să scăpăm. Acum pricepi?

Bătrânul soldat clătină din cap în semn de neîncredere, dar era limpede că n-avea de gând să se supună. Căpitanul își înfrână imboldurile propriei firi. Nu dorea să-și arunce în deznădejde soldații chiar înainte de luptă. Se hotărî să nu-l pedepsească pe răzvrătit.

— Te scutesc de îndatorire. Te vei întoarce la Gharnata și vei aștepta înapoierea noastră.

Bătrânului soldat nu-i veni să creadă ce noroc avea. Se duse în locul unde păștea caii și își dezlegă armăsarul.

— Mă voi întoarce, își spuse sieși, pe când se îndepărta în galop de tabără, dar nu la Gharnata. Voi merge acolo unde nici tu, nici călugării tăi blestemați nu mă veți mai găsi vreodată.

Porțile sculptate în zidul ce îngrădea conacul erau singura intrare în strămoșescul cuib al neamului Banu Hudayl. Fuseseră zăvorâte bine. Clădite din lemn solid, groase de unsprezece centimetri, întărite cu drugi de fier aveau mai mult o funcție ceremonială. Nu fuseseră făcute să suporte un asediu. Nu mai fuseseră încuiate niciodată, de vreme ce nici satul, nici conacul n-au trecut drept ținte ale unui atac. Ibn Farid și înaintașii lui îi adunau pe cavaleri și pe soldații de sub comanda lor, de la ei din sat și din cele învecinate, în fața porților de unde porneau în marș la războaie în alte regiuni ale regatului.

Când Ubaydallah îi aduse mesajul căpitanului, Umar zâmbi cu amar și înțelese. Trecuse vremea gesturilor înflăcărate de vitejie, care-i duseseră la moarte pe atâția dintre bărbații familiei sale. Porunci ca steagul cu cheia de argint pe fondul mării albastre să fie scos din peretele sălii armelor și să fie ridicat peste porți.

— Dacă asta-i tot ce vor, îi spuse el servitorului, haidem să le facem viața ușoară.

Mai multe sute de săteni își căutaseră adăpost în spatele zidurilor conacului. Erau hrăniți în grădini, în vreme ce curtea era plină de copii care se jucau, cu totul neștiutori de răul care-i pândea. Yazid nu mai văzuse niciodată curtea atât de plină și nici nu mai auzise atâta hărmălaie în locuința lor. Fu ispitit să se joace și el cu ei, dar se hotărî, în schimb, să se retragă în turlă.

La fel ca tuturor celorlalți, lui Ubaydallah i se oferise adăpost în casă, dar el preferă să se întoarcă în sat. Ceva în străfundul sufletului îi spunea că se va găsi mai în siguranță acasă la el, departe de familia pe care o slujise de atâta amar de vreme. Făcu o greșeală tragică. Chiar pe când se înapoia în sat, un călăreț, la stăruințele prietenilor săi, își scoase sabia din teacă și, ridicând-o deasupra capului, se năpusti înainte, spre bătrâna slugă care nu bănuia nimic. Servitorul nu mai avu timp să se ferească. În câteva clipe, capul, retezat de pe trunchi, se rostogoli în colbul drumului.

Yazid trăgea de roba tatălui său. Umar tocmai poruncise să se descuie sala armelor și li se înmânară arme tuturor bărbaților și femeilor în putere. Zubayda ținuse să nu se predea fără luptă. Amintirile din al-Hama îi răscoleau sufletul.

— De ce să-i așteptăm cu mâinile în sân, ca mai întâi să ne siluiască trupurile și apoi să-și înfigă săbiile în piepturile noastre?

— Abu! Abu! se auzi glasul stăruitor al mezinului.

Umar îl ridică în brațe și-l sărută. Această neașteptată izbucnire de iubire îi făcu plăcere băiatului, dar îl și supără, de vreme ce se străduia din greu să se poarte ca un bărbat în toată firea.

— Ce-i, copile?

— Haidem în turlă. Acum!

Zubayda mirosi tragedia. Ea se împotrivi ca Yazid să se întoarcă în turlă cu tatăl său.

— Am nevoie de ajutorul tău, Yazid. Cum se folosește sabia asta?

Așa reușiră să-i abată gândurile de la turlă. Umar urcă singur scările. Cu cât urca mai sus, cu atât mai multă liniște se făcea. Pe urmă văzu carnagiul. Caselor din sat li se dăduse foc. Văzu mormanele de cadavre, lângă moschee. Soldații nu-și terminaseră treaba. Călăreau pe colinele din apropiere, pe urmele celor care încercau să scape cu fuga. Ciulindu-și urechile, Umar crezu că aude bocetul femeilor și urletul câinilor, dar curând se lăsă o tăcere adâncă. Vâlvătaia flăcărilor se ridica la cer. Moartea era pretutindeni. Se uită cu o lupă pe o hartă a satului aflată pe masa din încăpere. Era prea mult. Lăsă să-i scape din mână lupa care se sparse în mii de cioburi, izbindu-se de pardoseală. Acum Umar bin Abdallah își șterse lacrimile.

— Sticla spartă nu mai poate fi salvată, le spuse celor doi servitori care făceau de pază.

Stăteau încremeniți ca două statui, urmărind cum durerea îl copleșea pe stăpânul lor. Pe limbă le veniră cuvinte de alean ce n-aveau să mai fie rostite vreodată.

Umar coborî încet scările. Din turlă văzuse tot ce se întâmpla. Nu mai era nici o îndoială. Se blestemă pentru că nu-i dăduse voie lui Yazid să plece împreună cu sora lui. Când ajunse în marea curte din față fu întâmpinat de o tăcere grea. Copiii nu se mai jucau. Nimeni nu mai mânca. Nicăieri nici o mișcare, doar zgomotele repetate ale fierarului care ascuțea săbii. Toți își zăriseră satul în flăcări, iar acum ședeau pe iarbă, urmărind cum se topeau văpăile în razele soarelui care apunea la orizont. Căminele lor, trecutul lor, prietenii, viitorul, totul le fusese distrus. Priveghiul le fu întrerupt de un țipăt sfâșietor din turlă:

— Creștinii sunt la porți!

Toată lumea se puse în mișcare. Femeile mai în vârstă și copiii fură trimiși să se ascundă în cămări. Umar îl luă pe pitic deoparte.

— Vreau să-l iei cu tine pe Yazid și să te ascunzi cu el în beciul în care ținem grânele. Indiferent ce se întâmplă, nu-l lăsa să iasă de-acolo până nu te asiguri c-au plecat. Allah să te aibă în paza Lui!

Mezinul nu se învoi să-și lase părinții. Se ceartă cu tatăl lui. O imploră pe mama sa.

— Uite, le zise el, fluturând o lamă pe care fierarul i-o ascuțise anume pentru el. Pot mânui sabia asta la fel de bine ca și tine.

Numai rugăminţile Zubaydei îl înduplecară să se ducă cu piticul. Stăruise să-și ia cu el piesele de șah. Când și le găsi, bucătarul îl luă de mână și-l duse în grădină. La marginea ei, chiar lângă zid, se vedea un hățiș de arbori și arbuști. În apropiere, ascunsă cu grijă printre tufișurile de iasomie, se găsea o mică bancă din lemn. Când piticul o ridică, dala de piatră pe care era așezată se dădu la o parte.

— Coboară, conașule!

Yazid șovăi o clipă, își întoarse privirile spre conac, dar piticul îi dădu un ghiont, iar el începu să coboare scara abruptă. Bucătarul îl urmă, punând la loc cu grijă lespedea de piatră. În acea

pivniță întunecată se găsea îndeajuns de mult grâu și orez cât să se poată hrăni întregul sat un an de zile. Acestea erau puse deoparte pentru clipele grele ale celor din al-Hudayl și urmau să fie folosite în cazul în care recoltele erau distruse sau asupra satului se abăteau nenorociri neașteptate. Piticul aprinse o lumânare. Lacrimile curgeau șiroaie pe obrajii băiatului.

Deasupra lor, toată lumea era gata să-i primească pe soldații creștini, care acum izbeau cu berbecii în porți. Când cedară, într-un târziu, primii soldați care năvăliră în curtea din față nu erau decât o avangardă, iar căpitanul nu se găsea în fruntea lor. Nimicirea fulgerătoare a satului și cadavrele peste care călcaseră copitele cailor lor pentru a ajunge la conac îi făcuseră să se simtă puternici.

Deodată îi zăriră pe cavalerii mauri, tot în șa, în poziție de apărare atât în flancul lor drept, cât și-n cel stâng. Intrușii încercară să străbată în goană pământul din fața casei, pătrunzând în curte, dar nu fură destul de iuți. Umar și corpul său de cavalerie proaspăt încropit se năpustiră asupra lor cu țipete care le făcu sângele să le-ngheațe în vine. Creștinii, nefiind pregătiți să întâmpine vreo împotrivire, răspunseră cu întârziere. Fiecare dintre ei fu doborât din șa și omorât pe loc. Urale puternice și strigăte de „Allah e mare!" însoțiră neașteptatul triumf.

Leșurile soldaților fură zvârlite pe spinarea cailor lor, iar animalele fură gonite cu lovituri de bici în curtea din față. Următoarea șarjă se lăsă îndelung așteptată, iar motivul deveni curând limpede. Armata din Gharnata lărgea spărtura făcută în zid, așa încât să poată ataca trecând prin el câte trei soldați deodată.

Umar își dădu seama că nu le va merge la fel de ușor de această dată. „Ne-am ars", își spuse în sinea lui. „Acum văd moartea cu ochii." Abia-i trecuse acest gând prin minte, că și auzi un glas tânăr:

— Să n-aveți milă față de necredincioși!

Era căpitanul însuși, în fruntea grosului trupelor sale. De data aceasta nu mai așteptară atacul maurilor, ci se repeziră drept

la cei care se apărau. Sfârșiră încleștându-se într-o aprigă luptă corp la corp, iar curtea răsună de scrâșnetul oțelului și de zgomotul loviturilor, amestecate cu țipete și cu strigăte care se schimbau din „Allah e mare!", în „În numele Preasfintei Fecioare, în numele Preasfintei Fecioare!" Arcașii mauri, urcați pe acoperiș, nu se putură folosi de arbalete, de frică să nu-i săgeteze pe cei aflați de partea lor. Maurii erau copleșiți ca număr și fură curând scăldați într-o baie de sânge.

Calului lui Umar i se tăiară tendoanele, iar căderea îl împiedică în mișcări pe călăreț. Soldații puseră mâna pe el și îl târâră dinaintea căpitanului. Când cei doi bărbați se priviră unul pe celălalt, ochii căpitanului sticleau de ură. Umar îl măsură cu răceală pe tânărul său cuceritor.

— Vezi înaintea ta mânia Domnului nostru, îi zise căpitanul.

— Da, răspunse Umar. Satul nostru a fost golit de oameni. Femeile și copiii au fost trecuți prin sabie. Moscheile noastre au fost date flăcărilor, iar ogoarele noastre, pustiite. Cei ca tine îmi aduc aminte de peștii din mare care se înghit unii pe alții. Aceste pământuri nu vor mai rodi niciodată. Sângele care-ți sticlește în ochi îi va duce într-o zi la pieire chiar pe ai tăi. Nu există alt Dumnezeu decât Allah, iar Mahomed este Profetul Lui.

Căpitanul nu mai scoase o vorbă. Se uită la soldații aflați de o parte și de cealaltă a prizonierului și le făcu un semn de aprobare din cap. Nu avură nevoie să fie rugați. Umar bin Abdallah fu silit să îngenuncheze. Atunci arcașii țintiră. Două săgeți se înfipseră în cei doi călăi ai stăpânului lor. Căpitanul răcni:

— Ardeți locul ăsta până-n temelii!

Apoi porunci altor doi oameni de-ai lui să iasă din rând, dar de această dată Umar pusese mâna pe sabia unuia dintre soldații căzuți și se lupta din nou.

Fu nevoie de șase bărbați ca să-l prindă iar pe capul clanului Banu Hudayl. De această dată i se tăie capul pe loc, și fu înfipt în vârful unui țepe. După ce fu plimbat în paradă prin curtea

din față, fu dus în curtea exterioară. Țipete și bocete ieșiră din piepturile musulmane, urmate de strigăte de furie și de încrucișarea săbiilor.

Un arcaș care fusese martor la uciderea lui Umar alergă la locul faptei și îi aduse Zubaydei la cunoștință întâmplarea. Lacrimile îi scăldară fața. Ea luă o sabie și se alătură celor care apărau curtea exterioară.

— Veniți, le strigă ea celorlalte femei, nu trebuie să-i lăsăm să ne prindă-n viață.

Femeile, spre marea uimire a creștinilor, dădură dovadă de un curaj nemăsurat. Acestea nu erau făpturile slabe și răsfățate ale haremului, despre care auziseră atâtea povești. Iarăși fură femeile din al-Hudayl cele care îi luară prin surprindere. Făcură să scadă numărul trupelor căpitanului cu cel puțin o sută de oameni. Într-un târziu căzură, dar cu săbii și pumnale în mâini.

După două ore de luptă crâncenă, nu mai rămase nimeni în viață, în afara creștinilor. Toți cei care apăraseră domeniul neamului Banu Hudayl zăceau morți în țărână. Țesători și oratori, credincioși adevărați și falși profeți, bărbați și femei, luptaseră umăr la umăr și muriseră unul în văzul celuilalt. Juan tâmplarul, Ibn Hasd și scepticul al-Zindiq nu voiseră să-l asculte pe Umar și să se ascundă în beci. Și ei, pentru prima oară în viața lor, mânuiseră sabia și pieriseră în masacru.

Căpitanul era supărat că suferise atâtea pierderi. Porunci ca locul să fie prădat și să i se dea foc. Preț de încă un ceas, bărbații, îmbătați de mirosul sângelui, își sărbătoriră izbânda într-un jaf desfrânat. Copiilor, care se ascunseseră la băi, li se tăiară capetele sau fură înecați, după cum poftiră soldații. Pe urmă dădură foc casei bătrânești și se întoarseră în tabăra lor.

Rămânând în urmă cu două ajutoare, căpitanul descălecă și se așeză în grădină, privind cum ardea conacul. Își scoase cizmele și-și scufundă picioarele în pârâul care tăia în două grădina.

— Cât au iubit apa!

În ascunzătoarea lui de sub pământ, Yazid nu mai putu aștepta. Tăcerea dura de prea mult timp. Piticul stărui ca băiatul să nu iasă din beci, dar acesta se arătă neînduplecat.

— Tu rămâi aici, piticule, îi șopti el bătrânului. Eu mă duc să văd ce s-a întâmplat și pe urmă mă întorc aici. Te rog nu veni și tu cu mine. Numai unul din noi trebuie să meargă. Am să țip dacă nu mi te supui.

Piticul tot nu se dădu bătut și mezinul, prefăcându-se că obosise, se așeză, chipurile, iar jos. Când strânsoarea mâinii de pe brațul lui slăbi puțin, se eliberă dintr-o singură smucitură. Înainte ca slujitorul să-l poată opri, el și urcase pe scară și împinsese dala îndeajuns de mult încât să se poată strecura afară. Când se ridică în picioare, dădu cu ochii de o grămadă de cadavre și de casa în flăcări. Priveliștea îl scoase din minți. Nu-i mai era frică de nimic și începu să alerge prin curte, strigându-și părinții pe nume.

Pe căpitan zgomotul îl făcu să tresară. Când băiatul străbătu în fugă grădina, cei doi aghiotanți ai tânărului îl prinseră. Yazid îi lovi cu mâinile și cu picioarele:

— Dați-mi drumul! Trebuie să mă duc la tata și la mama!

— Mergeți cu el, le porunci căpitanul oamenilor săi. Lăsați-l să vadă singur puterea Bisericii noastre.

Când văzu capul tatălui său înfipt în țeapă, băiatul căzu în genunchi și izbucni în lacrimi. Nu mai puteau înainta din cauza limbilor de foc ce-i împresurau și a duhorii hoiturilor cuprinse de foc. Dacă nu l-ar fi ținut cu forța, copilul s-ar fi repezit printre vâlvătăi ca să-și găsească mama și ar fi pierit în flăcări. În schimb, îl târâră înapoi la căpitan, care era acum gata să urce iar în șa.

— Ei bine, băiete? îl iscodi el pe un ton vesel. Acum vezi ce le facem noi necredincioșilor?

Yazid se uită lung la el, încremenit din pricina unei dureri ce nu se putea descrie în cuvinte.

— Ți-a mâncat pisica limba, copile?

— Ce n-aș da să am un pumnal! zise băiatul pe un ton ciudat de rece. Așa ți l-aș mai vârî drept în inimă! Ce bine ar fi fost să vă fi făcut noi cu multe veacuri în urmă ce ne faceți noi astăzi!

Căpitanul fu impresionat. Nu se așteptase la asta. Îi surâse băiatului și se uită gânditor la ceilalți doi. Cei doi răsuflară ușurați când îl văzură. Oricum n-aveau ei inima să-l omoare.

— Vedeți voi? le spuse comandantul. Nu v-am spus ceva mai devreme că ura supraviețuitorilor este otrava care ne-ar putea distruge mai târziu?

Yazid nu-l mai asculta. Capul tatălui său îi vorbea: „Ține minte, fiule, că întotdeauna ne-am mândrit cu felul în care ne-am purtat cu învinșii noștri. Străbunicul tău obișnuia să-i poftească pe cavalerii biruiți de el la noi acasă și să-i ospăteze. Să nu uiți niciodată că nimic nu ne va mai salva dacă vom ajunge vreodată ca ei".

— Am să țin minte, Abu, îi făgădui Yazid.

— Ce zici tu, băiete? îl întrebă căpitanul.

— Nu vreți să rămâneți la noi acasă și să fiți oaspetele nostru diseară?

Căpitanul le făcu celor doi aghiotanți ai săi bine-cunoscutul semn. De obicei, îi îndeplineau ordinele pe dată, dar era limpede că băiatul își pierduse mințile. Ar fi însemnat să-l omoare cu sânge rece. Șovăiră. Căpitanul, înfuriat, își trase sabia și o împlântă în pieptul băiatului. Yazid căzu în țărână cu mâinile încrucișate. Își dădu duhul pe loc. Pe chipul lui încremeni un zâmbet slab, iar sângele i se scurse înspumat pe gură.

Căpitanul se urcă pe cal. Fără să arunce o privire locotenenților lui, ieși călare pe poartă.

Se făcu noapte. Cerul care până acum câteva ore păruse un abis în flăcări era acum de un albastru întunecat. Mai întâi două, pe urmă o pleiadă de stele începură să se aprindă în văzduh. Flăcările se stinseseră și totul era învăluit în întuneric, așa cum trebuie să fi fost cu mii de ani înainte, când iarba creștea

sălbatică și nu se vedeau nici un fel de așezări sau de oameni care să locuiască acolo.

Piticul, cu ochii plini de groază, ședea pe iarbă cu trupul lui Yazid în brațe, legănându-l blând. Lacrimile îi curgeau pe obrajii copilului mort și se amestecau cu sângele lui vărsat.

— Cum s-a ajuns ca eu singur dintre toți să mai rămân în viață?

Repetă acea întrebare iară și iară. Nu știa cum sau când ațipise, dar blestematii zori se și furișaseră, anunțând o nouă zi.

Din clipa în care Ibn Basit îi spusese că mai multe sute de soldați creștini se iviseră la marginea satului al-Hudayl, Zuhayr aproape că-și omorâse bidiviul, călărindu-l fără oprire, până când ajunsese aproape de sat. Riduri adânci îi brăzdau chipul, de la coada ochilor până la colțul buzelor. Ochii lui, de obicei negri și strălucitori, parcă erau goliți de culoare, licărind stins în orbitele lor adânci. Două luni de lupte îl îmbătrâniseră mult. Era o noapte senină când trecu el în galop prin grozamă. Nu se gândea la oamenii lui, ci la familia și la casa strămoșească.

— Pacea fie cu tine, Zuhayr bin Umar! Se auzi un glas.

Zuhayr trase calul de dârlogi. Era o iscoadă trimisă de Abu Zaid.

— Mă grăbesc, frate!

— Voiam doar să te previn, înainte să intri în al-Hudayl. N-a mai rămas nimic, Zuhayr bin Umar. Creștinii s-au îmbătat în seara asta la Gharnata și povestesc oricui vrea să asculte ce prăpăd au lăsat ei în urmă. Astă-seară nu te mai poți înțelege cu ei.

— Pacea fie cu tine, prietene, îi zise Zuhayr, privind cu ochii goi în depărtare. Am să mă duc să văd cu ochii mei.

În cincisprezece minute ajunse la peștera lui al-Zindiq, nădăjduind și rugându-se ca bătrânul să mai fie acolo să-i alunge temerile. Era pustiu. Manuscrisele lui și foile de hârtie mai erau încă acolo, stivuite cu grijă în teancuri, ca și cum moșneagul

se pregătea să plece pentru totdeauna. Zuhayr rămase câteva minute și își adăpă calul. Pe urmă o luă din loc. Își trase armăsarul de dârlogi, ocolind un pinten al colinei, și își ridică privirea în direcția bine-cunoscută. Palidele raze ale zorilor străluceau peste cenușa rămasă. Călări ca-ntr-un vis spre conac. Cele mai rele presimțiri i se adeveriră. Când văzu ruinele din depărtare, primul lui gând fu la răzbunare: „Am să-i dibuiesc și am să-i omor unul câte unul. Jur pe capul fratelui meu, dinaintea lui Allah, că această crimă nu va rămâne nepedepsită".

Când intră călare în curte, văzu capul tatălui său înfipt într-o țeapă băgată adânc în pământ. Zuhayr sări de pe cal și o smulse. Cu gingășie, se uită la chipul tatălui său. Îi duse capul la pârâu și îl spălă de sânge pe față și pe păr. Pe urmă îl duse în cimitir și începu să sape în țărână cu mâinile goale. În tulburarea lui nu văzu că o lopată zăcea câțiva pași mai încolo. După ce-și îngropă tatăl, se înapoie în curte și dădu cu ochii, pentru prima oară, de piticul care-l legăna blând pe Yazid în brațe. O clipă, inima tânărului îi sări din piept. Mai era Yazid în viață, până la urmă? Atunci văzu fața încremenită a fratelui său, cu colțurile buzelor însângerate.

— Piticule! Piticule! Mai ești în viață? Trezește-te, omule!

Tresărind, bucătarul-șef deschise ochii. Brațele îi amorțiseră de cât îl tot legăna pe Yazid. La vederea lui Zuhayr, piticul începu să bocească. Tânărul îl îmbrățișă pe servitor și îi luă cu binișorul trupul mezinului din mâini. Sărută obrajii fratelui său mort.

— Am îngropat capul lui tata. Hai să-l spălăm și pe Yazid și să-l pregătim pentru odihna veșnică.

Cu grijă, îi scoaseră hainele și-l spălară în pârâu. Pe urmă îl ridicară și-l duseră în cimitirul familiei. Numai după ce fu coborât în groapă și după ce puseră pământul la loc, lui Zuhayr, care dăduse dovadă de o stăpânire de sine supraomenească, i se frânse cerbicia și izbucni în strigăte de durere. Suferința ce răbufnea îi eliberă izvorul lacrimilor, care udară ca o ploaie proaspătul mormânt al mezinului.

Cei doi se îmbrățișară și se așezară pe un dâmb acoperit de iarbă, lângă noile morminte.

— Vreau să știu tot ce s-a petrecut, piticule. În cele mai mici amănunte. Tot ce-ți mai amintești trebuie să știu.

— De-aș fi eu acum mort și Yazid în viață! De ce să mai trăiesc?

— Eu mă bucur că măcar cineva a mai supraviețuit. Spune-mi ce s-a întâmplat.

Piticul începu să-i povestească și nu se opri decât când ajunse în clipa în care îl lăsase pe copil să iasă. Atunci începu să se tânguie și să-și smulgă părul din cap. Zuhayr îl mângâie pe obraji.

— Știu, știu, dar de-acum s-a sfârșit.

— Asta n-a fost cel mai rău. A lăsat lespedea întredeschisă, iar eu i-am auzit când au pus mâna pe el și au început să-l ia la întrebări. Ce mândru ai fi fost dacă ai fi auzit ce răspunsuri i-a dat căpitanului, prințul întunericului care venise aici cu gândul să ne dea pierzării de la bun început.

După ce sfârși de povestit piticul, Zuhayr rămase cu capul prins în mâini mai multă vreme.

— Totul s-a terminat aici. Ne-au răpit luna pentru totdeauna. Hai să plecăm. Nu mai suntem în siguranță.

Bucătarul clătină din cap în semn că nu:

— M-am născut în satul ăsta. Fiu-meu a murit aici, apărându-vă palatul. Și eu vreau să mor tot aici și simt că nu mai am mult de trăit. Tu ești încă tânăr, dar eu nu mai am nici o poftă de viață. Lasă-mă singur, să mor în pace.

— Piticule, și eu m-am născut tot aici. Prea mulți au murit deja pe locul ăsta. De ce să le mai sporești și tu numărul? De altfel, am o însărcinare pe care numai tu poți s-o duci la îndeplinire. Am nevoie de tine.

— Te voi sluji până la moarte.

— Am să te iau la malul mării, am să te îmbarc pe o corabie ce va porni spre portul Tanja. De acolo, mergi până la Fes și caută-i pe Ibn Daud și pe sora mea. Îi voi scrie lui Hind o scrisoare, iar ei ai să-i poți spune tot ce va dori să afle.

Auzind acestea, piticul se porni din nou pe plâns:

— Ai milă de mine, Zuhayr bin Umar. Cum să mai dau eu ochii cu Hind? Cu ce gură să-i duc vestea morții lui Yazid al ei? Este o cruzime să mă trimiți pe mine la ea. Lasă-mă să plec la doamna Kulthum, în Ishbiliya. Tu ar trebui să te duci la Fes și să-ți duci restul zilelor acolo. Nu te vor mai lăsa să trăiești în pace în peninsula asta.

— O știu pe sora mea Hind foarte bine. Chiar mai mult decât crede ea. Numai pe tine va dori să te asculte, piticule. Va simți nevoia să fie cu cineva de-al casei. Altfel își va pierde mințile. N-ai să faci tu astă ultimă favoare neamului Banu Hudayl?

Piticul fu biruit.

— Tatăl meu zicea că păstrau câțiva saci de aur în beci. Mai bine i-am lua cu noi. Îi voi cheltui în războaie, iar tu ai să iei unul cu tine în călătorie și ca să-ți faci un rost în Fes.

Odată ce găsiră cei cinci saci din piele plini cu galbeni, Zuhayr își înșeuă calul și pregăti un altul pentru pitic. El potrivi scările pe măsura piciorușelor lui scurte. Pe când lăsau în urma lor conacul și satul, Zuhayr rupse tăcerea:

— Hai să nu ne mai oprim și să privim în urmă, piticule. Să ne amintim mai bine cum erau toate odinioară. Îți mai aduci aminte?

Bucătarul nu-i mai răspunse. Nu mai scoase nici un cuvânt până nu ajunseră la orașul de coastă al-Jazira. Găsiră o corabie care pleca a doua zi în zori și tocmiră un loc pentru pitic. Nu trecu mult și găsiră un *funduq* curat, care le oferi o cameră cu două paturi. Când se duseră să se culce, piticul vorbi pentru prima oară de când părăsiseră conacul din al-Hudayl:

— N-am să uit toată viața focul, gemetele sau țipetele. Nici n-am să pot uita privirea de pe chipul lui Yazid după ce i-au luat viața sălbaticii ăia. Iată de ce nu-mi mai pot aduce aminte trecutul mai îndepărtat.

— Știu, dar este singurul trecut pe care vreau eu să-l păstrez în amintire.

Zuhayr își începu scrisoarea către Hind. Îi povesti despre duelul său cu Don Alonso și tragicele lui urmări, despre distrugerea satului și a conacului, rugând-o să nu se mai întoarcă niciodată:

„Ce noroc ai avut să găsești un bărbat pe măsura ta și cu darul previziunii, așa ca Ibn Daud! Cred c-a știut de la bun început c-aveam să pierdem bătălia împotriva timpului. Bătrânul care-ți va aduce aceste rânduri este plin de remușcări pentru păcatul de a fi rămas în viață. Ai mare grijă de el.

M-am tot gândit la tine în ultimele zile și mi-aș dori să fi stat mai mult de vorbă, pe vremea când trăiam în aceeași casă. Am să-ți mărturisesc că o parte din mine ar dori să vină la Fes, cu moșul, ca să vă văd pe tine și pe Ibn Daud, să te privesc purtându-i copiii în pântece, copiii al căror unchi le voi fi, ca să încep o viață nouă, departe de chinurile și de omorurile ce au luat în stăpânire peninsula. Și totuși o altă parte din mine îmi șoptește că nu-mi pot lăsa de izbeliște tovarășii de arme în mijlocul acestor grozăvii. Ei se bizuie pe mine. Mama și cu tine ați crezut mereu că am o voință slabă, că mă las ușor condus de oricine și că nu pot da dovadă de hotărâre. Probabil c-ați avut dreptate, dar cred că m-am schimbat mult între timp. Pentru că alții depind de mine, trebuie să port o mască, iar masca asta a devenit atât de mult o parte din mine, încât este greu s-o mai pot deosebi de adevăratul meu chip.

Eu mă întorc la al-Pujarras, unde am pus stăpânire pe zeci de sate și unde trăim ca pe vremuri, înainte de Reconquista. Abu Zaid al-Ma'ari, un bătrân care ție ți-ar plăcea foarte mult, este convins că nu ne vor mai lăsa să trăim în pace pentru multă vreme. El spune că nu convertirea sufletelor noastre o doresc ei, ci avutul nostru, și că singura cale de a ne lua în stăpânire pământurile este a ne nimici o dată pentru totdeauna. Dacă e așa cum spune el, atunci suntem condamnați la pieire, indiferent ce vom face. Între timp, continuăm lupta. Îți trimit toate

hârtiile bătrânului nostru al-Zindiq. Păstrează-le cu sfințenie și scrie-mi cum le găsește Ibn Daud.

Dacă vrei să iei legătura cu mine, iar eu îmi doresc să-mi dai de știre când aduci pe lume primul copil, cea mai bună cale este să trimiți vorbă unchiului nostru din Gharnata. Și încă ceva, Hind! Știu că până voi închide ochii îi voi plânge pe frățiorul și pe părinții noștri, în fiece zi lăsată de la Dumnezeu. Nici o mască purtată de mine nu-mi poate ascunde durerea pricinuită de moartea lor.

Al tău frate,
Zuhayr."

Piticul rămase treaz mai multe ore. Când zorile se iviră într-un târziu, se ridică din pat și ieși din odaie să se spele. Când se întoarse, tânărul său stăpân ședea pe pat în capul oaselor, privind razele dimineții ce intrau pe fereastră.

— Pacea fie cu tine, bătrâne prieten!

Piticul se uită îngrozit la el. În timpul nopții părul îi albise. Nu-și mai spuseră nimic. Zuhayr văzuse lădița cu piesele de șah ale lui Yazid printre lucrurile piticului.

— Le-a lăsat la mine când a urcat să vadă dac-o mai putea găsi pe doamna Zubayda.

Servitorul începu să plângă.

— Poate doamna Hind le va dori pentru copiii ei.

Zuhayr surâse, înghițindu-și lacrimile. Un ceas mai târziu, piticul se urcă pe un vas negustoresc. Tânărul rămase la țărm, fluturându-și mâna în semn de rămas-bun.

— Allah să te aibă în paza Lui, Zuhayr al-Fahl! îi strigă piticul regăsindu-și glasul de altădată.

„Asta n-o face El niciodată", își zise în sinea lui Zuhayr.

Epilog

Douăzeci de ani mai târziu, învingătorul de la al-Hudayl, aflat în floarea vârstei și în deplinătatea puterilor, socotit acum de toată lumea unul dintre cei mai destoinici comandanți militari ai regatului catolic al Spaniei, debarcă de pe vasul lui de luptă pe un țărm aflat la mii de leghe depărtare de locurile lui natale. Își legă sub bărbie cureaua vechiului coif de care nu se despărțise niciodată, deși i se dăruiseră altele două nou-nouțe, din argint. Acum avea o barbă roșcovană, ținta multor glume deșucheate. Cei doi aghiotanți ai săi, înaintați acum la gradul de căpitan, îl însoțeau și-n această misiune.

Întregul grup de creștini care plecase în expediție trecea de mai multe săptămâni prin mlaștini și codri adânci. Când ajunse la destinație, căpitanul fu întâmpinat de solii conducătorului local, înveșmântați în robe de cele mai neașteptate culori. Se schimbară daruri. Apoi fu condus la palatul regelui.

Cetatea era clădită pe ape. Nici măcar în visele lui nu-și închipuise căpitanul că putea exista așa ceva pe pământ. Oamenii mergeau cu barca dintr-o parte în cealaltă.

— Știți cum îi zice acestui loc minunat? își întrebă el secretarul, ca să-l pună la încercare, în vreme ce barca în care se aflau se oprea în fața palatului.

— Tenochtitlan este numele orașului și Montezuma i se spune regelui.

— Multă bogăție s-a irosit pentru ridicarea lui, zise căpitanul.

— Poporul acesta e foarte bogat, căpitane Cortés, veni răspunsul.

Căpitanul zâmbi.

Glosar

Abu Tată
Ama Doică
al-Andalus Spania maură
al-Hama Alhama
al-Hamra Alhambra
al-Jazira Algiazira
al-Mariya Almeria
al-Qahira Cairo
bab poartă
Balansiya Valencia
Dimashk Damasc
faqih învățați religioși
funduq han pentru negustorii călători
Gharnata Granada
hadith pildele profetului Mahomed
hammam baie publică
Iblis diavolul: conducătorul îngerilor căzuți
Ishbiliya Sevilia
Iskanderiya Alexandria
jihad război sfânt
Kashtalla Castilia
Khutba predica de vineri
madresseh școli religioase
Malaka Malaga
maristan spital/azil pentru bolnavi și nebuni
qadi magistrat
Qurtuba Cordoba

riwaq camerele învățăceilor
rumi roman
Sarakusta Zaragoza
Tanja Tanger
Tulaytula Toledo
Ummi Mamă
zajal poeme populare cu strofe improvizate pe moment în limba arabă vorbită în al-Andalus și transmise oral din veacul al X-lea.

La preţul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar
ce se virează Uniunii Scriitorilor din România,
cont nr. RO44 RNCB 5101 0000 0171 0001,
B.C.R. Unirea, Bucureşti.

Scriitor și regizor de origine pakistaneză, Tariq Ali s-a născut în 1943, în Lahore, și-a făcut studiile în Pakistan și apoi la Oxford. Atitudinea lui de opoziție față de dictatura din Pakistan l-a împiedicat să mai revină în țara natală și astfel a rămas într-un exil nedorit în Marea Britanie. A scris peste douăzeci de cărți de istorie și politică, dar și romane, piese de teatru și scenarii, fiind și autorul unor documentare TV. Un cunoscut intelectual de stânga, colaborator al cotidianului *The Guardian* încă din anii '70 și editor al *New Left Review*, Tariq Ali s-a afirmat ca un lucid analist politic și un intelectual activ, implicat în dezbaterile publice. ***La umbra rodiului*** (*Shadows of the Pomegranate Tree*, 1992), primul volum dintr-un cvintet de romane dedicat istoriei Islamului, a fost urmat de *Cartea lui Saladin* (*The Book of Saladin*, 1999; Humanitas Fiction, 2011), *The Stone Woman* (*Femeia de piatră*, 2001), *A Sultan in Palermo* (*Un sultan în Palermo*, 2005) și *Night of the Golden Butterfly* (*Noaptea fluturelui de aur*, 2010). ***La umbra rodiului*** a fost tradus în peste zece limbi și i s-a acordat Premiul Arcebispo Juan de San Clemente del Instituto Rosalía de Castro pentru cel mai bun roman străin publicat în Spania în 1994.

Primul roman dintr-un cvintet al Islamului, *La umbra rodiului* e povestea prăbușirii Granadei arabe, a violentei intruziuni a catolicilor spanioli în lumea musulmană, guvernată de propriile legi. Într-o atmosferă impregnată de o senzualitate latentă, în adierea rodiilor ce aprind cerul înserării, dramele personale ale unei familii se întâlnesc cu cele ale marii istorii.

„Cartea lui Tariq Ali este saga unei familii arabe care încearcă să supraviețuiască prăbușirii propriei lumi, punând accent pe evocarea vieții locuitorilor condamnați la pieire din satul al-Hudayl, asediat de spanioli. Romanul are un mesaj, și este unul dintre cele mai puternice."

The Guardian

„Romanul lui Tariq Ali surprinde Spania musulmană în întreaga ei splendoare și umanitate. O poveste seducătoare, scrisă cu vervă și inteligență. ***La umbra rodiului*** e un roman în același timp onest, dar provocator, plin de informație istorică, dar delectabil, bazat pe evenimente reale, îmbrăcate în haina cea mai atrăgătoare a ficțiunii. O carte de savurat și devorat."

The Independent

ISBN 978-973-689-503-6